

SZOMBATHY VIKTOR

A PÉNZHAMISÍTÓ

SZOMBATHY VIKTOR

A PÉNZHAMISÍTÓ

REGÉNY

MÓRA FERENC KÖNYVKIADÓ BUDAPEST 1969

DELFIN SOROZAT

Szerkeszti RÖNASZEGI MIKLÓS

Előkészületben

FÖLDES P&TER

A DELFIN LOVASA

CHRISTIAN VULPI

HARAMIÁK KAPITÁNYA

MÓRA FERENC KÖNYVKIADÓ BUDAPEST 1969

SZŐNYI GYULA *rajzaival*

© Szombathy Viktor, 1969

1. MAGÁNYOS LOVAS FAGYOS ORSZÁGÜTON

Egy magányos lovas poroszkált a kanyargós hegyi úton fölfelé. Lova kantárját lazán eresztette meg, hosszú csizmás térde lomhán verdeste a piros bársonnyal bevont nyeret, rézsarkantyúján meglátszott, már napok óta nem fényezhették. Kissé előrehajolt ültében, mint akit nehéz gondok emésztenek, prémes süvegét azonban hátrataszította, talán azért, hogy szabadabb tekintettel szemlélhesse a tájat. Kardja sem derekán lógott, a nyeregkápára akasztotta gondtalanul. Jobbról s balról fekete bőrtokban egy-egy felporzatlan, hosszú csövű pisztolya pihent.

Alaposan nekiöltözött az útnak. Derékhoz simuló zsi' nőros zekéje fölé combig erő, vadmacskaprémes bekecset öltött, mindezek tetejébe pedig vastag subagallért kerített. Ebben a subában aztán inkább parasztra hasonlított, mint tisztii lovasra, noha magatartásán messziről megérezett, hogy úrféle illető baktat lován a selmecii hegyek között, nem holmi kósza hajdú. Mindössze az tette kétségessé ezt az uraságot, hogy rövid kötőféken vezeték ló is kocogott mellette, s ezen a lovon nem ült sem hajdú, sem szolga. A jól táplált vasderes hátán nyereg helyett két bőriskák lógott lefelé, s az minden lépésénél oda-odaütődött a ló oldalához. A lovat ez örökké nyugtalanította, s ha beszélni tudott volna, nyilván ejt néhány zokszót az ilyen gazdáról, aki egy bojtárgyerek gyenge szakértelmével málházta fel őt, a délceg paripát. A tekintetes bőrszakok belseje meg-megcsörrent, valahányszor a vasderes egy osonó egértől megriadva, vagy az út közepén felejtett fenyőgerendán elbotolva, félreugrott. Úgy tetszett, hogy a lovas talán nem is úrféle, hanem csak egyedül kószáló kereskedő, utazgató kalmár,

akinek olyan csekély a portékája, hogy nem kell tartania sem labanctól, sem kuructól, sem hegyi útonállótól.

Suhanó tolvajszél lobbant keresztül az erdőn. Az első hó, amely még november elején takarta be a fák tetejét, a múlt héten váratlanul elolvadt, iszapos leve alázúdult a Garamba, aztán odalenn, valahol Esztergomnál felnyomta a Dunát. De az időjárás sem különb ebben az esztendőben a hóhér csavarjánál, éppen olyan furfangos, szeszélyes, kiszámíthatatlan, váratlanul kinzó. Az olvadást megint szikrázó hideg követte, most pedig sötét, súlyos hófellegek ülték meg a körmöci hegyeket, a messzi Fátrát s a Polyána széles hátát. A két baktató ló szüntelen rugdosta a fagyott rögöket.

A bő subás lovas most hangosan szólalt meg, talán, hogy végre halljon emberi beszédet is ebben a szellő lepte csöndben:

— Kemény telünk lesz, gyémánt havunk.

A nyerges felnyihogott, azt hitte, gazdája őt szólította meg. A lovas azonban erre a maga szavára csak a gyémánt kékes fényét látta reszketni az úton, s a kép any-nyira fellelkesítette, hogy vakfoltos sarkantyújával gyorsan biztatni kezdte a lovát:

— Siessünk — mondta —, esteledik.

Az úton senki sem járt, még szellemek sem suhogtak. Az esthajnal köpenye korán hullott rá a hegyekre, s ilyenkor már minden tisztességes ember, igaz járatban levő kereskedő, iparosmester, városi előljáró, bányász vagy akár harcias kuruc huszár is, földél alatt üdögél, beljebb került a városi falakon, s nem csavarog odakünn a bizonytalan utakon, dermesztő hidegben.

Az este egy percről a másikra vont a feketéjével a

3

hegyeket, völgyeket, a fákat, az utat. Csak a két ló ösztöne talált most már járható ösvényre.

A városkapu a magas városfallal úgy tornyosult hirtelen a lovas elé, mintha meséből ugrott volna elő. A kapu két tornyának ablakában sárgás fény libegett, a kapu fölötti deszkajárón pedig fáklvás ember állhatott, de ezt az őrt nem lehetett látni lobogó, sercegő fáklvájának fényében.

A magányos lovas rövid nyelvű, tompa buzogányt húzott elő gémberedett kézzel a nyereg mellől. Megdőngette a kaput.

— Héj! — kiáltotta. — örök! A fáklvás lekiáltott:

— Ki vagy, ha igaz járatban vagy?

— Jó barát érkezett. Nyissátok ki a kaput!

— Jól tudod, nem lehet.

— Miért?

— Esti harangszó után a kulcs a főváltán pihen, a kapu nem nyílik reggelig. Sohasem jártál még a bányavárosokban?

— Futtass be valakit, hozzátok el a kulcsot,
— Törvény tiltja, ember!
— Nem ember vagyok, hanem fővitéz. Nyittasd ki!
— Várhass reggelig, ismeretlenek miatt nem szegünk törvényt.
— Átkozottak, ti! Itt fagyok meg lovastul reggelig. Most már két másik ór is megjelent a torony erkélyén, onnan szólt le a másik is;
— Ismered a törvényt: kapucsukás után még maga a városbíró sem lépheti át a város küszöbét. Azt sem tudjuk, miféle ember vagy, nem labanc ólálkodik-e mögötted!
— Rákóczi nagyurunk főtisztje vagyok.
— Neved?
— Cotta-Condotti gróf, a Czelder Orbán ezerében kapitány. Ne hagyj itt topognom, elláttatom a bajod!

4

— Miért nem maradtál a szomszédban, Bélabányán reggelig, nagyuram?
— Ehhez semmi közöd. Selmecre jöttem, így hozta a kedvem. Az őrség odafönn halkán tanácskozott, majd a fáklyás fennmaradt, a másik kettő visszamászott a kapualjba, de úgy tetszett, ott sem tudtak határozni. A kulcs sem volt náluk, esti harangszókor magával vitte az őrzőket, s csak hajnali harangszókor, rőráte idején kerül kapu zárjába ismét.
— Ne játsszatok velem! — szólalt meg ismét ideleenn • didergő lovas.
A kapuórség — két kuruc hajdú és két szabólegény — végre döntött. Leszólt a lovashoz:
— Egy emberünk befut a fővártára, maradj nyugalommal.
— Okosan beszélsz, nyugodjam! Majd megvesz az Isten hidege, éhes vagyok, szomjas, ezt megkeserülitek!
— A város törvényét te sem hághatod át. Legalább harminc miatyánknyi idő telt el, míg a lassú járású szabólegény, Koncz Demeter, végre visszaérkezett:
— A városbíró üzenete — szólt le a falon —, hogy esti harangszó után idegen nem léphet be a városba.
— Megfagyok, te átkozott!
— Haladj a fal mellett jobb felől száz lépést. Födött bányászpihenőt találsz, szalmával bélelt házat, meleget. Két lovad is eKér ott. Hogy ne fázz, bort eresztünk le neked kötélén, kenyeret, szalonnát, ha már a fejedelem embere vagy. Lovaid amott szénát is találnak. Tüzet azonban óvatosan pattints, fel ne gyűjtsd a bányászok tanyáját.
— Átkozottak! — sziszegte újfent a lovas, de mit sem tehetett. Ismerte jól a bányavárosok törvényét, ilyen háborús időkben bíró parancsával, fejedelem rendeleté-8 vei ellenkezni nem volt

tanácsos. Aki alkonyat után érkezik a falak alá, vessen magára, miért nem sietett.

Leszállt a lováról, két kézzel kapta el a tarisznyában lengő fakulacsot, kenyeret, szalonnát.

— írásaidat holnap kéri a bíró!

— Vesszetek meg!

De azt a parancsot is ismerte jól a lovas, Cotta-Con-dotti Konrád gróf: aki béke szavával s nem karddalharccal lép a bányavárosokba, okmányait, útilevelét maga előtt kell szalassza. Besztercebányán is majdnem megjárta már a múlt héten, ott is addig heveskedett, bizonykodott s tépdeste az őrség szakállát, amíg Bercsényi generálishoz nem futtattak egy őrt, tanácsért. Bercsényi akkor jókedvében volt, megnyitatta a kaput.

Odabenn a városban, Selmecebányán, most harangoztak másodikat. Vége az esti litániának; csak a gonoszok botorkálnak a sötétben, s a boszorkányok kószálnak. Meg a részegek. Erről azonnal eszébe jutott a lovasnak a bor, csavart egyet a kulacs nyakán, bánatában alaposat húzott belőle. Végre megtalálta a bányászok pihenőházát. A szalma még meleg volt, érzett, nemrég hagyták el a ház küszöbét. Két helyisége volt a pihenőháznak, egyik az embereké, másik a vontató lovaké. A vaksötétben kötötte be a két lovat, le sem nyergelte őket. S a vaksötétben harapott nagyot a fokhagymás szalonnából, rozscipóból, s ivott hozzá hosszú kortyokat. A bor savanykás volt, afféle csallóközi löre. Erősen csodálkozott azon, hogy bort kapott, nem pedig sört, mert a selmeciek szomj asabb sörivők, mint borisszák. Talán tiszteletből kapta, kuruc hajdúk bora volt.

De most jól megmelengette ez a bor. Elsimítgatta maga alatt a bányászok szalmáját, a lovak sötétben illatáról találták meg a szénát — a habos zablát kiakasztotta szájukból —, s egyet-egyet dobantva hersegették fű-Vacsorájukat, ők el voltak bor nélkül is,

5

2. A LOVAS BELJEBB KERÜL A FALON

Azt hitte, reszket és dermed reggelig, s a hidegtől nem száll szemére büfelejtő álom. A hosszú út azonban — mert egyvégtiben kocogott föl Zsarnócáról —, a fáradság meg a fél kulacs bor úgy elszunyasztotta, hogy csak akkor ébredt föl a szalmaágyon, amikor már szürke fény hasított be az ajtó nyílásán, és a küszöb előtt tucatnyi bocskoros, darócruhás, nemezsüveges bányász topogott. Egyikük sem csodálkozott azon, hogy lovas ember pihent az ő tanyájuk szalmáján, megszokták már, hogy aki kívül rekedt a falon — legyen az

fővitéz, közhajdú, kalmár, suszterlegény vagy falu bolondja —, azt a város be nem eresztí éjnek évadján, az ott keU hogy töltse a fagyos éjjelt, zivataros júliusi hajnalt, kísértetek zord óráját a falak tövében, valamelyik bányászfészerben. Még ha magának Rákóczi fejedelemnek pecsétes írását lobogtatja is! Mert bizony hányszor megtörtént már, hogy addig kiáltozták Bercsényi generális félelmetes nevét a kapu alatt tolakodók, míg végül dühödt labancként száguldottak be a városba. Ilyenkor szélvésszel dültak föl piaci sátrakat, dobáltak nyeregta-
risznyába csizmát, kenyeret, posztót, faggyúgyertyát, boroskulacsot, szalonnát, emeltek el oltárról ezüstkeresztet, pukkantottak pisztolyukból a levegőbe néhányat, s már vágattak is ki a városkapun. Mire a megrohant városok összeszedték magukat, s az iparosemberek becsukták műhelyük ajtaját, már széllal futottak versenyt a labancok lent a lévai országúton. Szentelt-10 vizet, rózsafüzért, szentképet persze nem rabolt egy sem!

Ennélfogva célszerű volt mindenféle elővigyázat. Igaz ugyan, hogy a nagyságos fejedelem zászlói már győztesen lobogtak a felső vidéken, s Bottyán János, császári ezredes is a fejedelem hitére állott, de a labancok is keresték a maguk szerencsését a Vág vizénél meg a Dunánál, s a hadiszerencse ugyancsak forgott-pörgött, hullámozott. A bányavárosok népe úgy vélte, jobb, ha óvatos marad, tiszteli a hadakozó feleket, s csak akkor küldi a maga embereit harcba, ha már nagyon szuttyon-gatják. Ide is kellett hadisarcot fizetnie, oda is. Az ellenség sokszor jó barát köpenyében osont a gyanútlanok közé dűlni, rabolni, élelmet, ruhát szerezni, máskor meg éppen jó barátot véltek ellenségnek, s még mielőtt megmagyarázhatta volna, kinek ija-fia, milyen becsületes szándék vezérli, már pűfölték, kergették is, vágták fűlét-orrát. Szerencsés volt, akit csak becsuktak, hogy ott szárítódjon hóhullástól nyári fűvellésig!

A bányászok e pillanatban dideregve, topogva várták, hogy a bányabejárat fakapuja felnyíljon előttük, s olajmécseikkel a mélybe szálljanak. Még nem is szűrkűlt, amikor a város tetői fölött a Klopacska-toronyban az ügyeletes óravirrasztó messzire hangzóan verte meg a kongó deszkát a hatalmas fakalapáccsal. Százszorosan szórta vissza a kopogtatás pergő dobszavát a szűk völgykatlanba épített város minden házfala. Ez volt a jel az első munkaváltásra.

A meleg zekébe bújtatott, hátul kötényes, nemezsűveges, szakállas bányászok afféle nagyra nőtt erdei manóknak fűstöttek, és libasorban indultak meg egymás mögött a földnek gyomrába. Aranyat ekkortájt már nemigen találtak, igyekvőbb királyok és türelmetlenebb bányagrófok, Fuggerek és Thurzók

régen kiszedették már azt a föld mélyéből, de ezüst, réz, vas érdekében még ugyancsak fúratták a hegyet a bányagazdák.
Haj-

7

nali csillagok reszketeg fényénél indult munkába Sel-mecen, Körmöcön, Besztercén és Breznón, Bakabányán, Újbényán és Libetbányén, s ki tudja, még mennyi városka utcáin a bányász. Mentek kő repesztésére, telér csákányozására, meddő agyag cipelésére, víz szivattyúzására, és késő esti csillagok lámpásánál vagy vaksötétben érkeztek vissza a föld poklából, nedves, csöpögő, sáros kövek közül.

Most azonban, leszállás előtt barátságosan vették körül az idegen utast, aki két lovat kötött be a bányalovak istállójába.
— Akad valami innivalótok? — verte le magáról a szalmát a gróf, ahogy feltápászkodott

Repcsik Gyúronál lengyel rozspálinka akadt, szóltanul nyomta cserépkulacsát az előkelő utas szájához. Az idegennek kipottyant a könnye, ahogy meghúzta a kulacsot, olyan erős volt a pálinka, s egy kétgarasost nyomott Repcsik Gyuro markába. Repcsik feldobta a pénzt a levegőbe, a kétgarasos pörögve hullott vissza Repcsik hatalmas tenyerébe.

— Nem solcat ér — állapította meg jóindulatúan —, de ezen a héten még kétgarasost sem láttam, hát elteszem.

— Kinyitották már a városkaput? — kérdezte a gróf, és tovább pelyhezgette a szalmát a süvegéről. Tíz ujjával beletúrt a hajába, s ezzel meg is fésülködött. Megtörölte arcát pálinkás kezével, megmosakodott

'— Kinyitották, uram, bemehetsz! — felelt Repcsik, és maga is húzott egyet a rozspálinkából. Az idegen utas most már kínálás és engedelem nélkül nyúlt ismét a cserépkulacs után, s akkorát kortyantott, hogy csaknem a cserepet is magával nyelte.

Repcsik Gyuro fájdalmasan pillogott az idegen úr sebesen gurgulázó gégejére, de szólni nem mert. Aki így kiparancsolja kezéből az erőt adó italt, hatalmas generális lehet, kár lenne vele ellenkezni. A nagyúr visszaadta az üres kulacsot: **12**

— Majd jelentkezz nálam a városban, megtalálász. Jutalmazni foglak.

Repcsik savanyú hangtalansággal úgy vélte, ezt **az** idegen akár most is megcselekedhetne, mert **a** holnapi kövér libánál jobb a mai sápadt csirke, de véleményét nem öntötte hanggá. Az idegen úr kivonta lovait **a** szűkös istállóból, felült a nyergesre, megpöccintette sarkantyújával, és a városkapu felé indult. Selmecebánya északi kapuja most is be volt támasztva, mert ez a bányavárosok rendje, de az ór messziről észrevette a két lóval baktató magányos lovas, s mert az éjjeli őrség már jelentette az

idegen érkezését, **a** hajnali váltás tudta, hogy a kapu alatt jár az, akiről szólottak nekik. De azért az őr megvárta, amíg a lovas hármat nem koccant **a** tölgyfa kapun.

— Nyissátok ki!

— Ki vagy?

— Cotta-Condotti Konrád gróf, kapitány.

— Kuruc vagy labanc?

— Hát labancnak nézel, amikor már másodszor kérek bebocsáttatást, te istentelen pribék, te szoknyakergető csirizestál, te!

— Nem suszterlegény vagyok, hanem csizmadia! — dűnnyögte az őr lefelé, mert úgy érezte, dikicset vágta büszke szívébe.

Kulcs nyikkant **a** zárban, **a** félkapu elfordult. Cotta-Condotti Konrád kapitány belovagolt. Kihúzta magát

|a nyeregben — a Repcsik pálinkája jobb kedvre deri-,tette, szebbnek látta a havas világot, még ezt a sűrke, [kopott kapualjat is virágos kertnek, reményei tündérkastélyának —, megrántotta hát vezetéklova kötelét, s hetykén pillantott körül. Három ór tartotta szemmel. A legidősebb szólalt meg, Stopp Lázár, az ötvöscéhtől ('kirendelt napos legény:

— Vannak irásaid, uram? Senkit sem engedhetünk be mostanában Selmece bizonyságlevél nélkül

8

— Ez kinek parancsa?

— Ez Bercsényi főgenerális úr parancsa, aki Beszter-**1**cebányáról rendelkezett így.

— Nem elég a szavam? Kapitány vagyok a Czelderj Orbán hős ezeréből!

— Elhisszük, uram, de adj róla írást. Cotta-Condotti a bőrészákba nyúlt — abba, amely ke-

vésbé csörgött —, hosszan kotorászott benne, végül **i** újabb bőrészákocskát talált, abban pedig gyorsba takarva pihent az írás.

— Fogd a borítóvásznat is, össze ne fend azzal a mocskos suszterkezeddél.

— ötvöslegény vagyok, uram!

A gróf, mintha egy pillanatra megszelidült volna. Figyelő pillantást dobott a fővegtelen, hosszú hajú legény **■** felé, s úgy, futólag kérdezte csak:

— Hm, ötvös. Sokan vagytok ötvösök?

— Nyolc mester, tizenkét legény.

— Ügyesek?

— Híresek, uram! A fejedelem asztalára most verünk ezüstkészletet.

— Érmet is vertek?

— Azt nem. Tudunk, de most azt nem. Miért kérded?

A gróf azonban hirtelen visszazökkent előbbi mérges hangulatába, a kérdésre nem is felelt, csak megzörren-, tette a kardját:

— Bezzeg, amikor karddal szállnak rátok, nem kértek bizonyáglevelet.

— Háború van, uram, a kapuk körül, megbocsáss, s te egyedül érkeztél.

— Egy szál vitéztől jobban reszkettek, mint egy kompániától? — húzta fel szemöldökét a gróf. — Szedd a lábad, éhes, ihas, álmos vagyok, ehethném, ihatnám, al-hatnám!

Az ötvöslegény gyorsabban járt, mint az éjszakai kö-

9

vet, mert 6 már hűz miatyánk múlva loholt vissza. Fennen lobogtatta a bőrszényt:

— Szabad az utad, uram!

— Ugyancsak sokáig tartott, amíg megalkudtatok fölöttem — süllyesztette vissza írásait a kapitány —, netán a teknősbékától tanultatok versenyfutást?

De feleletet sem várt, rácsapott tenyerével lova tomporára, s megindulhatott végre a házak közé. Először vagy száz lépést

lefelé kocogott a két ló, majd emelkedő következett, aztán ismét rövid lejtőre jutottak a föl-alá s ide-oda kanyargó utca során, végül ahogy a Szent Ka-taUn-templomhoz közeledtek a város közepén, nemcsak a torony magasodott a szürkés-kék ég felé, hanem maga a bejárati lépcső is olyan magasan volt, hogy a nagy kapaszkodásban kétszer is megbicsaklott jó lova lába, 10

amíg végre odaért s megpihent. Mentek föl, mentek le, csak egyenesen soha.

— Jól egymás hegyibe dobálták ezt a várost! — düny-nyögte. Újfent harangoztak. Selmechányán nyilván nem takarékoskodtak sem harangkötéssel, sem harangozó tenyerével. A köd elillant a város völgyöbléből, s utóbb maga a nap is előbátorkodott a korponai hegysor mögül, talán mindössze azért, hogy sugarainak halovány fényé-^ ben mutassa meg a várost. Cotta-Condotti gróf azonban már annyi várost, várat, falut, hegyet, folyót, lépcsőt és templomot látott, hogy szeme sugarának alig fele erejével pásztázta végig az utcákat. Az aranyküllőjű égi szekérnek minden egyes felhővel meg kellett küzdenie, amíg a Szitnya-hegy orma fölé ért. Végre átgurult minden hegyen, s megkezdte sétáját ama völgykatlan fölött, amelyet bányaurak és bányászok zsindelytetős apró házakkal s gazdag palotákkal hintettek tele, s amelynek neve Selmechánya volt.

Cotta-Condotti ilyen összevissza épült várost álmában sem látott, pedig amikor kalandokra vágirva ifjonti hévvel útnak indult a türingiai házból, s végigjárta az Elba, Moldva, Vág, Duna és Garam völgyét, mennyi furcsa tapasztalatban volt naponta része! De ez a város még a leggörbébbeknél is görbébb volt Valahány utca, any-nyi emelet, annyi lépcső, annyi mélység és annyi ma-gasság. Mintha minden ház, lépcső, torony, bástyafal egymás fölé tola-kodnék, egyik a másikat gyúrné maga alá.

Azt hitte, már a tetejére ért. Pedig a templom mögött újabb lépcsők következtek, s azok egy újabb toronyhoz vezettek. De ez az újabb torony régen nem szolgált már haragnak: valaha a török ellen várbástyává építették át, s ez a felső templom volt Selmec város védővára. **Am** ez a védővár is még magasabb hegy oldalának támaszkodott, s ha valaki a vár bástyájáról kelet felé pil-16 lantott, mélyen maga alatt látta a várost és a Szent Katalin-templom alatt a völgy katlan másik peremén a Szent Miklós-templomot, de ha északnak s nyugatnak tekintett, akkor a várfalagnál is magasabb hegyoldalakra esett pillantása. Ha az idáig settenkedő töröknek valaha ágyúja s elegendő bivalya lett volna, könnyűszer* rel húzathatta volna föl az ágyúkat a várnál

is magasabb ormokra, s onnan alá pukkantgatva, fölülről robbanthatta volna szét a várost.

Tiszta szerencse azonban, hogy volt eszük a sehne-cieknek is, és a nagy törökdúlások idején még magasabbra is építettek tornyot s templomot, ennél magasabban aztán valóban nem lehetett. Mert az egész város fölött, barátságos örként, a katlan peremének legmagasabb pontján magányosan, társtalanul állott egyetlen négyszögletes, hegyes sisakú őrtorony. Minden sarkához egy-egy féltornyocska volt ragasztva, azoknak ablakában rőt fények világítottak még most is, jelölül annak, hogy éberren vigyáz az őrség, vigyázza a kósza labancot, akár a lévai úton, akár Zólyom irányából, Kor-pona felől vagy Nyitra irányából próbálná megtámadni Selmec városát. Mert ebben az évben Selmecebánya éppen Rákóczi fejedelem hitén volt. Némelyek örvendtek neki, mások titokban mérgesen a fogukat szívták, de nem szólhattak éppen semmit; a kuruc ezredeskaptány a bányagróf, Hellenbach palotájában tanyázott. A magányos, társtalan őrtoronynak is tudta a nevét Cotta-Condotti kapitány; — A Leányvár — dűnnyögte —, a Rösszler Borbála tornya, a régholt boszorkányé.

11

3. A LOVAS LÖRÖL SZÁLL, AZTÁN ELTŰNIK

A város már felébredt. A munkára sürgető fakalapács, a klopacska meg a kétszeri harangszó kiverte minden tisztességes polgár fejéből az álmodat, csak néhány virrasztástól táskás szemű kuruc hajdú üldögélt bánatos képpel a várfal előtti kópadon. Éjjel alaposan beboroztak, s a hajnalba nyúló mámoros lét gőze még csak most szálldosott ki a fejükből. Fokhagymás malachúsról álmodoztak, káposztával vegyest, ahogy ez ilyenkor már a bánatos gyomor követelése.

A főutca hegynek futó házsora jobbról-balról mind bolt, műhely, itt-ott közöttük ivó. A boltok s műhelyek elé vászon sátoztatót meg zsindefődelet húzatott a városi tanács gondviselése eső, hó ellen. Ezt a sátrat itt laubinak, lugasnak hívták. A lugas alatt rakták ki holmijaikat a pecsenyesütő, kenyérdagasztó kofák, az almával, dióval, mézeskaláccsal kereskedő asszonyok, a gombkötők, a fakanalások meg a túrósödönöket görgető, sajttal kereskedő juhászok. Még feljebb, a lejtős piactéren, a bányagrófság meg a Magas Háznak nevezett tanácsháza előtt a magyar csizmadiák és a német cipőkészítők céhe kevélykedett. És csak Allah tudná megmondani, hogyan keveredett idáig s maradt meg gyökernek egy török papucsos is, Mohamed Ali. Lehet, hogy éppen a Béke angyala küldte, hogy a harcias csizmadiák s a harcot mindig szívesen elfogadó suszterek közé

határfalnak ékelődjék. Akármint volt is, ez az Ali olysin gyönyörű papucsokat tudott alkotni, úgy kihimez-18 te, úgy megsarkálta, úgy kipirosította, hogy nem akadt valamirevaló asszony széles Hont megyében, akinek ez az itt ragadt Ali ne szabott volna már lábára illő papucsot.

Volt tehát egy árva törökük is a selmecieknek. Az örökké harcias csizmadiák sora mögött gyołcsosok, posztósok, süvegesek, timárok, szijgyártók, szentképárusok és gyertyamártók rakták ki portékájukat — ha éppen nem féltek attól, hogy ellenség rohanja meg a várost —, a piac legfelső sarkában pedig messzi földről jött cserepesek, korsósok zörögtek-csörögtek. Ilyen téli időben már a malacsütő tepsiket is egymáshoz ütögette a szellő.

Miklós-napi kisvásár volt, afféle karácsony előtti készülődés. Ilyenkor a messzibb falvak népe is feljött Selmecre, és nem csupán adni-venni, hanem hírekért is. Mert alighogy a törököket messzire távoztatták Budáról, s elmiilt a bányavárosok felől a mozlim veszedelem, máris újabb vész szakadt a városok polgárainak nyakába. Az ember sohasem tudhatta, mikor vált kuruccá, mikor lett labanccá. Szlivka András, egy öreg, fésűs hajú juhász, aki már évek óta le sem jött a hegyekről, és csak most látogatott el nagy hátikosár sajtjával a városba, még azt sem tudta, hogy a törökök rég kitakarodtak az országból, s éppen egy Rákóczi nevű király az úr. Nem ismerte még azt az újfajta rézgarasost sem, amit markába nyomtak. Csak nézegette, csörgette, fogával próbára harapta, aztán gondosan bekötötte a tőróstarisznya sarkába. Az egyik mészáros tőkéje alól csorgott az utcára vén ökör vére, kutyák nyaldosták föl éhesen, a városháza előtti oszlophoz két bánatos kecskét kötött ki egy vénasszony. Akinek tej kellett, ott fejte meg. A templomajtóban három koldus énekelt, hosszan nyújtva a hangot.

Cotta-Condotti gróf a Katalin-templom lépcséje előtt

12

ugrott le a nyeregből. Megveregette két lova nyakát. Egyik kardját rögtön derekára övezte, nemcsak rang és dísz miatt, hanem mert ismeretlen városba érkezett, s a tapasztalat rég megtanította arra, hogy katona soha nem lehet elég óvatos. Zsolnán a Kisasszony napi vásárban két részeg posztönyíró esett neki, s csaknem kiszúrta fél szemét az oUóval. Most megszólított egy ásítózó szolgát, aki éppen a Magas Ház kapuját támogatta:

— Hol száUhat meg itt az idegen, ha enni, inni, aludni akar? Csizik **János**, a város embere, kihúzta magát:

— Ott, uram, ahol az a borókaág imbolyog a kapu fölött A Hüd Márton fogadója, úriembereknek való. Ehetsz, ihatsz kedvedre. Még mindig fölfelé kellett menni, hogy az ember a Hüd Márton fogadóházát elérje. A gróf sarkantyúja **egy**et pöndült, amint kivágta az ajtót:

— Van itt ember? — kérdezte, noha a kérdés fölösleges volt, **mert** hárman is ültek az asztal körül. Három rimaszombati vásáros, aki pipacsutorákkal, gyöngyház nyelvű késekkel és gyöngyös paszománnyal érkezett, **s** éppen forralt **borrEÜ** vigasztalta magát — mellettük pedig a fogadós, Hild Márton javában húzogatta ki belőlük a hadi híreket: merre járhat most az italos kedvű And-**rássy** tábornok, s igaz-e, hogy Gyetva alatt a múlt hetekben csata volt, s a novemberi ködben a labancok tévedésből egymásnak szaladtak? Mert ezek a rimaszombati vásárosok mindent tudtak, Debrecentől Kecskemétig, Lócsétól Érsekújvárig mindenüvé eljutottak a pipacsutorákkal és a finom késekkel.

Most azonban riadtan kapták föl a fejüket, akkora zajjal lépett be a kapitány:

— Szobát, bort, kenyeret, húst, borbélyt!

A vásárosok elhallgattak a hadi hírekkel, Hild Márton leemelte bojtos házisapkáját Felállott, meghajolt, s 20 tűnődve figyelte vendégét, akinek sarkantyús csizmája, görbe fringia ja van, viszont vállára paraszti, bő suba borul.

— Megszállni óhajtana nálam uraságod?

— Ha így értetted, jól értetted, fogadós. Enni, pihenni szeretnék.

— Meglesz, uram. Egyedül érkezett nagyságod? —■ Hild Márton a vendég háta mögé tekintett, lát-**e** vajon málhacipelő szolgát. A gróf észrevette a pillantást:

— Szolgám Zólyomban, kocsim elakadt, útimálhám a vezeték lovon. Van istálló, hova bekössem?

Hild Márton kihúzta magát:

— Volt már nekem vendégem maga Vay Ádám ökegyelmessége is, a fejedelem udvarmestere! — mondta nem kis göggel, aztán kinyitotta az udvari ajtót, nagyot kiáltott: — Hé, ü!

Kék szemű, mosolygós arcú, kontyos szolgáló került elő, nagy sebbel-lobbal megmutatta a vendégszobát — homályos, kicsi, hűvös zugocska volt inkább, mint szoba —, de a kívülről fűthető cserépkályhában már motoszkált is egy láthatatlan kéz,

begyűjtött, s csakhamar **1** langyos meleg lengett a szobában.

— Lenyergeltessek? — dugta be fejét a fogadós. A gróf úgy ugrott ki az ajtón, mint akit még most

I is csipnek a szalmaszállás bolhái:

— Hagyd, majd én!

Egy duzzadt nyakú, félnótás háziszolga azonban már ott serénykedett a vezeték ló mellett, hogy a két **de**-legesre tömött iszákot leemelje róla. Az egyik iszák bel-fseje úgy csörgött, mintha a gróf valamelyik templom **I** egész kegyeszerkészetét magával hozta volna. Cotta-**1** Condotti kapitány kigyúlt képpel kapta ki a szolgál **ke**-* [ízéből a bőrzsákot:

— Mondtam, bugyuták, nem keU segítenetek! Eredj dolgoadra!
A félnótás szolgál értetlenül bámult a lovas tisztre,
14

hiszen éppen az lett volna dolga, hogy a tarisznyát; emelgesse. De az úri vendég egymaga cipekedett a hol- i mijaival, a pisztolyokkal, kardokkal, a buzogánnyal, ma- ! ga nyergelte le lovát, mintha nem is úriember lenne, hanem enmaga lovásza. A fogadós is meghökkenve bámult rá, mert nem volt hozzászokva, hogy akár kuruc tisztek, akár császári főemberek maguk mesterkedjenek a fáradt ló körül, ha szállásra vonulnak. Amikor már mindent becipelt a kapitány, csak akkor adott parancsot:

— Most már lecsutakolhatod, de tiszta legyen a szalmád! Utána etesd meg zabbal, itasd meg tiszta rocská-ból!

— Drága a zab, uram, mind elviszi a sereg — alkudozott a fogadós.

— Ha drága, megfizetek. Tiszta zabbal etessétek, mondom! Odabenn a kicsi szobában már duhódt meleget szórt a kemencelcályha. A kapitány lehúzatta csizmáit, ágyra terítette subáját, bekecsét, zekét ledobott, s végigvágta magát az ágyon. Félig heverve kapkodta be az ételt, majd nagyot húzott egy boros cserépkorsóból, elaludt Még kiszólt:

— Ne zavarjatok!

— Ki lehet ez a nagyhangú? — tűnődtek odakint a vásárosok, de a fogadós csak a vállát vonogatta.

— Főembernek látszik, de kíséret nélkül érkezett Nem kérdezett semmit. Nem jó idők járnak most a bányavárosokra. Titkos követségben utazik, én mondom nektek, én, Hild Márton! Jobb, ha nem tudunk a dolgáról semmit.

A havazás újra megindult. A hó puha párnája belepett utcát, lépcsőt, toronyerkélyt, lugastetőt. Stephani György, a városbíró most indult hivatalába, a Magas Házba. Városi szolgál kaparta előtte lapos csákánnyal a jeges havat, síkosak lettek a lépcsők. A hodrusi kapu 22 felől hat fegyveres gyalogkatona, kuruc talpas tűnt föl a hóhullásban, tucatnyi fegyvertelen labancot kísért Kettőnek a homloka vérzett, három német nehezen húzta a lábát leverten támolyogtak, éhesek voltak, fáradtak. De a kurucok külleme sem volt valami daliás. Térdig érő dolmányuk a csetepatéban megszakadt egyik a kezét nem tudta emelni,

kettő szintén bicegett, vállukon cipelték a labancok kardját, flintáját is. Egy fogoly tiszt is haladt velük, széles karimájú, toUas kalapja alatt kendővel volt bekötve fázós füle. Egész úton szidta a maga embereit morva—német szójárással, mert azok Újbánya alatt olyan mélyen adták át magukat az álom tündérének, hogy azt sem vették észre, amikor a fürge kurucok rajtuk ütöttek. Most aztán ki tudja, mikor szabadulnak, mikor cserélik ki őket

— Honnan hoztátok? — kérdezte rekedten egy lógós bajszerű strázsamester.

— Nyelveket kerítettünk Újbánya alatt — kiáltotta vidáman egy bocskoros talpas, akinek térdig volt bebugyolálva lábszára megszurkült kapcával

A menet eltűnt a bányakapitányság kapujában. Nyáry hadnagy már várta az éjjel gyalogportyát

Cotta-Condotti kapitány éktelen, erősen visszhangzó deszkakopogtatásra ébredt A déli bányászváltást ütötték a fakalapáccsal a Klopacska-toronyban. Felugrott mint aki hirtelen azt sem tudja, hová került, kik cipelték ide. Körülnézett a félhomályos szobában, hozzáült a maradék reggelihez, felkortyintotta a maradék lőrét lábára rántotta a megszáradt csizmát nyúlprénniel bélelt kesztyűt keresett elő az egyik iszákból A két iszák olyan mély s olyan öblös volt, hogy abban talán még egy eleven udvari apród is elfért volna dobostul Vala- * hányszor megemelte az egyik bőrszákot, mindig megcsörrent. Ide-oda rakosgatta, majd egyet gondolt, s jó mélyen az ágy alá csúsztatta, nesztelen. Még rügött Í3

15

kettőt rajta, nem csörög-e. De most nem csörgött, ráfeküdt az ágy lelógó szalmája.

Az udvar felől ment ki, a hátsó kijáraton. Mintha egy padlásajtóból lépne ki az ember az utcára, akképp emelték ezt a házat is. Az alsó utcasoron a házak eleje még emeletes volt, padlásuk azonban már a következő utcasor macskaköveihez simult.

A kapitány a felső utcára lépett ki, s nekivágott az ismeretlennek. Delet harangoztak. Mindenki keresztet vetett, csak egy árva sajtáros csúszott meg a piaci lépcsőn, gurult lefelé hangos szitkozódással. A kapitány leemelte csizmája sarkáról a német módon odaszíjazott sarkantyút — a magyar módot még nem tudta eltanulni a kurucoktól —, bár a vastag hóban a sarkantyú pöngése úgyis elveszett volna. Subaujjába dugta a vakfoltos lóserkentőket. Szemébe rántott báránybőr süvegében nem látszott sem tisztnek, sem polgárnak, de bányásznak s úriembernek sem. összehúzta magán a subát, ki

ne villanjon alóla a zeke piros-kék sujtása, nadrágja aranyoszöld zsinórzata. Csak egy rövid tört dugott az övébe, pisztolyt sem vitt magával. Megbízott Sel-mecben.

Jó ideig kószált az utcán, pedig nem volt valami sétás idő. A járókelők ügyet sem vetettek rá. Benézegetett a műhelyek homályos ablakán, emitt kalapáltak, amott fűrészelték, az egyik kapualjból savanyú káposzta átható szaga csapta meg, egy síkos lépcsőn zsiros lé ömlött feléje, mert disznót öltek, és a dézsát zuhintották ki. Disznót, úgy látszik, egyebűtt is szűrtak — karácsony 'cözeledett —, vad visítások hangzottak a Leányvár felől, a bélabányai kapunál pedig bő füstű szalmatűz kapott életre, ott már pörzsölték is.

Bandukolt a kapitány fel s alá az utcákon, hol a *Klo*-pacska-háznál tűnt föl, hol a hodrusi kapunál, majd a bányanyilások előtt vezetett el útja, s újra vissza, fel, a Leányvárhoz. Szakértő szeme egy pillanat alatt olvasta 24 össze a vigyázó őrséget: hűszan lehettek. De mivel számára ez most nem volt fontos, csak szokásból cselekedte, s rögtön el is felejtette.

Már vagy két óra hosszat tanulgatta a várost, fázott, megunta, s ekkor gyorsabb léptekkel indult újra a városháza felé, és kanyargós, szűk feljárón sétált föl a belső várba. A kaputól nem messze megállott. A vár őrsége figyelte a jövőket-menőket.

Lassan közeledett az alacsony mellékkapu felé. Olyan alacsony volt ez, hogy szemöldökfája valóban beverhette valami magas növésű ember homlokát. A kiskapu őre ügyet sem vetett a grófra, csak toporgott fázósan. Nem volt valami vastag köpönyege, csizmája is foszladozott. Nem is csizma volt, hanem az a nemezből varrt, térdig érő lábbeli, amit itt botosnak hívtak. A vártorony órája hármat ütött. Délután három.

A kapitány odalépett az órhöz:

— Lakik ötvösmester a várban?

— ötvösről nem tudok, a mesterek lenn laknak a városban.

A kapitány felnézett a kongó órára. Egy ideig gondolkodott, majd folytatta:

— Hát vajon órás lakik-e a várban?

— A torony órása a várban lakik.

— Mi a neve?

— Haydt. Haydt Krisztián.

— Ügyes kezű ember?

Az ór lenézően fitymálta végig a subás ismeretlent:

— Csak nincs valami drága aranyórád?

— Nincs — felelte a kapitány, aztán süvegéhez emelte prémkesztyűs kezét, odébb sétált. A kapuőr meghökkent.

Ennek a subás embernek, ennek a fegyvertelen ismeretlennek kezén túlságosan értékesnek látszott a puha prémes kesztyű.

— Loptad valahol? — kérdezte kedélyesen. — Azt a kesztyűt gondolom.

26

A gróf úgy tett, mintha nem is hallotta volna. Bandukolt tovább. Később egy ivószobát talált, ahol bányászok és céhlegények üdögéltek hangos szóval, sör mellett. A meleg subát le sem dobta magáról, bort rendelt magának ismét, fél messzellyel, mert az jobban melegítette, mint a híg levű árpasör. Űlt és hallgatott. A sok fölösleges kérdezgetésnek nem volt barátja, megtanulta már, hogy bánatos kárvallásnak oktalan érdeklődés a szülője. Hallgatta a bányászok s a mesterlegények vitáit, jobb, ha az emberek önmagukat árulják el, mintha buzgón faggatják őket.

A bányászok a bányagazdákat szidták, akik éhbérért hajtják munkára őket, a céhlegények meg a mestereket. A gróf arra gondolt, hogy olyan ez a vita, mint a végtelenbe vesző lépcső: az inas a legényt, a legény a gazdát, a gazda az előjáróságot meg a bányakapitányt okolja minden bajáért. Ám azok is feljebb mehetnek a lépcsőn, mert ott lebeg a vést hozó magasban az udvari tanács, a generális, a császár, a fejedelem.

Az egyik céhlegény, szíj jártónak látszott, ki is mondta gondolatát:

— Ott ül a felhők csúcsán az Ūristen, legfeljebb ahhoz mehetünk panaszra.

— Lehet, hogy a szegényt meg sem hallgatja, a császár szebben imádkozik.

— övé a pénz.

— A császárnak van pénze, Rákóczi fejedelemnek nincs — vette át a szót egy katona, aki eddig a félhomályban ült és hallgatott —, a bécsi császárnak aranya van, fejedelem urunknak ezüstje is alig. De legalább kongónk lenne sok!

A szíjjártó nem értette:

— Mi az a kongó?

— A rézgarasos, mert üresen kong. Nem bánám, ha legalább egy süveggel lenne.

17

Levette kopott süvegét, ki-be fordította, hogy minden-í ki lássa, milyen üres. Ūresebb nem is lehetett volna.

— Egy árva peták sincs már benne — mondta. A szíjjártó az asztalra ütött:

— Csinálni kellene! Sokat, tele süvegekkel. Aztán minden szegény ember ablakán belapátolni egy vékával. De én nem sokat értek hozzá, mert csak szíjjártó vagyok, s aranyszőrű bárányról már hallottam ugyan, de hogy

; a kecskebőr megfiadzanék, és arannyá válna minden ; gidája a kezemben, azt még a boszorkányok öreganyjának sem hinném el.

— Én adnék belőle a fejedelemnek is, lássa el hadi-; népét jóféle pénzzel, ezüsttel, arannyal — folytatta a ' katona.

A szíjjártót azonban nem érdekelte ez az önzetlenség.

Visszakanyarodott a pénzcsináláshoz, pénzt szeretett volna, sokat, hogy elvehesse a mester özvegyét, meg hogy korsójából soha ki ne fogyjon a sör.

— Pénzt kellene csinálni! — ütögette korsóját az asztallaphoz. A hab szétfreccsent, a lenge gyertyafényben millió szivárvánnya szakadt. A szíjjártólegény belebámult:

— Egy ember tudna pénzt csinálni Selmecen, egyetlenegy! Az asztal népe egy emberként vetette föl a fejét:

— Kicsoda?

— Haydt Krisztián, az órás. Aranyat érő keze van. Minden szerkezethez ért, minden szerszámot megcsinál. A nyitrai püspök orgonáját nem ő javította meg, amikor már a pozsonyi mesterek is belebuktak a próbálkozásba? A szeredi hídhöz ácsmesterek hívták, azoknak adott tanácsot. Vihnyén új megleforrást fakasztott.

— Boszorkányokkal cimborál.

— Lehet. De a keze arany. Még a rézből is aranyat ovácsol. Nincs nála ügyesebb mester le Budáig s fel

18

Kassáig. Tud az még ötvösséget is, holott nem kenyér Norlnbergában tanulta.

Az ember azt hihette volna, hogy ez a szíjjártólegény fogadott prókátora az órásmasternek, holott csak a lel-j kesedés meg az irigység fütötte, nemkülönben a sörj **hiszen a** kuruc seregeknek előbb volt szükségük csiz **mákra**, szijakra, mint jól járó órákra.

Cotta-Condotti azonban úgy vélte, éppen eleget hal< **lott**.

Kifizette borát, felemelkedett, észrevétlenül kii **ment**. Esti litániára harangoztak, mécskek pillogtak, tállólámpások lengtek a korán leszakadt estében. Lám<j **pás** nélkül tisztességes embernek utcán járni sem ner **illett, sem** nem volt ajánlatos.

Odalenn, a német temj lomban a kántor szava túlzengte a huhogó orgonát, **fujtató** hektikásan szuszogott, **a** sípokból féltucatn^ **már el volt** hasadva. Jámbor emberi ének zengett ki **utcára**.

Fent, **a** várkapu fél ajtaját rosszul támasztották **nagyot** dördülve vágódott vissza a kapu másik felének Biztonságos kapuzatnak szerkesztették az elődök, beit **még egy** másik ajtót is le tudtak ereszteni csikorgó lán-i **cokon**, nyikorgó csigákon, ha netán idegen hadak rohan-!" **nák meg a várat**.

Az ajtó újfent kinyílt, majd megint bedördült, **ört álló** legény háromszor vetett keresztet:

— Rösszler Borbála lelke kísért az adventben dűnnyögte, **s** hogy több bátorságot öntsön riadt lelkét gyorsan befordult az őrszobára rövidke erősítőért.

A gróf **már** fertályórája toporgott a sötétben az egyiS témasztópiUér mögött, észrevétlenül. Most, hogy a **ka-i put ebben a** percben **csak a** szellemek őrizték — az **ör ség** odabenn a melegben hangos énekszóval bátorítot magát —, a gróf beosont a várba. A danászás rezes hangja **elárulta**, hogy ma **este** a kormos torkú kovácsok vannak **őrsoron** a belső **vár** őrizetében. Hiszen még az erí **bátor** ember lelkét **is** edzeni kell, akárcsak az üllőn **28** rollyel a kard vasát. A kovácslegények tehát éppen edzettek. Jöhetett volna most labanc vagy akár török Is — ha feltámadt a hetedik paradicsomban —, senki sem vette volna észre.

A vár ugyan nem volt épületrengeteg, de a megannyi ide-oda toldott épület, ágyúszin, kis udvar, még kisebb udvar, folyosó, gyilokjáró között már a tizedik lépésre könnyen eltévedhetett az ember. Jó két évszázada annak, hogy templomból alakították át várrá a selmeci ősök, akkortájt, amikor a bányavárosokat erősen fenyegette a török, s már-már úgy látszott, hogy Füle, Buják, Nógrád, Korpona és Léva nem bírja feltartani özönnel támadó seregüket. Azóta is egyre faragták, toldozgatták, magasították, vastagították.

Az apró ablakokban fények imbolyogtak — már **legfőképp** azokban, amelyeket üveg is borított. **De** az ajtók hasadékain és az olajos vászonnal meg fatáblákkal **takart** rácsos ablakokon keresztül is szüremlett méla fény. Füst csapódott ki innen is, onnan is, kemencék, nyitott tűzhelyek keserű füstje. Az egyik oldalfolyosón azonban kellemes pecsenyeszag áradt.

Cotta-Condotti **a** pecsenyeszag után igazodott. **Az** egyik ajtó mögül lárma, énekszó hallatszott, pihenő muskétások hívták vidám viadalra a karácsonyt. Egy alacsony istállóban néhány ló topogott — nyilván **az** ezredes lovai —, s **a** gróf csak osont jó szimatja után. Kalandos élete megtanította már arra, hogy biztos **ösztön**nel tájékozódjék, okosan igazodjék el polgár **és** paraszt, úr és katona tanyája között vaksötétben, szellemek éjszakáján is.

Oda nyitott **be** egyenesen, biztos mozdulattal, **ahonnan** érces pendülés zaját hallotta. Azaz benyitott volna, de az ajtón nem madzagos fakilincs zörgött, amit **az** ember kívülről **is** könnyűszerrel megránt, hanem **vastag** rézküncs, furfangos zárral **Akkora volt a zár, mint**

ha a budai várkaput védték volna vele. Megzörgette a fogót, kopogtatott.

Valaki mécsvilággal közeledett az ajtó felé.

— Ki ott? — ez asszonyi hang volt.

— Utazó főtiszt, jó barát.

Polgárember lakásán zörgetett, nem kellett mondania jelszót még a várban sem. Az ajtó kinyílt, s a reszketeg mécsfényben barna főkötős asszony arca jelent meg. Megnyugtató, vidám női arc volt, középkorú asszonyé,

— Kit keres az úr?

— Haydt Krisztián órasmestert.

— Itthon van.

— Bemehetek?

— Tessék, kerüljön beljebb uraságod, odakint hidegek a falak.

A mécs lobbant egyet, s elaludt. Ott álltak a sötétben ketten. **A** vendég elnevette magát:

— Nem vagyok sem kísértet, sem boszorkány, igaz járatban jöttem.

Néhány lépést tettek botorkálva a sötétben, majd **belső** ajtó nyílt, meghitt, sárgás fény csapódott szemükbe.

Cserépfazékban sárgakása főtt, illata elárulta, hogy ludat is forgatnak benne. Réztepsik, öntányérok, cseréplábasok, fakanalak nagy rendje uralkodott itt, **jó** háziasszony ügyelő gondja bírta őket. **A** konyha melletti kamrában két faggyúgyertya égett, a konyha tűzhelye melegített oda.

Szegfűszeges, borsos, mentás **bor** is **forrott** egy nagy bögrében.

A gyertyafényes kamrában egy férfi **állt föl**. Szakállába még alig vegyült bele néhány ősz hajszál. **Az asztal**, amely mellett foglalatoskodott, finom kezű mesterember műhelyasztala lehetett, tele apró kalapáccsal, kicsi vésővel, ráspoUyal, fogazott rézkerekekkel, hegyes végű árákkal, láncokkal, szíjakkal, zománcos díszű **réz-tányérkákkal**, üvegekkel.

Kiváncsian meredt a belépő idegenre. Szokva **volt a**

20

látogatókhoz, a félhomályban hunyorgott, mint aki örökké apró szerszámokkal rontja a szemét.

— Haydt Krisztiánt, a mestert keresem — köszöntött be a gróf —, jó estével jöttem.

— A vendég jó estéje az enyém is — tekintett a házigazda várakozóan vendégére. Ez a vendég szava-szólására finom úriember lehetett, süvege, subája mondhatta azonban parasztnak, kósza hajdúnak vagy akár hegyi juhásznak is. A vendég nagyot kanyarítva dobta le magáról a meleg subát, már alig várta, hogy levethesse. S íme, úriember, tiszt hámozódott ki belőle. Csizmája hosszú szárú német csizma,

amilyet a császári vértések viselnek, zsinóros nadrágja, zekéje azonban magyaros. Ezüstcsa-tos övében rövid nyelű, finom tör. Arca csupasz, mégsem kuruc talán. De labanc tiszt hogyan kerülhetne be Selmece?

— Cotta-Condotti gróf vagyok — mutatkozott be —, kapitány a fejedelem hadában. Nyári füveiléskor Czelder Orbán ezerében vezettem egy kompániát, ősszel magam maradtam, megszűntek a harcok tavaszig.

— Jó szerencsével érkeztek! — felelte az órásmester bányászok módján, mert a bányavárosokban mindenütt ez az igaz köszöntés.

Az asszony megtörölt egy széket köténye sarkával. Koppantott egyet a két gyertya hegyén, a láng sercegve buzdukt életre.

— Hideg van — dörzsölgette kezét a vendég —, az ördög hozott engem most Selmecebányára. De ha már jöttem, itt vagyok.

Ehhez nem fért kétség. Aki jött, az itt is van, akár angyal szárnyán, akár ördög szekeren érkezett, noha karácsony évadján mégis inkább szentek hírével illik utazni. Haydt Krisztián bölintott, intett a feleségének, s az asszony két füles bögrében illatos forralt bort tett

21

az asztalra. A gróf két tenyerébe fogta a maga **bögre**-* jét, melegítette rajta a kezét. Aztán így kezdte:

— Hallom, kegyelmed híres mestere az órástudománynak. Haydt Krisztián szerényen mosolygott. Felvonta a váUát:

— Mondják. Amit tanultam, apámtól tanultam, jeles mesterem volt.

— De Norlnbergában folytatta — emelte föl boros bögréjét a gróf, s végre nagyot húzott belőle —, **ott végezte be**.

— Nagyuram mindent tud — a mester kutatva **nézett a** grófra, de az most már rátért jövedele okára:

— Lőcsén járva, s magamat **a** harcokban némiképp kitüntetve, a fejedelem önagysága egy kerek órával ajándékozott meg, zsebben hordhatóval. Ámde **ez az** óra, amely mindig velem volt, egy zólyomi csetepatéban kiesett a zsebemből, s alighanem megpattant **benne** az erő. Róla volna szó tehát, Haydt uram, elromlott **a** fejedelem ajándék órája.

Haydt Krisztián kinyújtotta a kezét:

— Lássuk, vitézlő uram,

21

4. A LOVAS MEGVAN, DE HOL AZ ÓRA?

A gróf egyet rántott zekéjén, s könyökig nyomta bele kezét valami rejtett zsebbe. Forgatta, húzkodta, gyűrögette, majd egy szomszédos zsebben kotorászott. Nagy végre egy fagyottan is szép piros almát halászott ki a f zsebből. Az alma puhán gurult

végig az asztalon, a gróf -olyan csodálkozva nézte, mint aki nem hisz ennen szemének.

— Varázslat történt, vagy rossz szellemek cserélték ki az órát?

— meredt az almára az órás.

Cotta-Condotti gróf megforgatta az almát, szárazastul emelte föl, a levegőben is megpörgette, mintha óramu-■ **tatot** keresne rajta.

Ellopták az órám, a fejedelem ajándékát — düny-nyögte.

Haydt Krisztián is pörrentett egyet a fagyott almán, mintha talán az ő keze vissza tudná varázsolni aranyórává, de csak alma maradt az bizony, csutkájában még | csak egy árva rugó sem mutatkozott.

— Ügyes varázsló lehetett — bólintott —, vagy még | ennél is ügyesebb tolvaj.

Az órásné is hangot adott a sarokban:

— Jaj istenem! — sóhajtott, s önkéntelenül is a túlsó szoba álló órájára pillantott, amely a félhomályban most verte ki mély kongassál a tetet. Már-már attól félt az órásné, hogy az állóórát is elvarázsolta valaki, de az i^előre még állott a helyén. Szébb hangja volt, mint toronyórának.

22

Két tekintetes rézsúly húzta az állóóra finom láncá| A két súly szinte aranyként csillogott, fenyőtohoz ala kúra öntötte ki egy hajdani rézműves. A gróf — úgj tűnt — pillanatra feledte a maga kárát, odasétált állóórához, közelről tekintette meg a félhomályban aranynak látszó súlyokat.

— Kiváló réz — fogta meg finoman az egyik **érec**| tobozt —, itt készült?

— Besztercebányán. Ott bányásszák a **jó** rezet. A grófi vendég visszakanyarodott a maga órájáho^

Megint megforgatta az almát, mintha még reménykedett volna, de az ő kezében sem változott a fagyott gy&J mölcs aranyórává.

Megemelte subáját is, dühösen **rázo**| gatta, a sarkantyúk kipottyanak, **de az** óra nem. órásné attól tartott, hogy valami szemfényvesztő **rejtó**^ zótt el a várban, s majd nagy

lángfűvások között csiz májából varázsolja elő a fejedelem óráját, vagy **taláifl** nem is az órát, hanem egy kétfejű sast, a bécsi császár^ címeráUatját. De a vendég egyelőre adós maradt a **va**'^ rázslattal.

— így még nem jártam — ült vissza a székre —, **át**^ kozott rablónépség. És éppen tőlem loptak!

4 Haydt Krisztián agyán végigrezdült egy óvatos, **fur** csa gondolat, ki sem merete volna mondani. A **vendégH** olyan hangsúllyal méltatlankodott, hogy könnyen **vél-T** hetete volna az

ember: inkább ő tud meglopni másokat^ mint hogy ő engedje teste közelébe a tolvaj ürge ujjait De **ez a** gyanú csupán percenetig **vált** az óras gondola^ tainak urává, tiszteletlenségnek tartotta volna, hog^ ilyen úriember szavában kételkedjék.

— Mikor érkezett nagyságod Selmece?

— Ma reggel. Éjjel kint háltam, a falak alatt, necil bocsátott be **az** órség. Egyedül voltam, loppal senki **nen**^ osonhatott **be, a** lovaim is éberek; topogtak volna.

— Aztán?

— Megérkezett a hajnali bányaváltás. Ismerem **a** bá-i

23

|nyászokat, azok nem tehették, különben sem juthattak í zsebem titkához közel.

— Kinél fogadott szállást nagyságod?

— Hild Mártonnál.

— Hild Márton becsületes ember. Cselédjeire sem volt még panasz.

— Elaludtam.

— Kegyelmes gróf úr, Hild Mártonnál még nem loptak meg alvó vendéget.

— Nem tudom, hogy történt, mint történt. Zsarnócán még megvolt.

Súlyos, perces hallgatás nehezedett a szobácskára. A gróf egyet hörpintett a kihülő borból, macska sétált "végig álmosan a szobán, közelebb feküdt a tűzhöz. Egy kutya odakint ezt megérezhette, mert felüvöltött. Haydt Krisztián törte meg a csöndet:

— Ha nincs óra, nem javíthatjuk. A felesége azonban feltalálta magát, a vendégszerető

asszonyi lélek megpróbált úrrá lenni a veszteség fö-'lött:

— Egy kis ludaskásával ebben a nagy karjában nem kedveskedhetnék-e? — kérdezte. — Óbarsi lúd, losonci sárgakása, sárga, mint az arany!

— Igen, arany — élénkült meg a gróf —, ha arany, ; jöhet.

Egy ideig még ingatta fejét, szidta a tolvajt, enmaga feledékenységét — mert hátha mégis a zsamócai Ga-ram-hídon hullott ki az óra a zsebéből. Rozoga volt a híd, egyik lova lába csaknem el is tört. Csak a fejedelem meg ne tudja, hogy ennyire becsülte gazdag ajándékát!

Tűnődött, dűnyögött, de nyilván könnyű gondú ember lehetett, mert hamar felejtett. Az ötödik bögre bornál már eszébe sem jutott:

— A lúdmell aranyára — emelte föl a bögrét — meg ■ arra a réztobozra, amely csillog, mintha arany volna!

Mit nem adna érte a fejedelem, ha ekkora aranytobozoki hullanának munkácsi erdejében!

Aranyszín fánkot is süttött Haydt Krisztiánné, s a pe-helypuha tésztapárnácskát havasi málnalekvárba kevergette. A kapitány alaposan megehült a nagy veszteségben, ugyancsak nyalogatta az ujját utána.

— A fejedelem ebédlósátrában sem éltem különbül! — dicsérte a háziasszonyt, és Haydt Krisztiánné fülig | pirult Nem volt még idős menyecske, ha napvilágnál | ráfeledkezett az ember, bizony még csinos is. Most kez-' dett gömbölyödni, arca fehérségét a hegyi nap, a sűrű szél barackszínűre pirosította.

A gyertyák kormot szórtak, az olvadt viasz édeskés szaga szobán-konyhán átlebegett A kapitány végre felállott Az óra kilencet ütött, odakünn megszólalt a Katalin-templom középső harangja. A kapunál az őrsváltás nyújtott kiáltása olvadt hozzá a harangszóhoz. A várkapu bedördült Csikorogták a kulcsok.

— Benn maradtam, fogoly vagyok — vakarta most fejét a kapitány —, tegnap kicsuktak, ma meg bezártak.

— Tisztet kiengednek — vélte az órás —, csak írását mutassa, amellyel érkezett.

— Nem láttak bejönni. Az őrség éppen melegedett, amikor érkeztem, nem kiáltottam elő őket.

— Az írás akkor is beszél. Fel kell csak mutatni.

A kapitány körülpillantott, mintha attól tartott volna, hogy ezeknek a vastag templomi falaknak is denevérfülük van. Csak a gyertya sercegett, s valahol, a kamra szüette padlata alatt éhes egér motoszkált

— Nem mutathatok föl írást — vallotta végül —, senki sem tudja a hivatalosok közül, hogy Selmecre érkeztem.

Haydt Krisztián azon kapta rajt magát, hogy ő is éppen olyan óvatosan rebtentette meg a szemét mintha noaga is denevérfülekét látna a falhoz tapadni. Akkor.

24

jutott csak eszébe, hogy saját otthonában van. Bosszúsan rázta meg a fejét:

— Senki sem tudja? — csodálkozott.

— Senki. Titkosan érkeztem, bizalmas paranccsal. Megint sercent egyet a gyertya. Az órásné piros arca hirtelen viaszszínbe váltott. Hogy miért kellett neki is önkéntlenül a süket falra pillantania, nem is tudta, de már ő is a mindent halló titkos denevérfülekét kereste. Kék szemének sugara visszarebent a kapitányra, aztán újfent csak ezt tudta sóhajtani: „Jajistenem!”

— Nem vetnének éjjelre valami vackot nekem, Haydtné asszony?
— szólott a kapitány. — Szokva vagyok én a tábori szalmához, mindegy, mint alszom. Megfizetek.

Megcsörrentette a zsebét. Az órásnak bizonylyan jobb füle volt, mint a Miklós-templom orgonistájának, mert a kántor csak a részeg dalnokokat tudta megkülönböztetni a józan énekesektől, a törött sípot az éptől, Haydt Krisztián azonban az ércek muzsikájában volt jeles szakértő. Akár a nagyszombati székesegyház legkövérébb perselyét rázhatták is meg a füle mellett, megmondta egy hallásra, miféle pénzeket és ólomptykéket dobáltak belé az ájtatos hívek, bele sem kellett néznie a kövér perselybe. Most is azonnal tudta, hogy a vendég kapitány erszényében főleg réz csörög, néhány ezüsttel vegyest, arany azonban egy sincs közöttte.

De minek is volna aranya egy ilyennek, aki titkos paranccsal érkezett, s aki sohasem tudhatja, hol támadják meg, mijeit rabolják el. Efféle titkos járatban levő férfiú zsebében a levél a fontos, amit magával hoz, amit testével véd, s amit ki tudja, ki írt, ki tudja, kinek!

Ha az órás az ércek pöngéséből tudott okosan olvasni, a kapitány viszont a gondolatokból. Mert most, mintha ki nem mondott kérdésre vágott volna vissza, így szólt:

— Azért öltöttem paraszti subát, hagytam Zsarnócán a tisztí süveget, hogy rejtve maradjak.

25

— De ha kegyelmességed mégis találkoznék illeteke-' sekkel, mit mond majd nekik?

— Hogy Vihnyére megyek a meleg gyógyvizben fürödni, sajjó tagjaimat a hadi fáradalmaktól szabadítani meg. És ebben sem hazudnék, mert három sebet is hordok magamon. Egyet a vállamon, egyet a combomon, egyet a tarkómon.

Tarkója sebet meg is mutatta, kicsi forradást dús haja tengerében. A negyedik sebről nem beszélt, pedig ezt érezte legbánatosabban: arról, hogy egyetlen aranypézt sem csörög a kicsi erszényben. Halkra fogta hangját, még az egér se hallja:

— A fejedelem ismét odakészül Vihnyére, fürödni. A szegedi táborban szerzett csúza hasogatja szegényt.

— Olyan fiatalon?

— Olyan fiatalon.

— Más oka nincs? A kapitány egy pillanatig ismét jelentőségteljesen

hallgatott. Látszott, hogy nem szívesen árul el titkokat ugyan, de valamiképpen megbizik a házigazdában, s könnyíteni akar lelkén. Haydt Krisztiánnak jólesett a kapitány szeméből sugárzó

bizalom, meleg, jó érzés zsi-bogtatta meg. Vélte, megismételheti a kérdést, de most már bátrabban:

— Más oka nincs? Mondom.

— De van — bólintott a gróf.

Többet azonban nem mondott, s a házigazda is illetlennek érezte a további faggatást.

A gyertyák lassan leégtelc, az állóóra szorgalmas volt azokkal a réztobozaival, negyedet is ütött. Haydt Krisztiánné hirtelen észbe kapott. Felugrott, rohant, sürgött és forgott, s percek alatt olyan kényelmes nyoszolyát teremtett a vendégnek, hogy az tán gyermekkorra óta sem pihent ilyen pihe-puha ágyban.

Volt azonban annyi óvatosság a mesterben, hogy szeme villanásával jelezte: ne a műhelyben vessen az asz-38 szony ágyat, hanem az oldalsó kamrában, ahol meleg ugyan volt, de szerszám, óra, ötvözni való aranyezüst egyetlen lat sem. S amikor a gróf álomra hajtotta fejét, a kamra kilincset madzagra meg is kötötte a gazda, ki ne mászhasson a vendég, ha nagy titkosságában meg találna szökni.

Cotta-Condotti elmosolyodott magában. Hadi neszekhez szokott füle ezt a kicsi motoszkálást is meghallotta. Aztán gondtalanul kinyújtózott, megropogtatta csontjait, elpihent.

Odalenn a városban, Hild Márton fogadjában a vendéglős egy ideig még az utolsó harangszó után is várta főtiszti vendégét. Néhány kockajátékos katonát hazaküldött szállására, mert eleget pörgették a kockát, s már egymás köpenyéért játszottak, utat mutatott a kapatos céhlegényeknek, meg a rimaszombati vásárosokat is lefektette az ivóban. A kapitány azonban még mindig nem jött.

Hild Márton újfent bekukkantott a vendégszobába, **de** csak az üres, feltúrt ágyat látta. Tűnődve bámult **az** ürességbe. Aztán vállat vont, minden ajtót gondosan becsukott, feltette a keresztreteszeket a házra, s **ezt** mondta a szolgálónak:

— Biztosan az ezredes úr őkegyelmességénél mulat. A tiszt uraknak mostanában sokszor van jókedvük. Ha mulat, mulasson. Jól teszi.

A kapitány két lova az istállóban nyihogva majszolta a zabot.

26

5. LEPÉNNYEL ÁLMODNI ÖRÖM

A gróf gondtalan örömmel ébredt. A kicsi kamra magasra emelt ablakán halovány fény szüremlett befelé, ebből vélte, hogy alighanem reggel van már. De harang-szóból is lehetett következtetni virradatra, már a második nótát húzták. A várudvaron kürt recsegett; mintha belefagyott volna a szusz, szava csak időnként fakadt cikornyás indulatra. A kamrácska

éjjel kihűlt, hideg volt, s hogy a gróf önfeledten fütyörészni kezdett, az ajtó megnyílt. A házigazda lépett be.

— Szerencsés jó reggelt — köszönt, és egy szűk nya^ kú korsót szorongatott hóna alatt, borókapálinka tüzelt benne —, megolvasta nagyságod a szoba sarkait? Mert akkor válik be az álom.

— Nyolc sarok — mondta Cotta-Condotti —, négy a mennyezeté, négy a beugróajtóé. Azt álmodtam, hogy a várbástya esőköpőiből aranypénzek hulltak a lábam elé.

Az órás fapohárba töltött a borovicskából, csettegve húztak egy kiadósat, a pálinkaszag rögtön szerteáradt a szobácskában. A kapitány jólesően nyújtózkodoti egész testét melegség járta át. De Haydt Krisztián eltű nódott:

— Hm — dűnnyögte —, aranypénzt találni: házai ság, lakodalom. Aranytallérok, ha zsákból hullanak: el* tékozolt vagyon. Ezt jelenti az álom.

A gróf összeráncolta szemöldökét, maga is elgondolkodott: 40 — Gazdag házasság! Ez valóban nem lenne rossz dolog, segítene rajtam. De melyik gazdag leányzó menne hozzá egy kóbor kapitányhoz? S az álombeli aranytallérokat nem is zsákból hullatták, hanem esővetőből pottyant garmadával elé.

Haydné az ajtóban hallgatózott. Fazekában bőjti káposzta főtt, lebegő, zsiros illatokkal. A gróf szájában összefutott a nyál.

— Esővetőből arany, ha garmadával hull, óriási szerencse — szólt be a félig nyitott ajtón.

— Ezüstpénz is csordogált mellé — lelkendezett a gróf.

Haydné fiatal kora ellenére mindent tudott, vajakos veszhetett el benne. Mert azonnal lehűtötte a lelkesejét:

— Ezüst meg arany együtt: csalárdság.

— Csak kevés ezüst volt — mentegette álmát a gróf —, mert egy roppant aranytömb is esett, közvetlenül az égből, s együtt kezdtük kovácsolni ékköves pohárrá mi ketten, Haydt uram. Haydt Krisztián ábrázatán boldog mosoly jelent meg, de az asszony ijedten dobta le a fakanalat:

— Hát ez nem jó álom. Aranyat, ha kovácsolsz: jogtalan cselekedetre akarnak rábírni. így írja mind a lócsei kalendárium, mind a komáromi. Megegyeznek ebben.

A kapitány összerázkódott Rösszler Borbálának, a leányvári boszorkánynak szoknyasuhogását hallotta az ablak felől, mintha Borbála is belekontárkodott volna az álomfejtésbe.

— Jogtalan cselekedetre készíteni valakit? Ezt mondja az álom?

— Még a brassai álmoskönyv is, a német! Pedig az kiváltképp az erdélyi szászokra szól.

A kapitány mindkét öklével a szemét nyomkodta, ekképp akarta kitörölni szeméből az ilyenféle álom

utolsó morzsáit is. Ezen a mostani útján csak a szerencsét hozó álmokat kívánta.

Hosszút húzott újból a borovicskából, az órásmeister keserves képpel figyelte. Tudnak inni a kapitányok!

A vendég összeszedelőzködött. Felrántotta csizmáját, magára gombolta zekéjét, dolmányát, fölibe kanyarította a galléros subát, a kicsi tört paszomántos övébe dugta.

— Köszönöm a szállást — hajolt meg —, mivel tartozom érte?

Haydt csak a fejét rázta: Jó szóval! Nem vendéglős **ő**, sem szállásadó bányapolgár. Más szükségéből nem kovácsol vagyont magának. Rászoruló utast még török is szívesen lát vendégül, AUahja nevében.

A kapitány újfent végiggombolta kabátjait, és zekéje hasítékába nyúlt. Megszürkült, kicsi gyolcskendőből búzazöld smaragdkövet hámozott elő. Nyolc-tíz apró ék-kövecske csörgött a kendőben, foglalát nélkül; csak az egyik topázt övezte vékony aranygyűrű, s egy rubinton látszott, hogy erővel feszíthették le valamiről.

— Fogja ezt a sm-i agdkövet, asszonyom.

A csiszolt ékkő megcsillant a konyhai tűz fényében, de az asszony nem nyúlt utána:

— Fölös ár lenne egyetlen éjszakai pihenésért, uram — nézte Haydtné vágyva a smaragdot —, nem fogadhatom el.

— Csak emlékül — mosolygott a kapitány —, egy másik zsebbéli óráról tört le véletlenül.

— Hát annyi órája volt a vitézlkö kapitánynak? — kérdezte a mester.

— Három — dünnyögte a gróf az orra alatt —, há-* rom. Az utolsót most vesztettem el, ha elvesztettem. Netán mégis megtalálnám, tüstént felhozom, megjavítani.

A smaragdot az asztal közepére tette, fejébe nyomta csákós süvegét, meghajolt, elment

Furcsa szerzet — bámult utána az órás, de az asszony

28

akkor már két ujja közé fogta a kicsi követ, s úgy gyönyörködött benne.

— Gyűrűbe foglaltatom, Holler ötvössel — mondta. A hóésés elállott, mély utakat tapostak bele cipők, csizmák, bocskorok, paták, szekerek, szánok. A kapuk előtt, az ablakok alatt, udvaron, utcán, a hó fehér párnáin végigfolyt a mosóvíz, a hentes előtt a rózsaszín toros lé. — A kémények fekete koromja alászállt, meg-szürkítette a hattyúfehér havat.

Cotta-Condotti kapitány könnyen taposott magának utat a szállásáig, megevett, megivott, borbélymestert keresett, kiszépitkezett, majd újra vándorútra kelt a városban.

— Ki a legjelesebb ötvösmester? — kérdezte a sekrestyést, aki egy üres pörsőUyel éppen visszafelé baktatott a templomba. A ma reggeli piculaszámlálásnál alig akadt két ezüstdénár az adományok között, a többi csupa réz volt, kopott garas, kongó libertás. Nem sokat ért. Ezen kesergett éppen a sekrestyés, amikor a kapitány megszólította.

— A legjobb ötvösmester? — tünődött. — Talán Kol-ler, de nála is jobb Holler. Az öregebbik Holler, Jakab. Lenn lakik a Mihályakna mellett, attól a harmadik ház, a négyablakos.

A kapitány tanult a tegnapi bolyongásból, bottal járt, el ne csússzék. Támaszkodhatott volna kardra is, de nem óhajtott fölösleges feltűnést. Benyitott az időseb-bik Holler ajtaján.

A műhelyben hat viaszgyertya égett, vetett lobogó fényt még a délelőtti órákban is, hogy mindenek élesen látszódjanak. Két főlegény kalapált finom, odaadó mozdulattal, figyelmes szemmel vékony ezüstlemez. Virágokat domborított kunkorodó peremére, ételestál készült a lemezből. Egy inas apró fűjtatóval bíbelődött. A mester, Holler Jakab, araszos ollóval rézlemez vágott éppen. A munka úgy égett kezükben, hogy talán be sem

29

Scellett volna fűteni a műhelybe. Kellemes meleg áradt szét. A műhely a kapu alól nyílt. Boltíves, hosszú kapualj nyúlt föl az udvarig. A kapitány megállott a gyertyafényes szobában, minden csillogott, fénylett reszkete-gül. A mester, az idősebb HoUer, felemelkedett, előrement, s várta, hogy a belépő köszönjön, aszerint óhajtotta fogadni. A vendég meg is tette. Nem hetykén, fennhéjázón, mint ahogy ezt az ember lovastisztektől elvárhatja, hanem szerényen, mint egy idegen utas, akinek zekéjét csupán báránybőr bunda fedi.

— Jó szerencsét és áldást kívánva jöttem.

— Jó szerencse és áldás fogadja, uram. Cotta-Condotti felmutatott egy kicsi, tiszta ragyogású rubinkövet.

— Ezt szeretném gyűrűbe foglaltatni.

A mester kezébe vette a rubint. Magasra emelte, hunyorgó szemmel nézett rajta végig, majd visszapillantott a vendégre:

— Szép kő, de nem teljesen ép. Parányi sarkát letörték. Ez már egyszer foglalva volt, tudja, domine?

Kérdőn nézett a tisztnek látszó idegenre, vajon megmondaná-e a nevét. De Cotta-Condotti nem mutatkozott be.

— Igen, foglalva volt — válaszolta kelleetlenül.

— Serlegbe mégpedig — nyújtotta vissza a rubintot a mester, s feleletéről rögtön látszott, igen nagyon értője mesterségének. Kérdően tekintett a furcsa vendégre, akinek vállára suba terül, csizmája német, ruhája magyar, arca csupasz, süvege kuruc. Különlegesen mégsem csodálkozott, szokva volt már mindenféle öltözetekhez ezekben az időkben.

— Serlegbe — nyugtázta a kapitány is, és magában fölötte bosszankodott, hogy ilyen eszes ötvösmesterhez kalauzolta a sekrestyés, hozta a bal lába. Ennek a mes-

30

térnek alighanem egy harmadik szeme is van, túllát vele időn és tájon.

— Most hát mit vagyunk teendők? — kérdezte a mester.

— Foglalja gyűrűbe, aranyba.

— Asszony ujjára vagy férfiemberére?

— Magaméra.

Nyújtotta a kezét. Hosszú, finom, keskeny ujjai voltak. Az egyikén keresztben halavány sebhely. A mester ebből is látta, nem közönséges jöttment lépett be ajtaján. Az idegen kezén egyetlen, nagy fejű gyűrű kékllett, ametisztköbe véssett griffes címerrel.

— Kevés az aranyam — ingatta fejét Holler Jakab —, medáliákat vertünk a nagyságos fejedelemnek, tucatnyit, ezek itt pedig tálak, szintén neki, ezüstből Némely virágját arannyal futtatjuk. Netán akadna arany nagyságodnál?

Kutatva nézett vendége arcába. Ezeknek a messzi idegenből idesodródott főkatonáknak mindig akad zse-

31

bében egy-egy szem letört rubin, elhomályosodott zafir, kettépattant gyűrű, vörösvágási opál, velencei zecchino, Drinápolyban vert ezüst török akcse; ki tudja, hol akadt horgukra, hol maradt ragadós tenyerükben?

— Medáliát vertek a fejedelemnek? — kapcsolt visz-sza a gróf. — Masinával vagy tőkén?

— Nem pénz az, nagyuram, hogy masinával vagy tőkén kiverjék. Formáztuk, öntöttük, csiszoltuk őket. Kettő-kettő belőlük csak az egyformás; ki a fejedelem arcvonását viseli, ki Bercsényi főgenerálisét. A két legszebbiket Párizsba küldi a francia királynak meg az oroszok cárijának Pétervárra, tiszteletül.

— Pénzt nem vertek? — állhatatoskodott a gróf.

— Egyszer, régen, öregapám, dénárt, ezüstöt. Pénzt csak a körmöcbányai pénzverőben veretett a fejedelem, meg odalent, Zsarnócán, de csak rezet. Mit cselekedjünk tehát a rubinnal, uram, mert mondom, nincs aranyam — tért vissza a mester is a maga kérdéséhez.

— Hogyan verték a pénzt? Masinával vagy tőkén?

— Tőkén — egyezett bele Holler, mert úgy észlelte, hogy ez az idegen eszelős, vagy titkos rögeszmével hadakozik.

Ha ez a tiszt valóban eszelős, gyorsan elégíttessék ki kíváncsisága, vélte Holler Jakab, s vállon ragadta az ablaknál ülő, elmélyülten trébelgető legényt. Magyar ötvöslegény volt, Rozsnyóról indult vándorútra, de már második esztendeje annak, hogy a híres selmeci mesternél ragadt. Itt ugyancsak sokat tanulhatott, s mert a fejedelmi udvar is itt dolgoztatott, keresete is volt elegendő. Akkora ereje volt ennek a főlegénynek, hogy nem is finom kezű ötvös, hanem bikákkal birkózó mészáros rémllett ki belőle.

— Allj fel csak, Józsi! — mondta a mester.

A ménküerős legény felemelkedett Feltúrt ingujja alatt dagadtak az izmok-erek, pedig csak kicsi kalapácscsal poncolta-ütögette vigyázva az ezüstöt 46

— Ilyen embernek erejével verik — mutatott rá a : mester, A főlegény visszaült, szégyellte fölős izmait, amelyekre a finom munkánál semmi szüksége nem volt. A kapitány elismerően kerülte meg a rozsnyai legényt, a mester pedig folytatta:

— De már nem verünk pénzt. Ebből a lim-lom rézből nem is vállalnám, még a fejedelem önagyságának magának sem. Úgy kong mostanában a libertás, akár egy üres bögre.

— Sokat kell verni belőle, nagyon sokat. Akkor a kongó is rengeteget ér.

— Verik azt Rozsnyón, Eperjesen, Körmöcön, uram. A háromgarasost meg az ötgarasost. Zsákkal terem belőle minden fa alatt. Mit tegyünk tehát a rubinnal, uram?

A gróf visszaébredt a rögeszme-ágyról:

— Hozok aranyat este, gyűrűre valót. Elvesztettem a zsebbéli órámat, a fejedelemtől kapottat.

Hoiler Jakab megint csak nem értette, milyen gondolatok futnak itt össze egymással. Bólintott, mert úgy vélte, a rögeszme hálója egyre bonyolódik.

Cotta-Condotti nem is óhajtotta, hogy értsék. Szándéka szerint való volt, hogy megkeverje a fejeket, a fejekben a gondolatokat, s végül senki se tudja, hányadán áll vele.

— A szolgám lenn maradt Zsarnócán — folytatta.

Most már mind a két legény rábámult Odakinn valamelyik magas, meredek tetőről tompa robajjal zúdult le a hó, és vándor vásárosokra omlott Zólyomiak voltak, nagy szitkozódással nyomakodtak ki a váratlan dunnából, s kinnal-keserwel keresgéltek portékájukat

— Nem mutatná meg azt a pénzverő tőkét? — kérdezte a kapitány.

Az idősebbik Holler Jakab úgy érezte, ezt a poharat fenéig kell kiinnia, nem menekülhet. Ellenkezni nem

32

akart, nem is mert, hiszen jól ismerte a dühös labancok s a még dühödtebb kurucok keze járását, különösen az ilyen kurucba ojtott labancforma iránt támadt rendszerint nagy respektusa. Selmecebányán — a cseréppipa hazájában — mindig is okkal tartottak a nagy pipájú, kevés dohányú idegenektől.

— Megmutathatom — bólintott —, jöjjön hátra az úr.

A műhely mögötti kis szobába mentek. Hideg volt itt, az ablak pedig szokatlanul nagy, ennél fogva valamit a mester csak kezébe vett, annak mind éles fénye-árnyéka, lobogása volt. Szüette almáriomban találta meg, amit keresett: a pénzverő tőkét, amelybe a pénz írásos oldalának homorú mását ágyaszták. Afféle hosszú nyelű, vastag pecsétnyomónak tetszett, markolatos végét tölgyfa tőkébe égették. Felemelte a pénz címeres oldalának homorú mását is, amely szintén valamiféle birkabillog-zónak tűnt, s amely a sűrű ütögetéstől már kirojtosodott. Ha a két vastóke közé fémlemezt illesztettek, s nagyot zuhintották rá vaskalapáccsal, elkészült a pénz.

— Ez az — állította a tőkét asztalra a mester.

A vasdarabok megcsördültek, éppen olyan rozsdástompán, mint a gróf bőrszékének belseje, ha meglódukt a lovon. Cotta-Condotti kapitány kezébe vette a szerszámokat, meglengette a nehéz kalapácsot.

— Hát ilyen a pénzverő — elmélkedett —, s miként dolgoznék vele?

Holler Jakab egymásra illesztette a két vasporfát, a kalapács élével kicsit rácsendített a felsőre. De a két vastóke között most nem lapult ércelemez, sem réz, sem ezüst, sem arany.

A kapitány figyelmesen húzta össze a száját, mintha füttyülni szeretne, izgalmát ekképp leplezte. Magas alakja még jobban megnyúlt, hajlott orra alatt két gondránccal jelent meg. Most, most végre itt van előtte, látja, emeli, fogja! 48

— Meg kellene próbálni — indítványozta, de hangja túlságosan hetykére sikerült, mint a mesterlövőjelölté, aki hosszú gyöttrődés után végre először talál célba —, meg kellene próbálni! Nincs valami kajla rézlemez kéznél?

Megköszörülte kiszáradt torkát. De az ötvösmester szeme elsötétült. Felemelte a **fátokét**, hozzácsendítette a bélyegzőforma felsőrészt, s olyan gyorsan suttyantotta az almáriom fiókjába, hogy a gróf alig bírta nyomon követni a mozdulatot.

— Azt már nem! — nyomta meg a hangját Holler Jakab. — Még tréfából sem! Ezért nyakazás jár, **jól** tudja uraságod. Jobban tisztelem én a fejedelmet, semmint orvul pénzt verjek címerével. Nem is az övével, hanem a Rákóczi Györgyével. Nagypám miveskedett vele még Rákóczi György idejében, amikor Kassán val-colt legényként. Onnan hozta magával, amikor már megkopott a tőke, s többet pénzt verni vele nem lehetett. A kapitány nem erőszakolta tovább. Valamit látni óhajtott: meglátta. Valamivel kísérletezett volna: az nem sikerült. Felefele. Nem szabad az ij idegét túlfeszíteni, hamar elpattan.

— Köszönöm a gráciát, Holler uram, csak látni szerettem volna ezt a masinériát. Dehogy rövidíteném meg a fejedelem önagyságát akár egy poltúrával is. A gyűrű aranyát pedig hozom. Szerencsének ajánlom kegyelmedet.

— Szerencsének ajánlom magam is —felelte a mester, és az ajtóig kísérte a névtelen vendéget. Csóváltgatta a fejét, egy ideig még magában dűnnyögött, mert ez szokása volt. Nem értette az egészet

— Urak szeszélye kiszámíthatatlan — állapította meg —, hogy azonban a rubint templomi kehelyről törték le, annyi szent! Cotta-Condotti kapitány a mai napon fáradhatatlan
33

volt. Bekapott néhány falatot, fél fűvel hallotta, amint a Klopacska tornyában váltásra vernek, és máris sétált lefelé, a bélai várkapu irányában.

Hogy a havazás elállott, s az utakat mélyre taposták, a város megélnékült. Néhány társzekér nyikorgott be a bélai kapu alatt,

a város puskaport hozatott a szalat-nai malomból, az most érkezett meg. Ügyszintén a gö-möri Tiszolcra vasgolyókat hoztak — a labanc tavasz-szal erőst mozgolódní fog —, jó, ha elegendő tartalék golyó akad a várban. Polgárok követsége érkezett visz-sza Lévárról, hogy karácsonyt itthon ünnepelhessen; a fejedelem Léván tartja udvarát, közelben. A főjegyző meg az egyik tanácsos vezette a követséget, azt kérték a fejedelemtől, ne kelljen annyi katonával járulni a hadhoz tavaszi füveiléskor. A fejedelem negyvenből el is engedett tizet, helyettük azonban fegyvert és pénzt kívánt, sereget fölszerelni. Egy másik kapun üres szekerek dőcögtek be, ezek a hodrusbányai aknába visznek kórobbantó puskaport. Asszonyok indultak vidám cseveteléssel vízért a kutakra, s mert túlságos zajt csaptak, Burger Jankó, az egyik városi hajdú rögtön rájuk is rontott, hogy szétszórja a pletykáló társaságot; asz-szonyi lármájukkal a szenátorok tanácskozását zavarták. Két sánta eb szűkölt a fordulónál, hógolyóval hajigálták, de a hóban kő is volt. Az itt időző ezereskapi-tány szíjrugós kocsija hintázott a havon óvatosan, dőlt jobbra, balra. Bakabányára vitték vasaltatni, mert ott van a legjobb szekérkovács. Kovács!

Cotta-Condotti már tudta, kit kell még megtalálnia. Kérdeznie sem kellett, indulhatott az ércesen csengő hang nyomán, oly messzire csengett az üllőre ejtegetett kalapács. A fekete kovácsműhelyből füst és pára szakadt ki, két pár ló topogott fázósan a műhely alacsony eresze alatt, odabenn fűjtató sziszegett. A nyitott ajtón át széncsillagok és vasüstökösök szikráztak, a mester pat-50 kót izzított, kovácsolt. Sercegett a vízbe dobott izzó vörös vasdarab.

A gróf megáUt az ajtóban. Bórkötényes legények emelgették egy dühös kanca lábát, s lódultak ide-oda, ahogy a kanca rúgni szeretett volna. A ló nem állta sem a patkót, sem az égett szaru szagát.

— Patkoltatni szeretnék — szólt a kapitány köszönés helyett.

A mester előbújt. Feketéllett a koromtól, olyan volt, mint a gazdag Hübnerék nagyszobájában a szerencsen-szobor.

— Seregi lovat vagy magános lovasét? — kérdezte a kovács.

— Az enyémet. Hadbéli magános lovasét

— Értem. Küldje le, főtiszt uram.

— Lehozom magam, nehogy tovább sántuljon.

A kovács bólintott, visszament a lóhoz. A pöröly szünetlenül csattogott a félhomályos műhelyben.

— Te kovács — mondta a gróf —, még valamire lenne szükségem!

— Hintóvasalásra?

— Nem. Tudsz te tölgyfa tőkébe vasat beleégetni?
— Hogyne tudnék!
— Erősen, hogy soha m.eg ne mozduljon benne, amit beleégetsz. És úgy, hogy égetés közben a vasra rá ne verjél vassal.

— Fakalapáccsal verem rá.

— Az is sok. Finom véset van a vastóke tetején, a pápa őszentsége képe, szentkép. Nem szabad ütés közben megsérülnie, az egyház kiátkoz.

— Én lutheránus vagyok ugyan, de senki se féltse tőlem a pápa őszentsége ábrázatát. Posztóba csomagoljuk, úgy veregetünk rá kíméletesen, puhafán keresztül

— Úgy jó lesz.

A kapitány megbillentette süvegét, ballagott tovább. Fázott már, sietett haza, már amennyire a hepehupák

35

ölnén, a fel s le mászkálásban sietnie lehetett. Meg-mászta a lépcsőket, hazament a vendégházba, forralt bort ivott, malacpecsenyét rendelt főtt káposztával, sült almát fánkkal. Aztán lefeküdt, s aludt édesdeden másnap reggelig.

A vendéglős ezt mondta házinépének:

— Ma nem mulat. Tegnap kiénekelhette magát, azért ilyen rekedt.

A kapitány este még fél messzely bort rendelt, mert úgy érezte, rázza a hideg, a sok járkálásba belebetegedett. Elő sem került két napig.

Harmadnap ezt kérdezte az órás mester a feleségétől:

— Hová tűnt az a gróf? Mintha föld nyelte volna el.

— Vagy boszorkány szoknyájába fogódzott, bányarém vitte el rossz álmok között.

— Nem — rázta meg fejét a mester —, titkos megbízatása van. A fejedelem küldte Selmece bizalmas írással.

Harmadnap azonban megrázták a pitvar kilincsét:

— Haydt mester, bocsásson be, megjöttem.

A kapitány állott az ajtóban. Pirosan, kipihenve, vidáman. A suba a nyakában, kucsma a fején. Egy kis, görbe, törökös kard fityegett az oldalán, s pisztolyt is tűzött övébe, rézzel kivert agyút, felporzatlanul.

— A fejedelem ajándék óráját sehol sem találok — mondta —, hanem hoztam volna valami mást, igen bizalmasat.

Kicsi bőrsákot húzott ki a suba alól. Belseje m.eg-csörrent.

— Éléskamrával álmodtam, csupa kolbász meg lepény lógott a falán — ezzel tette le a bőrsákot.

— Éléskamrával álmodni: jó hír; lepénnyel álmodni: váratlan öröm; kolbásszal álmodni: gazdagság — felelte **az** asszony.

6. DONNA-DONETTI, A PÉTERFILLÉRES

Ebben a pillanatban újra kopogtattak a külső ajtón, Haydtné tárt ajtót, a belső pára kicsapott a hidegbe, a konyha gőze fátyolként tekeredett a kopogtatóra.

Egy városi hajdú állott az ajtóban, sárga csizmás, zöld dolmányos, fekete süVege. Báránybőr süvege elől kurucosan, csákósan metszve volt. Nem harcban megviselt, téli szegénységbe öltözött talpas, hanem látszott rajta, hogy úrnak előszobájában afféle ajtónálló ember. Trencsényi szlováksággal beszélt magyarul is, németül is; ezeket a belső udvari szolgálakat mindig hajdúnak nevezték, ha szülőhazájuk messze is esett Bihartól. A lovas huszár neve meg sokszor horvát lovas volt, ha nem is látta soha Horvátországot, hanem Somogyból, Zalából került föl. Ez az ajtónálló is horvát huszárnak látszó magyar talpas hajdú volt Trencsén vármegyéből

— A főkamaragróf önagsága küldött, Hellenbach báró úr — jelentette a zöld dolmányos hajdú —, az órásmeisterért jöttem.

Jöttön jöjjön föl a kamaraházba, elromlott az állóóra.

— Amely háromféle időt mutat? — jelent meg Haydt az ajtóban.

— Az. összeakadt a két nagyobbik mutatója, s egyik körtéje is leszakadt

— Dulakodtak netán a tanácsteremben? — kérdezte kíváncsian a kapitány.

A zöld dolmányos hajdú úgy nézett az idegen, tiszt

36

formájú vendégre, mint aki sohasem hallott még verekedésről.

— A tanácsteremben — döbrent meg —, a kamaraházban?

Különb hely az, mintha a nyitrai püspök trónterme volna.

— A püspöknek nincs trónterme — nevetett a kapitány —, nem akartam megsérteni a gazdádát. Csupa jót hallottam róla.

— Hellenbach báró úr a fejedelem pénzügyeinek intézője, a fejedelem orvosa, leghűbb embere — mondta az órásmeister a legnagyobb tisztelettel, mintha máris trónteremben járna. — Tüstént megyek, csak illő ruhát váltok.

— Az nem szükséges — biztatta gyorsaságra a hajdú —, a báró úr nem szereti a pontatlanságot sem emberben, sem órában.

Csákós süvegéhez emelte kezét, megfordult, elment.

— Indulnom kell — mondta az órás, de nem mozdult —, nagyságod nem tart velem? Olyan órát kell megjavítanom, amely egyszerre három időt mutat, a selmecit, a párizsit meg a moszkvait.

Láthatóan ellenére volt az a gondolat, hogy most ez a különös ember egyedül marad itthon drága feleségével és még drágább óráival. Hát csak topogott, vetkőzött, öltözött, meleg bundát

dobott magára, kucsmáját igazgatta, holott sietnivalója volt. A kapitány észrevette a házigazda téblábolását, elmosolyodott magában, megigazította övében a pisztolyt, sarkával hátrarrúgta a görbe szablyát, és a bőrzsák után nyúlt, amely az asztalon hevert.

— Magam is megyek, viszem magammal a holmit, még dolgom van vele; visszahozom ismét, mert itt is dolgunk lesz vele — szölt titokzatosan.

A mester úgy látta, elég nehéz a zsák. Nagy megnyugvására azonban együtt távoztak a várból. Végigkopogtak a hideg folyosókon, lesiettek a kopott falép^ csőkön, kiléptek a félig betámasztott, vaslemezekkel borított tölgyfa kapun. Az órásmesteren olyasféle félcsizma csattogott, amelyet errefelé újabban divatból viseltek: hasított szélű, rövid szárú, sarkatlan cipőjére sarkas, alacsony csizmát húzott, vastag talpút, amely szilárdan tartott a mély hóban, jégben, s nem bocsátotta át a nedvességet. A kapitány elmélázva nézte ezt a kettős lábbelit.

Aztán megrántotta vállát, mert tudta, hogyha minden dolgok rendben haladnak, neki is lesz nemsokára hasonló. Még sárga szattyáncsizmája is, fekete rojttal, sujtásos köpenye, sólyomszárny forgója gyémánttal. Csak türelem már kicsinyég! — Említsem a bárónak, hogy Cotta-Condotti kapitány a városba érkezett — kérdezte a, mester —, vagy előtte is titok?

A gróf megtorpant, összerántotta szemöldökét, a pára füstként libbent ki szájából, most hasonlatos volt egy búcsúnapi tűznyelőhöz:

— A világért sem! Mondottam, hogy olyan titkos megbízatással érkeztem, amiről még magának a fő-kamaragrófnak sem szabad tudnia!

Lefelé ballagott a zsákjával, az órás viszont felfelé, a főtér iránt vette útját, a bányagróf palotája felé. Úgy látszik, Hellenbach báró karácsonyi ünnepekre visszatért a fejedelem lévai udvarából

A kapitány ezalatt benyitott Holler ötvösmester ajtaján. Holler mesternek az ötlött eszébe, hogy ez az ember kissé eszelős — megzavarhatták fejét az őszi harcok, valami csetepatéban fejbe verhették egy pallos visszájával, s azóta összekeveredett az elméje —, ennél fogva különleges tisztelettel s vigyázással emelkedett föl:

— Grácia az érkezőnek — mondta.

— Grácia a bennlevőknek — felelt Cotta-CondottL Aztán óvatosan a műhelyasztal sarkára helyezte a bőrzsákot, meg ne csörrenjen. A bőrzsák szíját kioldotta,

egy ideig kotorászott a zsák öblében, majd egy kis aranylemezkét vont elő:

— Ebből készítjük a gyűrűt.

Holler szeméhez emelte a megviselt, gyűrött lemezkét:

— Huszonnégy karátos — állapította meg —, ebből lehet!

Leveles foglalattal a rubintot.

A kapitány bólintott, s újabb aranylemezkét emelt ki, ez már terjedelmesebb volt, még megviseltebb. Meg is hasadt egy helyen. Egy ideig tűnődve forgatta a kezében, majd Holler tenyerébe nyomta:

— Szeretném, ha ezt is kisimítaná huUámtalan lemezzel!

Az ötvösmester ezt is megvizsgálta az ablaknál:

— Valaha pohár volt vagy kehely. Abból göngyölte szét értetlen kéz. A lemez nem tiszta arany, rézzel keverték. Fele karát sincs benne, mint az előbbiben.

Nem faggatta a kapitányt, hol vette ezt a darabot. Jobb ilyenféle titkok után nem kutatni, háború van. A kapitány azonban úgy érezte, némi magyarázatot mégis kell adnia:

— Morvaországban kaptam — s újabb gyűrött lemez után nyúlt, adta oda a mesternek.

— Imakönyvet borító ezüstoffedél volt — állapította meg Holler mester —, ez is vegyes ötvözet, nem tiszta ezüst. Mit cselekedjünk vele?

— Hengerelje ki nekem sima lemezzé.

HoUer mester most már mégis Ulendőnek tartotta a kérdést:

— Mi lesz belőle? Tál?

Cotta-Condotti azonban mindenre tüstént meg tudott felelni:

— Családom nagy, kiterjedt. Idővel mindegyik lemezre címert vésetek.

— Ügyes kezű vésőmestert Körmöcbányán találni — folytatta Holler. — A sógoromat, ő a leghíresebb.

— Majd hozzá viszem — egyezett bele a gróf.

De a zsák még mindig nem ürült ki. A vendég egyre újabb lemezeket hámozott elő a zsák mélyéből, görbül-teket, gyűrötteket. Akkorák voltak, hogyha tálcák lettek volna, mindegyiken négy-öt findzsa fér el. Némelyiket patina vont a már.

— Glancolni kellene őket, finomra simítani.

— Hát ezekből mi lesz?

— Családom történetét ércebe iratom, kapcsos könyvet köttetek össze belőlük. Nehéz könyv lesz, tudom, de érdemes munka. Holler most már világosan hitte, ez az ember megzavarodott. Nem ellenkezett vele, csak azon csodálkozott, hogy ennyi mindenféle lemezt, kehelyköpenyt, könyvtáblát honnan szedhetett össze ez a különös ember, s mi végre volt jó neki:

idecipelni ezeket hóban, viharban, esőben. Aztán elégedetten pillantott szét, nem-liába tudta magáról, hogy három vármegye legjelesebb itvöse, lám, még ilyen szélkelep emberhez is eljutott a híre. Teljék kedve tehát. Bólintott:

— Meglesz, uram, három nap. A gyűrű csak karácsony után azonban.

— A rézlemezek felét mégis holnapra kérem. Holler számot vetett idejével.

— Rendben van. Ennyit elkészíthetünk.

A kapitány összeszedte zsákját, még egyszer számba vettek minden simítandó lemezt, Holler nagy könyvbe írta őket, s kérdőn nézett a kapitányra:

— Milyen nevet írhatok?

De Cotta-Condotti úgy tudta a leckét, ha meg keűett téveszteni embert, hogy szemhunyas nélkül már diktálta is:

— A fejedelem palotás hadnagya, Donna-Donetti báró.

Holler szeme felcsillant:

— Donna-Donetti? Olasz származék? Legénykorom-

39

ban Firenze városában, Emilio Rosetti mesternél három évig tanultam az ötvösséget. Anch' io parlo l'ita-liano, barone. È voi, eccellenza?

A kapitány most jött először enyhe zavarba:

— Értettem ugyan valaha, de rég elfelejtettem, ne is haragudjék, mester.

— Scusi! — kérte a bocsánatot Holler mester, s mikor a kapitány kiment, még dűnnyögött magában: — Questa é bella! Vada pure!

— Corpo del diavolo — bosszankodott a kapitány odakint magában, ő is félhangon beszélt —, a me ha fatta!*

Mert tudott olaszul. Nagyapját a francia háborúk szele valahonnan Veneto tartományból sodorta föl Tűrin-giába. Ámde illetén tudományát sem óhajtotta megszellőztetni a bányavárosokban. Jobb, ha tudatlannak tartják. Már csak egy útja volt, s ezzel röviden óhajtott végezni. Belépett a kovácműhelybe. Mindössze két fakó ló didergett az állás előtt, s várta a vasalást türelmesen, az ezereskapitány két lova, mert a kuruc főtisztek kiváltképp a fakó paripákat kedvelték. A kovácmester olyan fekete volt, mint a bányarémm, s oly kellemes sőrillatot árasztott, mint egy tavaszi ászokhordó a ser-főzőben. De kellett is öblögetnie torkát ebben a száraz, fűstös melegben! Cotta-Condotti egy ideig helyet keresgélt holmijainak. Végül négy vékony érchasábót emelt ki a bőr-iszákból. Kettő edzett vas volt, kettő pedig bronz. Arasznyi ércnyelek voltak, végük úgy szélesedett ki, mint egy pecsétnyomó. Messziről marhabélyegző

vasaknak látszottak. A kapitány most puha posztót vett elő, s rákötötte egy vasnyomóra meg egy bronznyomóra, ezek felső, kerek tányérkájára. A posztóra még gyolcsot is

*** Én is beszélek olaszul, báró. És ön, kegyelmes úr? — Bocsánat! Szép dolog, mondhatom. Na, menj csak! — Az ördögDe is! Ez aztán kijátszott velem! 58**

kötött, hogy bátran lehessen ütni rá, semmi le ne törjön. Valamiféle gyerekjátékra emlékeztetett így a két billogzó, ormótlan babafejekre.

Ezeket kellett beleverni, beleégetni alsó, hegyes végükkel tölgyfa tönkjébe. A kovács másfél arasznyi magas, arasznyi széles tönköket hasított le jó kemény tölgyfából, vékony lyukat fúrt közepükbe, óvatosan megtüzesítette a pecsétnyomók alját, hogy a posztó lángot ne kapjon, majd egy fakalapáccsal ügyesen verte beléjük a vasnak meg a bronznak hegyes végét. Szilárdul tartottak, feszület sem különbül. Az égett tölgytönk szaga keresztüllengett a szénillaton.

— Melyiken van a pápa képe? — kíváncsiskodott a mester.

— Ezen — mutatott a bronztökére a kapitány.

— És az a másik?

— Szent Péteré — súgta a gróf —, senkinek sem szabad erről tudnia, még a jezsuitáknak sem!

A kovács jót húzott a hóban hűsülő söröskancsóból, s mert nem a katolika valláson nevelkedett, nem is tudta pontosan, miről van szó.

— Ebből lesznek a péterfillérek? — kérdezte halkan.

— Ebből — bölintott a gróf —, de ez titok! Egyházi titok!

Fél órát kellett várni, amíg az ércutuskók annyira kihültek, hogy újra takaróba lehetett borítani őket. A gróf gondosan iszákjába helyezte, kifizette a húsz dénárt, amit a kovács kért, s kisietett az ajtón.

A hó újfent szállingózott finoman. Puha pihen lépkedett az egész város. Dél elmúlt már, de Cotta-Condotti kapitány oly izgatott volt, hogy nem is evett, csak sietett vissza a felső várba Haydt Krisztiánhoz. Az órásmester már odahaza volt, s azzal a szakadt felhúzólánccal bibelődött, amely a főkamaragróf fogadószobájának órájáról pottyantotta földre a rézkörtét.

— A báró mit sem ad a babonákra — magyarázta

40

éppen a feleségének —, de a szakácsné felette sápítózott, hogy a lezuhanó órakörte bajt jelent a házra.

— Karácsony küszöbén — felelte Haydtné, s megkeverte a bablevest meg a túrós laskát — ez csak jót hozhat. Kisjézus született!

Nem vették észre, hogy a nyitva felejtett ajtón belépett a gróf. Mosolyogva tette le a bőriszákot. Nem csörgött most benne

semmi, mert a vasbélyegzők, bronzok, lemezek mind vászonba, ruhadarabokba voltak burkolva.

— Békét hirdetek — rázta le lábáról a havat —, s hogy mindenek örvendjenek az Úr születésének, haza kellene néhány napra bocsátani a kisínast. Hová való a gyerek?

A kisinas — aki eddig örökké csak fát vágott, vizet cipelt, s a mesterné segítségével motoszkált, azért nem volt soha látható — most végre a műhelyben ült, és egy rozsdás kereket reszelt. Száját is összecsücsörítette, úgy figyelt.

Haydt Krisztián csodálkozva nézett vendégére, aki, lám, már rendelkezik is az idegen házban. De azért készségesen felelt:

— Bakabányai a gyerek. Karácsony szent ünnepére angyalok hírével haza is mehet.

— És a mesterlegény? Nem látom.

— A legény Nagyszombatba ment új rézkerekekért, és fest is rögtön óralapot a székesegyház tornyának, mert cifferblattot különösen szépet tud festeni. Bécsben tanulta. Kölcsönadtam a legényt az érsekségnek.

— Magunkra maradunk tehát az ünnepekben — állapította meg a kapitány.

De erre már Haydtné is csodálkozva meredt Cotta-Condotti kapitányra: honnan veszi magának azt a bátorságot ez a jöttment idegen, hogy hivatlan számítsa magát a ház népe közé. De sem a férfi, sem az asszony nem felelt. A kapitányt azonban ez mit sem zavarta. 60

— Karácsony szent estéjén mondom el, mi szél hozott ide.

— Szentestére rokonokat hívtunk, nem alkalmas a beszéd, ha titokról van szó.

De Cotta-Condotti kapitányt nsm lehetett visszatéríteni már megkezdett útjától:

— Megvárom, amíg a vendégek éjféli misére mennek.

— Oda mi is megyünk.

— Kivárom. Szent dologról van szó, istenes munkáról, jótét lelkeknek tetszéről. Böjt szünetkor kell mindent megmagyaráznom. Ez afféle belső parancs.

Meghajolt, s még mielőtt bablevessel kínálták volna meg, eltűnt, beléveszett a kora délutáni szürkéségbe.

— Ha ez nem kísértet, akkor én sem vagyok órásmester felesége

— bámult utána Haydt Krisztiánné, s háromszor vetett keresztet. De kénköves füstöt nem érzett.

Ez a keresztvetés nem ártott a kapitánynak. Megvárta, amíg a kapuban álló darócszűrős ór ismét melegedni indul, és akkor gyorsan kiosont a kapun. Most sem szerette, ha sokan látják.

Hellenbach báró, a főkamagróf ebben az órában hívatta magához a városbíró, a bölcs és tapasztalt Ste-phani Györgyöt.

Selmecbánya bíráját **a** jövő évben alighanem újra meg fogják választani, mindenki becsülte és szerette széles Hont és Bars vármegyében, **a** város falain kívül is. Ez évben már harmadszor a város bírása ő, sok veszedelem s megannyi baj között, örökké **a** börtön küszöbén, pedig csak **a** város polgárainak javát akarta. — Mi történt Selmecbányán, mialatt a fejedelem udvarát jártam? — ültette le a báró a város bíráját gyengéd szóval, mert ő is nagyra becsülte **az** okos, igaz embert. De Stephani György is tisztelte **és** becsülte **az** eszes, céltudatos, pénzügyekben, bányadolgokban **és**

42

orvoslásban olyannyira elől járó, a fejedelem ügyéhez az első pillanattól kezdve hű férfiút, a főkaraaragrófot.

— A labanc kétszer akarta megkísérelni a hodrusi kaput — jelentette —, háromszor verték vissza a polgárok.

A báró mosolygott:

— Háromszor a kettőt?

— Igen, mert egyszer maguktól szaladtak a császáriak után, lekergették őket egész Újbányáig — majd egy pillanatnyi tünődés után folytatta a közlést —, az ezereskapitány, aki itt pihen és gyűjti tavaszra a seregét, két ágyút le akar vonatni a sarokbástyáról tavasszal, magával viszi a mezőre.

— Nem adjuk, kevés ágyúja van a városnak amúgy is.

— Én is így vélem, de nem hiszi. Felette dühös. Továbbá újabb száz muskétát, ötven mordályos pisztolyt, jó kardokat parancsolt Bercsényi főgenerális úr Besztercebányáról, zabot, tíz kovácsolt lovas szekeret, harminc embereket. Sok lesz ez, méltóságos báró. Selmec nem bírja.

— Szükséges pedig, nagyon szükséges — húzta végig arcán kezét a főkamaragróf —, a fejedelem pénztára s az ország kamarája nehezen győzi a hadakat pénzzel, komencióval; segítenünk kell. Pénzre is szüksége van a fejedelemnek, hogy a hadakat fizesse.

— Fogyóban az ezüsterek odalenn a bányában, a réz is megrikult, ráfizetünk a bányákra. Néha hetekig nem kapnak a bányászok fizetést, keservesen élnek, erőst zúgolódnak. Ahg van alvásuk, pihenetlen, ingyért szállnak alá naponta. Az ennivaló kevés, ami van is, drágul, a rézpénz értéktelen lesz.

— Igen — bölintott a báró —, fogyóban a fejedelem aranya-ezüstje is, a francia király sem pénzt, sem sereget nem küld, holott ígérte. Hat tüzerétszert érkezett a fejedelem táborába, ágyú és tüzerkatonák nélkül. Már a tokaji pincék sem bírják elegendő borral, holott a len-62 gyelek arannyal fizetnék. Kong bizony a rézlibertás.

Pedig Körmöcön most is veretek százezret.

— Sok a hamis közte — állapította meg Stephani György —, még ez is panasza a népnek.

Hellenbach felállott, búcsúzó parolára nyújtotta kezét. Jobban ismerte ő a fejedelem pénzügyi viszonyait, mint akár maga Rákóczi.

— Kőből pénzt nem csiholhatunk — nézett a bíró szemébe a báró —, ki kell várnunk, amíg a fejedelem igazságos, jó békét nem köt Béccsel, s akkor minden jóra fordul. Nos, békés és áldásos karácsonyt az egész családnak s a város tanácsának, kedves Stephani.

— Méltóságodnak is, mind egész familiájával. Nem lesz nagyon békés karácsonyunk, a labanc is éhezik, itt ólálkodik a Garam völgyében. Szentkeresztig jött fel, két hete ennek. Vitt el már juhot is, kötött el lovat.

— Mi meg marhát hajtottunk el Kirstenberg táborából — mosolygott a báró, — Kölcsonös. De még mi érdekeset mondhat, kedves Stephani, mit jelenthessek újesztendő után a fejedelemnek? Járt erre mostanában neves személy, akiről nincs tudomásom?

— Megtörténhetik, hogy Bercsényiné öméltósága, a főgenerális felesége fog udvart tartani farsangkor, Bajmócra menendő, Selmecen. Szűknek és hidegnek találta a zólyomlipcsei várat, amit a fejedelem önagysága adott Bercsényiéknek. Lehet, hogy már az ő hírnöke a báró.

— Milyen báró? — csodálkozott a főkamaragróf.

— Valami Donna-Donetti báró érkezett a városba, mondják. Nálam még nem jelentette magát.

— Donna-Donetti? — Hellenbach szemöldöke magasra húzódott. — Furcsa név. Sohasem hallottam ilyen báróról, de hát ez nem jelent semmit. A fejedelem seregében nincs.

— De lehet, hogy péterfillérek ügyében érkezett Ró

43

mából — vélte a városbíró —, mert erről is beszélnek. A kovács mondta.

— Donna-Donetti, péterfillérek ügyében? Ki ez az ember? A római pápa követe? Akkor pedig a jezsuitáknál és a prépostnál jelentette volna magát. Sokra megy öszentsége Rómában ezekkel a kongó rezekkel, még ha az ország minden templomi perselyét kiürítik is!

— Ki tudná ezt a mai időkben, báró úr — húzta magára ködmenét a bíró, és botját keresgélte a sarokban —, lehet, hogy csupán fogadalmas vándorszerzetes, csuhára húzott subában.

— Donna-Donetti? — tűnődött Hellenbach, miközben visszatért írószobájába. — Nem ismerem ilyen **nevet**.

De aztán el is felejtette tüstént, más gondjai akadtak a mai napra még. Hosszú számadások fölé hajolt, a bányák jövedelmeit vizsgálta. Többet kellett költeni rájuk, mint ami jövedelmet hoztak. Vajon nincs-e igaza Bercsényi főgenerálisnak, hogy fel kellene gyűjtani néhány bányát, ahonnan már kifogyott mind arany, mind ezüst, mind a réz.

44

7. MEGCSENDÜL A VASTÖKE

A karácsonyi vendégek éjféli misére vonultak. Haydtné két nőtestvére érkezett böjttoldó vacsorára az urával Hodrusról, velük együtt két legényfiú. Ezek örökké attól tartottak, hogy berendelt katonaként végül is a kuruc táborban találják magukat, viszont hetvenkedni meg akkorákat tudtak, hogy a harmadik kancsó után szájukkal már kikergették Selmezbányáról mind a kurucot, mind a labancot, és megalakították a bányavárosok respublikáját.

Cotta-Condotti kapitány ezalatt otthon maradt a vendégfogadóban. Magára húzta az ajtót, ennie-innia adatott, a kályhába kemencéhez illő duhodont meleget rendelt, majd később, mint jámbor utasemberhez illik, templomba ment. Az éjféli mise előtt azonban kihűzödött a templom ajtaján, s indult Haydt Krisztiánok várbeli házába. Az elülső várkapu is nyitva volt; az öröket megkettőzték ugyan, de ezen a szent estén nem követeltek sem titkos jelszót, sem dugott fegyvert. Békét hirdetett minden világos ablak, minden küszöb, minden áhíthatos ének.

Haydtné a rokonokkal együtt az éjféli misén ájtatos-kodott odalenn a Miklós-templomban, Haydt órásmeister magára maradt otthon. Fejét lógatta a melegben, kissé már be is borozott a karácsony örömére. Ezt a mámoros fejet azonnal felkapta, amikor a kapitány hirtelen rányitotta az ajtót, s künnről bevágott a hideg. — Nincs itt senki? — kérdezte a kapitány.

44

— Hacsak én nem számítok — mondta az órás kissé rekedten — , még a lelkek is misére mentek.

A kapitány leült, bort töltött magának kínálatlanul, kortyantott egy öblösét belőle. Ez most jobb italnak tetszett, mint ama csallóközi lőre.

— Egerből való — közölte a házigazda —, gönci hordóval hozták. Még a törökök ültették vesszejét. Mert azok sem tartották magukat mindig Allah tilahnához.

Várakozóan pillogott a kapitányra. Ideje lenne már, hogy a vendég egyszer lehántsa a titkok burkát.

— Esküdni kell — válaszolta ünnepélyesen Cotta-Condotti gróf —, esküdni kell, Haydt mester, hogy a titkot magába zárja, senkinek el nem árulja, bármi tör-^ ténik is, bármint keresik, kutatják, fenyegetik is. Mielőtt azonban az esküt elmondaná, kérdem, híve-e Haydt mester és háza népe a fejedelem önagyságának, szereti-e föltétlenül Rákóczi Ferencet? Haydt meghökkent, ilyen kérdésre nem számított. De a kérdésre könnyen és őszintén meg tudott felelni:

— Hive vagyok — bölintott, és hirtelen fölrebent szunnyadozásából —, szeretem, tisztelem és becsülöm a fejedelmet.

Még mindig nem tudta, mire akar kilyukadni a kapitány. Cotta-Condotti tovább kérdezett:

— Mindent megtenne-e a fejedelem igaz ügyéért, a szabadságért, országa népének javáért, gazdagodásunkért?

— Katonának akarnak vinni? Karddal keU harcolnom? — kérdezte gyanakodva Haydt Krisztián. — Mert egyébként, amiképp Isten és ember engedi, mindent megteszek. Katonának nehezen mennék el, fáradt vagyok ahhoz. Karddal nem váUalom, csak ha a várost kell védeni, a falakra kiállók. Olyan ünnepélyesen hangzott ez, mintha templomban vallaná, maga is megilletődött fölötte, összerázkódott. Arra gondolt, hogy éjfél van, s ha ez az éjfél másforma 66 éjfél is, mint a többi háromszázhatvannégy, mert ma csupa béke, nyugovás, szeretet kell hogy elöntse az emberek szívét — legalábbis ekképp hirdetik —, mégsem lehetetlen, hogy egy elszabadult kósza, gonosz lélek, bányarémm, kísértet, amely egyszer csak beleselkedik az ablakon, és ártó varázslat szelében fekete szárnyát lebegteti meg. Haydt Krisztián éppen úgy hitt bányarémben, boszorkányban, mint megannyi más ember **itt** a bányavárosokban.

— Nem karddal kell vívnia a fejedelem ügyéért — felelte komoran a kapitány —, tehát esküdni kell a fejedelem hűségére.

— Már megcselekedtem nyáron, a tanácsurak előtt. Polgári esküt is tettem — vonakodott az órásmester.

— Újra kell esküdni — nyomta meg a szót a kapitány.

Haydt Krisztián megreszketett, és engedelmesen emelte föl két ujját:

— Esküszöm, hogy hű vagyok, hogy hű maradok a fejedelemhez és az ügyéhez. Hamisság nincs bennem öellene, tisztelem minden igaz szándékát, úgy segítem ügyét, ahogyan azt én, szegény órásmester, Haydt Krisztián Isten és ember előtt vállalhatom.

Cotta-Condotti bölintott, s előmondta a befejezést:

— Amely titkot rám biznak, magamba zárom.
— Amely titkot rám biznak, magamba zárom.
— Minden dolgát úgy végzem, amiképp parancsolják. Haydt Krisztián most döbbsent meg. Ez nem tréfa. Valamit mondatnak vele, s azt sem tudja, miről van szó, mi végre esküdtetik karácsony szent éjfelén. A kapitány türelmetlenül intett:
— Az eskü úgy érvényes, ha végigmondják.
— Minek az — ellenkezett a mester —, nem tudom, miről van szó. És ki parancsolja? És mit parancsol?
— Azt ezután mondom meg. Először az eskü. Mondja bátran: minden dolgát úgy végzem, ahogy parancsolják,

46

Haydt még mindig okoskodott:

— De mi az a dolog, uram?
— Minden dolgát úgy végzem, ahogy parancsolják — ismételte újfent a gróf, s felemelte hangját, most már rendelkezésformán hangzott minden szava, mintha eskadront vezényelne —, ez az eskü vége. A dolgok ezután következnek, mert a fejedelem megbizik Haydt Krisztiánban!

A mesternek leesett az álla:

— A fejedelem? Bennem? Hát tud ő rólam?
— Hiszen pontosan azért jöttem. Egyenesen ide küldött.
Haydt órás mester most már engedelmesen mondta:
— Minden dolgát úgy végzem, ahogyan parancsolják. Ha ez a fejedelem személyes akarata.
— Nohát! — bölintott megkönnyebbülten a gróf, és magasra emelte poharát. — Igyunk!

A két pohár összekocant. Haydt már nem bírta türtőztetni kíváncsiságát. Égő tekintettel lobogott a kapitányra:

— Most pedig tudjam meg, mi lesz a dolgom, mi végre történt eskü vésem?

A kapitány előhúzta a bőriszakot, amely eddig a lába mellett hevert. Kibontotta, mélyébe nyúlt könyökig, előhúzta a két tölgyfa tuskót, a tuskó nélküli vastókéket, a bronztókéket, a két kalapácsot, egy kisebbet és egy súlyosabbat, prést, reszelőt s néhány sima rézlemezt. Aztán nagyot csattantott az egyik vastókére:

— Pénzt fogunk csinálni — szólt diadalmasan.

Haydt Krisztián kítátotta s nyitva is felejtette a száját, az első pillanatban szólni sem tudott. Csak hápogott, szedte a lélegzetet, homlokáról lassan gördült alá két kövér izzadságcsoepecske.

— Pénzt — hökkent meg —, pénzt? Lenyakaznak! A kapitány könnyed mozdulatot tett kezével, mint a

I

kártyás, aki nem törődik a téttel. Arcára fölényes mosoly ült:
— Lenyakaznak? Éppen arról van szó, hogy nem tehetik meg.
Ellenkezőleg! Megjutalmaznak!

— Hamisításért?

A kapitány összevonta szemöldökét, látszott, m.ár bosszankodik, amiért ez a mester olyan értetlen.

— Nincs szó hamisításról, mondtam már. Haydt Krisztián a fejét rázta kétkedően.

— Eddig még nem mondott nagyságod semmit, csak esküdtetett, és nem tudom, mire.

— Dehogynem tudja kegyelmed! A fejedelem hűségére esküdött. Nem érti, Haydt Krisztián? A fejedelemnek kevés a pénze, a szabadság ügye, a háborúskodás felette sok pénzébe kerül. Néhány bizalmas emberét kérte meg, hogy a bányavárosokban verjünk neki külön is pénzt. Titokban, nehogy esetleg a császáriak kikémleljék a pénzverőt, s megrohanva, elszedjék a kincset. Mi a hadi pénztáraknak dolgozunk, nehogy illetéktelen megsejtsse. Lám, a lócsei meg a rozsnyai pénzverő

47

házza is rajtaütöttek a Heister generális emberei, a körmöcbányai pénzverőt is folyton kerülgetik. Kis híja, hogy magukkal nem ragadták a fejedelem egész kincsestárát. Ezért kell tehát megbízható emberekkel, titokban dolgozni.

A kapitány hátradólt a széken, egészen megszomjazott a hosszú szónoklatban. Ritkán beszélt ennyit. De úgy érezte, sikerült a mestert megnyugtatnia. Haydt lassanként meg is békélt.

Letörölte verejtékét, hosszú kortyot hörbölt a söröskancsóból — az ünnep tiszteletére mindenféle ital felsorakozott az asztalon, volt ott még bundapálinka is —, aztán így szólt, noha még mindig kissé bizalmatlanul:

— De honnan tudta a fejedelem önagysága, hogy Haydt Krisztián a világon van?

— Ügyes, megbízható mesterek után kémleltetett a hazában. A mester bölintott. Lelkiismerete megtisztult. De hogy semmi kétsége ne támadjon, a kapitány még egy hosz-szú írást hámozott elő az iszákból, szétterítette az asztalon. Fekete pecsétetes levél volt. A mester tisztelettel emelte szeméhez, nézegette, mint mikor a kis órakerekeket vizsgálja, olvasni próbálta, de nem sikerült. Visz-szaadta:

— Olvasok németül, magyarul, ismerem a latin írást is, de ezt nem értem.

— Franciául van — lélegzett fel a gróf —, a fejedelem ugyanis titkos parancsolatait fekete pecséttel, franciául írja.

Olaszt mondott volna, de az ötvösnél már megjárta az olasszal, s attól tartott, hátha Haydt is konyit a taljánhoz. Haydt azonban elfogadta a magyarázatot.

— Akkor tehát próbáljuk meg — bölintott.

Cotta-Condotti szeme felvillant; most már tudta, túljutott végre a nehezen, s ami ezek után következik, az már sima úton gördül tovább. Fogta az egyik pénzverő **70** tőkét, a műhely asztalára tette, arra az asztalra, amelyik akár egy toronyórát is elbirt.

— Ez a matrica — magyarázta —, az anyatóke. Majd elővette a másik nyeles vasat, a pecsétnyomószerűt:

— Ez pedig a patrica, az apatóke.

A billenéstelen matricára rézlapot helyezett.

— Fogja, mester, a lapka szélét, jottányit se mozduljon.

Haydt Krisztián gyomra megremegett, nyomást érzett egész valójában. Akaratlanul körülpillantott, nem leselkedik-e valaki. Rányomta a rézlapkát a matricára. A kapitány pedig — mintha egész életében ezt cselekedte volna — a lapka tetejére nyomta a patricát, és egy súlyos vaskalapáccsal hirtelen nagyot csapott rá. A lapkán kerek lyuk keletkezett, s a pénz, amit kiütött belőle, ott maradt fényesen a matrica tetején. Szürke égbolt alatt vidám téli szivárvány.

Kezébe fogta, megpörgette, kőhöz csörrentette. Tompa, kongó rézhangot adott ugyan, de pénz volt, sikerült. Egyik oldalán az évszám, 1705, a másik lapján szép vi-rágkeretben az írás: Pro Libertate. A fejedelem libertása. A kongó.

— ötgarasos — szólt áhítattal a mester, és ő is megpróbálta a kövön.

— Nem éppen aranypénn egyelőre — szoritotta erős ujjai közé a kapitány az első műreket —, de rézpénnnek úgyesen sikerült. Folytassuk.

Ebben a pillanatban már a toronyóra órét is elkapta a pénzcsinálás láza. A kapitány ledobta zekéjét, izzasztó meleg duhogott már a szobában, s lázzal járt az alkotás is.

— Ezek csak próbák — folytatta a gróf —, meglátjuk, mire jutunk.

A mester szorgalmasan egyengette, igazgatta a lapkát a vastókére, a gróf lelkesen ütögette. Néhány pénzdarab

49

az izgalomban elcsúszott, a címer kettősen m. utatkozott, a pontos művelethez hiányos volt még a gyakorlat. A második tucatot azonban már olyan úgyesen verték, hogy a körmőciek sem különben.

A gróf most hirtelen észbe kapott: dugjuk el a szerszámokat, vége az éjféli misének.

Odakint újra harangoztak mind a három toronyban. A kapitány bánatosan fülelt a harangszóra, hej, ha azokból a bronzharangokból tudna pénzt kalapálni! Fél országot megvásárolná az árán. A harangszó elhalkult.

Nemsokára nyílt az ajtó, Haydné lépett be. Körülnézett a szobában, s ámultán torpant meg. Az asztalon fénylő aranypénzek csillogtak, legalábbis úgy vélte, csupa arany. A földön is heverték.

— Mi történt? — kérdezte halkán, mint aki nem hisz a szemének. Nem mert közelíteni a csodálatos halomhoz.

— Itt járt az angyal — vallotta kenetteljesen a mester. Haydné lehajolt, összesöpört egy tucát fénylő öt-

garasost, megcsörgette, s az ablakra nézett, csukva van-e, kirepült-e már az angyal. Csudáért imádkozott Szent Antal előtt, s íme, előtte aranylik a csoda.

— Csak rézpénn hozott? — kérdezte csalódottan, amikor közelebb vitte szeméhez a kincset. — Hozhatott volna az angyal aranyat is. Azért imádkoztam.

— Hoz majd azt is, csak türelem — nyugtatta m. eg az ingujjas kapitány —, nem megy az egyszerre. Ez csak afféle elől járó apró angyal volt. Gábrriel ezüstöt fog hozni, Mihály meg aranyat. Gondosan kétfelé osztotta az ötgarasosokat. Egyik felét a házigazdának tolta oda:

— Megőrzésre marad, amíg a fejedelem újra nem üzen titkos parancsot.

A másik felét kicsi selyemerszénybe dugta:

— Ki is kell próbálni, miként sikerültek — magyarázta —, mert csak igazul, rendesen végzett munka javaival járulhatunk a fejedelem színe elé.

50

— Nem próbálhatnám-e én is? — reménykedett Haydt Krisztián.

— Csak hatot-nyolcat, egy papucs árát.

A gróf aggodalmas arcot vágott, egy ideig úgy tett, mintha erősen mérlegelné az ajánlatot:

— Ha az én próbám sikerül, megkísérelheti.

— Egy késsel-pirossal varrott téli kendőt én is megpróbálnék az angyal pénzén — reménykedett az asz-szony.

— Majd ünnepek után — bölintott a kapitány, s mikor az asszony kiment, odaszólt halkán a házigazdához: — A szerszámokat itt hagyom. Holnap mindenki eszik-ÍFzik, ünnepel, pihen. Mi azonban munkálkodni fogunk az ország öröme, sietni kell, a kamarapénztár vár!

Hazafelé indultában — a kapuk rendületlenül nyitva maradtak ezen a szent éjjelen — még visszaszólt:

— Úgy illik, hogy az asszonyt ura eskettesse titok tartására, ami asszonynál sokkal nehezebb, mint férfiembernél. Éppen azért térden állva cselekedje.

— Meglesz — felelte komoran Haydt Krisztián, mert még mindig nem tudta, hányadán állnak ezzel a pénz-csinálással.

Haydt Krisztiánné ijedten fordult embere felé, nem tudta, miről van szó, mely csodálatos dolgok történhettek itt azalatt, amíg távol volt. Szerette volna megbeszélni a varázslatokat asszonytestvéreivel, mielőtt a pap nélküli esküt kivennék belőle, de az asszonyok, az emberek s a gyerekek már útban voltak szánkón Hodrus felé.

Cotta-Condotti kapitány füttyörészve ballagott le a lépcsőkön, s a hűvös, csipős szél ellenére vidám belső tüzellel lépett ki a várkapun. A kapugyámokat néhány szeszilJatú ór támogatta, hosszú alabárdokkal kezében. Nem is tekintettek volna rá, a kifelé siető, subás illetőre, annyira elfoglalta őket a maguk öröme-baja most, de a subás egy pillanatra megállt előttük:

50

— Az első áldozat legyen kegyes alamizsna — mondta —, hogy mindenek kedvezően haladjanak és sikerrel végződjenek.

— Ámen — bölintott a józanabbik ór. Kengyel Dávid szabólegény, mert úgy vélte, a subagalléros idegen imádkozik. Akkor lepődött meg igazán, amikor ez az ember a szent szavak után két-két libertást nyomott markukba, s gyorsan elsietett. Kengyel Dávid a fáklyafénynél megvizsgálta, mit hullajtottak tenyerébe, s aztán odaszólt a másik kapu támogatónak:

— Ez is felöntött a garatra. Azt hitte, én vagyok Szent Antal, te meg Szent Ferenc.

— Fél messzely bor ára — dűnnyögte a m.ásik, mert ha pénzt kapott, rögtön ilyesmi járt az eszében —, úgy szép, ha szenteste perselynek nézik az embert.

A földre pillantott, a havon ott csillogott még két öt-garasos. A gróf ezzel áldozott a szerencse isteneinek. De Kengyel Dávid nem röstellt érte lehajolni.

— Ki van a messzely — társalgott enmagában.

És az alabárd nyelét áttette jobb tenyeréből bal tenyerébe, fázott a keze, posztóból varrt kesztyűje rongyos volt.

A gróffal madarat lehetett volna fogatni, ha ugyan néhány didergő, félig fagyott cinkénél egyéb madár szuny-nyadozott volna a kerti fákon. Varjakra pedig nem pályázott. Odahaza, szállásán, tüzet csiholt, meggyújtotta a gyertyát. A gyertya imbolygó, sárga fényénél asztalra szórta a ma esti eredményt. Gondosan vizsgált meg minden darabot, némelyiket fogával is megpróbálta, mint az aranyat szokás. A lemez kissé puha volt, úgy találta, hogy a rézben az ön meg a cink kevés. Három hónapja hordta magánál ezeket a lemezeket is, egy trencsényi ötvöstől szerezte, aki cibóriumot — ostyatartót — akart verni belőlük a vágújhelyi barátoknak. De kapott az ötvösmestertől arannyal futtatott rezet is, 74

A szemlével alaposan meg volt elégedve, összekeverte a fényes, új pénzeket a többi ócska libertásokkal, a jó pénz éppen olyan tompán kongott, akárcsak a hamis, sem hangra, sem rajzra nem lehetett megkülönböztetni őket egymástól.

Másnap reggel alig várta, hogy az ivószobában megmozduljanak a háziak. Sietni kellett, mert éppen csak kinyitották a kocsmák ajtaját a kocsnái'osok, máris csukniuk kellett, újfent bezárni a kocsmát. Nagymise órájában, ünnep délelőttjén kocsmákban, ivószobákban zajongani, kurjongatni, kortyogatni, verekedni, énekelni főbenjáró bűn! Aki azonban tehette a száraz torkú bányászok közül, egy-egy fél messzelyt harangszóig gyorsan bekapott. A kapitány törkölyt rendelt s hozzá malacpecsenyét. Sietett lenyelni, ételt, italt, kenyeret. Megcsörgette erszényét, fizetett.

— Vadonatúj ötgarasosok — forgatta ujjai között Hild Márton a selmeci éj halavány fényében készült pénzeket —, még nem volt ideje megkopni. Akárcsak az arany.

— Körmöcön verték — felelte közönyösen a gróf —, a hadipénztár ezzel fizette ősszel a hópénzt, aranyaezüstje éppen kifogyóban lévén.

— Adhatott volna belőle ezerannyit — nevetett a vendéglős, noha éppen nem sok nevezhetnékje volt, mert az italmérő bolt

árendáját, minden bor és sör mérése a városnak királytól kapott joga lévén, éppen most emelte meg a tanács. Bajjal fejezte be az óévet.

— Némi hadiszerencsével jut ezerannyi is — szórta le térdéről a morzsákat a gróf, s felállott, immár igen nyugodtan —, örvendjünk, ha ennyi is kerül.

Hadiszerencsét mondott, de az ügyes kis matricákra gondolt. Kilépett az ajtón a téli hidegbe. Mélyet sóhajtott, mint akinek nem is kő, hanem súlyos szikla zuhant le szívéből.

Igen örvendett.

7.5

8. ÚJ VENDÉGEK ÉRKEZNEK, NÉMILEG ZAJOSABBAN

Elmúltak az ünnepek, el az óév búcsúztatása is, a város boldogabb új esztendőért könyörgött. Az elszenvedett esztendő fölött nem sokat lehetett hálálkodni, tele volt félelemmel s veszedelemmel; kuruc, labanc a falak alatt kergette egymást, és sohasem lehetett tudni, melyik mikor kerekedik fölül. Sebneceért, Körmöcért mind a két párt szívesen megharcolt. Császár is, fejedelem is hön óhajtotta, vajha a bányavárosok hűségében ne csalatkoznék. A városok nyugalmat óhajtottak. Nehéz dolga volt bírónak, főjegyzőnek, számvevőnek és szenátoroknak, hogy a két harci párt között ügyes módon, ékes diplomáciával, furfanggal, pénzzel, ígéretekkel m.enteni tudja a város épségét, polgárok nyugalmit, bányák vagyonát. Két húron pöngette a muzsikát mind a hét bányaváros, szebb zöngésük mindig az erősebbik felé szólt, a felé, aki éppen a falakon belül ült. Most éppen a kurucok felé, mert azok vigyázták Hontot meg Barsot, amióta Ocskay László bevette Korponát, és Bottyán János császári ezredes is a fejedelem hűségére állott, immár generálisként.

Maga a fejedelem is meglátogatta ősszel Selmecebányát, illő dísszel és orációkkal fogadták, de aztán Vihnyére vonult, le a völgybe. Egyfelől, hogy fürdőzzék — fiatal kora ellenére igen elővette a szegedi táborban szerzett csúz —, másfelől pedig, hogy nyugodtan fogadhassa a békeköveteket s közvetítőket, a bécsi udvarnak, a holland, francia, angol királynak küldötteit. A küldöt-76 tek ugyan Selmecebányán tárgyaltak, de le-le ugrottak a fejedelemhez titkosabb traktamentumokra. S már-már reménykedett a világ, hogy megszabadul a gonosztól, és vége a kuruc—labanc háborúskodásnak, végül mégsem tudtak megegyezni, dolgukvégezetlen oszoltak a követek, s kezdődött a hadakozás újra előlről. A fejedelem ezek után elvonult Lévára, ott tartotta téli udvarát. Helyette — hogy a bányavárosok ne maradjanak előkelőségek nélkül — Bercsényiné asszonyom, a fő-generális felesége, az ország első asszonya ígérte jövetelét két

másik grófi hölgygel. Ennélfogva a bíró, a főkamaragróf meg a szenátorok feje ugyancsak erősen főtt, mekkora dísszel s költséggel jár a nagyasszony fogadása, vendégül látása. A palotaszállás, a százfőnyi kíséret, a megannyi frajla, komorna, palotaőr, hajdú, huszár, díszes ruhájú gyetvai legény, az udvarhölgyek kísérete, étekgótok, szakácsok, kukták, lovászok, kocsisok, lovak, kutyák . . . Az újonnan ismét megválasztott Stephani György városbíró feje ebbe rögtön belefájdult, s ha tanácsot kért Hellenbachtól, a főkamaragróf-tól, az bizalmas mosollyal mondta:

— A fejedelem hűségére álltunk, másképp nem is cselekedhetünk, ez az igaz út. Amit kívánnak tehát, tetszik, nem tetszik a bányavárosoknak, teljesítjük. Ha éppen udvartartást kívánnak, tanácslom kegyelmednek, kedves Stephani, nyeljen egyet a tanács. Ez még mindig csak a kisebbik nyelet. A fejedelem csupán római herceg, de képzeljük el, ha őfelsége, Lipót hitvese, a német-római császárné jelentené be magát kíséretével együtt vendégül, vajon mi maradna meg a polgárok kincsesládájában Selmecen? Stephani bíró egyet szívott a fogán. Kedvelte és fölöttébb tisztelte a fejedelmet, de szíven feküdt városa sorsa is, mert újra egy esztendőre ismét rá volt bízva, közakarattal, a polgárok vagyona, a város épsége, a vendégek biztonsága. Azt sem tudhatta soha, hogy a ku-

53

ruckodó polgárok között mennyi a titkosan labanc érzelmű, s ha úgy esnék, hogy a német generális, Schlick tenné rá kezét megint a várra, akkor a kifelé labancko-dók között megint hánynak dobbanna szíve bensőleg ku-rucként? Hiszen csak az iménti októberben történt, hogy a selmeci béketraktálások alatt három napra őt is házifogságra vettette Bercsényi Miklós főgenerális, attól tartván, hogy nem a bécsi császár követéhez, az erőszakos Seilernhez húz-e titokban, s csak akkor szabadult, mikor már szerteszéledtek a békekövetek. S hiába ment a fejedelemhez panaszra, ónagysága csak mosolygott. A városbíró sóhajtott:

— Célszerű lenne, ha az atyák minden veszedelmet elimádkoznának a bányavárosok felől vagy legalábbis Selmecebánya ege alól, akár pápista hiten könyörögnek, akár lutheránus hiten vallják az igét.

— Láthatja, kedves Stephani, az a baj, hogy soha sincsen egység. Még a jó Istenhez intézett szavakban sem, pedig előtte aztán igazán egyformák volnánk. . .

— Vagy legalábbis kellene lennünk — legyintett a bíró —, de talán már a jó Isten őszentfelsége is meguntta már a mi örökös

huzavonánkat, azért hágy magunkra. Mert cudarul magunkra maradtunk.

— Nono — intette Hellenbach báró —, ez már eretnek beszéd! Város elsejének szájából ne ilyen füst áramolj ék.

— A bányászok megint csak mozgolódnak — térítette más irányra a szót a bíró —, Hodruson, Stefultón, Lin-geren. Szélaknán és odaát Bélabányán is nagy a nyugtalanság. Az ezüst, arany eltűnt, a rézpénz mind kevesebbet ér, a piacozók nem mernek feljönni a városba, el-elkapdossa őket a portyázó sereg, a minap is éhes asszonyok fenyegették meg a Magas Házat. A bányagazdák üzik-hajtják a bányászokat, vájárokat, hevére-ket, munkára, s alig fizetik őket érdemük szerint. Fennen fogadkoztak: nem fognak bánya mélyére szállni. 78 Hellenbach türelmetlenül intett. Nemcsak kamaragróf volt, hanem orvos is. Kitűnő, jeles orvos, aki Jénában tanult, s néhány esztendeje még Bécsben gyógyíttatta a beteges Lipót császárt, tőle kapta a báróságot is. Később, hogy egyszer Rákócziné s maga Rákóczi is hívta maga orvosául, megszerette a fejedelmek legked-vesebbikét, az ő hűségére állt, még pénzügyi tanácsadóként is. Ezért lett viszont a bányák kamaragrófja. Ha beteg panaszodik előtte: szívével hallgatja, lelkével vigyázza, eszével gyógyítja. De amikor bányapolgárok ja-jonganak fülébe, és bányászok lázongását hirlelik, ezt nem tudta állni: ez már a fejedelem országos ügye volt, a szabadság kék ege fölé boruló fekete árnyék.

Éles ész, hűség, nagyvilági modor és tudás — mind fennen lobogott Hellenbach báróban. Ismerte véreit is, a bányapolgárokat, akik holtig sajtolnák a föld mélyén vájót fél lat aranyért, neld magának is voltak bányái, ő is sajnálta a föld alatt csákányozókat, éhen koplalókat, most azonban a polgárok java előbbre való volt a munkásokénál, mert polgárok fizetik az adót, ők szolgálnak ezüsttel, a vihnyei kohókba, arannyal a körmöci verókbe. Hadat viselni arany-ezüst-réz-vas nélkül nem lehet. A had pedig az ország szabadságát jelenti. Szabad élet reménységéért mindenkinek adóznia kell.

— Mennyit dolgoznak a vájok? — kérdezte a báró.

— A nap tíz, tizenhat, olykor tizennyolc óráját. A szivattyús és a húzó lovakkal még több a baj. Már volt, hogy három napig egyfolytában lenn maradtak a lovas gazdák a lovakkal a szivattyúk és a csillék mellett, mert nem érkezett váltás. Ha ki egyszer felkerül a mélyből, lovas gazda, úgy lemenekül a völgybe, hogy hátát is alig mutatja a bányának. Megdrágult a zab is. És hogy a bányászoknak valamijük maradjon, a világító olajat meg a robbantó lőport titokban feliben eladják.

Szerszámot sem kapnak, az is sajátjuk. Ha a bérükből még a lópor
55

meg az olaj árát is levonják a bányagazdák, fellázad a vajó, fel a hévér!

— A bányáknak, zúzdáknak, olvasztóknak pedig dolgozniuk kell! — nyomta az asztalra súlyos tenyerét a báró, de szeme elfelhősödött, mert ismerte a testnek, a léleknek szenvedését, s e pillanatban azt sem tudta, melyik szenvedés a nagyobb, melyiken segítsen. A test — a bányász teste — éhezik, szenved. A lélek — az ország lelke — szabad levegőt kíván. Furcsa dolog, hogy ehhez a szabadsághoz bányászok rabléte is kívántatik.

— Működniük kell — ismételte —, a fejedelem hiába veretett az imént egymillió rézpoltúrát, mind nem elég.

— Még ezt is hamisítják — jelentette a bíró.

— Tudom — bölintott a báró —, van újabb tudomás?

— Egy cigányt fogtak el odaát Bélabányán karácsony hetében, annál találtak hamis poltúrákat, rosszul sikerülteket.

— Mit cselekedett Bélabánya? Szabad ítélkezési joga van.

— Országos ügyről van szó, nem város belügyéről. Bélabánya elhárította magától az ítélkezés jogát. Bilincsbe verve menesztették le a cigányt Lévára. Ott várja, hogy felakasszák. A kamaragróf végre elnevette magát:

— Bélabánya szenátusa is a könnyebb végét fogta meg a botnak. Nem égeti meg magát a véletlen csiholta tűzben.

— Bars vármegye cigánya volt, nem Hont vármegyéé — mentegette a szomszédságot Stephani bíró —, alispán dolga ez. A szél megrázta az ablakot. Meleg, déli szellő szökött be a tél fagyába, valahonnan a Dunán is túlról. Az eresz alatt szorgalmasan csöpögtek a jégcsapok. A báró feje hirtelen megfájdult, sapkaként szorította a fájás a homlokát. Inasának csöngetett:

— Mentás, fűszeres bort hozzá, mézzel forraljátok!

55

Nem is engedte el a bírót, amíg a gyógyfőzetet ki nem próbálták. Stephani aztán, mint már annyiszor. Istennek ajánlotta a főkamaragrófot, magát pedig a kamaragróf kegyeibe, s leballagott a széles lépcsőn. Odakint megállt egy pillanatra, arcát meglegyintette a váratlan meleg szélfuvallat. Tudta, hogy három-négy nap múlva újra megfordul ez a szél — olyan a város, akár egy mély tölcser, amelyben mindig forog valami —, s a hideg még metszőbben nyes bele testbe-lélekbe.

A Hellenbach-palota nem esett messze a Magas Háztól.

Útközben Kayser Vilmos csatlakozott hozzá, egy csupa fül szenátor, a városháza ajtajában pedig a polgárok szószólója, a

fürmender várta, Baltazár Alexius. Nyilván újabb panasszal élnek a polgárok — vélte a bíró —, valamelyik hadnagy erőszakkal ült bele egy polgár házába, s kosztot, kvártélyt, bort követel.

De még oda sem ért a városházához, amikor nagy zaj, kiáltozás közeledett a felsőváros felől. A szélaknai kapun most rázódott be egy födeles szekér. Szertefröcs-csentgette az olvadt havat. Négy ló húzta a szekeret, s mivel lejtett az út, iramuk egyre gyorsabb lett. Alig bírtak megállni a Magas Káz előtt. A kocsis szitkozódva hőköltetett. A lovakat szidta, pedig azok nem tehettek sem sárról, sem lejtőről.

A szekér vászonteteje alól hetykén kiáltozta valaki:

— Bíró! Hej, bíró! Selmeci bíró! És egy másik hang is:

— Hol a bíró? Sürgős beszédünk van vele. Ki sem szálltak a kocsiból, úgy kiabáltak. Stephani György elsápadt haragjában, nem felelt

Félhangon szólt oda Kayser Vilmosnak:

— Ezek nyilván nagy uraknak játsszák magukat De nagyobb úr náluk Selmecebánya bírása a maga portáján. Nem lehet előkiabálni, mint valami ebet. Akárki ül a kocsiban, szálljon ki, s viselkedjék pallérozottam

— Merre van a bíró? — folytatta a hang az ernyő

56

alól, végül egy bőrbundás, parókás, magas süveges, csu^ pasz képű férfi dugta ki hidegtől csipett képét; a járókelőkre bámult, azok vissza rá. De már akkor a városbíró eltűnt.

— Akárki keres ilyen fennhéjázva, nem vagyok sem a tanácsban, sem otthon — mondta mérgesen, s hazafelé vette lépteit.

Baltazár Alexius, a fürmender maradt ott a városháza küszöbén, meg Kayser Vilmos, a csupa fül szenátor.

A parókás, német süveges férfi nagy nehezen kikászálódott a farkasbőr lábszákból, s lelépett az olvadó hóba. Posztócsizmáját bokán alul bőr borította. Úgy tűnt, messziről jött előkelő idegent formáz, aki előtt a selmeci polgárok bírása mindössze egy falat. Hosszú, vékony koszperdját botként használta, a finom hüvelyű vívótörre könnyedén támaszkodott.

— Senki sem tudja előkeríteni a bírót?! — lármázott.

— A mi bíránk önagsága neve Stephani György — kezdte volna a szószóló, Baltazár, de a haragos férfi félbeszakította:

— Nem érdekel bírátok neve, rangja! Szállást, ellátást, ételt, italt adjon! — emelte föl a koszperdet.

— Sem hivatalában, sem házában nem található — folytatta a fürmender nyugodtan —, ennélfogva elő sem adhatjuk. Ha meg nem sértem uramat, mi parancssal, mi járatban, kitől s honnan

keresi? A mi bíránk tiszteletre méltó férfi, s nem holmi eb, hogy utcahosszat hajkurásszák.

A koszperdjára támaszkodó idegen meghökkent. Aki szembeszállt vele, nem afféle paraszti szolgának látszott, hanem kevély polgárnak, csakhogynem úriembernek. Lejjebb eresztette hangját, de azért büszkén szólt, hadd lássák a népek, kik tisztelték meg Selmec városát:

— Mi a brandenburgi fejedelem ömagassága küldöttei vagyunk, aki most egyben a porosz király is. Ajánlólevelünk van a fejedelemasszonytól, a sziléziai herceg-82 tói és a püspöktől is. Parancsukra jöttünk, illó fogadtatást követelünk.

A fürmender szeme felcsillant. Azt hitte, érti már az idegenek jövetelének célját. iVIeghajolt mély reverenciá-val:

— Elkéstek, nagyságtok. A követjárásnak már vége van, a béketárgyalások félbeszakadtak. Rákóczi fejedelem ömagassága Léván időzik, a főgeneráÜs úr, Bercsényi meg Besztercebányán tartja udvarát.

— Semmiféle követjárásban nem vagyunk — türelmetlenkedett az idegen, és bő süvege alatt meglibbent a göndör paróka —, mi a tudományt képviseljük. A bányák tanulmányozására jöttünk.

— Az más — nyugodott meg a fürmender mellett kíváncsiskodó Kayser Vilmos —, de ez nem a bíró dolga, hanem a bányagrófé. Vele kell szót érteni.

— Szállást a bíró kell, hogy adjon — lépett ki a fiatalabbik utas is a kocsiból, s nagyot nyújtózott, mert elgémberedett a lába. Rügött is kettőt.

A fiatalabbik utas széles, lapos, kerek barettet viselt, de a bársonybarett is hullámos parókát takart. Állig burkolta magát ő is a bundába, hosszú, hegyes koszperd neki is lógott a derekán, a bunda zsebéből kétcsövű pisztoly agya barnállott elő. Ugyancsak fel voltak fegyverkezve. Látszott, úgy vélték, hogy Ázsiáig meg sem állnak, s itt már Ázsia határáig jutottak. A fiatalember tovább táncolt a hóban, mert lábán csizma helyett csatos, pillangós cipő volt.

Kayser Vilmos felvonta a vállát:

— Tele van a város utasemberekkel, vásárosokkal, kuruc tisztekkel, követségjárókkal. Aligha akad hely úriembereidnek.

— Jól megfizetnénk — hökkent meg az idősebbik —, Selmecbánya városa a mi úticélunk, ide kaptuk az ajánlóleveleket, mi a brandenburgi fejedelem ökegyes-sége bizalmas emberei vagyunk.

57

Kayser tanácsúrban apró remények tüzei pattogtak., Ezek az idegenek elvégre az ő vendégei is lehetnének, mert még mindig jobb, ha fejedelmi küldötteket fogad be házába, mintha valami

hetyke tisztcske szállásolná be magát erőszakkal, vagy olyan harcias férfiú, mint Varjú kapitány, aki dühében hordót hasogat pallos nagyságú kardjával, ha megveszekszik. Minden adófizető polgárnak joga van vendéget szállásra fogadni, különösen, ha bányát is műveltet, tehát kettős adófizetőt. Csak ha bort mér város engedélyével, előbb a város hivatalos borkóstolóival kell megízleltetni a bort, nem lőrét ad-e drága pénzért. Kayser Vilmos számat vetett pincéjével: van még egy hordó szentgyörgyi bora és söre elegendő, jöhet a vendég.

— Nálam megszállhatnak az urak — indítványozta büszkén —, szállást adok s enni-inni, ahogy illik.

— Mit fizetnénk? — gyanakodott az öregebbik idegen.

— Fél ezüstforintot,

— Ketten?

— Fejenként.

— Rablók országába kerültünk -fiatalabbik, s nagyot hörpentett egy bôL

— Nem erőszak — sértődött meg a szenátor —, ha ki elfogadja, bslép a házamba; ha kinek ellenére van, találhat fogadót Béalabányán is.

— Keveset eszünk, keveset iszunk — ragadta meg a szenátor gallérja szegélyét az idősebbik úriember.

— Az ivásban uraimék, úgy látszik, elől haladnak, nincs szükségük további töltögetésre — fordult el Kayser Vilmos. Már megbánta az ajánlatot, indult hazafelé. De nem úgy a másik kettő. Akarta, nem akarta a csupa fül szenátor, most m.4r nyomában lépkedett a brandenburgi választófejedelem két embere, a megviselt szekér las-^ 84

méltatlankodott a hidegűző bűtykös-

Un baktatott utánuk. Ha a szenátor sietett, ők is megnyomták a lépést, ha a szenátor utcalépcsőt célzott meg, visszahúzták.

Ekképpen érkeztek a Kayser-ház elé. öt-ablakos, emeletes ház volt, jómódú bányapolgár családi háza.

— Megfelel — nyomakodott a szenátor után az idő-febbik úriember. Kayser dühösen fordult hátra, de most már tiltotta a vendégbarátság, hogy kilökdösse a ven-fdéget.

Taszigálták azok egymást nagy lelkesedéssel lamúgy is.

Az öregebbik úriember alighogy küszöbre tette csiz-: máját, a fiatalabbik azonnal hátrarántotta:

— Elsőül mégis én — szikrázott mérgesen —, én va-• gyok az előkelőbb származás.

Az idősebbik egyet pördített a fiatalabbikon:

— De én vagyok az öregebb, s ezen az úton én parancsolok!

— Ördög fiókájának parancsol kend, nem nekem, kétcímeres lovagnak! Kend paraszti származék.

— Az én fejemben a tudás — így az öregebbik.

Dulakodtak. A szenátor megvakarta a fejét, ugyancsak kiválasztotta a vendégeit! Végül egyszerre kapta karon mindkettőt, és maga előtt taszigálta be őket a kapun, nehogy még itt ártsanak egymásnak a tudás és a származás nemes vitájában.

Az úriemberek kissé tántorogtak, a hideg elleni ital még most is működött agyukban, de a szűk lépcsőházban aligha tudtak lökdösődni, s egyelőre nem derült ki, melyikük mégis az előkelőbb. A konyhából fejkendő Szolgálólány dugta ki a fejét, Kayserék két süvölvény fia került elő, végül maga a szenatomé is aláereszkedett a lépcsőn az emeletről. Kötényébe törölgette lisztes kezét. Mostanában sohasem lehetett tudrű, milyen beszállásolás örvendezteti meg a polgárok portáját De most nem kuruc tisztek álldogáltak a félhomályos kapubejáróban, hanem két úriember formájú idegen. Ruhá

59

zatukon látszott, messzi napnyugatról jöhettek. Meghajoltak, mert tudták az illetet, fejfödőjét is lekapta mind a kettő. Az öregebbiknek a parókája is süvegebe ragadt, dühöngve ráncigálta ki belőle. Tar koponyája megcsillant az örökké égő gyertyafényben.

— Reverenciánk a palota tiszteletreméltó úrnőjének — köszöntötte az idősebbik a szenatómét, s Kayserné kedvesen elmosolygta magát, mert ritkán hallott ilyen finom beszédet —, ide szállásoltuk be magunkat.

— Mert jöttek az urak maguktól — közölte rögtön a ház ura —, ittlétüket szívesen megfizetendő.

Kayserné megnyugodva csörrentett egyet kulcsain: — Isten neve hozta az urakat. Kikhez van szerencsénk?

Magatartásából látszott, ő itt a ház ura, nem a szenátor. Az idősebbik úriember teleszívta képét levegővel, s már mondta is volna, de a fiatalabbik félretaszította:

— Strassburg városából indultunk ősznek évadján, asszonyom. Tanulni jöttünk, mert a magyar bányavárosok híre-neve országokon túl ér!

— Én csak tapasztalataimat öregbíteni jöttem — vágott közbe gúnyosan az idősebbik —, tanulni a fiataloknak kell.

— Útilevelük van-e uraságtoknak? — vallatta őket tovább Kayserné. Egyszerre válaszollak mindketten:

— A brandenburgi választófejedelem, a fejedelemné ömagassága, a sziléziai herceg úr adott ajánlólevelet.

— Meg a strassburgi püspök őeminenciája — koty-tyantotta közbe a fiatalabbik —, mert ő is érdeklődik az aranycsinálás iránt.

Az öregebbik úriember úgy ráugrott csizmája sarkával a fiatalabbik úriember csatos cipőjére, hogy az fél lábon ugrálva ordított:

— Ne utasítson mindig rendre, tudom, mit beszélek!

— Nem tudja, mit beszél. Most is részeg!

— Részeg kend, nem én.

60

Nevüket még mindig nem mondták meg, de most már nem is illett kérdezni. Ami irásuk van, úgyis meg kell liogy mutassák a városházán, kamarai hivatalban. Ha azoknak sem tetszenék a név, hamar kiteszik a vendégek bundáját a várkapun. Az ajánlóleveleket messziről meglebegtették a háziak orra előtt, nehogy valaki hazugságban találja őket.

Az öregebbik úriember kifizette a szekeret, amely Aranyosmarótról cipelte fel őket. Kevés civódás árán sikerült a fizetség; a kocsis lovaival a hátsó udvar istállójába állt, pihenni akart másnap reggelig. Este fölösen sok a kósza katona a völgybeli utakon. A lovak zabot kaptak, a zab fölött még kitört némi vita, aztán ezek is elrendeződtek. Az úriemberek a zabot is drágállták.

60

9. A HÁROMKIRÁLYOK BUTYKOSA KÉTSZER UTAZIK

Egyelőre mindenek megnyugodtak. Az idegenek az ebédlőszoba sarkába dobálták meleg holmijukat — a lábzsák a kocsisé volt —, s a bundák alá dugtak egy rézpánttal körülcifrázott erős ladikot. Erre különösen vigyáztak. De ezen is összezördültek:

— Egész úton parancsolni akar — dühöngött a fiatalabbik —, pedig én születtem előkelőbb ágyban.

— De én a tapasztaltabb! Engem bízott meg a fejedelem az út vezetésével

— Engem a püspök.

— Talán üljenek le mégis az urak, s melegedjenek. Mézes forralt borral szolgálhatok-e?

— Szomjasak vagyunk — mondta egyszerre mind a kettő.

Végre ebben megegyeztek. Azon azonban újfent öltre mentek, melyikük telepedjen a kályhához közelebb. Végül egy széles, párnázott padon egyszerre helyezkedtek el, de még ültükben is taszigálták egymást.

A nagy zajra a szomszéd, Jankó Menyhért dugta be koponyáját. Nemcsak bányapolgár volt Jankó Menyhért, hanem kétszáz juhnak és egy hegyi szállásnak is gazdája odafent, a Szitnya oldalában. Az egész utcában ő volt a legkiváncsibb férfiú — hét vénasszony veszett el benne, mondogatta a fürmender. A fülét is a bái mezőn vesztette el, mert közel merészkedett egy csetepatéhez, s a kuruc labancnak nézte, a labanc meg

kurucnak. Ez a Jankó Menyhért mosolygott be tehát bizalmasan 88 az ajtón, ha vajon betessékehk-e. A házigazda azonban örült, hogy segítőtársra akadt, jöttön hívta a szomszédot, s az oly fűgén pattant be, mintha saját kecskéjévé változott volna, de nem tudott oly gyorsan belépni, hogy nyomát Prokop Márton már ne taposta volna, Prokop sarkát pedig Stempel Gáspár.

Miért ne mulatnának más rovásán?

Stempel Gáspár éppen Hild fogadós búfelejtőjéből jött, ennélfogva tele butykost szorongatott kezében, szalmafonatút. A vízkereszti háromkirályokat kívánta vele utólag ünnepelni, lévén az ő neve Gáspár. Boldogan villant föl a szeme, amikor a háromkirályok másikát, Jankó Menyhértet maga előtt látta. — Már csak egy Boldizsár hiányzik — rikkantotta —, ésegyütt vannak a háromkirályok.

És az óhaj már foganóban volt, igen közel járt. Mert az utca sarkán most fordult be a városi szószóló, a fürmender is. Baltazár Alexius, a selmeci néptribun. Csa-pot-bíró ott hagyott a városháza sarkán, s maga is meglódult a Kayser-ház felé, hiszen neki aztán igazán mindenről tudni kellett! Ennélfogva Kayser szenátor azon vette észre magát, hogy az előbb még csak két vendége volt, s most már hetedmagával ül a füstöt borogató meleg szobában. Már a másik szobából kellett széket hozatnia, mert a háziasszony is közéjük telepedett. A sok duhaj, lármás férfi és nagyszájú, dicsekvő vendég között ő maradt a mindenre ügyelő, józan házi alabárdos.

Az öregebbik vendég vitte a szót. Végiggombolta hosz-szú, virágos mellényét, koszperdjára támasztotta áUát — mert a vékony, hegyes vívókardot itt sem oldotta le —, s mivel csupa füllel álmélkodó közönséget kapott, hangját megemelte:

— Nem afféle jöttment, közönséges emberek vagyunk mi — nyugtatta meg a hallgatóságot —, azért utaztunk idáig megannyi veszedelmen keresztül, hogy a magyar bányavárosokat tanulmányozzuk. Selmecebányán ezüs

61

töt, Körmöcbányán aranyat, Besztercebányán rezet keresünk. Bányák mélyére szállunk, választóvizek jó fajtaít vizsgáljuk meg, hogy rezet vastól, ezüstöt réztől, aranyat ezüsttől milyen praktikákkal választanak el, az ércet miképp zúzzák Stefultón, s miként olvasztják Vihnyén, Körmöcön mint verik a dukátot. Vegyi szerekért s okos varázslatokért jöttünk, alkalmas fejtőkalapácsot csináltatunk, s megnézzük, hogyan robbantanak lőporral sziklát a mélyben.

— Egy évre való tanulmány — legyintett a házigazda —, sose érik végét. Van a brandenburi fejedelemnek ekkora bányája?

A fiatalabbik idegen hirtelen közbekottyantotta:

— Azt is ki kell fürkésznünk, mely ércekből, minő főzettel, mily alkímiával lehet aranyat csinálni.

Az öregebbik vendég újfent rúgott egyet társán, ezúttal sípcsonton találta, A fiatalember felüvöltött, s úgy kapta ki társa álla alól a gyíklesőt, hogy a rugdosódó vendég csaknem orral bukott a pádimentumra. Nagyot nem ütött volna magán, mert puha medvebőr barnállott lábuk alatt.

— Nyughassanak, uraimék, legalább az én házamban! — intette őket Kayser Vilmos türelmetlenül.

— De ez mindig parancsolni akar, ez a pöffeszkedő gömb, ez a plebejus — ficáinkolt a fiatalabbik —, amikor én vagyok az előkelőbb!

— De én az okosabb. Prokop Márton legyintett:

— Kár volt Selmecebányáig utazni titkos bűbájosságért, az aranycsinálásnak mifelénk csak egyféle varázslata van.

— Melyik? — fordult éhesen a két idegen ember Prokop felé egyszerre.

— Kellő mélyre leszállván, dús ércfelért találni. Aztán már csak fejtés, választás, olvasztás kérdése az egész.

62

A fiatalabbik ismét közbevágott:

— Ezt csak hagyják ránk, uraim. Nyomában vagyunk mi már Berlinben az aranycsinálásnak, ide csak néhány titkos szerért utaztunk. Ha elárulják.

— Ha igen? — ingatta gúnyosan bozontos fejét az egyik liáromkirály, Menyhért.

— Ha igen! — bölintott az öregebbik idegen. Ügy tetszett, a vendégek a vita némely paragrafusában egyeztek egymással. Akkor is, amikor egyszerre m.ond-ták: — Inni kérünk, szomjasak vagyunk!

A háromkirályok szalmafonatú butykosa meglittyent, bögrék, poharak, cserepek kerültek elő. Az idősebbik vendég hosszú szárú pipát húzott elő, dohányjal töm-ködté, s csak miután a kályha pici paraszát pusztá kézzel rápöccintette, kérdezte meg: — Szabad-e itt pipáznom? Nem gyűjtök föl semmit? Dohánj'-füst terjengett a levegőben. A házigazdának is akadt egy török csibukja, Koháry kapitány ajándékozta neki a nyáron, s így 5 is megtöniködté ajándék dohányjal. A fiatalabbik illedelmesen kínálhatta körül burnótszelencéjét a szobában. Prokop még sohasem tu-bákozott, ennél fogva akkora adagot csippentett két kövér ujjá közé, hogy prüsszentése a föld rengéséhez hasonlatosan kezdte rázni a szobát. Szent Jeromos az oroszlánal együtt lepottyant a falról.

— Rossz jel — vetett ijedten keresztet a háromkirályok Gáspárja

Kayser Vilmost azonban nem hagyta nyugodni valami:

— Az országokban háború dúl, s mint hallom, a prussziaiak, a bavorusok, franciák is nyugtalankodnak, a Rajna partján és Hollandiában is el van foglalva Lipót császár. Ennyi baj között, sűrű csetepatékban miként tudtak uraimék Selmecebányáig eljutni? Hiszen Schlick generális itt áll Nagyszombat alatt, Heister is zárja a Dunántúl vonalát, Ocskay a maga portyáival ma a Du

63

nánál van, holnap a Garamot ijesztgeti, Nyitra fölött' az imént csaptak egymásnak kurucok s labancok, micsoda jótét tündér vigyázta uraimékat heteken keresztül?

— Száritott denevér porával hintettük meg magunkat, boszorkányemberrel Tüvingiában magunkra olvastattunk, a Feketeerdőben, éjfélkor Duna forrásánál háromszor fürödtünk.

— És azóta sem? — csodálkozott Prokop, mert a maga részéről szeretett lejárni a vihnyei hévforrásokhoz, valahányszor megkínozta a csúz.

— Természetesen azóta sem — bámult rá az öregebbik —, minek fürödünk annyit? Varázslatról volt szó.

— Akkor elevenen vannak bebalzsamozva — nézett rájuk tisztelettel Jankó Menyhért, mert ő volt a leg-babonásabb.

— Vagy espiónok — szólalt meg hátul nyugodtan Baltazár, a fürmender.

A füstös szobára hirtelen döbbsent csend ült, csak egy pohár borult föl, de az is üresen. A füst kékeslilán gomolygott, odakinn ebédnótát harangoztak, ütötték a Klopacskát is a hegyen.

Minden szem a két idegenre meredt.

— Nem vagyunk espiónok — mentegetőzött az idősebbik száraz torokkal, s gyorsan lenyelt egy pohár bort —, nem vagyunk azok. Igaz úton járunk, uraim. Ha kémek lennénk, régen elkaptak volna már. Espiónok nem négylovas szekérral, lármával, zajjal járnak.

— Az espiónság módja más és más, kémje válogatja — folytatta Baltazár —, van, aki oson, mint a róka, s van, aki üvölt farkasként, így tereli el magáról a figyelmet

— Nem vagyunk espiónok — erősítette az öregebbik idegen harmadszor is —, nem kémkedni jöttünk a magyar fejedelem országába, bányavárosába.

— Arany-ezüst után is lehet espiónkodni, nemcsak

J

63

hadak és generálisok után — ez még mindig a fürmender száraz hangja volt —, és lehet lázítani bányászt is fejedelem ügye ellen kegyes szavakkal. Selmezbánya várát sem szükséges körülsétálni, leraizolni, kapuit vizsgálni: jobban ismerik azt a császáriak, mint magát Bécs városát, hiszen alig egy-két esztendeje vonultak ki innen. Híreket hozni-vinni aranyporos zacskóban, al-kímiás palackban is lehet.

— Nem! — ütött az asztalra dühödten az idősebbik. — Nem! Hiszen a prussziai király öfelsége a protestánsok védője is egyben, ellenfele Lipót császárnak, ő csak nem küldhetett bennünket Bécs érdekében spionkodni, nem frondolják kegyelmetek?

— És a strassburgi püspök? Az kinek az embere?

— A francia királyé, Lajosé — szólalt meg csendesen a fiatalabbik, s ezúttal ő is okosat mondott —, Lajos király pedig tudtunkkal Rákóczi fejedelem mellett érez. Nemcsak érez, segítséget is küldött.

— Ugyan sokat! — biggyesztette föl ajkát a házigazda. — Fél tucát tűzértisztet és egy sereg ígéretet papíroson.

A füst tovább gomolygott, s a bortól homályosult szemek tanácstalanul tekintettek egymásra. Külországok dolgát tovább vitatni aligha győzték elmével. Egy ideig csendben maradtak. S mint mindig, ha már a férfiak kicsatázták magukat, az asszonyok esze jön meg, szólalt meg Kayserné:

— Azt mondom kegyelmeteknek, ne sokat kergessék a politika lovát, mert csak sántít az a polgár nyerge alatt. Selmeci polgár arra gondoljon, hogy bányáját jó móddal művelje, kohóját fűtse, erdeit ápolja, juhait legeltesse, gazdagodjék mind egész háza népével.

— Ha tud — szippantott egyet a házigazda.

— Hát tud, ha nincs háborúság. Mert lám, ha kegyelmetek csak fél pint bort megjisznak, már ütik egymást. Azt mondom hát kegyelmeteknek, ne keressék ezekben

9.3

az úriemberekben sem a spiont, menjenek ők csak fel| szépen a Magas Házba, jelentsék magukat, s amit ott mondanak, arra tegyék rá kegyelmetek az áment.

— Ámen — bölintott helyeslően az idősebbik úriember.

— Ámen — mondta Kayser is —, én hát meghívom uraimat ebédre. A fél forintban benne van.

— Együttesen — billentette meg üres poharát a vendég.

— Külön-külön — vetette ellen a háziúr.

— Űgyis én számolok — csörrentette meg kulcsait a ház asszonya, s kivonult a konyhába. Tárkányos, men-tás, borsos, szegfűszeges, tormás, hagymás, zsíros illat lengte be a házat

azonmód. A nyílt tűzhely pecsenyeforgató kis lándzsáján égettre kapott a juhhús.

Szedelőzködött a főmender, emelkedtek a háromkirályok. A teli bütykös gazdája szomorúan pillogott a szalmafonatosra, amely bizony kiürült. Heves volt a vita. Mehetett vissza a bormérőbe, újra tölteni az edényt. Ámde, ha már ott volt, meg kellett beszélni Hild Mártonnal ennek a két messziről jött idegennek piacháborgató lármáját, nagyhangú dicsekvését, tisztességes polgárok előtt spiongyanús voltát. Amióta a fejedelem kikiáltotta a szabadságot, mindig történik valami érdekes a város falai között. Nem férnek az emberek a bőrükbe.

Selmecen az ezüstcsinálást, Körmöcön az aranypénné verését nézi meg a brandenburgi fejedelem két embere — közölte Stempel Gáspár —, Isten a megmondhatója, mit jöttek tanulni, s mit dugdosnak abban a kis rézpántos ládikájukban.

A vendégház udvari ablakánál egy tisztforma, szűk zekés illető faragcsált késével egy nyúlgerincet. Munkájába igen elmélyedt, ámde amikor a háromkirályok Gáspárja az aranycsinálók rézveretes ládikóját kezdte

65

emlegetni, felkapta a fejét. Két falat között, csak úgy mellékesen, odaszólt:

— Aztán mi rejlik abban a ládikában? Stempel Gáspár odafordult:

— Aranycsináló szerek. Titkos szerek. Háromszor fürödtek meg a Duna forrásában.

— Az aranycsináló eszközök? — ámuldozott az idegen.

Stempel Gáspár most ráismert a kérdezőre: a kapitány-gróf volt, aki karácsony táján érkezett a városba, s azóta is csak ingyen sétálgat, holott örökké a vihnyei meleg fürdőkbe készül.

Bosszúsan felelte:

— Dehogyan fürödtek. A két brandenburgi.

— A jeges Dunában? Miért cselekedtek?

— Tavaly kora ősszel fürödtek, mert azóta folyton-folyvást jönnek. Varázsolást űztek, bájkenőccsel kenték magukat, hogy ne fogjon rajtuk boszorkányság, ne sújtsa őket fegyver.

— Nyilván a piszok védte őket, amely azóta vastagon rájuk rakódott — vélte a kapitány —, és milyen emberek?

— Hetvenkedők, veszekedősek. Hol püspökkel, hol herceggel hozakodnak elő. Lehet, hogy csak spionok.

— Pénzük van?

— Fölös nemigen, erőst alkudoznak.

Cotta-Condotti nem kérdezett többet. Megcsörrentette pénzeit, tele volt velük a zsebe. Feje ebben a pillanatban éppen azért főtt, miképpen varázsolhatná ócskábbá csillogó rézpoltúrait,

ötgarasosait, mert attól tartott, hogy előbb-utóbb gyanút fognak a népek, ha csupa napfényragogású libertással fizet. Pedig tegnap Haydt Krisztiánét már Bélabányára is átküldték sűrű titok alatt, hogy húsz sing posztót vegyen, választott malacot keressen, ezüsttel font zsinórt szerezzen. A bélabányai asszonyok különösen ezüsttel font mentezsinór, sujtás-verésében jeleskedtek, arról voltak híresek. Haydtné

66

este hozott zsinórt is, posztót is, csak malacot nem, azt elrekvirálták az éhezõ hadak. Ezért üldögélt most a kapitány csak egy sovány nyúl gerince mellett.

Együtt lépett ki az ajtón a háromkirályok Gáspárja meg a kapitány. Stempel Gáspár nagy lendülettel hazai gyekézett volna a tele butykossal, otthon már várta a család, s nem is lelki akarata, hanem testi lába kormányozta a Kayser-ház felé, s azon vette észre magát, hogy ismét ott áll a Kayserék ajtajában. Valami apró ördög lökdöste befelé, oda, ahol a két brandenburgi már nagy étvággal szelte a juhhúst, nyelte a kását, és tűzte hosz-szû villahegyre a juhtúróval töltött selmeci gombócot.

— Vive! — kiáltotta franciául s délszaki hévvel az öregebbik úriember, és ebbõl is érzett, milyen művelt emberek. — Vive!

Voici le vin! J'ai déjà soif, comme ... comme ... un boeuf!

— Oui, vous avez raison — replikázott a fiatalabbik nagy meglepéssel —, un boeuf arrogant.

— Vous ... vous ... — kereste a megfelelő szavakat az öregebbik úriember — un cochon cocasse!

— Seulement un cochonnet — vágott vissza finoman a másik, s egy csontvéggel piszkálta meg társát.*

Kayser Vilmos rájuk meredt, nem értette. Olykor az idegenek váratlanul franciára fordították a szót, így nyilván jobban bírták szusszal a harcot. Stempel Gáspár keresztet vetett, úgy vélte, varázsigék. S g^jorsan lehelyezte a butykost az asztalra.

— Pre pána Boha! — szaladt ki a száján szlovákul, hadd hallják, hogy õ is több nyelven ért, de meg azért is, hogy Isten nevével távol úzze magától a bûbájt.

Azok meg csak töltöttek, ittak, töltöttek, ittak, és csak a harmadik töltés után folytatták az evést. Már maga a

•Éljen, éljen! Itt a bor. Olyan szomjas vagyok, mint... mint... egy ökör. — Igen, igaza van. Mint egy önhitt ökör. — ön... ön... neveltséges dísznö. — Csak malacka!

házigazda is a szalmafonatos után nyúlt; az érdekelt Stempel Gáspár alig birta nyomon követni õket.

— Megfizetem — mondta Kayser — helyettük is!

Stempel hallotta is, nem is. Mámoros fővel, áhítatosan csüngött az idegenek ajkán, mit újságnak távoli világról, messzi tengerekrõl, ahová örökké kivágyott a hegyek zárt katlanából.

Hátha ott jobb a világ, különbek, becsületesebbek az emberek, s hátha az arany is könnyebben hull az emberek ölébe, különösen, ha titkos ládikájuk is van.

Gőzök lepték be az agyakat.

— Egyszer hét nap s hét éjjel hajóztunk, amíg a francia partokról Angliába nem jutottunk — dőlt hátra elégedetten az öregebbik úriember —, a hajón öt tucat toronymagasságú vitorlarúdon százezer rófnyi vitorla lobogott. Spanyol kalózhajókról zsákmányoltuk az Indiai-óceánon. Ha szélcsönd szállt reánk, tengeri szörnyeket fogtunk a hajó elé, az húzott bennünket.

— Mint a lovak? — szörnyülködött Stempel Gáspár.

— Mint a lovak — helyeselt a másik, s újabb lapockát farigcsált —, jó ez a selmeci gombóc is, de legközelebb tehéntűrőval kérem. J'ai soif, comme ... conmie . . .

— Un boeuf! — fejezte be a fiatalabbik. Szürke árnyak hullottak a szobára.

Q7

10. A HATSZÖGLETŰ APAFI-ARANY NEM SIKERÜL

Holler, az ötvösművész melázó gyönyörűséggel forgatta azt az ezüsttálat, amely a fejedelem asztalán majd a mártások edénye lesz. Virágfüzérek s apró angyaKejek díszítették a peremét, sima öble visszaverte a gyertyafényt, s napfényé varázsolta. A legügyesebb három selmeci ötvösmestert bízták meg, hogy a fejedelem tábori ezüstkészletén munkálkodjék, mert Ottlyk György főudvarmester kijelentette, hogy akik a fejedelem asztalát díszítik, bal kezük helyett is jobb kézzel munkálkodjanak. A három **Selmecbányái** mester a mártásos-, leveses-, húsostálakat verte ki, Kőrmöcbányán a sőtartó, borstartó, méztartó csészék készültek — tizenkét csésze, mindegyik három lábacsán álló, födelén griffmadár szárnya, **a** fogó —, Besztercén pedig a harminchat villát, kanalat, kést miveük. A kések pengéjét Stószról röpitette futár. Hat pár gyöngyház nyelvű is kerül **a** fejedelem asztalára, ha gyermekek is ülnének nagyok asztalához, mint, teszem. Bercsényi Lackó, Vay Adámka, vagy **a** kis Ottlyk Magdolna. A gyöngyház nyeleket azonban **a** rimaszombati késesektől kellett megrendelni, mint a pipacsutorát is, valamint a legékesebb gombkötő munkát, lévén ők ennek a mestereL

— Ajándékba küldik mindezt a bányavárosok? ^ állt meg Cotta-Condotti a mester munkaasztala előtt, hogy az utolsó simított lemezeket **is** átvegye.

— Ajándékba? — csodálkozott Holler. — Arannyal fizetik ezt, nagyuram. A fejedelem el nem fogadna üyen 98

ajándékot, nem szokása ez önágyágának. Amit kíván, meg is fizeti. A város nemrégén ajánlotta föl Vihnyét ajándékba a fejedelemnek, merthogy a meleg vizek nagy jót tettek vele. A fejedelem azonban nem fogadta el ajándékul, hatezer forintban állapodtak meg. Nem Heister Hannibál a fejedelem, hogy ajándékot követeljen!

Cotta-Condotti a fogát szívtá ezenközben. Jobban esett volna szívének, ha Holler mester könnyű kezű ajándékozásról beszél, s nem nehéz fizetésről, ekkor talán jómaga is alkudhatott volna, így azonban kelle-kelletlenül fizetnie kellett, mégpedig ezüstben. Hamis poltúráit erre az asztalra dehogyan merte volna lepengetni! Holler az ezüstöt márványhoz verte, az aranyat még meg is harapdálta, valódiak-e.

A kapitány minden lemezt megkapott tehát, amit si-mJtásra adott. Vászonzba csavarta, sietett föl velük a várba. Az örök egyre többet látták, hozzászoktak immár, titokban aligha osonhatott volna el mindíg előttük. Véltek, a házakhoz osztott pihenő hadhoz tartozik, nem nagy öröme a bányapolgároknak.

Kétszer három s egyszer két kopogtatás volt a jel, amelyre Haydt megnyitotta előtte az ajtót. Haydt újabban belesoványodott a pénzcsinálásba, örökké rettegett, de most már aligha szabadulhatott. Akarta, nem akarta, nagyokat kellett sújtania a patricára. De inkább már ő is akarta, mint nem. Teltek az erszények, kicsi ládikák, s a libertásokot könnyen, minden gyanakvás nélkül fogadták el boltban, piacon, kocsmában, még pörsölybe is jutott belőle. Ugyanúgy megmorogták, hogy egyre kevesebbet ér, mintha valódi pénzzel rakták volna ki az utcát. A kapitány bensőjében most mégis háborgott egy kis izgatottság:

— Itt az aranyozott ezüst, ezüstözött réz — hajtogatta szét a vászonborítót —, Holler remekül dolgozott. A körmöci pénzverőben sincs külön.

68

— Nem fogott végül gyanút? — aggodalmaskodott az óras.

— Beszélni kell tudni az emberekkel — legyintett fölényesen a kapitány, s otthonosan foglalt helyet a magas széken.

Haydt Krisztián megkaparta az egyik lemezt, de az ezüstfuttatás pompásan tartott. Egy morva kolostorból szerezte a gróf, könyvtábláról fejtette le, amikor a kegyes barátok imába mélyedve éppen nem figyeltek rá.

Előkereste a hozzá való matricát, amelyet eddig még meg sem próbáltak. Széles talpú, biztos lábon álló pompás vastóke volt, szilárd, miként a piramis. Arculata kétszer akkora, mint a libertásé.

— Leopoldus császár ezüsttallérja — forgatta kedvtelve a kapitány —, no, munkára, lássuk.

Az ezüstözött rezet óvatosan helyezte a matricára, mozdulatlanul tartotta, majd ráhelyezte a patricát. Haydt megemelte a kalapácsot, s egyetlen biztos, immár tévedhetetlen csapással ütött rá a patrica nyelére. S ime, szorgos munkájuk jutalmául ott csillogott Lipót ezüst-taUérja, a nagy orrú, biggyedt szájú császár képével az egyik oldalon, az Ausztriai Ház bonyolult címerével a másikon. Egymás kezébe adták, megpörrentették.

— Vigyázni kell, kongása csak réz maradt — mondta savanyúan Haydt Krisztián —, különben szépen sikerült. Fog örülni neki a hadipénztár!

Tizennyolcat vertek az egyik lemezből, tizenhatot a másikkól

— Rezet futtatni ezüsttel én is tudok — forgatta a tallérokat Haydt mester —, akár meg se álljunk az ezüst verésével. Ezzel is fizetni akar a fejedelem? Ez már hamis pénz!

— Külhonba juttatjuk — magyarázta a kapitány, mert mindenre volt kész felelete —, csavaros móddal bár, de labanc kezére kerül. Császár kincstárát károsítjuk vele.

69

Haydt ugyan nem fogta föl ésszel, hogyan kerülnek majd a tallérok a bécsi kamara házába, mi célja van ezzel a fejedelemnek, de nem az ő dolga volt ezen gondolkodni. Külön

ládikába kerültek a Leopoldus-tallérok, összesen harmincketten, mert kettő nem sikerült.

— Most az arannyal futtatottat — topogott a kapitány. — Kísérletképpen egy kicsi lapkát.

Az utolsó tőkepárt hámozta ki a bőriszákból, hatszögletű aranyforint mintáját. Az elholt fejedelem, Apafi Mihály pénzének homorú mása volt.

— Az egekben, odafönt, nincs már szüksége se igazra, se hamisra — csörrentette össze a szerszámokat vidáman, s pontosan megvizsgálta, nincs-e rajtuk hiba, karcolás, bemetszés, csorbaság. Az aranypénzzel nem illik tréfálni! Az asztalon kicserélték a tőkepárokat, és Apafi Mihály aranyforintjához fogtak. Késő este szárnya borult 101 a városra, alig volt odakint világos, néhány lámpás mozgott a gyalogjárókon. Csönd lett az úr a várban, csak egy bánatos sip, afféle töröksip siránkozott az udvarban. A városi sípos mulattatta az unatkozó öröket.

— Gyorsan — dobta le zekéjét a kapitány —, jöhet valaki. Ez lesz a munkánk koronája, a fejedelem legtitkosabb fegyvere. Elrendezték a felső tőkét, alsó tőkét, közéje tolták az aranyozott lapkát. Oly gyakorlatlan mozogtak már, mint ahogy az órát húzzák fel a toronyban, vagy a korsót töltik meg sörrel. Csattan a kalapács. Az aranyozott ezüstlemez szabályosan kilyukadt, hatszögű nyílása helyén ott maradt Apafi Mihály aranydukátja.

— Elcsúszott — sziszegte a kapitány —, még egyet! Ez sem sikerült. A lemez megint elcsúszott a tőkén, s a fejedelem ábrázata, finom rajzú jogara megkettőződött.

— Mára elég volt — törölte meg homlokát az órás —, nem bírjuk kellő hidegséggel.

Egymásra néztek. Mindkettő fehér volt, mint a fal; sápadt, testében remegő. Tudták, hogy ez már komoly játszma. Haydt Krisztiánban most kezdett ébredezni valami, szavakkal még meg nem fogalmazható gyanú. Titkos hang súgta a kérdést: vajon igazában labancok kincsestárába kerül-e ez a pénz, s Rákóczi parancsára készül-e mindez?

De ki sem mondhatta még. Mert a külső ajtón kopogtattak.

Olyan ember rázhatta a kilincset, aki nem tartozott a házhoz. Legény vagy inas nem lehetett. Az inast már aludni küldték, a legény őrséget tartott valahol a szélaknai kapunál

Újra kopogtattak. Nyugodtan, szabályosan, rendesen[^]

De Cotta-Condotti, Haydt meg Haydtné mindent begyakorolt már. A múlt héten álló óráig gyakorolták, miképp cselekedjenek, ha netalántán valaki megzavarná 102 őket fontos munkájukban. Lemezek, vastókék, bronz-matricák, kalapácsok,

pénzek, lemezdarabok pillanat alatt vesztek a semmiségbe. Mindenki magára rántotta zekéjét, kötényét, a mesterné már a konyhában szorgoskodott egy fazék bab körül.

Amikor a mester ajtót nyitott, a belépő már csak azt láthatta, hogy sör meg pogácsa van az asztalon, s a házigazda felette kínálkozik, szaporán ismételve a vendégmarasztalás igéit. Baltazár Alexius volt a belépő, a városi szószóló.

— Jó szerencsét — köszönt illendően, s körülnézett a szobában —, csak hárman?

— Jó szerencsét — fogadta a mester —, igen, csak hárman.

— Valamit mondandó vagyok — simogatta fagyott ábrázatát a fürmender —, s jó, hogy itt van ez az úr.

Cotta-Condottira pillantott. A kapitány akaratlanul elsápadt.

— Üljön le kegyelmed — tolt Baltazár alá egy széket a házigazda, de ő is rosszul érezte magát.

Baltazár Alexius helyet foglalt. Szétgombolta felső dolmányát, kinyújtotta csizmás lábát:

— Duhodt meleg van itt — kezdte —, jól befűtötték kegyelmeitek.

71

11. AZ URAKNAK SIKERÜL BEMUTATKOZNIUK

A főkamagróf a stefultói bányák jelentését olvasta, mert azokból már egy gíra aranyat sem tudtak fölhozni, ezüstöt is keveset. Aligha visznek onnan ezüstlovasok olvasztott fémét Körmöcre, pénzt verni belőle. A Szent Mihály-bányába, amely a legmélyebb a környéken, már le sem akarnak szállni a

vájok.

Nézegette a kimutatást. Háromezer bányász dolgozik a selmeci hegyek mélyén. Egy-egy bányát tizenhat rész-* re osztatott, a részek egy-egy osztályba sorozott négy alosztályból állnak. Nem is számítva a lenti fuvarosokat, a toborzott lovas parasztokat, a lovakat. Ezek is fölösen vannak. Mégis milyen csekély mostanában az eredmény!

— Akár az erek az emberi testben — emelte fel a fejét, mert sokszor gondolkodott orvos módra —, úgy oszolnak szerte, szinte láthatatlanul. Végül azonban a bánya élete is kimerül. Fehér, vörös, zöld, kék jegecek, kvarckristályok csillogtak az asztalán, verték vissza a fényt, drágakövekhez hasonlatosan. Valamelyik táróból hozták föl nemrég, alighanem a Biber-tár óból, amelyről azt tartja a bányász hagyomány, hogy egy hódkaparta ki. Addig kapart, amíg aranyrögöt nem talált. Az aranyrögök elfogytak, fogyóban az ezüst is, maradt a kvarcjegec. A fejedelemnek igen megtetszettek, s úgy rendelte, hogy ilyenekkel ékesítsék föl paripáit, a lovak diszszerszámaikat.

71

A svéciai követ majd hanyatt esett az ámulattól; vélte, csupa indiai gyémánt.

A főkamagróf már harmadszor futotta végig a bányák főfelügyelőjének, Hell Mátyásnak jelentését. Nem akart belenyugodni Hell Mátyás abba, hogy Bercsényi Miklós előbb-utóbb megszüntetné a selmeci bányászatot, mert a csekély ezüstöt igen drágán hozzák már föl a mélyből, s egyre több víz árasztja el a tárókat. Hell Mátyás kért, könyörgött, ne engedje a báró. Vízemelő gépet talált föl, állítsák le a járgányokat, ő kiemel minden bányavizet, és a bányászat újra felvirágzik.

S a felügyelők jelentésében más szomorú dolgok is voltak. A bányászok újfent lázonganak, a pénz értéktelen, azt is csak vékony csövön csurgatják nekik, nem garmadával adják, a hadak folyton pusztítanak, embert, adót, élelét követelnek, és odalenn, Szklenón valamiféle járvány is felütötte a fejét. Netán a dögvész közeledik, a fekete ragály.

— Szegény nagyurunk, jó fejedelem, mire végzi ügyét — temette ujjai közé homlokát Hellenbach báró —, hiszen nem elég a vitézség, a kuruc hadak bátor portyája, az egekig csapó elégedetlenségnek mezei vitézségre való váltása; a háborúhoz fegyver, posztó, élelem, bor s minden egyéb szükségeltetik. Azon fáradozott Hellenbach, hogy a pénzügyek jó intézésével mindenre jusson, mindenre teljen.

Nehéz, nagyon nehéz.

Megdörzsölte szemét, belekápázott a sok olvasásba, feje megfájdult a gondba. Még nem harangoztak delet.

Az ajtónálló darabont kopogtatott, s nyitott is be:

— Két idegen úriember kért bebocsátást, igen békétlenek.

Átutazó vendégek, ajánlólevelüket mutatják be.

— Jöhetnek.

A brandenburgi választófejedelem küldöttai léptek

72

be az ajtón. Még a küszöbön is nyomkodták egymást, végre a fiatalabbiknak sikerült előreugrani.

— Mély reverenciánk, főkamagróf úr — hajoltak meg tisztességtudóan, napnyugatról jött, tanult férfiak módján, amikor már egymás mellett álltak. Hellenbach báró Jénában végezte az egyetemet, ismerte ezt az emberfajtát. Kis meghajlást tett ő is.

— Mivel szolgálhatok az uraknak?

A finoman berendezett, tágas, szép szoba, a megannyi drága bútor, szőnyeg, medvebőr, párnázott szék, a kárpitozott hosszú ülőke, a huszonnégy viaszgyertyával ékes kristálycsillár, féltucatnyi arckép, a lassú lépésű aranycirádás óra, a nagy ablakok, melyeken át a Szent Katalin-templom tornya világlott,

egy pillanatra mind a két belépőt elnémitotta. Ebben a szobában Európával találkoztak, akárha Magdeburgban vagy Meissen-ben lennének, nem pedig, amitől örökké rettegetek: Ázsiával. A báró is európai ember módján szól hozzájuk, előkelő úr hanghordozásával.

A fiatalabbik vendég elnémult, mert a főkamagróf a bölcsebbnek látszó idősebbikre pillantott várakozóan.

— **A** brandenburgi választófejedelem ömagassága ajánlólevelével érkezünk — mutatta föl levelét az öregebbik.

A bíró bölintott:

— Vilmos, aki porosz király is, tudom.

— Igen — kottyantott közbe önkéntelenül a fiatalabbik.

— Ügyszintén a királyné öfelsége, a sziléziai herceg úr ökegyessége és a strassburgi püspök úr öeminenciája leveleit is prezentálhatjuk.

Hellenbach János Gottfried báró, a hét bányaváros főkamagrófja elmosolyodott:

— ugyancsak jól megpatkolóztak, uraim! Ennyi ragyogó ajánlólevel s még királyi útlevél is hozzá!

73

— A német-római császárság egész területére — sietett a válasszal a fiatalabbik.

A báró összehúzta a szemét:

— Magyarország ebben a pillanatban még nem és már nem tartozik az Ausztriai Házzal kapcsolatos német-római császársághoz, remélem, tisztában vannak vele az urak. Az ajánlóleveleket elfogadjuk, az útlevelet majd mutassák meg egy császári tábornoknak, amikor hazafelé utaznak. De talán szabad a nevüket előszóval is megkérdezniem — fordult az ifjabbik felé.

Ha most nem a kamaragróf előtt állnak, az öregebbik úgy rátapos a fiatalabbik csatos cipőjére, hogy az fel-üvölt. De így csak belül remegett dühében:

— Igen — nyelt egyet —, én Reuss Vince vagyok, társam pedig Blinkling Alexander, tudósok és alkímisták Berlin városából.

— Az alkímia is tudomány.

— Mi már művészei vagyunk.

— **Ügy** — bölintott a báró —, mi minden művészetet szívesen pártolunk, de a jelen időkbén a tudomány még nagyobb örömmel látott vendég a bányavárosokban. Segíteni küldte önöket a választófejedelem? Miként jutottak keresztül annyi hadi vonalon?

Reuss Vince ajkába harapott. Ha a báró is azt kérdi, amit tegnap Kayser Vilmos, és rögtön ő is kémeknek véli őket, azonnal kérhetik a börtönkulcsot.

De a báró helyet mutatott, leültek. Reuss Vince nagyon vágyott volna már némi kisegítő hörpintés után, de csak szárazon nyelt nagyot. Egész reggel nem ivott, hogy józanul állíthasson be a nagyúr fogadótermébe.

— Mi nem is annyira hoznánk a tudományt, mint inkább szívesen vinnénk — vallotta Reuss Vince —, a bányákat szeretnők tanulmányozni, a magyar bányavárosok híre az óceánig ér. Űgyszintén alkímiai szereket is be kell szereznünk, amelyekkel itt érceket vizsgálnak, ércet olvasztanak, alakítanak

...
74

— Aranyat csinálnak — avatkozott bele ismét Blink-ling. Az öregebbik megint nem rúghatott, bár lába önkéntelenül billentésre mozdult. A báró elmosolyodott. Gondosan elolvasta az ajánlóleveleket, s most már tisztában volt azzal, hogy inkább lázbetegek ezek, semmint tudósok, ők is az aranycsinálás megszállottjai, mint a legtöbb német fejedelem meg az örökké titkos szerekkel, csodagömbökkel, varázsfözetekkel bajlódó alkímisták.

— Az aranyat nálunk nem lombikban bányásszák, hanem a föld alatt, lóporral, kalapáccsal, s nem denevér szárnyának szárított porával keverik, hanem a vihneyei kohókban olvasztják — felelte. Am, nem kétséges: az ajánlólevelek valódiaknak tűntek, ezek az idegenek nem csalók. Csupán a feiük zavaros.

— Tudjuk, báró úr, valami titka mégis van annak, hogy Sehneceen annyi az ezüst, Körmöcön annyi az arany, s a körmöci dukát a legjobb aranypénz a vUágon.

— Sajnos, már erősen fogyóban — legyintett Hellenbach —, alkímiával pedig még csak rezet sem művész-kedhettünk össze, nemhogy aranyat, uraim.

Reuss Vince a nyomasztó témára váltott:

— Ami pedig azt illeti, miként jutottunk át a vonalakon, csak annyit mondhatok, ügyességgel, szerencsével, semmi mással Kikerültük a hadakat, amelyek kü-^ lönben is pihennek.

— Ebben volt a varázslat — nevetett a báró —, portyázó kurucokkal sem találkoztak? Azok télen is ébren vannak.

— Egy ízben Győr alatt. Ám továbbengedtek, aminthogy biztosíthatjuk a főkamagróf urat is afelől, hogy semmiféle spionkodásban nem járunk. Feszület előtt esküdhettünk meg rá!

— Nem azért, mintha én még hamis esküt nem hallottam volna, akár feszület előtt is — felelte a báró —, iUS de úgy vélem, kegyelmetek nem spionok, legalábbis nem hadi spionok. Az aranycsinálással pedig birkózzanak meg maguk. Nehezen hihető, hogy a prusszai király a jelenlegi cirkimistanciákban

embereit éppen a bécsi haditanács javára küldené kémkedni. Mi mindenkit, aki jó barátsággal jön, szívesen fogadunk.

Szinte hallható volt ama nagy kó, amely e pillanatban a két küldött szívéről egyszerre zuhant le. Fellélegtek. A báró felállott:

— Az ajánlóleveleknek hitelt adok. Az útlevelet mutassák be a város fejénél, idegenek befogadása a város dolga, nem a bányáé. Kinél vettek szállást, uraimék?

— Kayser Vince bányapolgárnál. A báró arca felderült:

— Onnan jelentették tegnap azt az éktelen nagy lármát! Netán uraságtok voltak a békétlenkedők?

Egyik sem felelt. A báró megértette. így fejezte be:

— A bányákat megtekinthetik, örvendetes, hogy a prussziai királynak szívességet tehetünk. Hell Mátyás főfelügyelőt keressék.

Bólintott. Elbocsátotta a brandenburgi választófejedelem két tudós alkimistáját. Azon vették észre magukat, hogy nagy reverenciájukban úgy hátráltak ki a teremből, mintha fejedelem színe előtt tisztelegtek volna.

Odakint még csak nem is rontottak egymásnak.

75

12. ENNEK AZ UJABB IDEGENNEK PEDIG VALÓBAN FURCSA KÉRÉSE VAN

A városzobában még egy külhonnak tetsző férfiú üldögélt. Erősen németes külseje volt ennek is, göndör parókás, csatos cipős, hosszú kabátú polgári ember. Háromszögletű kalapját illendően térdén pihentette, oldalán semmiféle fegyver nem csörgött, még csak egy dísztőr sem. Ruházata annyira tiszta és gondozott volt, hogy azonnal leritt róla: útilárában cipelte magával ezt az öltözékét. Tudós embert formázott ez is.

Mellette egy fiatal kuruc hadnagy álldogált. Sárga csizmás, zöld nadrágos, bordó kurta dolmányos tiszt, akkora széles fringióval, hogy pallosnak is beillett volna. Báránybőr süvegét fején tartotta, süvegébe hetykén sólyomszárnyat tűzött. Úgy tetszett, őrizt ezt az idegent; őrizt, több jóindulattal s leereszkedéssel, mint hadi haraggal.

Reuss Vince s Blinking Alexander pillantása azonnal ráesett az üldögélő idegenre, mert mindenkiben versenytársat sejtettek, aki ruházatban hozzájuk hasonlított. Véltek: hasonló titkokban utazik, mint ők. De a parókás várakozó elfordította a fejét, gógösen s fennhéjázón, mint aki nem akar szóba állni mindenféle ismeretlennel.

A választófejedelem két embere tehát kilépett a hideg januári szélbe, mert most újra fordulóban volt az időjárás. A hadnagy pedig odabenn intett az ajtónállónak. Az ajtónálló darabont

kopogott, s belépett a báró szobájába. A báró az ablaknál állt, s a szélben bodorodó 110 kéményfüstöket nézte. Azon tűnődött, milyen békésnek látszik az ablakból a világ. Hátrafordult:

— Várakozik kint még valaki?

— Igen. Egy tudós ember, azt mondja, orvos. Vág-sellyénél fogták el, onnan hozta az eskort.

— Miért ide hozták? Nem vagyunk mi hadi bíróság.

— Ide kíváncszott, egyenesen méltóságod színe elé. Bécsből jött, azt mondja.

A főkamaragróf szeme kerekre nyílt Közelebb lépett:

— Azt mondtad, Bécsből?

— Bécsből, uram. Lipót császár orvosa küldte. Csak az állóóra percegése hallatszott, komótosan, lassan. Utána ünnepélyes tizenkét ütés. Kint is harangoztak. Dél van. Mindenek asztalnál ülnek, neki még idegenekkel kell bibelődnie.

— Különös nap ez — sóhajtott Hellenbach —, nem hagynak dolgoznom. Bocsásd be.

— Egy hadnagy van vele, őrzí.

— Bejöhét az is. Nincs titkom.

A hadnagy maga előtt engedte be a németet. Mindketten megáUtak az ajtóban. Az ajtó becsukódott mögöttük. A hadnagy kezdte a szót:

— Én Csengő Balázs hadnagy vagyok, báró uram, hadnagy a Bezerédi uram seregéből Ezt a németet aki magát Wolffen Jánosnak nevezi, Vágsellyénél fogtuk el, de ő el is akarta magát fogatni, s a kompnál kiáltozva jelentkezett. A Vág jege még nem állt be, hozhattuk. Kocsiját Pozsonyba visszaküldte, mi szekeret fogadtunk neki. Azt mondja, útja sietős, ide küldték.

Hellenbach az idegen felé fordult most:

— Wolffen János?

— Igen, főkamaragróf úr. Lipót császár udvari orvosának segédje vagyok. Utam hivatalos, udvari érdek-Mondhatni, őfelsége élete függ ettől

Hellenbach arcán az aggodalom ráncai jelentek meg:

Ili

— Nagyon beteg őfelsége? — kérdezte halkán.

— A császár őfelsége nem jól van. Innen, a selmeci bányából várunk orvoslást.

— Itt ilyen orvosság nincs — rázta fejét a báró —•, én ismerem a császár sok betegségét, orvosa voltam.

— Tudjuk, a báró úr felette súlyos mérgezésről mentette meg őfelségét, azért is tette önt orvosává, s adományozta önnek a bárói rangot. Ez a régi bizalom hozott ide hadi vonalakon, veszedelmeken keresztül. Vágtatva jöttem, az orvoslás

halaszthatatlan, csodaszer az, amit kértek tőlem; azt kérem én méltóságodtól, s viszem.

— Tudja a császári haditanács, hogy Wolffen uram idejött?

Hiszen háborúban vagyunk, a békekötés nem sikerült.

— Csak az udvar legbelsőbb emberei tudják, a kamara. A haditanács tábornokai nem, őfelsége maga sem.

— Hát ez szép dolog, mondhatom, egérfogó — mondta önmagának a báró, de mert nemcsak orvos, nemcsak a pénzügyek jeles ősmérője volt Rákóczi udvarában, hanem diplomáciai tanácsadója is olykor, készséges segítője bonyolult országos ügyekben, hirtelen arra gondolt, hogy ezt a titkos bécsi küldetést nem tudja-e majd egyszer a maga hasznára fordítani a fejedelem, az ország hasznára, az ügy kedvezésére. Nem szabad most elutasítani a császári ház kérését, akár felkelt ellene Rákóczi, akár nem! A császár, hajdani ápolója, jötevője beteg, s beteg embertől kedvezést még háborúban sem vonhat meg.

— Én tisztelője vagyok a császár őfelségének mindmáig — folytatta tehát —, az orvosi munkát elibe kell helyeznem holmi diplomáciai praktikáknak. Bizonytal fontos feladat, amelynek végzésére ide menesztették kegyelmedet Maga is doktor? — Még csak tanulom. Nehéz mesterség.

— De szép! Mivel lehet tehát szolgálatára Selmezbánya városa a hatalmas Lipót császárnak? Aranyért 112 küldték? Nekünk sincsen, szegények vagyunk. Az aranycsinálás titkát fürkészni óhajtja? Az imént bocsátottam el két zavaros fejű alkimistát, akik magának a brandenburgi fejedelemnek óhajtanak aranyat kotyvasztani, s titkos szerekben bíznak. Háborúban vagyunk, a magyar nép felkelt. A császár serege nyomorgat. Láthatta kegyelmed a pusztítást, a szegénységet, ha keresztüljött a falvakon. Miként tehet immár jót a szegény Magyarország a gazdag Ausztriának?

— Orvosságot kér Ausztria — felelte a küldött bizakodóan.

— Nincs Bécsben orvos, patika, javasasszony, kenőember? Felette sokat ismerek; nagy tudósokat és köklereket is.

— Az udvar abban bizik, hogy a selmeci bányában leljük meg az igazi, hasznos orvosságot. Ásványok gőzeiért jöttem, méltóságos báró, a vapores mineraliu-mért!

Megmondta. Hellenbach azonban elmosolyodott:

— Az ásványok gőzeit ma már Jénában sem tanítják, idejétmúlt orvosság, nem divatos. Divatjamúlt ar-? kánumban bíznak a bécsi orvosok?

— Én csak egyszerű küldött vagyok — mentegetőzött Wolffen János —, nagyesszű tudósok szerény famulusa. Azért választottak erre az útra, mert fiatal vagyok, bátor, erős, aki ha

kapom az arkánumot, minden veszedelmeken keresztül elviszem Bécsbe.

— S aki még heves vérű kurucoktól sem fél — sandított fél szemmel Hellenbach a mozdulatlan arccal álló kuruc hadnagyra —, ismerem a szert, noha nem sok bizodalmam van már iránta. Jobb annál a vihnyi hévíz, de hát ide most őfelsége nemigen jöhetne. Hát majd megfürdetik őt kegyelmetek az ásványok gőzében, porával dörzsölik, itatják. De tudja-e kegyelmed, hogy ezzel az arkánummal soha napfényben nem utazhat, a bőrbe, hét vászonba csomagolt gőzök porát mind hold

78

nak, mind napnak sugarától óvnia kell, mert ha fény éri, azt mondják, nem használ? Hogy árnyékot kell keresnie a csodaszernek, még ha pillanatra lepihenne is valamely fa tövébe? Hogy jobb, ha éjjel lovagol vele, **s nem** nappal? És éjjel nemcsak emberi farkasok kószálnak az utakon, hanem valódi ordások is?

— Mindennel tisztában vagyok, nemes báró. Szeretném remélni, hogy kíséretet kaphatok a kuruc hadaktól **a** pozsonyi falakig. A császár nem lesz hálátlan.

— **Ezt** már ismerjük, amice — legyintett a báró —, ami bánatot kegyelmed eddigi útjában látott, az mind **a** császár hálája. De orvosságért nem várunk sem hálát, **sem** fizetséget. Ez Istentől ránk rótt emberi kötelesség. Remélem, tudja kegyelmed, hogyan kapjuk meg a szert, **az** ásványok gőzét?

— írásos magyarázatom van róla.

— Mert nehogy bányászaim kinevessék, ők már nem hisznek benne.

— A bányászokkal **is** szót értek. Hellenbach **a** hadnagy felé fordult:

— Wolffen János kellő felügyelettel szabadon mozoghat **a** városban, ezt kérem a bírótól. Hell Mátyás kíséretében leszállhat **a** bányába. Adjon melléje **Hell Mátyás két embert**, hogy **a** vászonlepedőket, fadézsákat **cipelje**. **Erről** írást is adok, bántódása **ne** essék. Wolffen **János a** bányaház vendége.

A folytatást már magában mosolyogta:

— Szegény Stephani bíró! Mennyi baja lesz még ezzel **a három** kelekótyáva! Mintha **nem** lenne elég **gondja**.

78

13. SZEGÉNY VÁROSBÍRÓ, MENNYI AZ ÜGYES-BAJOS EMBER!

Pedig már a negyedik férfiú is ott várakozott a Magas Ház bírói várószobájában: Cotta-Condotti Konrád kapitány.

Nem szívesen jött. Amikor azonban tegnap a városi ' szószóló. Baltazár Alexius belépett az órásék szobájába, és szemét

vadászbeként vizslatva hordta körül, a kapitány hirtelen rosszat sejtett, és szokása szerint emelkedni kezdett a gyomra. Pedig Baltazár nem mutatta, hogy gyanakszik valamire, mégis az volt az érzése a kapitánynak, hogy ez az ember fondor szándékkal érkezett, nem arról beszél, amit tudni szeretne. Azt sem lehetett sejtteni, lát-e rajtuk a városi fürmender valami zavartságot.

— Akadozik a bélabányai torony órája — ezzel kezdte a beszédet a fürmender —, valamelyik nap menj át, Krisztián, nézd meg nekik.

— Megnézem — mondta száraz torokkal az órásmester, és egy cserépkorsó bort tett az asztalra —, igyál, Alexius.

Haydné kenyérlángost hozott, libatojjú ecsetjének végére zsírt vett, olvasztottat, azzal kente meg a lángost, még meg is sózta. Két tépés között pillantott Baltazár a grófra.

— uraságod régi vendég már Selmecebányán, hetek óta látjuk, örülök, hogy ilyen előkelő úrral találkozhatom Krisztián barátomnál. Hadi sebesülését piheni ki?

79

A kapitány visszanyerte önuralmát, higgadt udva*j riassággal válaszolta:

— Azt. Nagyon összekaptunk Heister Hannibál egyik] vértés századával odalenn a Vágnál.

— Miért nem Vihnyén rekonvaleszcens? Ott a meleg fürdő.

— Megvárom, amíg a fejedelem kísérete onnan elvonul, hogy alvóhelyem legyen.

— Már elvonult, uram, szabad a fürdőzés Vihnyén. Ha illő kérdezem, ön az a Donna-Donetti báró?

Haydték csodálkozva rázták fejüket, de a gróf szokva volt már zajosabb veszedelmekhez is. Nem először játszott:

— Nem. Én Cotta-Condotti gróf vagyok, kapitány a Czelder Orbán ezerében.

— Hm — csammantott egy jót a fürmender a zsiros lángosból —, nekem Donna-Donetti bárót mondtak. Holler, az ötvös.

— Rosszul értette — dőlt hátra a gróf nagy öntudattal —, sötét volt már a műhelyben. Vagy nem is én voltam, hanem más.

Baltazár elmosolyodott, mint aki érti a tréfát:

— Való igazság, hogy félhomályban másképp hangzik a szó.

Lehet az is, hogy Holler lassanként megsike-tül, nem jól hallott, s a ranggal is lejjebb szállt. Mindenesetre, legjobb ezt a félreértést, báró úr vagy gróf úr, tisztázni a városbíróval. IUó lenne személyesen jelentkezni nála. Tudtommal érkezéskor írásait egyszer már megmutatta, de az nem érvényes, hiszen csupán küldönccel történt.

Olyan hosszan beszélt Baltazár, hogy ugyanolyan hosszút kellett hörpölnie is. Megtörölte szája szélét dókája ujjával, aztán

váratlanul rákezdte a köhögést, mert a lángos rossz helyre ment. Úgy köhögött, hogy a köny-nye is belecsordult. Haydt Krisztián háromszor jó erősen hátba vágta. Szerette volna ezzel a hátbav. ggással 116

I már ki is tessékelné a barátját. A fürmender maga is szabad levegőt áhított, gyorsan fogta hát kucsmáját, s félig köhögve, félig köszönve gyorsan kiment.

A gróf az órára nézett, az órás vissza rá. Cotta-Condotti ennyit mondott;

— A fejedelem bizalmas titkát a fürmender sem ismerheti, de azért holnap ehnegyek a Magas Házba, azt fogom kérni, lakhassam a várban. Minek lásson annyi ember.

Így került ide tehát, Stephani György várószobájába. Előbb-utóbb feltűnik a változó őrségnek is, hogy egy magános tiszti ember cselleng összevissza a várban, fegyveres hajdúk nélkül, egyetlen szolgája sincs. Bár felfogadott egy lézengő huszárt, egy Szatmárból ideszakadt legényt, akinek gazdája sebesülten feküdt odalenn Léván, s itt most gazdája lovait, holmijait őrizte. Felfogadta, sétáltassa az ő lovait is. Gazdagon fizette, telt rá a rézpénzekből

A sebesült hadnagy szobája megürült, nem is alkalmatlan helyen, ferm a várban, zegzugos folyosó sarkában. A várban a polgárság parancsol, s a polgárlás fejé a bíró. Hogy a falak között lakhasson tehát, ahhoz Stephani György engedélye keU.

— Tavaszi fűvellésig titkon kell maradnunk — magyarázta Haydtéknak —, a fejedelem a csináltunk-pénz-zel fizeti majd

frissen felállított ezredeit Legjobb, ha **a** várba költözöm, nem maradok a város szeme előtt

Ott ült most tehát a bíró előszobájában, és a sürgő-forgó népet nézte. A bányászfeleségeket, akik zúgolódni jöttek embereik nevében. Mind kisebb a kenyér, és mind drágább is. Mind

szigorúbban kergetik a férfiakat **a** bányába, s mind higabb pénzért dolgoznak, azt is alig kapják. De hát a bányapolgárok

sem **a** maguk vigasztalására, örömeire úzték-hajtották a vájókat, hevéreket **a** föld alá, mert őket meg a hadak nyomták ércért Hol ezüstben, hol zabbán, hol furmányos szekérbén, lóban,

80

marhában, hol pedig katonában kellett a szabadság ügyéért helytállniuk. Amellett pedig senki sem bízott a bányavárosokban, sem a kuruc főgenerális, sem Bécsnek titkon ide-oda osongató, zavart keltő küldöttei. Szegény Stephani

Györgynek minden bölcsességére, diplomáciai készségére szükség volt, hogy ennyi háborgó víz között épségben tudja kormányozni a város hajóját, polgárai súlyosabb bántalma nélkül. De nehezen tudta elfelejteni — és ma megint eszébe jutott —, hogy ősszel Bercsényi Miklós három napra szelíden házifogságra is vettette, nehogy valakinek akaratlanul is megsűgja a béketárgyalások praktikáit. A békekötés nélküle sem sikerült, de Stephani György azonnal panaszra ment a fejedelemhez, küldöttség élén.

— Hű vagyok nagyságodhoz minden érzéssel s a várossal — méltatlankodott —, miért e sérelem rajtunk? A fejedelem megvigasztalta:

— Kedves Stephani, hűségtekben nem kételkedünk, az ejtett sérelemért pedig megfeddem a főgenerálist.

De nem feddette meg, jobban kedvelte ő annál a fő-generálist, és nem szólott bele intézkedéseibe, ha úgy vélte, hogy a főgenerális jogosan cselekszik és óvatos.

Cotta-Condotti tehát e pillanatokban némi izgalommal pöngette glancos sarkantyúit — végre ékesen ragyogtak —, mert a lelkiismeret kicsiny ördöge időnként mégsem hagyta nyugodni.

De ez a kicsiny ördög már egyre törpébbé zsugorodott, a gróf mind biztonságosabbnak érezte Haydt Krisztián műhelyét pénzcsináló praktikára. Gyűlt a hamis pénz, a hatodik ládikát töltötték meg vele. Még volt néhány lemezük, már az Apafi Mihály hatszögletű dukátjait is remekelték, kellett a művelethez a rendületlen nyugalom. A nyugalomhoz várbeli szállás.

A bányászok asszonyai fölötte csendesesen húzódtak ki a bírósobájából. A főjegyző is ott volt, Csemiczky Ba-118

1

láz, közösen nyugtatgatták az asszonyokat. Ha valamiféle lázongás törne ki, a bányagrófság erőhatalommal kényszeríti vissza az embereket a bányába. Hát így lássák el dolgukat: a hadak nem tréfálnak. És a labanc, ha jönne, még rosszabb! A bányászasszonyokat még csak haza lehetett küldeni szép nyugtatgatással, kedves szavakkal, nem úgy azonban a harcias Ancilla Dorkát!

Mert amikor Cotta-Condotti kapitány már harmadszor emelkedett föl a székről, hogy bejelentesse magát, szélvészként csapódott ki a nagyajtó, s viharral száguldott be Ancilla Dorka, orkánt vert széles szoknyájával

— Üristen! — sóhajtott az ajtónálló darabont, s lutheránus létére csaknem keresztet vetett, hátha így távol tarthatja a háztól a dühös boszorkányt — Üristen, segíts, megjött a stefultói boszorkány!

Ancilla Dorka azonban nem jött, hanem viharzott Szája már odalenn a lépcsőkön szórta a szitkot keze motoUánál is sebesebben forgott, nem kellett neki sem szó, sem bejelentés, mert még mielőtt Szudor András, az ajtónálló, elibe ugorhatott volna, fél kézzel lökte félre, s úgy csattant be a városbíró szobájába, hogy odabenn táncot járt toU, tinta, kép, kalamáris.

— Adta teremtette! — csapott az asztalra, mert káromkodni legjobban magyarul szeretett — Már megint két lovas katonát szállásoltak be hozzám, lovastul! Felették maradék zabomat, féltett szénáimat Elszelik a kenyérem, megisszák a tejet Most aztán még a szép szobámból is ki akarnak tessekелni, kevés nekik az istálló! Nem eleget gyötrődtem velük az őszi trakták idején?

Stephani György megsimogatta szép, rövid szakállát Különlegesen bátor ember volt, még AnciUa Dorkától sem rettegett Pedig a Dorka torkától még a jezsuiták is tartottak, noha ők az ördögtől sem féltek, s boszorkányokat sem ismertek feketek csuhájukban. Ancilla Dorka azonban kivétel volt messzi tájon, talán csak a lévai vö-

82

rös barátok tudtak vele bánni. A jezsuiták főnöke rögtön becsukatta az ablakot még relckenő júliusban is, valahányszor Ancilla Dorka végigharsogott az utcán.

— Az adta teremtettéért, Dorka, kalodát kapsz — mondta most igen szelíden a városbíró —, három napig tartót.

Helyreigazította a felborult porcelán porzóscsészét, az arany-ezüst színben csillogó porzó lassan pörgött végig az írásokon. Leszórta róluk.

— Hát ha hétnapos kalodát kapok is, mint a nyögve-nyelés! Nem tudnak kegyelmetek rendet teremteni a pihenő hadak közt? Minden beszállásolást én szenvedjek meg?

— Miért nem vagy harmincesztendős menyecske, s miért örököltél portát? Majd nem zúgolódnál! Kezes báránka lennél deli hajdúk karjában — fordult az ablakból hátra a főjegyző, aki odaplántálta magát az ablakmélyedésbe, hogy Dorka vihara el ne sodorja —, a beszállásolást a hadak rendelik el, a város csak engedelmesen nyögi, te is jól tudod.

Ancilla Dorka megint kinyitotta torka zsilipjét, még ütött is egyet az asztalra tiszteletlenül. Úgy tetszett, ő vette át a régholt leányvári boszorkány szerepét. Még mielőtt azonban újabb adtateremtettét villámolhatott volna, a városbíró megrázta az

ezüst asztali csöngőt, s mintha csak erre várt volna Szudor András, már pattant is be az ajtón. Szeme boldogan villogott. — Még egy markos legényt, egyedül úgysem bírsz vele — nézett rá változatlan nyugalommal a bíró, és hirdetett: — Ancilla Dorka, édes lányom, azért, mert megsértetted a bírói széket, mert káromoltad a Teremtőt, s mert engedély nélkül viharzottál be, három napig kemény kalodában ülsz a piacon. Szudor András már be is lépett Kazai Pállal, a másik darabonttal Szakértő módon tüsténkedtek Dorka körül, ügyesen fogták le hadonászó karját — nem először cse-120 lekedték —, és Szudor András rettentő tenyerével azonmód be is tapasztotta Ancilla Dorka száját. Szótlanul, pihegve vonszolták le a lépcsőn. A főjegyző még utánuk szólt a nyitott ajtóból: — A mai kalodázás szájbetöméssel járjon. De szájbetapasztás közben Dorkának még volt annyi ideje, hogy végighurcolja szigorú pillantását Cotta-Condotti kapitányon, s miközben lefelé vonszolták a lépcsőn, visszafordult: — Bezzeg, ilyen jóképű főtiszteket, gazdag úriembereket nem szállásoltok be Ancilla Dorkához, csak csupa istállószerű hajdút, bocskoros talpast. Mert ha ilyen . . . De nem bírta folytatni. Szudor András vidáman pördí-tett egyet rajta, mintha táncba kérné, s Kazai Pál karjába lökte. Az is szorított rajta egyet. így adták át együtt a piacon a városi poroszlonak, bizonyos Haj-ducki Péternek. Régi ismerősök voltak már ők is, Ancilla Dorka nem először dugta be kezét-lábát a fakalo-dába. Ilyen hidegben azonban még soha. Üléseit főként nyáron tartotta. Hajducki Péter éppen a régi ismeretségre való tekintettel, s mert Ancilla Dorka az ő poroszlói helyzetét is állandóan szilárdítgatta, emberséges volt hozzá és felette tapintatos. Egy csomó szalmát vetett ugyanis a csurgókút szomszédságába, arra ültette Dorkát, meg ne fájzon az unalmas üldögélésben. — Kell ez a fáradt testednek, pihenj meg, Dorkám. — ördögök szánkázassanak meg a gazdáddal együtt! — sisteregte Dorka, s már nyomták is kezét-lábát a fa-kalodába. Gyorsan lelakatolták, ne izegjen-mozogjon fölöslegesen. S mert a szája még most is járt, parancs szerint száját kőccal tömték be. Ott ült tehát Dorka a szalmapamplag tetején, keze-lába a kalodában, szája tele kőccal. Most már egy szót sem szólhatott. Akik kútra igyekeztek vízért, lányok, asszonyok, rá sem pillantottak Ancilla Dorkára, nehogy szemmel verje őket, vagy később álljon rajtuk bosszút a stefultói bo-83

szorkány. A kóc fertályóránként kikerült Dorka szájá-J ból, meg ne fulladjon véletlenül, de már akkor csendben maradt.

A kalodát azonban három napon át déli harangszótól esti sörharangig végig kellett ülnie szótlánul. Mindig magától jött be reggel Stefultórol, mert tudta a rendet, s a darabontok ott is utolérték volna.

Cotta-Condotti újfent meghuzogatta magán a sujtásos dolmányt, s indult a városbíró ajtaja felé. Már be is lépett, de ahg kezdte el mondókáját, bejelentés nélkül nyomakodott be egy küldöttség. Előkelő férfiember volt a belépő, szenátor, cipészek céhmestere személyesen, Klug Márton. Fiával együtt érkezett, ifjú Klug Mártonnal, s odakünn, a városzobában még három, ünneplőbe öltözött cipésmester álldogált, a céh előjárósága. A városbíró gondterhelten emelte föl fejét, mi szakad még rá ezen a napon. Szenátor megtehetette, joga volt hozzá, hogy fontos ügyben bejelentetlenül lépjen be, éppen azért maradt kint illendőségből a többi. Stephani György kérdezetlen is tudta, miféle sérelem vezérelte szobájába a nemes céhet, mégsem állhatta meg szó nélkül, mielőtt a céhmester szóra nyitotta volna ajkát:

— A fiát odakint hagyhatta volna kegyelmed. Nem szenátor még.

— Isten nevével jöttem volna — válaszolta gyanús szelidséggel Klug Márton, az öregebb —, ha nem azokról az istentelen csizmadiákról lenne szó.

— Éppen azért ne vegyük az Ūr nevét hiába nyel-^ vűnkre — emelte fel ujját a bíró —, az istentelenséget bizonyítani is kell, szenátor uram.

— Bizonyítom én — pattant sarkára a céhmester, és dobantott akkorát, hogy csaknem a falhoz simuló Cotta-Condotti csizmája orrára lépett —, bizonyítom én m.inden erővel!

— Jőjjenek be mind — adott engedélyt a bíró. 122

A darabont széttárta az ajtót, s a három céhatya is bekövetkezett. Illedelmesen álltak meg a céhmester mögött, panaszkodni nyomatékként.

— Halljam — szólt a városbíró, és a főjegyző felé fordult —, kérjük a főjegyző urat, vegye protokollumba, hadd olvassák még kései utódaink is, hogy amikor kuruc küzd labanccal és országvilág éhezik, szenved, Selmecebányán mivel mulatják magukat suszterek és csizmadialegények!

— Nem mulatság ez, hanem véres keserűség — méltatlankodott az egyik céhatya szelíden, név szerint Heldt Lukács.

Csemiczky Balázs, a főjegyző, bemártotta fahamuban keményített, gondosan faragott lúdtollat a roppant porcelán kalamárisba, de nem tudta elrejteni mosolyát. Ma, úgy látszik, teátrum van Selmecen, a jezsuiták iskolájában sem különb.

— Pásztorovits Dávidot is kerítsétek elő — szólt oda a városbíró a darabontnak —, valamint kéretem Teré-nyi Ferencet is, a

csizmadiacéh atyamesterét. Mondjátok meg nekik, hogy a hívogató táblát ne várják most, bizonyos sietnek anélkül is. Szudor András kifordult az ajtón, hogy a városba hírvivót menessen. Az öreg Klug Márton az ajkába harapott. Ez a Stephani már mindent tud!

— Halljuk a tényállást — intett a városbíró. Cotta-Condotti óvatosan letelepedett egy székre a sarokban, nehogy véletlenül kiküldjék.

Az öreg Klug Márton teleszívta magát haragos levegővel:

— Bíró uram, Stephani György, ezek a magyar csizmadiák már megint nem hagynak nekünk békét. Nincs elég háborúságunk! Azért, mert németes ruhában járunk, nem pedig gombos, sujtásos magyarban, mi is lehetünk becsületes hívei a nagyságos fejedelemnek, Rákóczi urunknak!

85

— Ebben nem is kételkedünk — bölintott a bíró, de nem valami különös benső bizonyossággal.

— Valahányszor pedig csizmadialegény suszterle-| génnyel találkozik az utcán, keresztet vet, mintha ör--dög lenne a suszter, megkövetem, köp egyet, és labanc- | nak csúfolja fennhangon. Mondván, hogy valahány német ruha, annyi labanc is.

— Ámbár nem a ruha teszi az embert — bölintott okos fejével a bíró —, szent igazság ez. Az is bizonyos, hogy ezek a csizmadiák mind forrófejű emberek, s kegyetlen-erősen húznak a fejedelemhez. De hát úgy tudom, kegyelmetek sem állják viszonzatlanul a sértést, sőt olykor elibe is futnak neki.

Tudomásunk van arról, hogy a suszterlegények csak az iménti szent vasárnapon is fekete zsinóros, rojtos-bojtos sárga csizmában sétafikáltak az utcán templomozás előtt, jobban nem is bosz-szanthatták a csizmadiákat. Ezzel kegyelmetek a csizmadiák céhjogait sértegették. Cipésznek rámás csizmát készíteni, viselni, csizmadiának viszont csatos cipőt varrni tüss. Ez a céhtörvény.

És az ifjabbik Klug Márton felé fordult.

— Elkaptak, fiam? — kérdezte komor hangon, de hévű mosolygott.

— El, domine spectabilis, el, a laubik alatt.

— És miért kaptak el, fiam, téged a csizmadiák? Ifjú Klug Márton egy pillanatig tépelődött:

— Mert sárga csizmát vontam magyar nadrágra, rojtosat

— Akkora vitézkötést varrattál nadrágodra, fiam, hogy még magának a főgenerálisnak sincs különb. Mi is a te köteles céhbéli viseleted, fiam?

— Hosszú kabát, plundra nadrág, fekete kalap, csatos cipő, harisnya.

— No, látod. Te a csizmához még forgós süveget is fejedre tettél. Azért mert valaki plundrában jár, nem kell

86

í ir.ég labancnak lennie, fiam. Láttam én már vitézkötéses labancot és plundrában jó kurucot! Szudor András lépett be az ajtón:

— Megjött Pásztorovits Dávid meg Terényi Ferenc.

— Engedd be őket.

Pásztorovits Dávid, egy hosszú, hajlott hátú nyergei-mester, óvakodva szerénykedett be az ajtón. Nem tudta, miért hívták oly lélekszakadva. Még a kék kötényt is elfelejtette ledobni magáról, úgy lengett rajta, mint egy gyászos zászló. Mögötte pedig Terényi Ferenc, a magyar csizmadiák atyamestere vonult, fejledező pocakját méltóságosan tolva előre. Csak kezét tudta gyorsan megmosni a nagy sietségben, s ünnepi dolmányát rántotta magára. Amikor a cipészek fejéit meglátta, gyulladt ki koponyájában a megvilágító sugár, tudta már, miért invitálták akkora sürgősséggel, hogy még a hívogató táblát sem mutatta föl a darabont. Szótlanul mérte végig ellenfeleit.

— Hivott, domine spectabilis — s javított magán, mert a főjegyzőt is észrevette —, hívtak. Jöttem, tessék.

Terényi Ferenc is tanácstag volt. Stephani György feléje fordult:

— Szenátor uram, panasz érkezett a nemes cipészcéh részéről.

Az az észrevétel, hogy vasárnap, mise idején, a csizmadialegények elkapták ezt a fiatalembert, ifjú Klug Mártont, benyomták a sátrak alá, letépték lábáról a csizmát, szét is szaggatták menten a szattyánt, s tetejébe még el is verték a csizmadialegények a cipészcéh atyjának fiát. Igaz ez? Hangja zord volt és ünnepélyes.

— Sajnos, igaz — hajtotta le fejét a csizmadiák atyja —, mi ugyan tiltottuk őket, de a legények már nem hallgattak ránk. Felette sajnáljuk, s ha kell, megkövetjük a céhet, de ők is kövessenek meg bennünket.

— Kegyelmetek köpködnek, és hányják a keresztet

86

ránk — pattant föl idősebb Klug Márton —, ez a sár csizma csak afféle felelet volt, vissza-játék.

— Mondtam, hogy nem kell ennél különb teátruiul — dűnnyögött magában a főjegyző, s tollat cserélt.

— A törvényt én őrzőm — emelte föl kezét a bírói —, maga dolgában, önnön hatalommal nem ítékezhetf senki. Nincs játékról szó, mester uraim. Pásztorovits ^ Dávid, igaz az, hogy

kegyelmednek Klugék szabtak rámás szattyáncsizmát,
gombosat, huszárosat, céhbeli tilalom ellenére?

Végre a nyergesmester agyában is felvirradt a hajnal, e
pillanatban tudta meg, miért szalajtották ide. Fellélegzett, mert
már azt hitte, valamelyik kuruc tiszt panaszkolta be hanyag
munkáért.

— Igaz — vallotta engedelmesen —, de a bőrt én készítettem ki,
én adtam nekik. Olcsóbbak voltak, s éppen olyan remeket
alkottak.

Terényi Ferenc felvágta **a** fejét:

— Hogy remek-e vagy nem, azt majd a csizmadiacéh dönti el.
Csizmát csak nekünk van jogunk varrni, tudhatják uraimék, az
a mi szabadalmunk. Sohasem mi varrjuk a papucst!

— A mi cipőnk nem papucs — méltatlankodott **az** öreg Klug
Márton atyamester.

— Itt én kérdezek, kegyelmetek csak nekem felelnek, mester
uraim, most nem **a** tanácsban vagyunk —> emelte fel szavát a
városbíró.

A főjegyző tolla sebesen percegett. Már a második tollat
használta eL Néhány pillanatig csend ült a szobára, s odalenn,
a téren feljajdult AnciUa Dorka. Rosszul ült, fázott. A papék
szolgálója kendőt dobott **rá**.

Stephani György végigsimított öszülő haján, két tenyerével
megfogta az asztal szélét, ez volt a mozdulata^ amikor ítélkezett:

— A céhtörvények szerint suszter csak cipőt varrhat, ojjju.tnadia
csak csizmát, papucsos papucst, bocsko-126

ros bocskort. Kegyelmetek — fordult a cipészek felé — szívesen
megsértik ezt a törvényt, és bosszantják a csizmadiacéhet. Ez
többé ne történjék. És hogy ne történhessék, ifjú Klug Márton
és tizenegy céhbeli társa, ősz-szesen tehát tizenkettő, négy álló
hétig a stefultói úton, a Mátyás-akna alatt adja az őrséget,
onnan el nem mozdulván sem éjjel, sem nappal.

A két Klug elsápadt. Ifjú Klug Márton afféle város-eleje legény,
elkényeztetett anyja gyermeke volt, csizmadiák
orrontificrskázásában első, énekszóban, táncban,
legénykedésben vezér, katonáskodásban, őrségben azonban
felette óvatos. Elsápadt ugyan, de ellenkeznie hiábavaló lett
volna. Jól tudták a céhbeliék, hogy a hadi parancsok szólnak
meg a városbíróban, városi őrséget nem a mezei hadak adnak,
hanem a céhek, a polgárok. De négy álló hétig áUni a vártát
odafenn a juhaklok mellett, meddőhányók világában, nehezen
fűthető fészerek alatt, amikor mély **a** hó, napokig ihasan-
éhesen: nem valami vidámitó tavasz! Előre hallotta ifjú Klug
Márton anyja sivalkodását, jajgatását szeretett fiáért. Csak az
volt a vigasztaló az ítéletben, hogy tizenketten mennek céhbeli

legények, disznót mégiscsak öltek minden házban, koplalni, szomjan halni nem fognak.

A csizmadiák atyjának ábrázata égi fényben úszott. Helyesen ítélkezett Stephani! Ámde **a** városbíró most feléje fordult:

— Kegeyimedék, **a** csizmadiacéh legényei sem fémek **a** bőrükbe.

Belső békére, polgárok harmóniájára van szüksége most **az** országnak, nem gyerekes civódásokra. Uraimék csizmát varrjanak, ne pedig virtuskodjanak. De mivelhogy virtuskodásban városszerte elsők, megengedjük, hogy heves indulataikkal künn, **a** mezőn virtus-kodhassanak. Ennélfogva tizenkét jeles és bátor legényük a korponai kapu felől vigyázza a várost négy teljes hétig. Mondottam, így legyen, punctum.

88

Egy ideig várt, amíg a főjegyző is befejezte az írást, megnyomván a tollat, ő is a bíró után mondta:

— Punctum.

Most már a Klugék arca is fénylett. A csizmadiák atyja azonban büszkén felvetette a fejét, s odavágta:

— Ne féljen a város! Ahol mi vigyázunk, meg lesz az vigyázva! Ott leszünk!

A városbíró felállott, jelélül annak, hogy mindenkinek el vannak kegyelemben bocsátva. Protestáció nem lehetséges. Hadiállapot van. A kifelé lépkedőknek azonban még utánakiáltott, nem állhatta meg;

— Aztán áldomást sem iszunk kontraörömben, uraim! Az ajtó lassan becsukódott. Csemiczky Balázs aranylő porral szórta le az írást, a bíró pedig a sarokba pillantott. Még egy valaki volt a szobában, aki el sem mozdult innen az ítélkezés órája alatt. Üriemberforma, afféle főtiszt Fáradtan nézett rá.

A kapitány felállott, az asztal elé járult:

— Domine, én Cotta-Condotti gróf vagyok, kapitány a Czelder Orbán ezerében, mostanában Selmecebánya vendége.

— A városé? — csodálkozott a bíró. — Erről nem tudunk.

— Hild Márton fogadójáé — ejtette le egy fokkal hangját a gróf — , nem hívott vendég, hanem aki fizet a vendéglátásért.

— Minden becsületes, tisztében igaz ember szívesen látott vendége Selmecebányának — felelte a városbíró, majd önkéntelenül a kapitány csizmájára esett tekintete, már annyira beleragadt a csizmadolgozókba. Elmosolyodott. Cotta-Condotti lábikráján vadonatúj piros szattyánacsizma feszült aranygombos fekete rojttal — ezt a csizmát csak nem a cipészek céhe remekelte?

— Nem — pillantott maga is saját lábára a kapitány — , nem. Jászay István remeke. Két aranyamba került.

— No, azért — bólintott Stephani —, nyilván hallotta 128 a gróf úr, hogy a temérdek hadi huzavona között minő fölösleges házi pörpatvarok zaklatják még a polgárságot. Egymás között is zsörtölődnek, örvendek, hogy nem szolgáltatott rá okot uraságod. Mit kíván tehát a gróf úr?

Cotta-Condotti nagyot lélegzett, önkéntelenül is tisztelet ébredt benne az okos arcú, gondterheltnek látszó városbíró iránt. Hetykesége lejjebb szállt A csizmát viszont már a hamis aranyakon vette, s ez a művészi alkotásnak kellemes érzésével töltötte el.

— Lenn lakom a városban. Azért érkeztem, hogy Vihnyén fürdőzzem, de mivel úgy hallottam, hogy a fejedelem ónagsága kíséretének egy része még Vihnyén telel, egyelőre nem jut nekem hely. Arra kérnék engedélyt, hogy itt, a várban lakhassam.

— Nem érzi jól magát a városban? Nem szereti a fejedelem udvari embereit Vihnyén?

— Pompásan érzem ugyan magam, de a várban nyugalmasabb helyre leltem. A fogadó zajos, drága is. Szegény ember vagyok, hópénzből élek. Pihenni szeretnék Vihnyén is. Nyáron s ősszel táborban voltam, meg is sebesültem, elővett a csúz.

— Hol harcolt kapitány úr?

— Végles alatt Zólyomban, a korponai völgyben, meg odaát Gömörben, a tiszolci vasgár mellett is megkergettünk néhány labanc kompániát Lábamat szúrták m[^]eg dzsidával, fejemet verték be buzogánnyal.

A városbíró csak néhány pillanatig gondolkodott Gyorsan tudott dönteni.

— Sajnálom, magnifice, minden igaz szava ellenére sem adhatunk szállást idegennek a várban. Kegyelmed nem a beszállásolt állandó hadból való, hanem vendégnek érkezett, maga pénzén. A várban csak hadbeli ember ülhet meg, belőle is csak kevés. A vár a polgárságé, seregbeli katonának nem szívesen adunk ott helyet, folyton csak zavart támasztanak.

89

Cotta-Condotti érezte, forralja már gyomrát a dü! De fékezte magát, nem tiltakozhatott. A bányaváros[^] saját törvényük szerint éltek, szabadalmas városok voltak, bányában a kamaragróf, városi falak között a bíró parancsolt egyedül, hadakat sem bocsátottak fölösen a várba. A polgárság maga őrizte. Éppen az imént volt tanúja, mit rendelt el a bíró csizmadiáknak, suszterlegényeknek, fellebbezhetetlenül.

— Nem vagyok jöttment akárki — vetette föl a fejét —, írásaim beszélnek. Tessék!

Elővette féltve őrzött leveleit, a bizonyságokat. Az írások valóban Cotta-Condotti Konrád gróf nevére szóltak, aki Tübingiában született, és tisztnek jelentkezett lelkesedésből Czelder Orbán ezredébe.

— Küzdött is a Czelder-ezredben?

A kapitány látta, sokkal eszesebb emberrel van dolga, semmint könnyűszerrel rászedhesse. Inkább vallott:.

— Még nem. De felfogadtak a második kompánia vezérségére. Tavaszi fűvelléskor keresem meg őket, Kassa alatt várnak.

— Akkor hát csak portyában harcolt Véglesnél, **Ti**-t szolénál?

— Igen, portyához vetődtem.

— Karácsa volt?

— Nem értem — felelte, holott jól értette.

— Zsákmányolt-e valamit?

— Keveset — húzta föl vállát a kapitány —, csak amit a portyavezető szétosztott. Labanc hadiszekerek voltak. Szokatlan még nekem ez a fajta harc. A Rajna mellett másképp csináltuk. Stephani bíró következetes maradt a kérdésben, nem engedte szabadjára sohasem a vele szembenállót:

— Sem templom? Sem kastély? Uraság kúriája? Paraszt portája, nyája?

— Egyik sem.

A morva atyák könyvtáraitól hallgatott. Egy tren-1.30 cseni kápolnáról is, meg arról, hogy ökröket hajtott el, s ezek árán vette odalenn Zsarnócán a pénzverő tőkétet valami olasztól.

— Nehezen hihetem.

— Mi ebben a nehezen hihető? Én a fejedelem ügyéért jöttem harcolni, meggyőződésből, nem hará-csért.

— Mert nem ájtatos lelkű templomos lovagok küzdenek most a felkölt hadakban, hanem éhes emberek, akiknek éppúgy kell szabadság, mint ahogy falat kenyér is. Egyik sem előbbre való a másiknál — felelte nagyon csendesén a bíró, és egy kis sóhajtással tette hozzá: — Ismerem én a hadakat mind a két párton igen jól, magnifice. Van a magyarnak egy szava, kapitányom, egy szó, úgy hangzik: élet. Ez magát az emberi életet is jelenti, testünket, vérünket, mind egész halálunkig, de jelenti az élést is, a gabonát, a jószágot, amiből életünket éltetjük. Nos, a fejedelem mind a két szóért, azért, amit e kettős jelentésű szó rejt, bontotta ki a zászlót. Mi az életért harcolunk. Az élet szabadság is. Úgy vélem én, magnifice csak kalandért jött Magyarországra, kalandért s aranyért.

ördöge van ennek a bírónak, vagy javasasszonyokkal társalog, hogy ennyire beléje lát. önkéntelenül is összébb húzta magán a kurucos dolmányt.

— De nekem van pénzem elegendő — vetette oda hetykén —, nem szorulok akár hópénzre sem.

A főjegyző is kétkedve pillantott a grófra. Ez éppen úgy hetvenkedik — vélte —, akár AncÚla Dorka, csak műveltebben.

— Akárha egy poltúrára sem?

— Egy poltúrára sem — pendítette meg sarkantyúját a kapitány, mintha ezzel tolmácsot is fogadott volna.

— Bene, recte dictum. Egyszóval, amit Vergilius mond Aeneisében, az auri sacra fames, a cudar aranyra való éhezés nem bántja nagyságodat.

91

Cotta-Condotti már izzadt,

— Engem nem.

— Tertullianusszal mondom: credo, quia absurdum, hiszem, mert léptelenség — fordította le, mert úgy vélte, ez a katona értetlenül néz rá.

De most már Cotta-Condotti sem hagyta magát:

— Faber est suae quisque fortunae, domine spectabilis — vágott vissza —, mindenki a maga szerencséjének kovácsa, Sallustius szerint.

— Appius Claudius mondta, nem Sallustiiis — bökött tolla hegyével most a főjegyző is.

Mind a három élvezte már a pattogó párbajt, amelyben azonban senki sem sebesült meg.

— Bocsánat — hajolt meg a gróf, mert látta, hogy művelt polgárok közé került, s amellet gyanakvó szemek méregették —, bocsánat, uraim, tulajdonképpen csak engedélyért jöttem, hogy a várba költözködhessenem.

— Sajnálom, magnifice, az engedélyt annak ellenére sem adhatom meg, hogy üyen pompásan elszórakoztattuk egymást. A fejedelem tudta nélkül ismeretlennek szállást a várban nem adhatunk. Kegyelmed írásait pedig nem a fejedelem udvarában keltezték. Ne kívánja, hogy kegyvesztett legyek a fejedelem előtt. Az ország fél szeme mindig a bányavárosokon!

Felállott, intett, elbocsátotta a kapitányt, s csak eny-nyit mondott még:

— Sapienti sat.

A kapitány jól tudta, mit jelent a mondás: okosnak tanulságul ennyi is elég.

És ő elég okos volt ahhoz, hogy ne feszítse a hürt. Tétova léptekkel ment ki, halkán füttyörészett, mint akit a kudarc nem tört le, hidegen hágy; de magában fortyogott, a bugrist szidta, s már a bosszú módozatait ková-csolgatta magában: miként adhatná vissza Selmecebányának a sértést. Egyelőre nem jutott eszébe semmi. Mindenesetre úgy döntött, hogy Haydt

Krisztiánnak egy 132 szót sem szól hoppon maradásáról, nehogy gyanút fogjanak azok is. Legalább két hétig még nem akart távozni Selmecről, amíg minden maradék lemezéből pénz nem csiholnak. Az egész machinációban a titoktartás volt a legnehezebb.

Ebben a pillanatban azt mondta Stephani György a főjegyzőnek, Csemiczky Balázsnak odabent:

— Valami nem tetszik nekem ezen **a** grófon. Nem érzi néha, domine Csemiczky, hogy az ördög hiába kívánná tömjénfüstbe burkolni magát, csak megéreződik rajta a kénköves felleg! Latét anguis in herba, kígyó lappang a fűben.

Szudor András ezen a délelőttön fáradhatatlan volt a bejelentésben. Újra bepattant az ajtón. Stephani György fáradt arccal, fáradt aggyal fogadta az új belépőket, sohasem jut hozzá érdemleges munkához? Az ajtón újfent idegenek léptek be, hárman ezúttal. Messziről jötteknek látszottak.

— A teátrum folytatódik — élvezte **a** főjegyző. A brandenburgi választófejedelem két küldötte és a császár orvosainak famulusa volt a három.

De már ezekkel nagy gyorsan végzett **a** városbíró. Olyan tekintélyes udvari titkárok írták alá a követek ajánlóleveleit, s akkora tekintetes piros meg kék pecséteket nyomtak rájuk, hogy hitelességükhöz kétség valóban nem is férhetett. Azonkívül Hellenbach báró engedélyét is hozták magukkal. Ezenközben — hogy még számosabb legyen Stephani György asztalán az irás — Szudor András, a darabont is odatolt az asztalra egy kis levélbeli üzenetet. A bíró a főkamaragróf kis pecsétjét látta meg a levélen. Először azt bontotta föl:

„Tres faciunt coUegium, három teszi Id ezt a zavaros társaságot — közölte a báró —, mind a három ember hóbortos elmével és furcsa szándékokkal érkezett. Kellő felügyelet mellett, különös kedvezésként engedtessek meg nekik a communicatio.

Szabadon közlekedhetnek

92

mind a falak között, mind a bányákban, de vigyázzr kezükre, mit visznek magukkal. Ketten az aranycsiná-lásban hisznek, a harmadik pedig az ásványok gőzeit gyűjti. Igazolásaik rendben levőek.”

A bíró odatolta a báró levelét a főjegyző elé, és' súgta:

— A báróban rejtező kamaragróf az aranycsinálást. kétli, az orvos a gyógyító bányagőzőkben nem hisz. Mi- ■ ben hisz a báró?

— Az igazságban, a tudomány erejében meg a fejedelem ügyében — súgta vissza a főjegyző.

Stephani György bölintott. Maga is úgy vélte.

— Köszönöm, uraságok — nyújtotta vissza az igazoló írásokat a zavaros kollégium hármásának —, holnap leszállhatnak a bányába. Úgy vélem, különösen Wolffen János uramnak sürgős a dolga, orvosságot vizs. Rögton üzenek is HeU Mátyásért, jöttön-jöjjön, és segítsen uraimék ügyén.

A hármás kollégium köszönve távozott. A bíró hátrahajlította derekát, megdörzsölte homlokát.

— Na, végre — mondta —, kezdhetünk valami érdemlegeset

93

14. BANYARÉMEK ÉS BÁNYAKÉMEK

Hell Mátyás, a bányák főfelügyelője a hodrusi Mátyásakna bejاراتánál várta az urakat. Fázósan topogott a jeges szélben. Még az igazságos Mátyás királyról nevezték el ezt a bejاراتót. Mátyás vitetett el innen megszámlálhatatlan gíra aranyat s ezüstöt, mert 5 aztán igazán tudott élni s hadat viselni vele. A bejارات idővel beomlott, a török időkben ahg merték megközelíteni, mivel az esztergomi bég portyázói folyton erre ólálkodtak, s a Mátyás-aknát különösen szem előtt tartották. A bejاراتot végül is elfeledték. HeU Mátyás azonban addig böngészgette a régi írásokat, amíg rá nem akadt erre az aknára is: új kaput vágatott hozzá, a belépő jاراتokat újra béleltette, a mélyben létrákat ácsoltatott a korhadtak helyett. Igaza lett: ha sok aranyat már nem is, ezüstöt azonban még termett annyit a bánya, mint három másik egybevéve. Víz is csak gyéren szivárgott a jاراتokban, szivattyúzni alig kellett. Azért óvta jó állapotban ezt a bányaszakaszt hogyha egyszer Bercsényi Miklós mégis fel akarna hagyni a bányamíveléssel, megmutathassa neki, hogy a selmeci telérek gazdagságában bízhat még, miből élnének meg különben a szegény bányászok? Juhok legeltetéséből, favágásból?

A pihenőház ajtajában várakozott tehát az örökké tevékeny, nagy hírű HeU Mátyás, hogy iUően fogadja a küldötteket. Kényes úri látogatók számára néhány rend bányászruhát tartott mindig a szekrényben: szűk posztónadrágot, bélelt zubbonyt rövid csizmát farkötényt

135

nemezsüveget, kézilámpást, hosszú nyelvű csákányt, kő-vizsgáló kis kalapácsot.

Csilingelő szánon, fagycsipte arccal érkeztek a vendé+gek. A két brandenburgi már kora reggel felhajtott a garatra, s azóta folyton veszekedett egymással. Nyugodtan hihette bárki, hogy szándékosan szemelte ki egy okos elme ezt a két összeférhetlent. Mert így nagyobb a bizonyosság, hogy egymás körmére tudnak koppintani, ha valamelyik orvul rá akarná szedni a választófejedelem őmagasságát. A másik szánon a Lipót

császár embere követte a két békétlent. Gögösen, udvari öntudattal ült, mintha nem is ellenséges ország vendége lenne, hanem valahol Stájerországban járna. Maga Rákóczi fejedelem is tudott már Wolffen János érkezéséről; külön sebes futárral értesítette őt Hellenbach báró, s kérte a fejedelem jóváhagyását intézkedéséhez. Oly különös és váratlan volt Wolffen János titkos orvosi küldetése, hogy első pillanatban a lévai palotán is azt hitték, a császár újfent békekötés ügyében tapogatózik, s csak ürügy az ásványok gőze. A fejedelem azonban megadta beleegyezését: viheti Wolffen a porlasztott gőzőket, ha már Bécsben csak abban bíznak.

A lovak hátán fellegzett a pára, a paták puhán vágták föl a porló havat. És a szánok mögött, alig puska lövésnyi távolban magános lovas tartotta az iramot, Cotta-Condotti kapitány. Nem hívta senki, nem várta senki, a maga buzgóságából, a maga égő kíváncsiságára nyergeitette meg lovát, s eredt az úriemberek nyomába. Egyenletes ügetésben, iÚó messziségről követte a társaságot.

A szánokat vonó lovak fűjtatva, nyakukat nyújtogatva lassítottak. A három úriember leugrott. A hajtók i-ögtön haza is fordították a lovakat, majd csak délután viszik vissza utasaikat ismét. Senkinek sem volt kedve sokat udvariaskodni ebben a hidegben.

— Jó szerencse hozta az urakat a Mátyás-bányába
94

— üdvözölte Hell Mátyás a követeket —, jó szerencsével járjanak.

Két bányászolga máris cibálta le róluk a bundát, s öltöztette őket bányászmezbe, kötötte derekukra az ülő bőrkötényt, azon csüsszanak, ha csüssznak, ne a nadrágot repesszék. Lobogó olajmécsesekkel indultak a lejtős, sötét útnak. Odalenn örök éjszaka komorlott. Minden nyirkos, hűvös, dermesztő. A víz csúszóssá tette a pallókat, sárosná a járatok földjét. Egy sarokban lovak dobogtak, hevenyészett jászuk elött szénát ropogtattak. Haj tóik szalmán heverésztek, szunnyadtak, vagy a járgányokat irányították örökké körbe-körbe. A járgányok hajtotta szivattyúból odafönt a külszínen patakká gyülemlt a bányavíz. Egykerekű targoncák — fúrikok — csikorogtak a pallón; némelyek a meddő kőzetet vitték föl, mások a felhagyott járatokat tömték el kővel, homokkal, ismét mások az érc kőzetet hordták a szabadba, hogy a vihnyei olvasztóba küldjék. Fialat legények kézifogantyús ládákat cipeltek, imbolygó, sárgás fényekkel teltek meg az útvesztők. A mécsek sápatag férfarcokra, gyerekekre dobták fényüket. A lóporral robbantók — a lövők — képe a lóporfüsttől olyan fekete volt, mint a

várkatonané hatnapos ágyúzás után. A távolban kalapácsok zuhogtak, vésték, fúrták a követ, kőomlás pergett.

— Nyolcvan esztendeje, hogy a bányák főrészvényese, egy Montecuccoli gróf, arra a gondolatra jutott, miért csak a várkapukat robbantják puskaporral, miért nem robbantanak a bányában is — kiáltotta az előtte haladók fölébe HeU Mátyás, mert utasítás szerint magyaráznia is keUett —, és ez a tiroU bányászoknak itt sikerült is. A selmeci bányákban próbálták ki a lőport először. Vigyázzunk!

Négy lövőmester rohant visszafelé a vájatban, már amennyire derekát hajlítva, görnyedten szaladnia lehetett a négynek.

Gyorsan, minden szó nélkül nyomták

137

visszafelé a társaságot, kürtszó hangzott valahol, mindenki engedelmesen fordult meg.

— Három lyukat fúrtunk, s túlságosan erősen töltöttünk, kemény sziklára akadtunk — kiáltotta a visszhangos teremben a lövőmester, s keze még most is iszamos volt a lyuktömő agyagtól. Végre az utolsó lövő is előbújt az oldalvajatból, az, aki a hosszú kanócot gyűjtötte meg mécsének lángjával. Egymáshoz tapadva vár-? tak. Wolffén János egyre rosszabbul érezte magát, szé-delgett a szállingózó füstben. Pedig a füst valójában csak a következő pillanatban vágott ki a járaton, a tompa robbanás után. Kövek, sziklák omlottak; a szellőztetés rossz volt, a huzat kevés, lassan oszlott a kesernyés lőporfüst.

Egy fertályóra múlva már gurították is kiskocsin, cipelték fogantyús ládában ifjú emberek az ezüst vékony csikjával fodrozott kődarabokat. A robbantás vizet is fakasztott, a víz lassan terjengett tócsává, lőjárgányokat kellett beállítani. A vendégek ezenközben eggyel észrevétlenül megszaporodtak. A tömött sötétségben Cotta-Condotti gróf lopakodott melljük, észre sem vették. Dolmánya alatt vászonzsákot rejtegetett, csillogó ércdarabokat dugott bele gyorsan. Űgy vélte, arany meg ezüst. A kvarckristályokból finom fonál, moha vagy lengeteg levél alakjában csillan elő az ezüstér. A vöröses kvarcban helyenként aranycsík űlt meg; csaknem cinóbervörös színe volt, ha napvilágra került. Idelenn azonban, a mécsesek, lámpák gyér fényében a gróf valódi aranyat látott bennük. Édesen, hívogatóan mosolyogtak a szemébe.

Nem is tudta, miért vágott zsebre annyit, de szokásától nem tudott szabadulni: ha valami értékeset talált, s nem őrizte senki, habozás nélkül tette magáévá. Sohasem lehet tudni, mit, miért s mivel hasznosíthat az ember — ez volt egyik jelszava. De az előbb álló két brandenburgi is tömködte a zsebet ugyancsak.

Ércmin-138 tákat vettek titkon, néha nem is titkon, mert attól tartottak, hogyha nyíltan kérnek, csak selejtet kapnak.

A lóporfüst átható szaga mint valami örök ítélet ott : rejtezett minden zugban-sarokban. Hol Cotta-Condotti, ^ hol BUnKling, hol Reuss hajolt le egy-egy szebbnek lát-' szó kődarabért, s rejtette tarisznyája öblébe. Csak Wolffen János járt emelt fővel — már amennyire a fejet emelni lehetett a szűk, alacsony vágatokban —, neki nem hitvány ércdarabok, nedves kövek kellettek, hanem az ércek nemes, gyógyító gőzeL

— Kezdhethük? — kérdezte olyan fölénnyel, mintha ma is a császár kezében lenne a bánya, nem pedig Rákócziéban. HeU Mátyás bólintott, mert ismerte az eljárást, noha nem hitt eredményében. Két bányaszolga hatalmas vászonlepedőket takart ki, s olyan föld alatti vágatokba vitt Wolffen parancsára, amely vágatokban éppen elfért a lepedő, s amelyeket kevésbé járt át a lóporfüst meg az istáUószag. Sziklák sarkaira kötözték a lepedőket, így feszítették ki. Miután elkészültek, már csak a gőzök halmozódását keUett várniuk türelmesen. A bánya önmagától adta a gyógyító erőt.

Wolffen János az előírást leszállás előtt még alaposan áttanulmányozta. Ekképp szolt a bécsi orvosmágusok szigorú írásos parancsolata:

„A szepességi lenből szövött lepedők nagysága négyszer négy rőf legyen. Állattól, embertől, füsttől kímélt bánya járatokban feszítsd szét vízszintesen. Ez a bányajárat legalább százlábnyi mély legyen. A vászonra ülepedett ásványgőzöket kétórátJtént facsard ki belőle, s a mérgekkel telt gyógyfolyadékot óvatosan bőrzacskóba cseppentsd, hogy veszendőbe egyetlen szemerkéje se menjen. A zacskót lepecsételed, vaksötétségben tartod, védőtasakba tévén. Némely facsarást fényes láng nélküli hirtelen melegben száríts, és a szárított kristálypárlatot, amely a földnek gyógypora, üvegedénybe

96

szórjad. Az edény száját öfelsége fekete viaszos címeré-l vei pécsétéld le. Hasonlatosképpen ezüstnek, aranynak, i réznök éfi óloninak ércét homokszemnyire törögetve, háromszor bélelt selyemzacskóban hozod magaddal. Ezek keverékéből gyógyital, fürdővíz és kenőcs Bécsben készül öfelségének, őt halálos bajából megszabadítván. Mindezt árnyékban tartod folytonosan, napfénytől óván, éjjel utazván. így rendeltük, császár öfelsége orvosai,'^ így legyen, és nem másképp!"

A hófehér késmárki lenvászonra lassú csöppekben hullott a víz. Wolffen János dideregve üldögélt mellette, el nem mozdulhatott, életével játszott volna egyébként. Homokórával mérte a csöpögés idejét; az órát maga meUé tette a sziklapadra, s mikor két óra

teltével átnedvesedett **a** vászon, széles nyakú réztölcserén át nagy gondossággal facsarták bő szájú kecskebőr zacskóba. Mivel **a** hely bírta, négy Vászmat feszítettek ki, gyorsan teltek tehát a zacskók. A szolgálak akkora erővel csavarták a vásznat, hogy meg is repedezett. Ő császári felségének kenővize végül vödömyi lett. Ennek felét odafönn, **a** bányaházban sötét éjjel a meleg kemencén szárítják meg, hogy csak pora maradjon az ásványok gyógyító gőzének.

Hell Mátyás nem hitt effajta kuruzslásban, de mert parancs készítette, adta az embert, a vásznat, az erőt — a bánya pedig a gőznek nevezett nyirkot. Ez nem került semmibe.

Reuss Vince meg Blinkling Alexander pedig a mélységes sötétben elfelejtette a vitatkozást. A közös sorsban egymást kellett most támogatniuk. Alighogy eloszlott a lőporfüst, gyorsan megindultak a jobb kéz felől ásitó tárna felé, s még mielőtt Hell Mátyás észrevette volna, már úgy eltűntek, mintha soha itt sem lettek volna. Elnyelte őket a föld.

Két árva mécsükkel imbolyogtak, görnyedeztek, kutatgattak, támogatták-tolták egymást, mert mindkettő-140 jükben élt a gyanú, hogy mégsem mutattak meg nekik mindent, eltitkolták az igazságot, a gazdag aranyérCet, az ezüst tiszta folyóját, s talán egy táró vak végén annak a titkára is rájönnek: miképp válik a föld mélyében a kemény kőzet arannyá. Csodaszert, valamiféle elixírt kutattak, amit nyilván a bányászok hintenek **a** sziklára robbantás előtt meg robbantás után, s annak erejével válik a csillogó kvarckristály, az agyag, a gránit, a pala arannyá, ezüstté, varázsszavak segítségével pedig az ólom mindkettővé. Lehet, hogy gyémánt is akad.

— Nyilván azért látunk csupán ezüstereket, mert **ea** aranyat eldugják valahová. Azt keUene megtalálnunk — tűnődött Reuss Vince —, lehetséges, hogy valami föld alatti kohóban az ólmot aranyrudakká kalapálják,

— A bűvös ráolvasás szavait keUene ismerni felelte Blinkling, aki a babonásabb volt.

A terjengő lőporfüst, az elő-előhalászott borovicskás korsó, a vízcsöppekké nyúlt nyirok, a szünetlen görnye-dezés alaposan kifárasztotta a kettőt. Idővel meg is ehül-tek, s az éhes ember előtt aranykarikák cikáznak. Elméjüket, gyomrukat egyképpen megzavarta a bánya, sohasem jártak azelőtt ezüstbányában.

Úzte, hajtotta őket a kíváncsiság, **a** láz.

Végül éjféle sötétben, roppant csöndben maradtak, csupán kézimecsük pislá lángja lobogott. Volt ugyan tartalék olajuk, kanócuk, tűzcsiholó acéljuk, nem tartottak attól, hogy végképp kiszáll kezükből a láng, biztonságérzetük azonban minden

lépésnél fogyadozott. De kíváncsiságuk ennél erősebb volt, az aranycsinálás vágya, az aranyelixír titkának láza hajtotta őket. Szellő csapott végig a folyosókon. Blinkling mécsese kialudt. Reuss óvatosan tartotta tenyerét a maga lángja elé. Nagyon messze — vagy talán egészen közel, ki tudná azt megmondani, hogyha fény incselkedik szemünkkel, milyen messze van — apró lángszem villant föl, majd eltűnt, aztán újra csillant, s ismét eloszlott

98

teljesen. Utána sem zaj, sem csobogás, sem lábak csoszszanása. Csak a víz csöpögött egyhangúan fejükre, kezükre, — Eltévedtünk — borzongott meg Bhnkling, s leült egy bevájt kőpadra,

— Még nem — nyugtatta meg Reuss —, ameddig vágat van, azon vissza is jutunk.

De ő is megreszketett. Leült. Nem volt bizonyos a dolgában, szokása szerint itt is hetvenkedett. A távoli fény újra felreszketett, suhogó levegő csapta meg arcukat. Mintha denevér szárnya sürolta volt süvegük hegyét. Valamiféle lidérc lehetett,

— A közelben kijárat van vagy hasadék — elmélkedett Reuss Vince, de a számysuhogásra ő is megborzongott. Meggyújtotta társa kialudt mécsvilágát.

A következő számysuhogásra Blinkling Alexander már fel is üvöltött, s a távoli reszketeg fény megint felvillant:

— A bányarém! — kapaszkodott meg egy szikladarabban.

Reszketett,

— Isten látja lelkemet, én is félek — emelte magasabbra mécsét Reuss Vince —, pedig aligha hiszek bányarémekben,

— Mit tud kegyelmed a bányarémek felől? — didergett a fiatalabbik brandenburgi, s gyorsan feledte, hogy mennyit méltatlankodik odafönt társa hivalkodó nagy esze miatt.

Kiszaladt eszméletéből minden előkelőség, úrhatnámság.

Csaknem két kézzel kapaszkodott már társába. Változatosság okából a huzat — vagy a lidérc — most Reuss Vince mécslángját oltotta ki.

■ — Mondják, hogy van jó szeUem és van rossz szellem — magyarázta halkan Reuss Vince, hogyha esetleg mégis valóság leime a bányarém, nemcsak képzelet csodája, ne hallhassa meg —, a bányarémnek rengeteg alakja lehet. Sokat olvastam róluk, s a Harz-hegység-142 ben, mondják, sok bányász találkozott is már velük^ Nem tudom, van-e vagy nincs, de ha van, akkor csodálatos lény ő.

— Talán a Harz-hegységi rém más, mint a selmeci — reménykedett Blinkling, s újból érezte a számysuhogást.

Valahol a távolban ajtó dördült, robbantás zaja is hallatszott, a légn nyomás mindig megreszkettette a lángot, aztán ellobbantotta. Dermedt lélekkel ültek a sötétben. A lidércfény ismét libegve, kószán imbolygott. Vagy ember lehet ott a vágat végén, aki szintén a folyosó végét keresi, és nem tud kijutni, vagy már valóban maga a rém. Az öregebbik úriember, Reuss Vince, irgalmatlanul folytatta a mesét — most legalább alaposan megleckézteti a rangjával hetvenkedő fiatalembert.

— A jó bányarém nagy rendet tart a bányában s a bányászok között — mondta a sötétben —, sem lármát, sem átkozódást nem tűr, de minden munkájában segíti a vájót Csákányát edzi, kalapácsát keményíti, hegyezi a vésőt, porlasztja a sziklát. Mécsét meggyújtja, ha elaludt jelöli a gazdag eret, visszatartja a vizet elnyomja a bűzös gázokat A gonoszokat viszont vízben veszejt el. De soha felszínre ki nem mászik.

BUNkling reszketeg ajakkal kiáltott nagyot: **az** ellobbant mécs, amelynek már szikrája is alig parázslott most újra lángra kapott ujjai között. Nem értette, hogyan történt, de mintha kezét égette volna.

— Itt van a rém a közelben — sügta dideregve —, csoda történt — Ez jó rém volt. Mert van rossz, kegyetlen rém is. öltözhet bányászruhába, vehet föl állatbőrt. Lehet egér, ló, fejetlen madár, tüzes szemű zöld szörnyeteg. Olvastam már barátságos rémről is, törpéről és óriásról Húzhat lábára hosszú csizmát, mint a vértések, vehet föl bőmadrágot selyemzubbonyt, sisakot. Kezén horogban végződő bőrkesztyűt hord, s ha azzal sújt, egész életeden át viseled a karmok nyomát

99

■ Mécslángjuk végképp elszunnyadt. E pillanatban már az öregebbik tudós is remegett, a nyirkos hideg, a mindenünnen beszökellő huzat, a mély csönd — amelyet csak időnként tört meg távoli robbantás, kőomlás zaja — Reuss Vincében is megingatta a hetvenkedő embert Zsebük s minden iszákjuk tele volt dugva ércel, orvul elemelt kőzetmintákkal; vélték: csupa arannyal, színezüsttel, átváltoztatható ólommal. Blinking nagy ügy-gyel-bajjal előkaparta a csiholószerszámokat, az acélt, kovát, taplót, kanócot, ütötte szorgalmasan az acélt a kovához, a tapló azonban, amelyet hozzányomtak, már átnedvesedett, mint a szivacs. És vizes lett a kanóc is. Fagyott döbbenettel ültek a sziklapadon, nem mertek mozdulni se té, se tova. Ebben a pillanatban a fiatalabbik brandenburgi felüvöltött, mintha az utolsó ítélet kürtjét szólaltatta volna meg:

— A rém! A bányarém! Uram, teremtöm, segíts! Valami elrohant mellettük. Csak apró, alig libegő

sárga lángocskáját látták zöld glóriában, ziháló hangot hallottak, és mintha a rém éles sarka rúgta volna meg Reuss Vince lábhegyét, s egy kéz húzta volna végig éles karmait Blinkling Alexander rémülettől izzadt arcán. Érezte, bőre alól kicsordult a vér. Aztán valahonnét újból szél tört elő, s a rém, amilyen sebesen érkezett, oly gyorsan tűnt is el a vágat végén. Égy szó sem jött ki ajkukon.

Mintha szárny is suhogott volna, sóhajtások nyögnének a vájatokban, szerte visszhangozva minden oldalfalon, ide-oda ütődve a végtelen halkulásig. Blinkling belekapaszkodott Reuss Vincébe, gomruk reszketett, Reuss lábujja is sajgott, — Ez a bányaszellem volt, uram — nyögött fel végre a fiatalabbik alkimista —, hosszú bőrcsizmában rohant, mint a vértesslovak, ha lóról szállnak, karmos ujjá megtépte az arcom.

100

— Most már én is kezdem hinni — Reuss Vince hangja akárha a bánya mélyéről gurgulázott volna —, ez a rém volt. Megtudta, hogy a bánya titkai után kutatunk.

— Szórjuk ki az érceket? — reszketett Blinkling. — Netán azokat követeli vissza.

Reuss Vince, a vén alkimista azonban annyira mégsem hitt a bányák lidérceiben, hogy erőt ne tudott volna venni miattuk kincskereső szenvedélyén. Az aranycsináló lelke mégis erősebb volt benne, mint a félelem.

— A választófejedelem öfelsége megesketett bennünket, hogy sem félelmet, sem fáradságot nem ismerünk utunkban. A rémület szellemei megkísértettek, mégis erőseknek kell maradnunk. Amit szereztünk, nem adjuk vissza. El ne szórja kegyelmed, mert én is bajt támasztok!

101

Hangja már fenyegető volt, újra megtalálta erejét. Blinkling azonban még mindig reszketett:

— Lehet, hogy csak első figyelmeztetése volt, okosan tesszük, ha mégis visszafordulunk.

— Igen, de merre — tápáskodott föl Reuss Vince, s úgy érezte, neki is használnának most császár öfelsége meleg ásványi gőzei —, miként jutunk ki? A bányarém, ha az volt, megadta a jelet: eddig, s ne tovább. Amit szereztünk azonban, figyelmeztetem kegyelmedet, örökkön megtartjuk, kezünkben ki nem adjuk. Csupa ezüst s arany!

Újra próbáltak tüzet csiholni, de egyre kevésbé sikerült. A bányarém csillanó fénye azonban a távolban újból megjelent, valahol a táró sejtelmes végén. Potyogtak a törmelékek, szél suhant keresztül a vágaton, mintha utolsót sóhajtott volna a rém, végül fény, szellő, rém minden eltűnt egyszerre, csak a bányavíz csöpögött észvesztően.

— Hej, hahó, hej, hahó! — ordított Blinkling, egyre rekedtebben, mert torkát fojtogatta a nyirok. — Hej, hahó, merre?

Megindultak botorkálva arra, amerre a többieket sejtették. Ideoda verték magukat a hegyes sziklákön, törmeléken buktak föl, majd valamerről, igen-igen távolról ők is hallották a kereső kiáltást: „Hej, hó, hej, hó, Reuss, Blinkling!” Visszaordítottak: „Hej, hó, haj, hó, Hell Mátyás!”

Blinkling Alexander a vaksötétben a legbelső zsebébe nyúlt, s eldobta az első követ, amelyről azt vélte, hogy csak ólom. Utána a másikat pottyantotta el, majd a harmadiktól szabadult meg, mintha a rém parancsolta volna neki, hogy dobja el a zsákmányt. Reuss akaratlanul belerúgott az elgördülő kerek kőbe, a kő végiggurult a szűk vágaton, s egy hasadékba zuhanva hangosan pottyant a mélybe. Reuss Vince rosszat sejtett.

Hátraszólt: 146

— Mit dobál kegyelmed?

— A gyűjtött kincseket, a rém tulajdonát.

Reuss Vincét ismét elfogta a dühös indulat. Nyakon ragadta a sötétben útitársát:

— Szerencsétlen ember! Mondtam, hogy az a miénk, magunkkal keU vinnünk öfelségének, s vissza nem adjuk! A rém csak figyelmeztetett!

— De engem vágott képen, nekem vérzik az arcom.

Visszakövetelte, visszaadom.

Eldobta a következő kődarabot is. A kvarckristály visszapatant a szikláról, piciny szikrát is vetett. Reuss Vincében végleg felszakadt a régen gyülemlett harag, a düh zsákja. Átkarolta Blinklinget, megpróbált szorítani rajta egyet, de a vastag bányászruha felfogta a nyomást. Aztán csak ütött. Blinkling a sötétben visz-szavágott. Kihullott a lángtalan mécses is a kezükből. Már nem törődtek semmivel, ütötték, püfölték egymást, ahol érték a sötétben. De sújtotta őket a szikla is, a megannyi éles kő; sajgott a fejük, fájt az oldaluk. Forogva tolták-nyomták előre egymást, a magasabb vágatban kiegyenesedve rugdostak is.

— Azért sem viszem magammal az átkozott köveket! —

szuszogta Blinkling, amikor szóhoz jutott, s most már nemcsak rém karcolta homloka vérzett, hanem az orra is. Sipcsonjtja sajgott. Reuss Vince a tarkóját vágta neki a sziklának, végül a karját is alig tudta emelni.

Összefogóztak, átölelték egymást, mint a szerelmesek, s a vájat folyosójának durva kövein, a támasztógeren-dák között szótlanul, lihegve gurulni kezdtek egy lejtőn lefelé. Mintha a pokol fenekére indultak volna. Egymásba harapva gurultak, nem tudták, hová.

Hirtelen éles fény vágott a szemükbe. Tucatnyi ember tartott magasra fáklyát, mécseset, és pontosan Hell Mátyás lába előtt szűnt meg gurulásuk.

— Ura! Mekat mi lelte? — ugrott félre a bánya-főfelügyelő. — Harmadik fertályórája keressük kegyehne-

102

déket, sehol sem leltük. Máí-már félten-féltünk, sza-kadéka zuhantak, vagy tömkelegbe veszték. Nem találkoztak jó szerencsével?

Sárosan, vértől, bányavíztől ázottan, szakadt ruhában tápázkodtak föl. Nemcsak egymást verték, hanem ver-te-nyomta őket a megannyi kődarab is, amit zsebükbe, iszákjukba dugtak. Szégyenkezve meredtek a fáklya-vivőkre. Lihegtek, oldalukat tapogatták, de szólni nem tudtak.

Kérdem, uraün, mi történt? Végre az idősebbik találta meg a nyelvét: — Bányarénunel találkoztunk, nem jó szerencsével. Megkergetett alaposan. Mára elég volt. Menjünk napvilágra, Hell nem szólt semmit. Okos ember volt, nem hitt semmiféle bányarémben, de jobbnak látta, ha mégsem felel. Ha bányarémet láttak, lelkük rajta, egy hóbortjukkal több. Így legalább jobban óvakodnak, s nem ütik bel« orrukát a bánya ügyes-bajos dolgaiba.

Feltámogatták őket. Odakinn egymásra meredtek, tükörképet láttak: egyképpen véres ruhájú, kék foltos testű, szakadt zekéjű, ember alakú bányarém tekintett rájuk. Olyan, amelyet Reuss Vince Magdeburgban egy nagy könyvben látott.

A bányarém pedig eközben lihegve menekült.

Belekeveredett az útvesztőkbe, egyetlen mécslángjára igen kellett vigyáznia, el ne aludjék. Kezével óvta a láng pilléjét, s mivel az előbb némi száraz puskaport is fel tudott csimenteni egy hasas hordócskából, köny-nyebben tudta mécsét kétszer is egymás után lángra éleszteni, mint a brandenburgiak a magukét.

Az egész ott kezdődött, amikor a társaságot óvatosan nyomon követte odafönt a bejáratnál, s úgy lapult mindig a sziklafal mellé, hogy észre ne vegyék, vagy leg-148 alábbis azt higgye mindenki, hogy a kísérethez tartozik. Mint afféle bányászatban járatlan, kalandos kedvű ember, úgy vélte, hogy a bánya mélyén valódi aranyrögÖ-ket, fénylő ezüstdarabokat talál, ha nem is mindjárt olvasztott ércet. Ezért ügetett idáig lóháton, követte a küldöttséget. Nem is kellett különösen óvakodnia, a sok ember között könnyedén veszett el. Még az ásványok gőzeinek praktikáját is pontosan megfigyelte, s elhelyezte emlékei közé. Sohasem lehet tudni, mikor veszi hasznát, ha éppen kuruzslásra adná fejét.

Az imbolygó mécslángok, ló járgány ok, talicskák, síkos deszkapallók, feszítővasak, fűrók, kalapácsok világában senki sem kérdezte, mi módon jutott be, kicsoda tulajdonképpen. Hell Mátyás sem figyelt volna föl rá, any-nyira elfoglalta őt a három téveteg német ügye-baja, de amikor megcsörrent Cotta-Condotti gróf dolmánya legmélyebb zsebében egy kődarab — már a huszadikat csente le a tolókcsiről, akkor fordult feléje, magasra tartva egy háromlángú mécseset, hogy jobban Szemügyre vehesse az idegent:

— 'Kegyelmed pedig ki légyen?

— A főkamaragróf engedelmével jöttem felelte a kapitány hidegvérrel —, a bányát tanulmányozom.

— Igen, de kicsoda, hogyan tisztélhetem? Cotta-Condotti kapitány úgy tett, mintha a föld alatti

zajban nem hallotta volna a kérdést. Elfordult. Vesztré azonban egy különösen szépen fénylő ércdarabot pillantott meg — vagy csak a mécses lángja szikráztatta ingerlőbben a követ —, nem bírt ellenállni a vágynak, gyorsan köpenye alá rejtette.

HeU Mátyás éles tekintete azonban rögtön odavillant, s ezt viszont a kapitány látta meg. Jobbnaí vélte, ha azonnal eltűnik. Gyorsan beosont egy mellékváratba, remélte, hogy könnyűszerrel kijuthat innét.

— Álljon meg — kiáltotta utána HeU Mátyás —, mondja meg a nevét!

104

De a kapitány nem állt meg. Arrafelé botorkált, amerre a kijáratot sejtette, a föld alatti főterem kavargásában, létrák, lovak, járgányok, ládák között eltévesztette az irányt, letért a vezető pallókról, alacsony oldaljáratba tévedt. Visszhangzott a kiáltás, HeU Mátyás szava:

— Megfogni azt az embert! Tolvaj és kém!

így tűnt el Cotta-Condotti kapitány egy pillanat alatt a járatok tömkelegében. Hol bányászok között bukkant föl, akik szaporán sújtották, kalapálták, fűrták, fejtették a sziklát, hol kőomlás tetején mászott hasmánt, térdig vízben gázolt, kétszer vissza is sodorták a futók, akik lóporral dolgoztak. Füle dobját robbanás reszkettette meg, torkára füst száUt, de csak igyekezett folyton előre, végül maga sem tudta, merre. Elfogta a félsz, soha így még nem járt. Ez nem csetepaté, portya, hogy karddal, dzsidával vágja ki magát, s lova vékonyába mélyesztvén sarkantyúját, széllel vágtasson el a mezőről. Itt csak a mécslángban s ösztönében bízhatott.

Nagy rohanásában egy ízben azt látta, hogy rémült emberek ülnek s ordítanak egy sziklapadon, végigtaposott rajtuk, kiáltó szájukhoz kapott, emberi arcon húzta végig iszapos kezét. De lehet az is, hogy bányarémet sűrölt akaratlanul.

Nem tudta, meddig bolyong, miként talál vissza a kijáratához. Már azt sem bánta volna, ha egyenesen a főfelügyelő karja közé szalad. Az üldöző hangok azonban elnémultak, majd a vajatok mind alacsonyabbak lettek, görnyednie kellett, végül zsákutcába jutott. Se té, se tova. Zihálva, ijedten pihent meg. Attól tartott, mécsének olaja elfogy, s végképp itt vész, örökre, a föld alatt. Ordított. Hangja tompán veszett bele a falakba. Felhagyott bányaszakasz útjain bolyongott.

Újra visszafordult, de megint csak zsákutca vége állta útját. Eldobott kalapácsban botlott föl. Lehajolt érte, s a földön cserépkulacsot érintett keze. A kóccal dugaszolt edényben savanyú, pimpós bor volt, de gyor-150 san kihörpintette az egészet, nem bánta, akármiféle ital, csak igya. Ez némi erőt öntött beléje. Aztán újra nekilódult a vaksötét, nyirkos semminek.

Egyszerre, váratlanul, külső fény osont be egy keskeny hasadékon. Friss levegő szelletét érezte. Reménykedve botorkált a fénylő csík felé.

Aztán nekifeszítette a vállát a falnak, s egy elhagyott akna roskatag ajtaját döntötte ki. Ott állott kinyújtózkodva ismét a havas, napsütötte, édes tájban, fenyves erdővel borított domb

alján, csendes völgyben. Néhány juhakol sorakozott egymás mellé a hegyoldalban; a fénylő világ derűs bégetéssel adott hírt magáról. Ember is Eikadt. Egy hajlott hátú juhász ballagott keresztül a réten, tejes zsétárral kezében.

A kapitány átvágott a havas réten, odataposott a juhászhoz. A juhász rábámult a tépett ruhájú, sáros, vér-foltos arcú, hosszú csizmájú, előkelőnek látszó úriemberre, az első pillanatban azt hitte, bányarém tévedt ki a hegyek gyomrából. Aztán úgy tetszett, egy megkergetett labanc, aki segítséget kér. Szótlanul engedte, hogy a nyakig sáros, tisztforma ember kivegye kezéből az edényt, és szomjasan, nagyot húzzon belőle. A kapitány szája szélén lecsurgott az édes juhtej. Aztán belenyúlt a zsebébe, és számolatlan nyomta a juhász kezébe a poltúrákat. Hamisat, valódit, ahogy kezébe került.

— Hol a bánya bejárata? — kérdezte, inkább kezével, mint beszéddel.

A juhász egy lankás gerincre vezette, s lemutatott a túlsó völgybe. Odalenn bányász nép nyüzsgött, élte eleven, napi életét. Hordta ki a meddőt, cipelte a zúzandó ércet, várakoztak a váltó lovak, a hajtók. Láta a pihenőház fészereit is, amely alá reggel lovát kötötte be. Megdörzsölte szemét, alig hihetett a látványnak. Egész délelőtt ide-oda botorkált a bányajáratokban, tévetegetül csellengett, menekült, futott, azt hitte, már kiszalad a világból, s mégis, műyen kicsi helyen történt mindez!

105

A hegy mélyében a tömkeleg sokkal, de sokkal hosz-szabbnak, bonyolultabbnak tűnt előtte, mint ahogy innen felülről elképzeli most. Furcsa a világ!

Lassan ballagott lefelé, a főbejárat iránt. Ellenzőt csinált tenyeréből, s még látta, hogy a német vendégek két lovas szánkója ismét Selmecebánya felé porzik a hóban. Hazamentek hát.

Óvatosan közelítette meg lovát. Pihenő bányászok ültek a szalmán, hagymát ettek kenyérrel, kihűlt köleskását kanalaztak cserépfazékból. Egyik sem ügyelt rá. Elkötötte tehát a lovát, felszítja a sarkantyúit, tele volt iszákja jóféle érckövekkel, azokra igen ügyelt a menekülésben, és a város felé fordította lova fejét. Nógatni sem kellett a lovat, éhes volt, ügetett magától. Odahaza, a szálláshelyén asztalra borította a zsák-m.ányt. Szürkésbarna kövek, csillogó kvarckristályok. Némelyikben fonálszerűen kanyargó, vékony, alig észrevehető feketésszürke ezüstérc. De aranyrög egy sem.

A sarokba vágta az egészét.

105

15. HOGYAN DOBUNK ÜGYESEN KOCKÁT?

A szél egyre jobban kavargott, szinte emelgette a zsin-delytetős házak fedelét, mintha a szélhajtó boszorkány mindenüvé be akart volna kukkantani. Farsang évadja volt ugyan, de még a gazdag polgároknak sem volt nagy kedve farsangolni ebben a háborús világban. Hírlett azonban, hogy Eercsényiné nagyasszony mégis átvonul Selmecebányán, mert Bajmócon az udvari dámákkal és a pihenő palotás tisztekkel farsangolni óhajt. A gazdag selmeci polgárasszonyok előkeresték tehát a ládából a diszes ruházatokat, ékszereket, kősöntyűket, cipellőket s fejékeket, csipkéket és tafotákat, hogyha a nagyasszony néhány napot mégis Selmecen töltsen, illően járuljanak udvarlására. Stephani György nem óhajtott ugyan ünneprontó lenni — hadd mulassanak csak **aa** asszonyok, lányok, deli legények ebben a keserves világban —, mégis újra meghirdette a szokástörvényt **ai** asszonyi renden levőknek hiábavaló puccáról, hívságos öltözködéséről s az illő büntetésekről. Régóta meg volt már szabva, gazdag bányapolgár felesége, nemesasszony, céhm.ester asszonya, özvegye, iparos leánya, paraszti származék: miképpen öltözhetnek. Rangján sem alul sem felül egy sem! És nehogy az asszonyok között ú fellángoljon az a vita, amely az imént a suszterek és csizmadiák barátságát mérgesítette el: ezért hirdette ki a városbíró ismételten és ismételten a törvényt. De nem mindig használt, mert mégiscsak megbosszantgatták egymást az asszonyok ékes, díszes és drága ruhákkal.

106

Haydt Krisztiánné is megforgatta levendula, kakukkfű közé rejtett ruháit, a hímzett kesztyűt, gyöngyös fő-kötőt, mókusmálas doknánykát, hátha ő is hívást kapna udvari fogadásra ...

Még nem tudta, amit a két férfi már kitervezett. Mert a másik szobában ott ült az órásmester meg a kapitány, és a pénzcsinálás eredményét latolgatta. Vékányi rézpénz gyűlt össze, a hamis ezüstforintosokat és az aranydukátokat is fontra mérhették, de most már semmi sem volt elég. Belevadultak a pénzgyártásba. Haydt Krisztián meg **seia** merte kérdezni, valóban a fejedelem részére készítik-e ezt a tenger pénzt, különösen azóta, amióta a kapitány egyre sürűbben rakodott meg a készítetté-pénzzel, s gyorsan eltűnt vele. „Csak próbára viszem!” — mondogatta ilyenkor. Most már csak Haydtné hitte gyanakvás nélkül, hogy a pénz, amit éjjelente titokban vernek, valóban a fejedelem hadipénztárát fogja segíteni tavaszi hadbainduláskor.

Elfogytak a lemezek. Mind a réz-, mind **az** arany-, mind **az** ezüstpénzek alkotásához való lapkák. Pedig most jött meg a kedvük istenigazában.

— Besztercebányáról keU rézlapot hozni, ott a hazája — indítványozta a kapitány.

— Ki menjen érte — ráncolta össze szemöldökét **az** órás —, ki indulhat útnak, és vásárolhat feltűnés nélkül?

Reménykedve tekintett a kapitányra. De a kapitánynak más ötlete volt:

— Mondok valamit — és egy kis szünetet tartott —, mondok valamit. Legjobb, ha az asszony indul. Reá há-ramlana a legkevesebb gyanú.

Haydt megdöbbsent:

— **Az** asszony? Egyedül? Ilyen téli időben még hozzá?

— Most indulnak vásárosok Besztercebányára meg Ereznóra — folytatta a kapitány, mert mindent tudott, ami Selmeceen történt vagy történendő volt —, vásáros 154 szekerek mennek, szekerek jönnek, üljön föl tehát Haydtné asszonyom a süveges mesterek szekereire, a céhmester ügyis a sógora, s majd ha az egyik süveges láda megürül, hozhat benne rézlemez telerendőt. Nem kell minden üres ládában gácsi posztóval visszatérni!

Az órásmester a fejét vakarta. Nehezen szánta rá magát, hogy ilyen bizonytalan, körülményes, hosszú útra elengedje az asszonyt, ha megbízható rokonokkal is, viszont a pénzcserélés vágya már erősebben lüktetett benne, mint a féltés.

Csudálatosképpen: Haydt Krisztiánné egy pillanatig sem ellenkezett, sőt, úgy tetszett, hogy igen örvend a küldetésnek. De nem a rézlapok kedvéért indult szívesen Besztercére, hanem mert ebben a téU unalomban vásári sokadalomba mehet, vidám vásárosok között teheti meg az utat. Színes szalagokat, finom selyemkesztyűt, fülönfüggőt kért az útért hála fejében, és néhány misét is el szeretett volna mondatni korán elhunyt édesanyjáért a besztercei vártemplomban, mert ott különlegesen szép szoborcsoportozatban tudott ilyenkor elgyönyörködni a besugárzó napfénynél

A kapitány égő vágya pedig az volt, hogy Haydtné vigyen magával mustrákat a csinált pénzekből, hadd próbálják ki az ottani sokadalomban is a poltúrákat, a forintokat — az aranyakat nem. Azt mind megtartotta magának. Ha a mesterné szerencsével jár, és senkinek sincs baja a pénzzel, akkor szabad a vásár az egész Felsővidéken s odaát Erdélyben is. Erősen kioktatták Haydtnét, mit mondjon, ha netán mégis észreveszi valaki a pénzzel való turpisságot. Nem is vitt sokat magával. Most már Haydt Krisztián is belátta, hogy legjobb, ha az asszony indul. Mosolygós, ártatlan kék szemevei, vidám

szavával, kövérkés arcával ő háritja el magától leginkább a gyanút.

Így történt aztán, hogy Haydt Krisztiánné asszony egy hóhullásos január végi reggelen feltelepedett kedves 108

sógorának, Ocsovay Gábornak, a süvegesek céhmesterének kocsijára, és zörgő ládák, téli bundák között, szalmával bélelt szekéraljban útnak indult Dobronya felé, hogy aztán elérvén a Garam partját, Zólyomon át Besztercére juthasson, Ocsovayné is velük tartott, a sógorasszony, ő nemcsak a vásári sokadalmat akarta élvezni, hanem az eladásban is segített, lévén neki fürgébb nyelve, mint az urának. De ha már vásárba mentek, Haydt Krisztiánné is vitt néhány asztali órát — régi rendelése volt a beszterceieknek — s három zsebbélit, hogy pénzt szerezzen azokon is.

Zsibongott már valamiféle nyugtalan érzés Cotta-Condotti kapitányban, hogy jó lenne kereket oldani a hamis pénzekkel, de mint a kártyás, aki nyelésben van, és nem óhajt felállni az asztaltól, a kapitány sem akart egyelőre megválni kedves multságától, a pénzcsináló vastókéktől. Pedig a barsi cigányon kívül már két másikat is elfogtak a városban, egy vásárost odalenn Új-bányán, egy lócsiszárt meg Korponán, akiknél szintén hamis pénzt találtak; de bátran kivágták magukat, nem szolgáltak semmi bizonyossággal, vallván, hogy ők is úgy kapták. A kapitány kezébe is eljutott néhány hamis pénz, háromban a magáéra ismert, megkoptak már a sűrű forгатásban. Úgy üdvözölte őket, mint régi jó barátokat, akik kalandos útról tértek meg, de nem tudnak beszélni. Fitymálva bírálta a többi hamisat, kezdetlegesen voltak. Gyártóik ötvenet érdemeltek volna a talpukra.

A kártyáról most eszébe jutott valami. Azon gondolkodott, hogy amíg Haydtné haza nem fordul az új rézlemezekkel, nem lenne jobb, ha kicsinyég eltűnik a városból, nem mutogatja annyit magát. Tartott attól, hogy netán Hell Mátyásba is belebotlik jártában-keltében, és a bányák felügyelője a napvilágnál ráismer. Ezt semmiképpen sem óhajtotta. A két brandenburgi szorgalmasan látogatta a bányákat — már a harmadikat 156 nézték, de az aranycsinálás titkára még mindig nem jöttek rá — , Wolffen János meg annyi ásványi gőzt fa-csartatott a szepességi lepedőkből a bórzsákokba, hogy talán az egész bécsi udvart ellátja vele. Ő is távozóban volt már Selmebányáról. Cotta-Condotti kapitány tehát még aznap, amikor az órásné Besztercére utazott, maga is lekocsizott Vihnyére. Magához illő úri társaságban óhajtott szórakozni, meleg gyógyvizben fürödni, világot látni, vizsga szemek elöl néhány napra eltűnni.

Mindjárt meg is találta az úri társaságot az első meleg fürdő után a tágas fürdőházban. Néhány tiszt ütötte el a téli napok unalmát francia kártyákkal, de a kapitányt nem elégitette ki a francia kártyák okozta izgalom. A kuruc tisztok nem játszottak hazárdot, a fejedelem erősen tiltotta tisztjeinek a nagy tétékben való kártyajátszást. Ennél fogva Cotta-Condotti kapitány kezdetben unatkozott. Harmadnap már úgy érezte magát, mint aki a sok fürdésben penitenciázott, minden bűnétől m.egszabadult, új életet kezdhet.

Ez az új élet rögtön meg is kezdődött a kockajátékosok asztalánál. Átült hozzájuk. Izgalmasabb szerencsét ígért a kocka, mint a kártya, pillanatok alatt dől el a kockán, ki a nyertes, ki a vesztes. Gondolkodni sem keU sokat fölötte, legfeljebb három számot kell összeadni tudni. De az sem körülményes: ha legkevesebb, akkor három, ha legtöbb, tizenhatsz. Volt, hogy első rázásra rögtön számoltak s osztottak, volt, hogy tízes sorozat után adták össze az eredményt. De ezen rendszerint összevesztek, mert senki sem emlékezett a dobásokra, papiros pedig nem volt kéznél, hogy írják. Maga kockájával játszott mindenki, ámde játék előtt gondosan megvizsgálták egymás kockáját, nincs-e rajtuk titkos jel, bennük eldugott pici súly, hamisság.

Cotta-Condotti gróf szerfölött kedvelte ezt a játékot. Kocka mindig volt nála, mióta azonban pénzesinálásra
109

adta a fejét, nem volt sem ideje, sem kedve kockát vetnij Selmecen. Most azonban társaságot talált. Egy kókadt, | hektikás, csüzos udvari titkár, egy labancból vedlett hadnagy, egy kövér losonci lócsiszár és a nagy hangú, vitézi hírű Varjú kapitány gurítgatta a kockákat a széles asztalon.

Először három próbakört ráztak, talán azért, hogy a kockák megszokják az asztalt meg a társaságot, aztán mindenki meggyőződött róla, hogy a kockák szabályosak. Minden játékos maga elé rakott egy-egy kis halom pénzt. Kezdetben a játék nem volt érdekes, ki mennyit nyert, annyit is veszített, legfeljebb a vérmes kuruc kapitány rügött nagyokat az asztal alatt haragjában, ha csak alacsony számok hullottak ki a pohárból. De minél dühödtebben rázta Varjú kapitány a poharat, Belzebub különös rendeletéből annál kevesebb pont hullott ki belőle, míg Cotta-Condotti előtt halomba gyűlt a pénz.

— Adhatok kölcsön? — kérdezte udvariasan a gróf. Varjú kapitány ékköves markolatú kis buzogányát dobta az asztalra:

— Itt a zálog. Kérek.

A gróf a fél kupac pénzt Varjú kapitány elé tolta, s mintha ezzel a szerencse is átpártolt volna Varjú kapitányhoz, gyorsan visszanyerte pénzét. Cotta-Condotti gróf savanyúan pörgette a kockákat, szidta magát. Ekkor lépett a játékba Kopp Ulászló, a labancból vedlett hadnagy. Néhány ezüstpénzt rakott ki maga elé, és megrázta a kupát. Háromszor veszített egymás után. Azután folyton csak nyert. Tízszéri nyerés után kétszer-háromszor mindig veszített, aztán újra nyert kilencszertízszert. Varjú kapitány homlokán kidagadtak az erek Arról volt híres a komáromi Varjú Ferenc, hogy egymaga nekirúgatatott szakasznyi vértessnek, sohasem félt. Bercsényi főgenerális szerint Varjú kapitány rég megholt volna már, de dühe tartotta életben, meg persze híres nagy ereje. Varjú kapitány azonban most nem 158

Á

vértessék ellen küzdött, hanem három kis kocka ellen, és sehogy sem tudta megérteni Kopp Ulászló ismétlődő, hosszú nyerési sorozatait. Nagyokat rúgott a padlóba.

Cotta-Condotti kapitány viszont csendesen figyelt. A kínosan ismétlődő sorozatokat ő is észrevette, ebben az iskolában sem volt már ifjú tanulógyermek, s összehúzott pillái alól kezdte figyelni a hadnagyot. Mindenki szerencséjének hajója hullámozott, csak Kopp Ulászlóé maradt állandó. Halomba állott előtte a pénz.

Cotta-Condottinak alig fertályóra kellett, hogy kitanulmányozza a csalást. Kopp Ulászlónak bő ujjú dolmánya volt. S a dolmány lobogó ujjában — franciás divattal csipke is fődte a dolmány ujját — még egy kocka rejtett. Egy negyedik. Ezt cserélgette a labancból lett hadnagy, amikor veszíteni akart, vagy nyerési sorozatát indította meg.

A nyerő kockában, a hatpontos számlappal szemben pici ólomnehezék volt oly ügyesen belenyomva, hogy nem lehetett észrevenni. Valahányszor eldobta kockáját a hadnagy, az ólomnehezék mindig a hat pontot fordította felülre. S még egy bűvésze volt a hadnagnak: a másik, könnyű kockát viszont, ha akarta, dolmánya csipkés szegélyével észrevétlenül fordította nyerőre. Ennélfogva Kopp Ulászlónak mindig két nyerő kockája lett.

Cotta-Condotti kapitány elismerően bólintott; mindig hódolója volt az ügyes szemfényvesztésnek, de ezt a kettős varázslatot még ő sem ismerte. Pedig ha szemfényvesztésről volt szó, neki sem kellett mesterekhez fordulnia tanácsért. Játszott ő már hamis kockával Veszfáliában, és látott csipkés ingujjal kockát okos lapjára fordítani Meránban, olaszt. Hogy azonban a kettőt egyszerre is lehet csinálni, ezt nem hitte eddig. Gondolatban

mélyen megemelte süvegét a varázskezű Kopp Ulászló előtt. Ez többet forgott már életében jó társaságban, mint ő. Rászánt tehát néhány hamis ezüstpénzt

111

s egy halom rézpoltúrát, hogy alaposan megtanulja Kopp Ulászló mesterségét. Önlcéntelenül utána csinálta. Végül a hektikás udvari titkár meg a haragos Varjú kapitány elől elfogyott a pénz, csak a lócsiszár tartotta még magát, de ő is már harmadszor nyúlt erszénye mélyére.

Cotta-Condotti most cselekedett. Egy észrevétlen pillanatban oly ügyesen sodorta magához Kopp Ulászló ólommal bélelt kockáját, és gurította helyette oda a magáét, hogy még a labancból vedlett hadnagy sem vette észre. Cotta-Condotti egymás után háromszor próbálta ki a hadnagy kockáját, mintha a magáé lenne. Mind a háromszor nyert, igaza volt hát! De nem őhajtotta a szerencsét kísérteni tovább, a kockára másutt volt szüksége. Eldugta tehát a hamis kockát egyszer s mindenkorra. Kopp Ulászló nyerő sorozata megbomlott. Akármelyik kockát varázsolta elő dolmánya ujjából, egyik sem nyert neki.

Elfehérédett. Keze megremegett, már a csipkeszállal való szembényvesztést is eltévesztette idegességében. Szája szélét rágta, gyanakodva hordta körül a pillantását, legártatlanabban a gróf vizsnoozta, legmérgebben Varjú kapitány. Mert a szerencse megint elpártolt Varjú Ferencről.

Nem is bírta tovább Varjú kapitány. Már lánggal lobogott. Ilyen haragjában rúgdatott neki ősszel tucatnyi vértés katonának a zólyomlipcsei réten. Felugrott, kitaszította maga alól a széket, s olyan dühvel, amilyennel kósza labancok kompániájának rohant tizedmagával, csapott az asztalra:

— Csalás! Kend hamisan játszott, hadnagy uram!

Kopp Ulászló remegő ajakkal kelt föl, s közben az asztal alá pillantott, nem gurult-e oda a kockája. De azért önérzetesen felelt:

— Ebet gyanúsítsunk, kapitány uram, ne embert! Varjú kapitány sem volt mai gyermek a kockajáték-

111

ban: suhintott még 5 már hamis játékost Szekszárdon, a prépost tisztartóját, hogy lepedőben vitték haza. Ha mindig tiszta becsülettel játszott is, értette a hamisságot:

— Mutassa a kockáit! — rivallt a hadnagyra.

Kopp Ulászló magasra emelte a fapoharat, mintha áldozati kehely lenne, s asztalra borította belőle három kockáját. Varjú Ferenc gondosan vizsgálta meg őket, egyenként, mintha latra mérné mindegyik oldalát. De a kockákban nem talált vétket.

— A kegyelmedét is! — fordult az udvari titkárhoz. Az nem is mert ellenkezni; szó nélkül hengerítette végig a poharat az asztalon, kipotyogtak belőle a kockák. Azokban sem volt hiba és a lócsiszáréban sem. Minden kocka becsülete fénylett. Varjú kapitány a fejét csóválta. Cotta-Condottihoz fordult:

— Ha meg nem sértem, gróf uram...

A gróf akkora önérzettel húzta egyenesre magát, mintha a pápa őszentsége svájci gárdájának lenne az ezredese, és-egyenesen az Angyalvárért lenne felelős. Az Angyalvár magasából mondta:

— Helyes. De a kegyelmedét is!

Most Varjú kapitány egyenesedett ki egy brigadéros kevélységével:

— Legyen — válaszolta —, az enyémet is!

A gróf fenéig akarta kiüríteni a siker serlegét:

— Ha az én kockáim sem hamisak, megvív velem kegyelmed! Varjú kapitány egy pillanatig gondolkodott. Non azért, mintha nem mert volna abban a nünutumban kiugrani egy szál meztelen kardra, hanem mert a fejedelem a pihenő hadaknak igen szigorúan tiltott minden párbajozást; parancsolván, hogy az ellenségre menjenelc, ne egymásra. Még palotás apródjainak is az volt a büntetésük — pedig igen kedvelte őket —, hogy ha összeszólalkoztak, összeverekedtek, akkor sértőnek és sértett-
161

nek egyaránt a harcmezőn kellett megmutatnia bátorságát, és az győzött — aki labancot győzött vagy fogott eL Egmást azonban nem üthették. De hát büntetés lett volna e a mezőn való harci vitéség egy Varjú kapitánynak? Ennélfogva a kihívásra ezt válaszolta:

— Megvívok azon a módon, amiképp a fejedelem tisztek pihenő idejére ezt rendeli.

A gróf bölintott. Nem egészen értette, mire céloz a kapitány, a fejedeleni bajvívó feltételeit sem ismerte még, de látatlanban elfogadta. Asztalra borította kockáit. Vadonatúj kockák voltak, Bécsben szerezte őket, 3 egyik sem hamis. Varjú kapitány ide-oda gurította őket, újra kirázta a pohárból, s a fejét csóválta. Sehogy sem értette a dolgot Bizonyosra vette, hogy valaki csalt Azon bosszankodott, hogy most már sohasem fog rájönni a titokra.

— A boszorkány játszott kegyelmetek kezével? — dühöngött és ő is asztalra gurította a maga kockáit. Egy kocka a székek alá pottyant a szolga szedte föl. Cotta-Condotti grófnak nagy kedve lett volna Varjú kapitány kockái közé csempészni a hamisat, csupa incselkedésből,

hogy a kapitánynál találják meg a bélelt kockát de szüksége volt még a hamisra. Erőt vett magán. Kopp Ulászló a szemét meresztgette, s nem hitt önmagának. Kockája, amely annyi pénzt hozott neki, kézen-közön eltűnt

Varjú kapitány diadalmasan pillantott végig a magáein:

— Egyik sem hamis. Brünn városából kaptam. Megvívhatimk.

Cotta-Condotti gróf a kardjához kapott. Nem sok jó ígérkezett Varjú kapitány szemforgásából, s arról is hallott már, mily ügyesen forgat a kapitány pallost fringlát török szablyát francia koszperdot döfköd a gyiklesővel, viszont ő maga sem volt ebben a tudományban jeltelen legény, 162 — Hol s milyen karddal? — kérdezte. -- S hogy szól a fejedelem parancsa?

— Én ezzel — dobta asztal tetejére Varjú kapitány a maga háromujnyi széles fringiáját.

A gróf kardja sem volt hitványabb, jó előérzettel a nehezebbik, szélesebb pengéjű török kardját hozta magával; hajlott, szablya alakú harci szerszám volt, dö-möcki acélból. Kidobta 6 is a középre:

— Én pedig ezzel. Hol és mikor?

— A pincében, most — felelte Varjú kapitány nyugodtan. Cotta-Condotti vállat vont. Tovább nem érdeklődött Bátor szivek vizsgáján nem akart gyávának mutatkozni, ördög ismeri ki magát ezekkel a magyarokkal. Miért akar ez a heves kuruc éppen a pincében kaszabolódni? Szép, fehér, nyájas mező nem jó? De csak indult Varjú kapitány után le a pincébe. A kapitány úgy tudta az utat, mintha örökké a hordók között nevelkedett volna. Az egyik szolgálja elől vitte a gyertyát a másik hátul. Közül ballagott a két bajvívó meg a két bajlátósegéd. Tanúk is kellettek. A hűvös, borillatú pince tele volt hordókkal, ki üresen kongott kiben még locsogott a ver-peléü.

Varjú Ferenc ledobta dolmányát:

— A megküzdés e szent helyen történik. Szentnek nevezte a finom borillatok miatt A gróf kételkedve hurcolta körül tekintetét:

— A hordók között? Nincs elegendő hely az ugrásra. Varjú Ferenc kapitány megkocogtatott egy dongát:

— Nem a hordók között, hanem a hordókon, gróf uram.

Látom, hogy még mindig nem érti. Az győz, aki nagyobbat sújt a dongára, csak kau-dja el ne törjön, mert akkor nem ér a háború! A hívó kezd.

A gróf fejében most gyulladt ki a gyertya. A fejedelem nem tűr ugyan véres párbajt tisztjei között de az erővel való vetélkedést szívesen megbocsátja. Akkor hát

114

legyen! Maga is ingujjra vetközött, s bár fölötte sajr nála kardját, ha netán eltörne vagy kicsorbulna, magasra emelte, megvillogtatta.

— Melyiket? — kérdezte.

— Azt — mutatott Varjú kapitány egy tizakós hordóra —, azt! Cotta-Condotti ennek a bajvivásnak mikéntjét is értette. Kisebbfajta söröshordóval mivélték már ezt Co-burg-Gotha várában annak idején. Jól megforgatta a szablyát, és sújtott. Keresztbe a dongán, hogy vasabroncsot ne érjen. AÜg birta visszarángatni a kardját. Háromszor sújthatott, harmadszorra a kard éle erősen kicsorbult. Hol talál jó kardkovácsot?

Bánatosan húzkodta ki a dongából, oly erősen beszorult, hogy minden erejét meg kellett feszíteni, de legalább becsülettel végzett

Ellenfele következett. Varjú Ferenc magasra emelte a széles pallost, suhintott vele egyet akárha a világot is szétvágta volna pihent erejével, és akkorát csapott a dongára, hogy a bor azonmód kicsurrant a finom hasadékon. A kardot pedig ki sem lehetett cibálni belőle, úgy közéje szorult A kapitány székre áUt, s a magasból rángatta ki kardját nagy nehezen. A bor lassan terjengett a földön. A kuruc kapitány diadalmasan nézett szét:
— Elég egy próba, vagy folytathatom?

Bajsza megreszketett nünt mindig, amikor erős indulatba került Leccsatolta bőrövérol kicsi buzogányát és meglóbálta feje fölött:

— Ha bizonyítéknak kevés, egyetlen ütéssel verhetem be egy húszakós fenekét — mondta gyanús csen-dességgel

De ezt már a fogadós sem bírta türelemmel tovább. Észvesztve csalinkázott le a csúszós lépcsőkön, és könyörögve karolta át Varjú kapitány csizmáit:

— Nagyviram! Vitéz kapitány uram! Kímélje a hor-**164** dót, az utolsó egri borom van benne. Mi végre az erő, ha bor nem táplálhatja? Varjú kapitány megemelte a hangját:

— Igaza van. Elfogadják az urak becsületelem próbáját s azt, hogy győztem?

— El — bölintott valamermi.

A fogadós bögrét tett a csorgó verpeléti alá, egyetlen csöppje se menjen veszendőbe, a többiek csörtetve másztak föl a lépcsőn. Csak Varjú kapitány dűnnyögött:

— Győztem, igen. De ki vallja meg nekem, volt-e suskus a kockákban? Mert azt még most sem tudom.

Kopp Uláslzó sem értette sorsát. Az ördög cserélte ki a kockát.

Cotta-Condotti megtapogatta zsebében a titkos kis kockát. Az ördög kockája hallgatott.

Másnap a gróf vissza is utazott Selmecre. A vihneyi gyógyvizből elege volt.

Varjú Ferenc kapitányt azonban nem hagyta nyugodni a kockajáték kudarca. Nem kedvelte, ha rászédtek, s azt is megtanulta már hadi élete folyamán, hogy nem mindent lehet kard élével, istencsapása-suhintás-sal elintézni. Cotta-Condotti gróf ugyan azonnal elkészönt, de a többiek maradtak. Varjú kapitány végighurcolta hollótekintetét a társaságon. Végére akart járni a dolognak.

— Bort — parancsolta a vendéglősnek — és kockát Folytatjuk. Késő délutánra járt már az idő, a hektikás udvari titkár ódozkodni próbált:

— Inkább mennénk a fürdőházba. Jó meleg van ott, természetünk is megnyugszik.

— Természetünk a játékban nyugszik meg — felelte Varjú kapitány igen-igen halkán, de roppant csendes-ségéből haragos erő zengett. Egyik sem mert eUrücezni, mert tudták, hogy a kapitány mindig keze ügyében tart-

166

ja haragja vesszejét, a pallost. Ha azt nem, akkor a buzogányt

Engedelmesen ültek asztalhoz. Koppant a pohárban a kocka, rázták szorgalmasan, s hogy nem volt a kockák között hamis, egyképpen vesztettek-nyertek, ahogy éppen a szerencse istenasszonya kedvezett, vagy mutatott fricskát valamelyiknek. Kopp Ulászló zavarodottan játszott a szerencse istenasszonya őt fricskázta orron legtöbbször.

— Újra bort! — kiáltott a kapitány.

A pince gőzétől, a kockák folytonos pörgésétől, a poharak gyakori ürítgetésétől mindenek megzavarodtak, a fejekben köd és gőz támadt. Kivéve Varjú kapitányéban. Kopp Ulászló homloka néhányszor lekoppant az asztalra, szemében vérerek piroslottak. Látszott megártott neki a bor.

Varjú Ferenc ekkor megszorította Kopp Ulászló csuklóját:

— Valld meg, hadnagy, hogy csaltál. Te csaltál, csak te lehettél. Miként cselekedted, vaUd!

Kopp Ulászló tekintetében ijedt ördögfiókák kergetőztek, de még tartotta magát:

— Nem csaltam — dadogta.

— Még bort — rendelkezett Varjú kapitány —, az erősebbet, az egrit!

Teletöltötte a kockajáték fapoharát, azt nyomta a hadnagy szájához. Mintha libát tömött volna, a hadnagy akarva-akaratlan nagyokat nyelt; pilula volt ez neld, méreg. Szeme beledagadt

— Ha nem vallasz, a selmeci kínzónak adlak. Kopp Ulászló feje nagy nehezen felemelkedett bizonytalan nyelvel pöcögte:

— A kocká! Dan ólomgöbecske volt

Varjú kapitány fellélegzett. Mégis igaza volt hát a vallatás most sem sikerült rosszabbul, mint amikor espiónok után nyomozott a lehotai erdőben. 166

— No látod, beste lélek! — mondta nyugodtan. Zsebébe söpörte pénzét, eltette kockáit, felállott, hangját nyújtózott. A többiek megkövülten meredtek rá, mert nerri jót jóstoltak Kopp Ulászlónak, de tisztelték is a kapitányt nagy eszéért. Varjú kapitány továbbra sem emelte hangját Ezt mondta:

— Vigyétek a hóra, dörzsöljétek eszméltre, térjen magához.

Kopp Ulászló engedelmesen botorkált a hektikás titkárral,

a lócsiszárral s a szolgálakkal a fogadó előtti havas kertecskébe. Végigfektették a havon, arcát dörzsölték, gyomrát dögönyözték, nem nagy kiméletteL A ló-csiszárban különösen fortyogott a düh. Akkorákat hengerített a hadnagyon, mintha farönk lett volna.

Visszatámogatták Varjú kapitányhoz, de annak még mindig nem volt elég józan a hadnagy.

— Fürdessétek meg az ebgt! — mondta.

Kopp Ulászlóval egy óra múlva tértek meg a játékosok; meleg vízben áztatgatták, fürdőszolgákkal paskoltatták, s az ébresztés annyira sikerült, hogy Kopp Ulászló olyan

józan lett, mint a vízben ficáncoló harcsa.

— Mindez miért? — kérdezte a hadnagy hetykén.

Kegyelmed hamis vallomásra készítetted Be voltam rúgva, magam eUen beszéltem. Cotta-Condotti gróf csalt

— Könnyű a távollevőt vádolni — legyintett Varjú kapitány

—, csak azért józanítottalak ki, te hadnagy, mert részeggel nem vívok. Hozzátok a pincébe.

Kopp Ulászló megkötötte magát:

— Nem csinálom végig azt a bolondságot. Bizonyítsa be, kapitány uram, hogy csaltam. Meglelte nálam a hamis kockát?!

— Hozzátok a pincébe! — ismételte a kapitány, nem is törődött Kopp Ulászló ellenkezésével.

Odakint már este volt. Néhány lámpás ember imbolygott az úton, a fürdőház ablakszemei elaludtak, valahon*

117

nan vidám muzsikaszó hallatszott, Varjú kapitánynak hirtelen jókedve kerekedett, megpöndítette sarkantyúit. Előbb azonban el kell intéznie a hadnagyot. Hat gyertya lángja imbolygott a pincében; a fogadós újból reszketett, hogy Varjú kapitány megint melyik hordóját találja csapra ütni a fringiával, s erősen ajánlotta a legszélsőt. Üres is volt, korhadt is, harci próbára éppen alkalmas.

Kopp Ulászló savanyúan nézett a próbahördóra. Még a vékony dongájú hordót is nehezen vágná keresztül. Megint csak a kapitány marad a győztes.

— Kegyelmed süjt először — mondta szenvedetűl, mintha nehéz láz gyötörné —, kegyelmed a hívó.

— Most másképp lesz — intett a kapitány —, állítsátok talpára azt a két húszakóst!

Senki sem tudta, mi következik. A két szolga meg a lócsiszár azonban engedelmesen feküdt neki a két húsz-akósnak, és fenekére fordította. Varjú kapitány felugrott az egyikre.

Megvillogtatta kardját.

— Nosza, komám, huppanj a másikra, ne mozdulj! Kopp Ulászló csak most vette észre, milyen bajba

jutott. Izzadságcsöppek jelentek meg homlokán:

— Kapitány uram, igazi bajt akar vívni? Tiltja a törvény.

— Csalók ellen csalók törvénye jó — kiáltotta Varjú kapitány —, kezdjük, hadnagy uram, türelmetlen ember vagyok!

Ott állott a kettő a hordók tetején. Már az is felér egy kiadás sebesüléssel, ha valaki lezuhan a hordóról, úgy üti meg magát, ha ugyan kardjába nem hull. Hát még, hogy szinte mozdulni sem lehetett a hordó tetején, csak suhintani, vagy áUni az ütést.

— Gyertyákat, fáklyát, hogy lássunk! — parancsolta Varjú kapitány, s felemelte a kardját.

Csengett, szikrázott a penge. A hadnagy is ügyesen vívott, csak éppen mozdulni nem tudott. Először ő ta-168

lálta el Varjú kapitány kezét, hogy kiserkedt a kapitány vére, aztán a kapitány ütötte ki Kopp Ulászló kezéből a kardot. A kocsmáros nyújtotta vissza neki; újfent pengtek a pengék. Egyszer aztán a hadnagy leszökkent a hordóról:

— Ellég volt — mondta —, így nem tudok.

Varjú kapitány azonban nem tűrte, ha kihívását az ellenfél irányítja, amikor pedig ő a sértett

— Nem? — Még jobban megemelte hangját: — Nem? Ha így nem tudsz, akkor legyen másképp. Pattanj föl arra a hordóra!

És a legnagyobb hordóra mutatott, amely domború hasával feküdt a földön.

— Mozog! Gurul! — ellenkezett Kopp Ulászló.

— Mozogj, eblelke! — a kapitány már karddal ker-

118

gette föl Kopp Ulászlót a hordó oldalára. Kopp Ulászló felugrott, de a másik oldalon le is borult

— Tartsd magad, most persze meggy avul tál! — ugrott föl Varjú kapitány is egy másik hordó oldalára, de olyan ügyesen tartotta magát, hogy hiába gurult a hordó ide-oda, nem esett le róla.

Kopp Ulászló végképp nem tudta, arra vigyázzon-e, hogy le ne boruljon a mozgó hordóról, vagy a kapitány keze járására ügyeljen.

Ügy látszik azonban, hogy minden hordó Varjú kapitány jó barátja volt akár egri, akár verpeléti, akár put-hóki bor lötyögött benne, mert pottyantás nélkül tartotta a kapitányt.

Kopp Ulászló eszeveszettül hadonászott maga körül. Végre a hordó a falnak gurult a hadnagy a nedves falnak vethette hátát. Varjú kapitány fürgén utánagurult Még két lapos vágást tett és a hadnagy vérző homlokkal esett le a hordóról Megszüntette a harcot.

— Pardont kérek — nyögte a homokban.

Varjú kapitány egyet suhintott az üres levegőbe, s hüvelyébe dugta a fringját

— Hitemre mondom, többet nem fogsz hamis kockákkal játszani! — fordult vissza a lépcsőről Odafönt kiitta maradék borát és szállására ment A hadnagnak még volt annyi ereje, hogy mondja:

— Vagy talán majd a gróf játszik a kockával Kecske legyenek, ha nem **az** vitte el

no

16. A KOCKA TOVÁBB PÖRDÜL — ES MOST MÁR NEM ÁLL MEG

A Eenedikü-háznak volt a legnagyobb emeleti tenne **a** gazdag bányapolgárok negyedében, ha az ember nem számította a Rlagas Házat meg a HeUenbach-palotát Farsang idején, táncok évadján háromszor nyílt meg a Benedikti-ház a polgárság előtt, hogy tánkra kerekedjék a fiatalság, és csendes mulatozásban keressen vigasztalást az öregség. Az öreg Benedikti nem fizetett rá; italmérési joga is volt, a pincében ilyenkor csapra veretett néhány hordót, ihatott kedvére polgár is, nemes kviruc tiszt is. Két lányát is így adta el, Katkát meg Teréziát; arra sem fizetett rá, mert jól mentek férjhez. Még egy lánya volt, a középső.

Borbála. Borbála volt a legszebb mind a három között, s azért nem ment férjhez, mert igen válogatott. Ügy látszott azonban, hogy ez a farsang Borbálának **is** elhozza a jövődöbelit, a besztercebányai réz-hámorost, Szalay Sebestyént, Szijrugós hintón érkezett Szalay Sebestyén — fiatalon örökölte apjától a hámort, tehette —, s mondogatták, hogy már jegyajándék is rejtezik a Szalay Sebestyén útládájában,

Bélabányai bányászok voltak a síposok, kürtösök, jeles hegedűsök; ők értettek legjobban a muzsikához, egyszer még a nyitrai püspök is meghívta őket muzsiká-» lásra.

Az emeleti szalában áUt a bál, hol német módon járták a táncot, hol magyarosan. A magyarosat a kuruc tiszték hozták a messzi Tisza tájáról, pezsgőbb, zajosabb, mutatósabb tánc volt, mint a bányapolgároké, inkább ők

maguk is járták. Olyan tánc **volt ez a kuruc tánc, hogy** akár férfiak magukban **is** lejthették. Három kürtös **a** muzsikáját is értette.

Dobogott a terem padlata, Benedikti szaporán kínálhatta borát, de még málnaszörpje, szederleve is volt **a** kisasszonykák nyelvére. **A** kuruc tiszteltől mindössze azt kérték a polgár kisasszonykák, vetnék le a sarkantyújukat, amikor táncolnak, mert már kettőnek tépte meg **a** harisnyáját, cibálta szoknyafodrárt. Kelletlenül bár, **de** udvariasan engedelmeskedtek, úgy érezték magukat, mint a tollatlan kakasok.

Odalenn a földszinten három szobában is mulatoztak **azok,** akik nem kíváncsiak táncra. Hogy a mulatózók **össze ne** csapjanak a farsang hevében, az egyik szobába **a** csendes nótaszóval élő polgárokat ültette a házigazda, tamburást is mellékelte az asztalukhoz, a legtávolabbiba **í**edig néhány újonnan jött tisztet hívott meg, aldk addig, amíg az ezredeskapitány is megtisztelte asztalukat, fölötté csendben viselkedtek, de amikor az ezredeskapitány **az** illó óra után búcsút mondott bálnak és házigazdának, **s** nyugovóra tért, mindjárt megzajosodtak. Velük **sem volt** baj, nekik töröksípval fújták.

A középső szobában egyelőre csend uralkodott **és** pipafüst. **A** csend állható volt, a pipafüst nem: keserves érsekújvári dohányból égette az ördög **a** füstöt, mindenek köhögtek.

A nagy asztal körül kockázok viaskodtak. Úgy **tetszett,** el sem férnek egyetlen asztal mellett, annyian **tömörültek.** Tíz játékos fért csak asztalhoz, először **körben** járt a kocka serlege, de sokáig tartott, amíg mindenkihez visszakerült, Wolffen János ajánlatára **párban** játszottak, a szemben ülők egymás eUen. Ez **sem volt jó,** hamar végére jutottak némelyek a pénznek; fel kellett állniuk, hogy újonnan jötteknek, pénzben friss erőknak adják át a helyet.

Úgy **i**Uett, hogy a vőlegényjelölt, Szalay Sebestyén **is 172** rázzon **a** pohárból néhány illemkört, **ha** már idáig **utazott** Besztercebányáról. Nem szívesen tette. Takarékos ember volt, nem játékos lélek, s azt sem óhajtotta, hogy leendő apósa úgy vélekedjék róla, mint pazarlóról De maga Benedikti Sámuel látta jónak, ha Sebestyén **ia** játszik. Cotta-Condotti kapitány ült szemben **a** réz-hámorossal. Fiatal, jóképű legény volt, a kapitány kedvvel legeltette rajta szemét Kérdően nézett **a** rézhámo-rosra:

— Mennyi?

— Tíz poltura — felelte takarékosan Szalay Sebestyén, és kitette a pénzt az asztalra. A kapitány is any-nyit. A rézhámosor nyert Majd újra nyert Harmadszor is. Kedvet kapott:

— Hűsz poltura. Azt is megnyerte.

— Egy ezüst.

Még azt is megnyerte.

Nem nagyon ügyeltek rá a többi játékosok, mindegyik el volt foglalva a maga gondjával-bajáival, kockájávalpoharával, csak Blinkling Alexander pUlogott át az asztalon keresztül Éppen vesztésben volt, kicsinyég felállott s azon tűnődött, ne kérjen-e kölcsön házigazdájától, Kayser Vilmostól. De Kayser VUmos nem játszott, a magas politikát magyarázta a fürmendernek.

— Még egy ezüst! — mondta a rézhámosor.

De azt már nem nyerte meg. És nem nyert nyolcszor egymás után, majd ismét nyert kétszer. A rézhámosor bosszankodott, szeretett volna felállni, hogy az emeletre menjen a táncolókhoz, de úgy vélte, Uletlen dolog a harcmezőt a csata hevében hagym el. A csata két fertályóráig tartott s akkor Szalay Sebestyén savanyúan mosolyogva emelgette meg üres, hímzett selyemerszényét:

— Kifogytam.

Cotta-Condotti kapitány udvariasan kérdezte:

121

— Adhatok kölcsön?

— Nekem? — kérdezte gőgösen a rézhámosor. — Nincs nekem kölcsönre szükségem. Pillanatnyilag fogytam ki, azt mondtam. Holnap folytathatjuk, most táncba kell mennem.

Benedikti Borbála megjelent az ajtóban, kissé bán-tódottan kereste meg kék szeme sugarával a vőlegényjelöltet. Szalay Sebestyén észrevette. Zavartan áUt föl, megtörölgette ruháját, „mennem keU” — mondta.

— Még egy utolsót — indítványozta szívósan a kapitány.

— Mi legyen a tét — kérdezte Szalay Sebestyén, már menendőben.

A kapitány vállat vont, úgy tett, mintha gondolkodnék.

— Mindegy. Az én tétem az egész nyereség, kegyelmed tétje ... mondjuk ... valanú a rézhámosorból. Ötven lap réz. Friss réz.

Csak úgy, játékból, nem mintha szükségem lenne rá.

— Az sok, nagyon sok — döbbsent meg a háámosor. Cotta-Condotti vállat vont, és az előtte csUlogó pénz-halcanra mutatott:

— Ez is.

Borbála már ott állott Szalay Sebestyén mellett, s halk indulatossággal kérdezte:

— Kegyelmednek fontosabb a kocka, mint a tánc?

— Nem — válaszolta idegesen Szalay Sebestyén, és kipördítette a kockákat az asztalra.

Vesztett. Visszalökte a kockákat, a poharat; kezét úgy csapkodta össze, mint a pék, amikor üsztet szór le tenyeréről, s kissé rekedten szolt:

— Érte küldhet kegyelmed, Besztercére.

— Már küldtem — felelte a kapitány —, csak írást kell menesztenie, hogy a hámorból kiadják.

Szalay Sebestyén rábámult Cotta-Condottira, elsá

122

padt. S miközben illően kézen fogta Benedikti Borbálát, ennyit mondott még:

— Kegyelmed ördög vagy boszorkány. Cotta-Condotti is felállott, minden udvari és polgári

ülemet ismert. Meghajolt Szalay Sebestyén előtt, s foga között dűnnyögte csak:

— Köszönöm!

Ebben a pillanatban úgy érezte, valami süti a tarkóját, mintha tör hegyével szúrták volna. Hátrafordult Varjú kapitány tekintetével találkozott a pülántása, A kapitány karba font kézzel nézte a kockázókat Észrevétlenül lépett be a szobába, ő is a multság hírére lovagolt föl Vihnyéről. Már fertályórája figyelte Cotta-Condotti párbaját a rézhámorossal.

— Átkozott szerencséje van, gróf uram — mondta csendesesen.

— Átkozott véleüen — felelte a gróf —, nem ül asztalhoz?

— Megfogadtam, hogy egy hétig nem. És még nem telt le a hét

Elfordult, továbbment, belevegült a társaságba.

Cotta-Condotti kapitány most vette észre a brandenburgi fejedelem két választottját, Kayser Vilmos házának lakóit Kayser cipelte őket ide, mert már nyűg volt számára a két német, pedig ki tudja, meddig kutatják még a bányakincseket, az aranycsinálás titkát Haza-küldeni őket nem volt ülendő, hiszen a porosz király emberei voltak, ellenesei a bécsi császárnak. De amikor csak tehette Kayser Vilmos, el-elküldözgette házától a két tudós alkimistát Nem bírták a magyar bort s mihelyst felöntöttek a garatra, rögtön egymásnak ugrottak. Nem sikerült kibékülriük soha. Blinking Alexander maradék ötgarasosával újra próbálkozott és csudák csudája, végszükségében rámosoly[^] gott az alkimisták szerencséje, mert nyerni kezdett Reuss Vince játéktársa, a háromkirályok Menyhértje

122

épÍJen most kelt fel az asztaltól, Reussnál hagyta minden pénzét, s hirtelen a felesége jutott eszébe, ha hírét veszi a kockázásnak, hegedűsök helyett hegedűli eL

— Leülhetek? — kérdezte a gróf, és már telepedett is le Reuss Vince elé.

Vele is a négy vesztes, nyolc nyerés bánatát játszotta — Reuss Vincének bánat, a grófnak öröm —, de Reuss Vince ezúttal nem hagyta magát. Mintha már felfedezte volna az aranycsinálás titkát, ömlött erszényéből a pénz.

Cotta-Condotti hirtelen óvatos lett, mert Varjú kapitány újfent megjelent az asztal mellett, s egyre szű-külöbbszű szenmréssel figyelte a gróf játékát. Cotta-Condotti úgy tett, mint aki elszédült a melegben, zajban, pipafüstben, kortyolgatásban, felállott Varjú kapitány meUéje ballagott. Szórakozottan kérdezte:

— Ezek a gróf úr minapi kockái?

— Igen — felelte a gróf — változatlanul.

— Szabad megtekintenem? — kérdezte Varjú kapitány. — Mert én is örömet játszánék, ma estére mégis felfüggesztem a fogadalmat olyannyira kedvet kaptam.

Cotta-Condotti lassan markolta össze kockáit és a róka szemével pillantott körül A szék megzörrent mellette, Blinkling Alexander telepedett a szomszédos székre, bortól ködös fejjel, és ezt mondta:

— Most elagyabugyalom kegyelmedet Reuss Vince! Dobjink tizennyolcat

— Kenddel is játsszam? — nézett végig rajta Reuss Vince. — Nem elég nekem kend pusztá látása is egész nap?

Blinkling Alexander kidobta a kockáit:

— Tizennyolcat három rázásra! Kockái végigpördültek az asztalon.

Varjú kapitány pedig sebhelyes tenyerébe markolta a gróf kockáit, egyenként vette szemügyre őket A gróf fel sem emelte szavát: 176

— Egyszer már megküzdöttünk a kockák becsülétéért, kapitány uram, másodszer már nem hordón csapkodunk!

Varjú kapitány erre nem felelt. Visszaadta a kockákat.

— Szabályos kockák. Akár játszhatxmk is velük.

— Kegyelmeddel nem! — vágta fel fejét Cotta-Condotti. — Ha kétkedett bennem, én is kétkedem kegyelmedben. Játsszék mással.

Varjú Ferenc kapitány megmarkolta a széket, úgy tetszett, a támlája mindjárt szétmorzsolódik a kezében:

— Majd tavaszi mezőn mutassimk bátorságot, kapitány uram, ha ugyan jelentkezni mer egy kis portyára, kapitány uram!

Erősen megnyomta a hangját s a rangot Cotta-Condotti is megnyomta:

— Én merek, ha kegyelmed is mér, kapitány uram! — s miközben ezt mondta, lopva az asztalra púlantott.

Az asztalon Reuss és Blinkling, a két ellenfél mérkőzött egymással. A grófi kapitány kissé rátámaszkodott Blinklingre, s két kocl[^]arázás között részvétellel kérdezte:

— Talán párbajt vívott kegyelmed, vagy féltékeny vőlegény marta meg az arcát, hogy ennyi a friss sebhely rajta?

Blinkling türelmetlenül legyintett, Reuss Vince felelt meg helyette csúfondórosan:

— A bányarém harapta meg, karmolta végig oda-leim.

Cotta-Condotti belebámult Blinkling arcába:

— A bányarém? Az is van a bányában?

— Azzal küzdöttünk meg — dűnnyögte Blinkling kedvetlenül, és újra megrázta a poharat. Már ötödször nyert A grófnak az volt a sejtése, hogy a bányarém ő maga volt, a maga keze nyomát vélte BUnKling Alexander arcán. Nénü elismeréssel tekintett mesterművére, de aztán a kockajátékot figyelte. Reuss Vince alig nyert egyet-kettőt, mindig Blinkling Alexander kockája for-

124
dult hatosra. Cotta-Condotti már szerette volna ügyesen visszacsenni a nyerő kockát ismét, mert az előbb ő csempészte Blinkling elé, hogy Varjú kapitánynak tisztességes kockákkal szolgáljon, de a játékot már any-nyian figyelték, s a grófnak még csak csipkés szélű dolmányujja sem volt, mint Kopp Ulászlónak, ennélfogva hiába próbált varázsos mozdulatokat tenni az asztal fölött, kockáját nem tudta visszaszerezni. Izgalmában rá is szólt BUnKling a grófra, s elhessegette a szüntelen fölötte nyújtózó kezét:

— Ne ártogasson most itt, gróf uram, nem látja, nyeresben vagyok?

Maga sem értette hirtelen rászakadt roppant szerencsését. Már tizenhatodszor vitte el Reuss Vince tétjét, Reuss dühében ajkát rágta, a padlót rugdosta, szeretett volna feláUni, de abban reménykedett, hogy a következő dobással mindent visszaszerez megint. A következő dobás sem sikerült, s a rákövetkező sem, minden pénzt, tétet maga elé gyűjtött nagy halomba BUnKling. A többiek abba hagyták a játékot, felálltak, egymás feje fölött ágaskodtak, úgy bámulták BUnKling Alexander döbbentő Szerencsését

— Alkimista — sügta Kayser VUmos a szomszédja fülébe —, jobb varázsió, mint a társa.

Ebben a piUanatban szólalt meg Varjú Ferenc kapitány. Közelebb lépett az asztalhoz, hatalmas tenyerét hirtelen

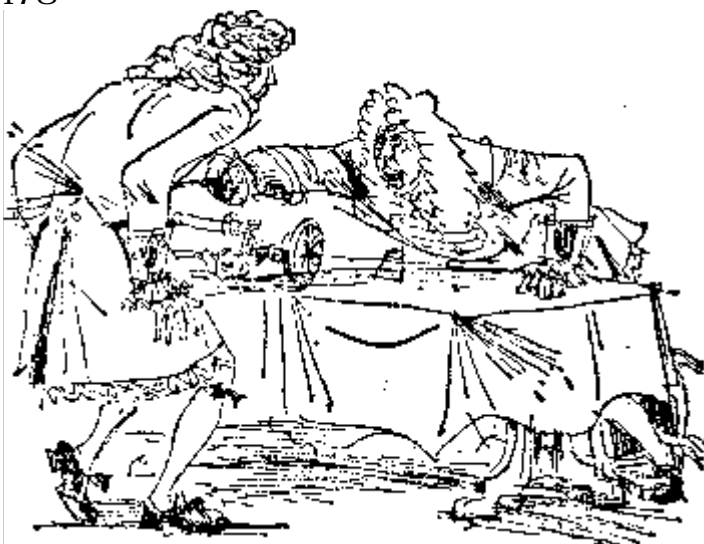
ráfektette a pörrenő kockákra, s még mielőtt BlinkUng a kezére csaphatott volna, vagy Cotta-Condotti kapitány visszacsenhette volna ölobbetétes kockáját így szól Varjú kapitány a döbbsent csendben:

— Nem varázsló. Megvan a kocka! A kocka hamis. Két ujja közé fogta a bűnös kockát, és magasra mutatta:

— Napok óta keresem, megtaláltam. Kérem a házigazdát

Benedikti Sámuel uramat és a fürmender urat vizsgálják meg a kockát!

i78

Benedikti nem először látott életében hamis kockát, a fürmender sem volt már gyermek az ügyesfajta bűnöcskék megállapításában. Szakértően pörgették meg a kockát, egyensúlyozták, s helyeslően bólintottak:

— Hamis.

Blinking Alexander arcából kiszaladt a vér. Olyan sápadtan tápázkodott föl a székről, mint a meszelt fal:

— Nem értem. Hogy került hozzám? Én tisztességgel játszottam.

— Én is azt nem értem — felelte Varjú kapitány élesen, és Cotta-Condottira nézett:

— Gróf úr sem érti?

Cotta-Condotti kettélárta a kezét, tehetetlenül:

— Én sem.

**Blinkling még mindig a kockára meredt, a többiek meg reá.
De aztán a következő lépés észvesztő gyorsasággal
közeledett, meg sem lehetett állítani a rohanót Pillanatok
alatt zajlott le minden.**

126

Mert Reuss Vince felugrott, elordította magát:

— Csaló! Hanüsjátékos!

És már szűrt is. Gyíklesőjét rántotta ki tokjából, keresztüldőfött az asztal fölött. Pontosán társa szívébe. Blinkling lehanyatlott, ráborult a pénzek hahnára, néhány csöpp vére az aranyakra hullott, aztán lassanként alácsúszott az asztal alá.

Mire hozzákaptak, már nem volt benne élet.

— Öóó! — kiáltott keservesen Benedikti SámueL — Vége a szép farsangi mulatságnak.

A mozdulatlan csönd csak egy pillanatilag tartott A szót s az intézkedés mozdulatát Baltazár Alexius, a fürmender találta meg. Odalépett az idősebbik alkimistához:

— Kend ezennel fogoly. Selmecebánya város börtönének foglya. Kövessen!

Odakinn, a konyhában, a cselédek között üyenkor mindig akadt egy-két városi darabont, aki a maradék pecsenyét eszegette, a maradék bort iszogatta, és a cselédlányokkal cicázott. Azokat parancsolta elő a fürmender, velük fogatta le s kötöztette meg az öreg alkimistát

A mulatságnak vége lett. Ijedten rebbent szét a farsangoló polgárság, tapostak haza kicsi cipellőjükben a szépasszonyok, piros arcú lányok, vonultak a legények, katonák és tisztés bányagazdák.

Mire az utolsó gyertyákat is eloltották a szobákban, már

Blinkling Alexandert is eltávoztatták a szolgák.

Cotta-Condotti gróf úgy eltűnt, mintha varázslat nyelte volna el.

Megint csak megszólalt benne egy figyelmeztető hang: most

hagyja el Sehnece! De eUenhang is tiltakozott benne rögtön.

Most? Amikor Haydt Krisztiánné nemsokára megérkezik az ingyen nyert rézzel? Legalább ötezer pénzt ver belőle.

126

17. KAR VOLT NEM ELMENNI

Baltazár fürmender ott ült Stephani bíró szobájában, és a Hármaskönyvet lapozgatta, amelybe minden törvény és jog írva volt, és a bányavárosok jogkönyvét is felütötte, amelyben viszont a hét bányaváros mindenféle szabadalma, királyoktól kapott joga, törvénnyé emelt szokása rejtezett. Mind a ketten értették a törvényt, a bíró is, a szószóló is, az évek során beléjük gyökerezett már minden paragrafus.

— Emberölésért pallos jár — emelte fel szemét Stephani György a törvénykönyvből —, ez igaz. De nem selmeci polgár a tettes, még csak magyarországi sem. Ha selmeci polgár lenne, mi végeznék ki...

— Nincs most hóhérunk — vetette közbe a fürmender.

— Kérnért kölcsön Besztercéről, azoknak most jeles mesterük van — folytatta zavartalanul a városbíró —, ha nemesember, átadnék a megyének, kegyelemért mindenképpen a fejedelemhez folyamodna. Ha meg paraszt vagy cigány, út szélén kötettnők föl. De mit Cselekedjünk a brandenburgi választófejedelem küldöttével? Porosz ember, talán nemes is, fölötte Brandenburg ítélkezhetik. Nem vágthatjuk le a porosz király kedves alkimistájának a nyakát!

— Követet menesztünk Rákóczi fejedelem öngyása udvarába, le, Lévára, mondják meg ők.

Stephani György mosolygott:

— Ez az igazi kibúvó, Alexius! Mossuk csak kezün-
127

ket! De való igazság, ilyen főbenjáró ügyben a város nem dönthet. Még holnap induljon futár Lévára, törjék a fejüket öngyása juristái. Addig pedig üljön tömlőcben ez az alkimista. Úgyis sok vizet zavart már.

— Megnéztük minden holmijukat. Titkos irások, amelyeket nem értünk, horoszkópok, vegyi szerek, folyadékok, porok, ezekkel van tele útiládájuk. El akarták lopni Selmectől az aranycsinálás titkát — ami nincs. Éppen Vihnyére tartottak volna, az ezüstkohókat te-kinterü meg, utána Körmöcre, aranyért. Fél vékára való ezüstércet lopkodtak már össze. Azokat leküldetem a vihneyi olvasztóba.

— Ne m.ég. Bizonyosságul szolgál ellenük! **A** fürmender nagyot sóliajtott.

— Aztán még valami történik a városban. Mondhatom, kényes és nehéz causa lesz. Könnyen rá is fizethetünk, de végére kell jáni.

— Megint valami baj? A pihenő tiszték zajonganak? Avagy kém mutatkozik a várban?

— Pihenő tisztéről van szó, való igazság. És várbeli dolog, az is igazság.

Előrehajolt, halkabbra fogta hangját, úgy folytatta:

— Haydt Krisztián házában, odafönn a várban valami furcsa történik. Hetek óta esténként, amikor már alig fordul meg katona s polgár a várban és a folyosókon, a karmákban sötét van, különös zuhogást, csattogást hallanak a várbeliek Haydt mester műhelye fe-lől Senki sem tudja, mit dübögtetnek. Főlegényét Nyit-rára küldte, s mikor visszajött, újfent munkára

kérték a főlegényt Újbányára, soha sincs itt. Inasa beteg lett, hazament anyjához.

— Egyedül maradt? — kérdezte a városbíró. — Akkor ki segít neki, kivel dolgozik?

— Azzal a gróffal, aki Czelder Orbán ezredéből valónak mondja magát, s aki a belső várban kért szállást...

— És ott is maradt volna, ha megengedtem volna — 182 vette

át a szót a városbíró —, vajon milyen praktikákat üzhetnek? Csak nem ördögöt üzftek, vagy asztalon nagy csapkodással kártyáznak? Mert nem hinném, hogy ez a gróf órát is tudna csinálni. Kiváltképp toronyórát!

— Nem — rázta a fejét Baltazár fürmender—, mindig bezárkóznak, de nem boszorkányságból. A boszorkány kimúlt Selmecen még Rösszler Borbálával Azt hiszem, pénzt vernek.

— Pénzt? — emelte meg hangját Stephani György. — Pénzt? Hamis libertásokat? Még ez hiányzott!

— Hitemre pedig, vagy az lehet, hogy valami ariihycsinálásban törik a fejüket.

— Hát... ha még aranyat csinálnának — hümmögte a városbíró —, de rézpénzt!... Ennek járjon nyomára a tanács. Baltazár Alexius. Végy magadhoz még két tanácsurat, menjen Láng János és Deada Dávid meg három darabont. Annyi talán elég lesz. Még este induljatok.

FeláUt, megsimogatta homlokát, kinézett az utcára:

— Még ez hiányzott Selmecnek. Szegény fejedelem!

A gróf nagy kedvben volt, és könnyű kedve kerekedett Haydt Krisztiánnak is. Megjött Haydné a rézlemezekkel. Délután érkezett, sikeres volt a beszercei vásár, eladta az órákat, vásárolt kesztyűt, kösöntyűt, tafotát, és a süvegesek üres ládájában húsz rézlemezt hozott Csillogtak a gyertyafényben, szinte muzsikásán hajladoztak, olyan

hangjuk volt ahogy hozzájuk koppant a kalapács, mint a cintányérnak.

— Se baj, hogy csak húsz — vülant föl boldogan Cotta-Condotti kapitány —, az ötvenet amit a hámorostul nyertem, majd ő küldi ide a maga emberével Folytatásnak ennyi is elég. Hát hogy s mint volt a beszercei vásár, Haydné asszonyom?

Ingujjra vetkőzött fütüörészett is, versenjrjt a kalit-

kába zárt stigliccel meg egy bánati>s sípossal, aki vala-hol a kinti konyhák mélyén próbálgatta dalra készíteni berekedt sípját

Haydtné a kincseit csomagolta kifelé, s be nem állt a szája, oly sok mindent látott az úton. Csaknem meg is kergették őket odamenet; a hegyekből ereszkedett alá egy gyanús portya, de a radványi vár kurucai rajtacsaptak a próbálkozókon.

Szerencsével megmenekültek. Besztercén a főgenerális udvarát láthatta, a főgenerá-lisné udvari dámái is végigsétáltak a vásáron, felette sokat vásároltak. Bajmócra készülődven ...

Úgy elragadta Haydtnét a beszéd, hogy a vacsoráról is elfeledkezett, pedig a mester már igen éhes volt, napok óta maga kotyvasztgatta ételét. Haydtné a konyhából beszélt át, ámde hangja elhalkult mert a két férfi próbára emelte a kalapácsot, a libertástóke közé helyezte a besztercei lemezt, és nagyot, boldogat sújtott a patricára. Végre, hogy folytathatták!

Meg sem hallották, hogy odakint verték az ajtót Erőteljesen kopogtattak a darabontok, buzogány nyelével, alabárd szárával.

— Nyissák ki! — dörömböltek veszettül és egyre sebesebben.

— Uramisten! — ugrott el a tőkéktől a gróf. — Valakik

döngetnek. Gyorsan el mindent!

Észtvesszve söpörték össze a csillogó rézgarasokat, dobták ágy alá a tőkéket, de a lyukasztott lemezeket már nem volt idejük kamrába vetni. A külső ajtó nagy dobajjal bedőlt, és ott állott három tanácstag meg három darabont

— Hát így vagyunk! — tekintett szét Baltazár, a fűrmender, a város minden ügyes-bajos dolgának igaz szószólója.

Cotta-Condotti összeszorította a fogát. Tehetetlenül csapta combjához tenyerét, fehér ingujja meghbbent a fényben, a gyertyák lobogtak. A sípos odakint még min-184 dig nem találta meg a dallsimot. A toronyban utolsót harangoztak. Most dördült be a várkapu.

— Hát így — felelte a gróf —, így, és nem másként. Igaz hitemre mondom azonban, hogy a fejedelem önagy-ságán Eikartam segíteni. Csak vertük, de nem hamisítottuk.

— Elég jól segítettek kegyelmetek a fejedelmen — bólintott Deada Dávid tanácstag, és lábával kikotort egy fél marék rézpénzt az ágy alól —, látom, jutott mindenhova. Talán még szemétbe is.

A fűrmender intett a darabontoknak:

— összeszedni mindent, amit csak találtok pénznek látszót, verőt és verettet, tőkét, ellentőkét. Még ezt is!

A lyukasztott rézlemez emelte föl. Száz kerek lyuk világlott rajta, éppen száz ötgarasosra való. Ahogy á gyertya elé tartotta, furcsa árnyékot vetett meg, száz apró fénypontot a falon.

Haydt némán ült a magas széken, ölbe rakta kezét, kiejtette ujjai közül a kalapácsot, s csak ennyi mondott:

— Csak vertük, nem hamisítottuk. Segíteni akartunk a fejedelem üres pénztárán.

Szajkózta a kapitány szavait. Végtelen üresség támadt benne hirtelen, gyomra kavargott. Szeretett volna egy pohár bort kérni, nem is pohárral, hanem akóval, de már nem adtak. Feleségére nézett, aki az előbb még csaknem énekszóval mesélte besztercei útját. Haydtné nem értette, mi történik. Nekitámaszkodott a kemencének, tördelte a kezét, végre felsóhajtott:

— Jaj istenem! Hát nem segítettünk?

Most kezdett benne is oszlani a köd, fényleni a sejtés.

Aztán már mentek is mind a hárman. Meleg köpenyt dobtak rájult, kenyeret, szalonnát, vizet vihettek, de ebük elmúlt már. Nem is kellett messzire ballagniuk, csak néhány folyosón kanyarogni ide-oda, s szállni le lépcsőkön a várpince mélyébe.

130

Reuss Vince várta már őket. Nem is nagyon csodálkozott, amikor még három embert tessékeltek be a vasajtón. Sötét volt a fáklyák gyorsan eltűntek, elillant minden hang, olyan mélyen voltak, hogy talán a hajnali harangszó sem hallatszott hozzájuk. A Klopacska hangja semmi esetre sem.

Cotta-Condotti csak ennyit mondott:

— Szóltam magamnak, menjek el Sehnecről. De nem hallgattam magamra.

Haydt Krisztián később ennyit még:

— Az ördög hozta kegyelmedet Selmece! Most békében élünk.

Mi vár arra, aki pénzt csinál?

Reuss Vince szólalt meg a sötétben:

— Pallos.

Haydtné még most sem bírta felfogni ésszel, mi történt vele.

Nyögyve forgott a szalmán, s egyszer csak felsikoltott:

— Az őzcomb már odaégett!

— És kifutott a mártás — morogta a kapitány*

130

13. MÉG EGY UTOLSÓ PRÖBA

Három napja ültek a várbörtön mélyén, a porkolábon kívül senki sem szólt hozzájuk. Kenyeret, vizet, főtt köleskását kaptak, senrűn egyebet. Haydt Krisztiánné még mindig az elégett őzcomb siratta, Reuss Vince azt, hogy az aranycsinálás titkát mégsem tudta megfejtetni, s talán most már soha többé nem is fogja. Időnként felnyögött, s ilyenkor mindig azt kérdezte Haydt Krisztiántól, ügyes-e a selmeci hóhér. Az órásmester megnyugtatta: hóhért Besztercétől vagy Körmöcbányától kérnek

kölcsön, a bányavárosok közösen tartanak egyet-kettőt, de még egyik eUen sem emeltek semmi panaszt. Különösen az eUtéltek nem, azoknak teljesen mindegy volt. Aztán ő is megdidergett. Reszketés járta át testét. Elhúzódott a kapitánytól, mintha bélpoklos lenne Cotta-Condotti kapitány. Meg is mondta neki fáradtan, kiábrándultan, az élet utolsó mezszyjének határán: — Kegyelmeddel a pestis költözött be Selmecre. Vagy annál is rosszabb.

Cotta-Condotti váUat vont. Még most sem hitte el, hogy idekerült; valami varázsszerben bízott, amit hirtelen nyújtanak feléje, s akkor köddé válva lebbenhet ki a kapun; boszorkányigéket próbált mormolni, amit annyiszor hallott gyerekkorában vénasszonyoktól és bűbájosoktól, de nem emlékezett már az igékre, hiába rakta össze őket emlékezetében. Legjobban azonban mégis ékes szavában és a fejedelem könyörületés szí-

131

vében bízott, mert azt hallotta, Rákóczi fejedelem jószívű, megbocsátó nagyúr, s vitéz tisztjeit felette kedveli. Semmi kétség: tavaly a fejedelem hadába áUt be, amikor Czelder Orbán ezredébe jelentkezett, s talán illően megfelelehet a kérdésre: harcolt-e már a seregben? Mert harcolt, ha csak portyában is. Negyednap reggel újra megnyüt az ajtó, s a kenyér és víz mellé parancsszó is járxilt: Reuss Vincét rendelte maga elé az ítélő városi tanács. Kezét bilincsbe verték, úgy vezették föl a lépcsőn. — Bizom a brandenburgi választófej edelemné kegyességében, ő nem hagy elvesznen, imádkozó asszonyi lélek — sóhajtott vissza Reuss Vince, de ennek ellenére sem jósolt sok kedvezőt magának.

Nehéz kopogással ment föl a lépcsőn, hogy a tanácsurak elé állva bírált hallgassa, vezekeljen.

Az ajtó egy pillanatig nyitva maradt, hűs szeUő csapott be rajta. Az egyik porkoláb Reuss Vincével vesződött, a másik a kulcsokat keresgelte a félhomályban.

A kapitányt életre ébresztette az osonó szellő. Űgy érezte, tavaszi szellő ez, szabadulása hírnöke, most keU cselekednie. Egy pillanat alatt döntött, mint mindig, amikor bajba került, habozás nélkül, egyedül izmaiban bízva. Nekirohant az ajtónak, kivágta, hogy a nehéz ajtó odavágódott a falnak, nagyot sújtott a kulccsal bibelődő porkolábra, hogy az elalélt, és a lépcsőre roskadt.

— Fussunk mi is, Krisztián! — ragadta meg az asz-szony az ura karját. — Fussunk, míg van idő!

— Űgyis elkapnak, hová futnánk! — felelte Haydt — Inkább támogassuk életre ezt az embert

A vasajtót a szél magától csapta vissza, nagyot dördült a porkoláb kinn maradt a lépcsőn, nyögött nem tudott felkelni, nem tudta, mi történt vele.

Cotta-Condotti azonban nem rohant tovább. A kopott 188 lépcsők kanyarjában most tűnt el Reuss Vince meg a másik porkoláb. A porkoláb visszaszólt türelmetlenül:

— Jössz, Karel?

Helyette a kapitány felelt, félhangon, dűnnyögve, de a pincesor visszhangzott:

— Megyek.

Lassan lépkedett utánuk, szemét úgy kinyitotta, mint a bagoly éjszaka, ha árva, téveteg madarat figyel. A porkolábnak feltűnt a lassúság. Odafent, a napvilágnál újfent visszafordult:

— Karel! — kiáltotta.

Karon ragadta Reuss Vincét, ne mozdulhcsisson, és hátrafelé figyelt, de Karel nem érkezett. Nem tudta, mitévő legyen.

Hosszan álldogálnia nem lehetett:

— Karel! — ordította.

Az igazi Karel most szólalt meg odalenn, gyöngén, bágyatagul:

— Várj! Leütött az ajtó. Becsukom.

Kulcsait felemelte a földről, szédülő fejjel próbálgatta a zárba. A gróf sarokról sarokra, sötét mélyedéstről másik sötét mélyedésbe osont, lábujjhegyen; látta, amint a porkoláb Reuss Vmcével álldogál, de akadt egy fél pillanat, egyetlen fél pUlanat, amikor mind a kettő eKordult. Ezt az egyetlen fél pillanatot használta ki a kapitány, hogy nesztelen suhanjon el mellettük. A vár belsejét úgy ismerte, mint a tenyerét, annál is jobban. Minden zegét-zugát a belső várnak álmában is lerajzolta volna.

Amikor már a két belső kapu közé felért az udvarra, csak kissé gyorsította meg lépteit. Fejébe húzta süvegét, úgy sétált ki a várból, mint egy régi ismerős. Nem először látták

keresztülbaktatni a köves udvaron, senki sem ügyelt rá. Az örök — ma éppen a lakatosok és a szabók voltak soron — a tavaszt hívogató napon sütkéreztek, egyikük még köszönt is a kapitánynak.

Ismerte az utcákat is, a lépcsőket, a fordulókat, a lej

132

tőket s a meredek kapaszkodókat Tudta, merre sötétlik a városon belül elhagyott félig zárt akna. Nagyot lélegzett a szabad levegőn. Az első pillanatban még úgy döntött hogy elhagyott aknát keres magának az alsóvárosban, kivárja az estét s mászik keresztül a városfalon. Azt is tudta, hogy a korponai út felől legalacsonyabb a fal, távol is esik az őrtoronytól, észrevétlenül dobhatja át magát Igen, de azután? Gyalog, pénz nélkül? Vallja azt, hogy labancok

kapták el, kifosztották? Visszahozzák Selmecebányára, akár el se induljon tehát Keresse a labanc tábor? Adja ki magát Rákóczi seregétől meghajszoltnak, kurucoktól kifosztottnak? Ez bizony pompás ötlet huszárvágása lenne, de hol keressen labancot? Heister seregei visszahúzódtak a Vághoz, s odalenn várják a tavaszt Szerednél, meg a Duna mellett Mosonnál. Álló hét amíg odaér, addig százszor elfogják.

A lovát kellene elkötnie, azon nyargalni ki a városból, míg észre nem veszik eltűntét, s pénzt felmarkolni hozzá.

Egyetlen garasa sincs.

Ezért verte a vastökét heteken keresztül, hogy ismét itt álljon a kuruc tábor közepén egyetlen rézpoltúra nélkül? Senki sem vette tudomásul, hogy szökött fogoly sétál keresztül a piacon, senki nem ügyelt rá. A hátsó ajtón sétált be a szállás udvarára, délidő volt, mindenki asztalnál ült Lova is abrakolt. Néhány pillanat kellett ehhez is. Gyorsan kötötte el lovát nyergelte föl, s most szívszorongva, lábujjhegyen lépkedett végig a házon, nyitott be a szobájába. De ott naár semmit sem talált amit pénznek nevezhetett volna. Stephani György át-kutattatta szobáját, elvitt minden pénzt jót is, hamisat is, kiforgatott minden zsebet, átolvastatott minden írást egyetlen holmit érintetlen nem hagyott. Csak a régi subája lógott egy szögön, dupla csövű pisztolya, csak az

133

egyik csöve töltve, s töre 62 asztalon. Senki sem hitte, hogy még egyszer érte jön.

Nyakába kerítette a subát, pisztolyt, tört dugott bele, legyintett egy keserveset, végigpillantott szobáján, amelyben annyi tervet szőtt, s amelyet oly sok szép remény tett fényessé, és lepkeként illant keresztül a házon. Csak sarkantyúját nem találta. Lassan vezette végig lovát az udvaron, s már éppen átlépett a kapun, amikor a duzzadt nyakú szolga lépett ki a konyhaajtón. Csak rámeredt, elordította magát, és keresztet vetett:

— Ürjézusmária, segíts! A gróf úr feltámadt!

Mert ő már azt hallotta, le is fejezték. Dobogott visz-szafelé a házba, beesett az ajtón, s ordított még ott is:

— Kisértetet láttam vagy feltámadást!

Cotta-Condotti most már egy pülanatig sem késlekedett.

Minden pillanat élet vagy halál. Felugrott a nyeregbe, meghúzta a szarát, a ló boldogan nyerített, tudta, gazdája ül a hátán. De vágtatni nem lehetett, lejtős és csúszós volt az út, mint hónapok óta már; fogát összeszorította, tudta, hogy csak ügetésben érhet el a kapuig, az út még a kapun túl is sokáig erősen lejtős.

Semmi más választani való ja nem volt. Megeresztette a szarát, füttyentett egyet a lovának, s amilyen gyorsan lehetett, haladt a korponai kapu felé. Az Egek különös rendelése folytán nündig ott ásítotznak a legkényelmesebb örök.

A szolgál azonban fellármázta a kocsmát, a vendég' lós felugrott, a lovat valóban elkötötték. Berohant a kapitány szobájába — átvizsgálta már azt ő is néhányszor ez alatt a három nap alatt — , hiányzott a suba, a pisztoly.

— A kapitány megszökött! — kiáltotta.

De ekkor már rohantak a vár porkolábjai is. Amikor Karel magához tért, benézett a tömlöcbe, nem látta a grófot, elordította magát, mert az Egek hirtelen megvilágosították zúgó-zakatóló elméjét: se nem pálinka,

134

se nem vasajtó, hanem a rab kapitány súlyos ökle tert tette földre. Oly gyorsan fordította a kulcsot a súlyos ajtóra, hogy csaknem beletört. Ilyen fürge Koleszár Karel még sohasem volt. Aztán észvesztve dobogott föl a lépcsőn, feledte a cipőt a homlokán, szédületét az agyában.

— Látod — magyarázta a tömlöc mélyén az órásmeister a feleségének —, elkapják menten azt az átkozottat, nem menekülhet

— Hetedhét országon túl lesz már! — sóhajtotta Haydtné. — Rösszel Borbála átka van rajttmk, a leányvári boszorkányé. Kár volt az egész.

— Lenyakaznak — hullott összebb Haydt Krisztián —, így lett vége szép életünknek.

Az az átkozott pedig, Cotta-Condotti kapitány, egyet ugratott a korponai kapu alatt, s kint volt a szabad levegőn, a tágason. A kapu nyitva volt, mert éppen szekeresek nyikorogtak befelé, az őrség java része pedig a kapuk előtt strázsált, kint az úton, mert úgy szólt a parancs, hogyha a kaput kitárják, azonnal ugorjék eléje féltucatnyi ór, és lessé, nem akar-e labanc beosonni a várba. Az örök a bejövökre ügyeltek, nem a kimenőre. A Idmenő sarkával rugdosta meg lova oldalát, és ameny-nyire csak tudott, vágatott le a sáros, köves úton, Szentantalfalva felé. Koháry Antal birtokát borította itt fehérbe a hó, de már nagyon olvadozott szürkült a táj.

Sose járt még erre, csak csattogott lefelé, a völgy iránt.

Gyanakodva piUogott hátra, üldözik-e, vágat-e utána fekete tömeg?

Üldözték. Ha nagy tömeg nem is, de négy lovas vált el a kaputól, s eredt utána. Nem volt nehéz fellármázni a lovas darabontokat nyomon követni a szökevényt: a főutcán ügető kapitányt a fél város látta, az emlékezet zsinórjára pillanatok alatt lehetett

felfűzni a kapitány útját. Két kapuőr is kedvet kapott az üldözésre, eloldott 192

1

két vezeték lovat a fuvarosok szekereitől, nyeret rántott rá — mindig akadt egy-két heverő nyereg a vártán —, s mire Cotta-Condotti kapitány megolvasta üldözőit, már hatan-heten lehettek. A fele az üldözőknek azt sem tudta, mit, kit, mi okkal kerget, csak a vidám, pezsdítő mozgás, a kergetőzés kedvéért tette, a kaland játékából.

A kapitány lovának lába csaknem eltörött, amint egy jeges patakot ugrott át, s ő nekihajtott az emelkedőnek. Bizott lovában, noha a ló az utóbbi időben többet pihent, mint járt, de eddig még soha nem hagyta cserben. Előredőlt lova nyakára, könyörögve sügta a ló fülébe:

— SzeUő, ments meg.

Kuruc tisztától vásárolta, magyar nevű ló volt. Szellő felcsapta a fülét, már vágtatott, mert az út simábbá, egyenesebbé vált.

Mögötte kurjogattak:

— AUj meg, állj meg!

135

Megpróbálták bekeríteni, de ez nem rónaság volt, nem gypes pázsit, nem gyakorlómező, hanem csupa hegy-domb, völgy és szakadék. Az üldözött éppen úgy kínlódott, mint az üldöző.

— Állj meg!

A szél szertecibálta a hangot, sáros hó fröccsent föl Szellő patája nyomán, nyakába olvadt hópamat huUt.

— Állj meg!

Csak a fenyőerdőig jusson! Ott kevesebb a bokor, a gizgaz, keményebb a föld, ott bizonytalanságban eltűnhet. Két faóriás között szekérutat is látott kanyarogni; befelé vezetett az út, erdő sötétjébe.

— ÁUj meg!

Az üldözők közelebb jutottak. Különösen két ügyes darabont vált ki sebesen a többiek előtt, két hajdúsági lovas legény, aki téli pihenőben a város szolgálatába állt. Ültek a nyeregben, mintha csecsemőkoruktól kezdve odanóttek volna. Hetek óta nem érintett már csizmájuk hegye kengyelt, most a vágatás mámorát élvezték. Időnként vissza-visszanyomták süvegüket a fejükbe, le ne sodorja a szél vagy az ág, bal kezükkel tartották a szárát, jobbjukkal a kengyel tokjába szűrt hosszú, hegyes dzsidát, mert a dzsidás huszárok kompániájában szolgáltak különben.

— Állj meg!

A fenyőerdő szélén felhalmozott farakástól úgy vált el most egy féltucatnyi lovas, mint amikor könyvfedelet választanak el a könyv lapjaitól. Eddig nem is látszottak. Az erdő széléhez tapadva figyelték az üldözött s az üldözők vágatását, s azt remélték, hogy a roham majd nagy ível kanyarodik el tőlük, nem veszi észre őket senki. De mert Cotta-Condotti kapitány bal felé rántotta lova zabláját, hogy az erdőbe meneküljön, a farakáshoz tapadt lovasok is oldódtak az erdőtől, s nekilódultak a hepehupás legelőnek ők is.

A kapitány döbbenetesen meredt az előtte felcsapó kicsi 194 csapatra, két tűz közé szorult. De ezek itt, előtte, alighanem labancok lehetnek, labanc őrző, spionszemlére vállalkozók, akik a selmeci kapuk táján szerettek volna szaglászni, s most im, kurucok rohamába botlottak. Cotta-Condotti kapitányban fellobbant a remény világa, utolérni őket, közéjük sodródni, s akkor megmenekül. Ha egyebet nem is, pusztán életét megmenthetd. IWost ő is ordított: -* AUjatok meg!

De azok a nagy dobogásban semmit sem hallottak, csak verték lovuk tomporát. A labancok csapata tüskés bokrok, puha, nedves útvesztők közé jutott. Tévetegül forogtak ide-oda, kerestek kibúvó utat, nem tudták, hogy a kapitány is nem őket üldözi-e, nem a kurucok vágatós rohamának vezetője-e. Nem volt más választásuk, kihúzták a kardot, szembefordultak a kapitánnyal meg a rohamozókkal, s várták vagy balsorsukat, vagy dicsőségüket.

Nem is cselekedhettek másként, mert a selmeci lovasok közül gyorsan kivált három, s nagy irammal kerülte meg a dombos, ingoványos mezőt, de ebben a percben még csak a vágató Cotta-Condotti kapitányt látták maguk előtt, a labancokat észre sem vették. Kitűnő, pihent lovuk lehetett a selmecieknek, a labancoké pedig már nagy utat járt be negyedik napja: egy kémszemlére parancsolt századuk indult útnak Nyitra alól, hogy apró csapatokra bomolván, Hontot meg Bars megyét vizitálják

át titkos hadi módszerekkel, mozgolódik-e a kuruc tavaszi seregjárásra, hol, merre készülődik.

Cotta-Condotti kapitány belevágatott a labancok kis csapatába. Nyolcan voltak, vértések.

— Pardont kérek! Kergetnek! — zihálta.

Lova lába cövekké vált, a kapitány magasba emelte fegyvertelen kezét. Sokat tanácskozni azonban nem lehetett, mert a túlsó, meredek oldalról már zuhant rájuk az a három. A dzsidás

darabontok most vették észre a

137

bokrokhoz lapülő vérteseket. Egy pillanatra megdöbbenek, húsz lépésre a vértés csapattól megálltak. Húsz lépésre állt meg a másik négy is, aki az ellenkező oldalról kergette a kapitányt. Azok már messzebről látták a vérteseket — a labancok vértjüket bőrrel fődtek, nem csillogott —, fékeztek a vágatást, s az egyik, egy hórihorgas városi darabont átkiáltott:

— Kik vagytok?

A vértések azonban nem feleltek, kihúzott kaaidal várták a rohamozókat.

— Adjátok ki a menekülőt — ismételte a kuruc darabont —, őt keressük!

Cotta-Condotti a vértések káplárjához fordult:

— Hozzátok rmenekültem, otthagytam a tábort. Maradok.

Főtiszt vagyok. Vigyetek magatokkal.

A dzsidás huszárból lett városi darabont azonban odafönt, fölöttük, egy kiálló domb-orra irányította lovát, onnan kiáltott:

— Adjátok meg magatokat! Te is, szökevény! Cotta-Condotti kapitány magasra emelte pisztolyát —

egyetlen csőre volt töltve a kettős cső, más fegyvere nem is volt a rövid törön kívül —, és elsütötte, megcélozva 9 dzsidást.

A dzsidás darabont ügyesen ugrott félre a lovával, s a következő pillanatban már közéjük is ugratott, dühödten döfött. A káplár karját találta el, a káplár felordított, meztelen kardjával csapott a dzsidásra, hogy félretaszítsa.

De ekkor már mindenképpen a háttérben marakodtak. A

selmeciek voltak előnyben, ők támadtak kívülről, és szorították

összebb a labancok csapatát. A selmeciek támadásban voltak, a labancok védekezésben. Három labanc földre pottyant, egy ott is maradt végképp.

— A lovakat kiméjétek — kiáltotta a csetepaté pillanatnyi csendjében a fődarabont —, inkább az embert vágjátok!

196

A hájdúsági dzsidások nagy kedvvel verekedtek, 'ősz óta nem jutott ki nekik ez a szerencse. Egyikük a homlokára kapott éleset, a másikat lapos vágás érte a vállán, dühödten csapott vissza. Kesernyés lóporfüst lebegett a levegőben, a pisztolyok azonban nem tettek kárt senkiben. De már-már attól lehetett tartani, hogy Cotta-Condotti kapitány megugrik, a fenyves sűrűjébe olvad két másik menekülő vértessel együtt, amikor a korponai kapu felől még három megkésett üldöző tűnt föl. Úgy robbantak bele a csata közepébe, mint az ágjni-golyó. El is intézték a harcot azonmód. Labancot, grófit körülfogtak, a kardot, pisztolyt, tört, buzogányt elszedték tőlük, nyeregbe ültették őket, s minden selmeci lovas nyergéhez egy-egy császári lovat kötöttek. A kapitányt hárman fogták körül, őerte történt a küzdelem, a többi csak váratlan ajándék volt, s a fődarabont már azt számolgatta magában, mi jutalmat kap ennyi nem várt labancért, faggatható nyelvekért. Három fertályóra alatt vége lett mind a kergetőzésnek, mind a csatának.

A kapitány tépetten lógott a lován, véres volt, haragos, elkeseredett. Felmentette önmagát: mindent megkísérelt, semmi sem sikerült, ördögnek tartozott ezzel a vad vágatással, és ördögnek ezzel az egész bányavárosi kirándulással. Maradt volna Zólyomban, várta volna ki a tavaszi hadrakelést. Kellett neki rézlemezeket verni Haydték konyhájában! Bár sohase látta volna meg a Leányvár tornyát, ne hallotta volna a Klopacska fakala-pácsát.

Megsimogatta meztelen nyakát. Nagyon viszketett.

A fődarabontnak, bizonyos Hajdú Mihálynak, még énekelni is kedve lett volna, de a hajkurászásban, ordi-tozásban igen berekedt. Erősen szomjazott. A labancok már csak éhesek sem voltak, kókadtan ültek a nyeregben, fegyvertelenül. Vallon zsoldos volt valamennyi, csak a káplár mosoni, ő ismerte a tájat egyedül.

A kapu előtt a vértések káplárja még körülnézett: az

138

utolsó pillanatban nem vágatnak-e elő az övei kiszabadításukra, de a fenyves erdő csak zúgott, suhogott a megeredt szélben, pihentető nótánál egyebet nem ígért. **A** káplár is szidta önmagát, akárcsak Cotta-Condotti kapitány;

balszerencsége vezérelte Selmebánya kapui alá, kellett neki jó pénzért kémszemlére vállalkoznia!

A kapuórség kitódult a falra, mert a csetepatéből nem láthatott semmit, zaja is alig hallatszott ide néhány pizs[^] tolylövésen kívül. **A** pizstolylövések megannyi pukka-násából sejtették, csata folyik valahol az erdők között; puskát, kardot ragadtak, betámasztották a kaput, s úgy várták, mit hoz az ismeretlen jövődő. Most, hogy a menetet végre feltűnni látták, a kaputorony ablakából meg a fal tetejéről kiáltoztak lefelé boldogan, szokásuk szerint három nyelven is pocskondiázván a labancát. De csak a vallonok káplárja ismerte az itteni szójárást. Erősen fogadkozott is magában, majd visszaadja még a sel-inecieknek ezt a mai napot, szabaduljon csak meg egyszer. — Egyetlen vitézért szalajtottak — mutatott a fődarabont, Hajdú Mihály a kapitányra —, két tucatot hoztunk.

— Rosszul számol kend — szolt le a falról egy csizmadialegény —, tucatnyi sincs még ez.

— Én mondom, hogy kettő, te birkabőr, te. Ihomban-ehemben már kettőket látok.

Nem volt ritka látvány egy-egy befogott ellenséges csapat a bányavárosokban, hátha még Bercsényi főgenerális is itt lakna a falak között, mint kedveskednének neki! Ezért aztán alig-alig tűntek föl a jámborok a népnek, amint lovuk hátán baktattak föl a magas várba. **A** kovács azonban közelebb futott a menethez, mint mindig, amikor lovakat látott, és meglepetésében még a korom alatt is elsápadt:

— Nézd a főtisztjét! Hát nem ellenséges spion volt? Kötelet neki!

139

Cotta-Condotti **nyaka** újfent megvlsikétett. **Még egy** találkozására hiányzott azonban, amit pedig igen szívesen elengedett volna, így, kárvallott állapotában is: a Varjú kapitánnyal való.

Mert a Teremtő különös rendelése folytán Varjú Ferenc kapitány most ballagott le a Szent Katalin-templom kopott lépején. Szent Antallal volt örökös elszámolásban, imádság helyett éppen egy ezüstdénárral törlesztett neki.

Csodálkozásában kétszer is megigazitotta süvegét, **a** lépdson **mei**-edvé meg, ahogy tekintete a labancok csapatára **esett, a** labancok között pedig Cotta-Condotti kapitányra.

— Isten jónap! kiáltotta **oda**. [^] Hát mégis labanccá lett, gfőfi **kapitány** uram? A legjobb kocka **is** pad alá gurulhat I

A gróf elfordította fejét, **nem** felelt. Ha **soha ftem** is szeretett volna föld **álá süllyedni**, most saívesen megcselekedte volna; örömet engedte **meg** volna az **anyaföldnek**, nyíljék **meg alatta**. No, **nem** örök időre, csak egy fertályórára, amíg Varjú Ferenc kapitány bajsza alól elfogy a gúnyos mosoly.

A toronyban **megszólalt** a harang. A legkisebb **harang csihngelt**, mintha a **lélekharang** szólalt volna **meg**. A gróf nyakát megint **Csiklandoza** az a **Viszketés**.

140

19. KEGYELMET KÉRŐNEK BŰS A KÖNYÖRGÉSE

— Üljön le, kapitány — intett Hellenbach báró, és a porkoláb felé fordult —, oldjátok le bilincseit, innen nem szökhetsz meg. Cotta-Condotti kapitány sziszegve dörzsölgette mind csuklóját, mind bokáját; vörösre horzsolta a vas. Kezétlábát megbéklyózták, meg ne szökhessen többé. Ügy ült le a párnás székre, szemben a bányagróffal, mintha ma is ülő társaságban lenne, úriemberek rokoni társaságában. Meghajolt udvari szokás szerint, szemét a báróra függesztette, várta a kérdést. Két áUó napja faggatta-vallatta már a Magas Házban a bíróság. — Személyében óhajtottam megismerni, mielőtt ítélkeznenek nagyságod fölött — kezdte a báró, és a címzésben nem rejtett gúnyt, a báró nem volt híve olcsó csú-fondároskodásnak —, személyében, mert különös és kényelmetlen vendég volt nagyságod hetekig a bányavárosokban.

— Csak Selmezbányán — vetette eUen a gróf.

— Nemcsak Selmezbányán, gróf úr. Most már azt is tudjuk, hogy Breznóbányán próbálkozott előbb, amikor novemberben kiáUott a hadból, de ott megfelelő mestert nem talált. Libetbányán kártyával támadt bánkó-dása, hamisan játszott, megverték. Besztercebánya túlságosan szeme előtt van a főgenerális úrnak, ott nem volt biztonságos hamis praktikákat kezdeni. Körmöcbányát pedig igen-igen őrzik az aranypénzverő miatt, ott

140

most még a vándor gyolcsos is gyanús, ha sokat forgolódik a bányák körül. Maradt tehát Selmezbánya.

— A kamaragrófság mindent tud — biccentett a gróf. ■— Mit mondhatnék még?

— Magunk között, bizalmasan óhajtanám még egyszer hallani származását! Cotta-Condotti vagy Donna-Donetti? Netán egyik sem?

— Már elmondtam tegnapelőtt a városbíró szobájában. Származásom azóta sem változott

A báró türelme s udvariassága véghetetlen volt, de ez inkább az orvos türelme és az udvari ember udvariassága, mint a főkamaragrófé.

— Tehát? — kérdezte rendíthetetlenül. — Neve?

— Gróf Cotta-Condotti Konrád, würzburgi és bam-bergi gróf, születtem Hessen hercegségben és Rákóczi fejedelem seregében

kapitány vagyok. A Czelder Orbán ezredéhez álltam be, ott kompániát fogok vezetni tavaszkor.

— Ha fog — emelte fel mutatóujját a báró.

— Ha fogok — bólintott a gróf.

— Tovább.

— Apámtól, aki Hessen hercegség egyik várának volt kapitánya, és szép birtokot is mondott magáénak, némi vagyont örököltem.

Annyit, hogy több jeles városok iskolájában magamat művelhettem, s megfordultam még Pádua és Bologna egyetemein is. Tudós óhajtottam lenni, csillagász, nem pedig katona, amivé ma lettém. Horoszkópom azonban azt vallja, rossz csillagkép alatt születtem, és sorsom elől menekülni nem tudtam többé. Életem útja más irányba hajlott. Apám meghalt, anyám újra férjhez ment egy dániai hajóshoz, aki fűszerrel kereskedett távoli tengereken. Minden pénzem ebbe ölték. A hajó a Skagerrakban zátonyra futott, földönfutó lettem.

— Mese ez, avagy valóság? — szakította meg a báró.

— Színtiszta igazság — felelte bágyadtan a gróf —,

141

hűszéves koromban egy rézgaras nélkül álltam Olden-burg tartományban. A herceg szolgálatába szegődtem, udvari apródként.

— Elég idős apród lehetett kegyelmed. Netán kadét volt?

— Donna-Donetti báró volt az apródpárom — folytatta a kapitány, anélkül, hogy ügyet vetett volna Hellenbach megjegyzésére —, s egy aranyművesnél vettünk szállást, mert a hercegi udvar tele volt katonákkal, a franciák ellen készültünk. Két évig laktam az aranyművesnél, s ezalatt tanultam ki az aranyművességet, az ezüsttel való ügyes bánást meg a vaskovácsságot.

— Erről olvastuk is bizonyítványát, a származásáról nem.

— Azok elvesztek.

— írásai jobbadán arról szólnak, hogy beállott a fejedelem hadába, őt és ügyét szolgálni. Czelder Orbán ezredébe jelentkezett, két portya zsákmányból illő részt kapott. Hogyan jutott eszébe Hessenből, Oldenburghból Magyarországra jönni? Mi nem kedveljük a kalandorokat. Igaz emberek hűséges kardjára van szükségünk.

— Igaz ember hűséges kardját ajánlottam föl a magam személyében, báró úr.

— Egyre nem gondolt: arra, hogy éppen a fejedelem pénzügyei intézőjének székhelyét választotta ki praktikai sötét helyeül, Selmecebányát.

— Arra valóban nem — szólta el magát Cotta-Condotti —, de hesseni hercegnő Rákóczi fejedelem hitvese is, Amália.

— Aki azonban Bécsben él — szölt közbe a báró. — Nem ajánlom, gróf uram, hogy a fejedelem önagsága hitvesét is belekeverje praktikáiba. Ha sokáig tart ez a traktánk, végül még azt vallja kegyelmed, hogy Hesseni Amália hercegnő készítette kegyelmedet Selmecre menendő. De akkor már irgalom nélkül nyakaztatok!

142

A báró felemelte hangját, tőle szokatlan hevességgel vágott az asztalra. A gróf megrettent.

— Egy szóval sem mondtam, gondolni sem merészelttem rá. De talán Rákóczi fejedelem szívének közelsége Hessen hercegséghez, ez készítetett arra, hogy új hazámat, szerencsémét a fejedelem országában keressem. Eljöttem Hessenből, felajánlván kardomat a kuruc seregnek.

Hellenbach hosszasan nézett Cotta-Condotti grófra, ujjaival dobolt az asztalon, vizsgálgatta emberét. A gróf lassanként nem állta a nézést, lesütötte a szemét, zavarta Hellenbach átható tekintete. Hellenbach lassan, halkán szólalt meg:

— Nézze, Cotta gróf, az a név, amelyet másodikul használ, vagy talán csak felvett, a Condotti. Ez a név veszedelmesen hasonlít a zsoldoskapitányok rangjára. A múlt századokban számos condottiere ajánlotta fel kardját jó pénzért a többet ígérőnek. Tudja, Cotta gróf?

— Tudom. Bolognában, Pádovában tanítják.

— No lám — vidult fel Hellenbach báró —, még tanítják is. Mi sem egyszerűbb: mindenféle veszedelmek között átevicckélni Magyarországra, és itt magyarok bajából, pusztuló országából, fejedelem szükségéből gazdag hasznot húzni. Ha kell, portyán zsákmányt ejteni, templomot kifosztani, parasztot megnyúzni, nemest kirabolni, hamis pénzt gyártani. Aztán, amikor megtömtük zsebünket a magyar rebellió maradék arányaival, továbblépni az úton. Hiszen a napokban máris labancok között keresett menedéket. Mindegy, kihez, miért, csak fizessék. Elhallgatott, várta, a gróf felel-e. De Cotta-Condotti most hallgatott.

— Consentire videtur — helyeselt a báró —, úgy látszik, egyetért velem, gróf. De nekünk, Cotta-Condotti gróf, hazátlan zsoldosokra, ma ide, holnap oda ug-rálókra aligha van szükségünk. Látta nyomorúságun-

142

kat? Kifosztottságunkat? Ezek a nyomorúságosok, kifosztottak, Bécstől elnyomottak, szabadságukra vágyók fogtak fegyvert, bontottak zászlót, lelkesedésből, pusztá életükért, családjuk javáért Lehet, hogy az a Varjú kapitány, akivel gróf uram megmérkőzött, nem olyan kicsiszolt koponya, Pádovában

szántott elméjű udvari előkelőség, mint kegyelmed. Hangja is harsogóbb, ökle is súlyosabb, sokat nem vitatkozik, csak üt, ha kell. Hanem a kardját őszintén s igazul ajánlotta fel a fejedelemnek, tehát ország ügyének. Nehezen hinném el róla, hogy hamisan játszana ...

— A kockákra gondol a báró? — vetette föl fejét a gróf.

— A kockára, ha jelkép, ha valóság. Nekünk csak egy kockánk van, gróf uram, s ezzel a kockával nem játszunk el becsületet. Hitünket, életünket tesszük rája.

— Én is életemmel játszom, amikor csapat élén küzdök, erre nem gondol a báró?

Hellenbach elmosolyodott:

— Úgy látom, igen nagyon vigyáz az életére, nem veti kockára olyan könnyedén ... Hol szerezte a pénzhamisító gépet?

— Nem gép, csak néhány vastöke, kalapács, lemez.

— Kitől szerezte?

— Egy olasztól vettem utolsó pénzemen. Ocskay László csapatában küzdöttem éppen, amikor Léva alatt megverték Ocskayt A Garam partján északnak futottunk, kergettek a császáriak. Új bányánál nyomunkat veszítették, Zsarnócán Mhegtem ki magam. Ott találkoztam az olasszal, értettem a nyelvéen. Mindenemet elvesztettem a rohanásban, még zsebbéli órámat is.

— Ha nem volt pénze a grófnak, mit adott érte mégis?

Agyonverte az olaszt?

— Miért vertem volna? Becsületes vásár volt. Két ökröt s egy lovat kapott. El is hajtotta menten.

— Hol vette az ökröket s a lovat? 204

Cotta-Condotti nehezen, vonakodva s csak későre felelte:

— Azt is megmondtam már a tegnapi vallatásnál. Egy paraszt istállójából húztam ki az ökröt, nemeséből a lovat.

Hellenbach bölintott:

— No lám, így harcol tehát nagyságod a magyar nemzet javáért, szabadságáért.

Felállott, csöngetett, a darabont pattant be. Cotta-Condotti is felemelkedett, aggódva kutatott a báró tekintetében:

— És most mi lesz velem — s javította magát —, velünk?

Hellenbach vállat vont:

— Törvényeink vannak, azok Szerint cselekszünk. — A darabonthez fordult: — A gróf urat bilincsbe. Négyen vigyázzátok!

143

20. ISTEN VELED, ÉDES SELMEC!

— Akár elhúzták a levesnótát, akár nem, addig fel nem emelkedünk a széliről, amíg nem döntöttünk a két bűnös

ügyében — helyezte súlyos öklét az asztalra Stephani György bíró —, mert határoznunk kell végre.

Dél volt, a tornyokban hivatkozóan zöngtek a déli harangok, a tanácsurak gyomra is akkorákat kordult, mint egy-egy kölyökágyú a várfalon. A városbíró maga is szenvedett már az éhségtől, de nem akarta határozatlanságban hagyni a várost, szegyenben sem óhajtott maradni a többi bányavárosok előtt. — Két főbenjáró bűn követődött el — folytatta —, ítélkeznünk szükséges. Halljuk a két tudós, joghoz értő tanácsurat, Csemiczky főjegyző uramat és Szentiványi Rafael uramat, mit mondanak ők.

Szentiványi Rafael, három nemes vármegyének, Zólyomnak, Hontnak, Barsnak is jeles jogtudósa, a Hármas Törvénykönyv, a Tripartitum címlapjára bökött:

— Expressis verbis van itt minden megírva, uraim. Reuss Vince, a brandenburgi alkimista ügye világos, mint a nap. Minden ok nélkül embert ölt hirtelen haragjában, méghozzá követtársát küldte másvilágra. Ezért pallos jár mind a Biblia, mind a Hármaskönyv szerint. Selmecbánya város a halottat illő módon eltemette, a végtisztességet megadta neki, költségek fejében hűsz aranyat le is vont a hagyatékából, a városnak tehát a végtisztesség semmibe sem került. A baj azonban az, hogy a gyilkos nem fejedelmünk alattvalója, 206

1

még csak nem is császáré. Külhon polgára 5, a brandenburgi választófejedelmé, aki egyúttal a poroszok királya is. Engedélye nélkül emberét le nem nyakaz-hatjuk.

— Hívják be — rendelkezett a városbíró —, lássuk még egyszer. Két darabont között állt meg, szemben a tanácsurak asztalával, a heves indulatú alkimista. Sápadt, beesett arcából fehér szemgolyója úgy világlott elő, mintha még most is varázstekintettel akarná maga pártjára hódítani a bírakat, győzni meg őket igazáról. Ujja fekete volt a tintától; mióta a pincében ült, örökké kegyelemleveleket irogatott szerte a világba, mindenüvé, ahonnan csak jóindulatot s kegyelmet remélt. Irt már a brandenburgi választófejedelemnek, a fejedelemsz-szonynak, a sziléziai hercegnek, a strassburgi püspöknek, a boroszlói nagyprépostnak, irt Hellenbach bárónak, a városbírónak még éppen kettőt.

Most alázatos arccal tekintett a bírakra. A városbíró feléje fordult:

— Mit mondhatna még kegyelmed, van-e igaz szava hozzánk, avagy még most is hetvenkedik inkább?

— Amiképp vallottam, úgy vallom most is, mindig is: Isten és ember előtt ártatlannak tartom magam, társam az oka mindennek. Én csak a törvényt teljesítettem.

— Kegyelmed nem a törvény — csattant fel a városbíró hangja bosszúsan —, nem ítélkezhet.

— Isten és ember előtt még ártatlanságról beszél! — szörnyülködött Kayser Vilmos. — Nem eleget szidalmazták egymást az én házamban is?

— Mindig ő kezdte az úrhatnámságával.

Arra vigyázott Reuss Vince, hogy áldozata nevét soha ki ne mondja.

— Kegyelmed pedig örökké a nagy eszével hozakodott elő.
145

— Hamis kockával játszott, ez volt olaj a tűzre végül.

— Varjú kapitány úgy vallott, hogy a kockát Cotta-Condotti gróf csempészte az asztalra Blinkling keze alá.

— Akkor már nem néztem semmit. Ezen bősültem föl — vont vállat Reuss Vince.

— Emberhalál lett a vége.

Az alkimista most felemelte a hangját, szokatlanul bátran csengett fogadkozása:

— Kegyelmes bírák, uraim, én, alázatos szolgáljuk, szánombánom ezt a bűnömet. Egyéb bűnöm nincs is. Kérem uraimat, bocsássonak meg Krisztus és az apostolok nevében, s ha megbocsátanak, örökre hálás maradok Selmecebánya városának.

— A boszorkányok nevében — dűnnyögte mérgesen Csemiczky főjegyző —, ezt már ismerjük.

— Titkos szereimmel boldoggá teszem a várost, az országot és minden kegyes jötevőmet. Olyan szerencsét hozok a városra...

— Hogy még a dögvést is elhárítja fejük felől, ihol, itt áll a kapuban — vágott közbe ismét Csemiczky Balázs.

Mindenki összeborzongott, mert a fekete vész már odalenn aratott a Dunánál.

— Még talán azt is — folytatta rendíthetetlenül az alkimista —, és a bányavárosok hálásak lesznek nekem. Kapjam csak vissza titkos szereimet, s szerezhessenek hozzá még néhányat kívánatom és recipéim szerint, aminthogy bízom is bírák uraimék ilyenén jóakarátában, akkor olyan szerencse gyémántfelhője terül a város fölé, hogy ...

— Soha ki nem lábolunk a szerencséből, hanem belepusztulunk — dörögött félhangon tovább Csemiczky főjegyző, mert nem állhatta a kongó dicsekvést.

Stephani György körülnézett, a bírák bölintottak, el volt már itt végezve minden, csak végső szavát akarták 208 hallani az alkimistának, nem változtatja-e meg vallomását. A bíró ekkor

felállott, mindenek felemelkedtek. A bírák feltették süvegüket, Stephani György maga elé helyezte a feszületet. Reuss Vince elsápadt. A csönd hirtelen kényelmetlen lett.

— Ítéletet hirdetek — mondta Stephani György, s bensejében kissé elszomorodott, miért kell ennyi komor dologgal foglalkoznia, miért nem hirdetheti boldog, virágzó tavasz eljövetelét, emberi lelkek májusi virágzását —, ítéletet, amelyet már közösen meghoztunk. Törvénykönyvünk szerint Reuss Vince büntetése pallos.

Felemelt egy hosszú, száraz pálcát, amelyet ilyenkor el szoktak törni, nem törte azonban ketté. A magasra emelt pálca finom, vékony, fenyegető árnyékot dobott a napsütötte asztalra. Reuss Vince rémülten meredt a bíró kezére: eltöri-e a vesszőt.

Stephani György azonban visszatette a vesszőt az asztalra, s így folytatta:

— Mielőtt azonban érvényt szerzünk az ítéletnek, tudnunk kell őfelsége, a brandenburgi választófejedelem véleményét is. Alattvalójának feje király tulajdona. Selmechánya városa nem hisz Reuss Vince mindenféle fogadkozásának, üres meséjének, ígéreteinek. Csak a királyi szó jogosságában hisz. Ennélfogva útnak indítjuk polgártársunkat, Weigl Jób bányamestert, vigye el írásos kérdésünket a választófejedelem ömagasságának. Királynál a kegyelem.

Reuss Vince arcára visszatért a pirosság, a remény színe költözött sápadt bőre alá. Fellélegzett. Nem vészett el minden, van még ideje.

— Köszönöm, bírák, uraim! — hajolt meg. A két darabont elvezette.

— Nyissuk ki az ablakot! — intett Stephani György. — Ügy érzem, fullasztó meleg van idebenn.

De azért mindiiyájan megdideregtek.

146

— Most pedig Cotta-Condotti ügye következék —' intett, amikor újra becsukták a szolgák az ablakot, és a hús levegő végiglibbent a ködmönillatú, csizmaszagú szobán —, kérem prókátor uraimat, szóljanak.

Szentiványi Rafael felemelkedett. Jó negyvenes, szikkadt ábrázatú férfiú volt, bajsza még fekete, rövidre nyírt, mint ahogy szakállát is nyíratta. Kissé kopaszodott már; magas koponyáját felette tisztelték, a római jog éppúgy elfért benne, mint három hit egyházi kánona, zsinati határozata, a császári törvénykönyv meg a Tripartitum. Csemiczky Balázs biztatóan hunyorított rá, közösen lapozgatták a Tripartitumot a gróf ügyében három nap óta. Szentiványi Rafael krárogott kettőt, s megszólalt:

— Cotta-Condotti Konrád gróf ügye már bonyolultabb ennél. Egyfelől ő is hesseni és oldenburgi származás, a német-római császárság törvényei reá is vonatkoznak tehát, másfelől azonban fejedelmünk kuruc seregébe beállott vitéz, ennél fogva mind a magyar hadi artikulások, mind a Hármaskönyv cikkelyei, mind pedig Selmechánya város házi törvényei is vonatkozhatnak reá.

Kayser Vince elismerően bólintott:

— Nem csoda, ha ebben az útvesztőben alaposan eltévedt.

— Vagy ügyesen kiigazodott — mosolygott a főjegyző.

— A kérdés az tehát, éppügy, mint Reuss Vince esetében, hogy elitélhetjük-e a gróft a honi és városi törvények intézkedéseire tartva magunkat ex nota infidelitatis, azaz hűtlenségi okból, avagy nem. És ha ítéletet hozunk, éppügy, mint Reuss Vince esetében, végrehajthatjuk-e, avagy sem!

— Mennyire könnyebb dolga van egy bányavárosi polgárnak, ha gyilkol, ha pénzt hamisít — szólalt meg a csizmadiacéh atyamestere a sarokban, mert eddig 210 hallgatott —, mennyire vidámabb sorsa van szegényeknek: rögtön tudja, hogy csak egy törvény szerint ítélhetik el, de akkor azonnal fejét is veszik, nem sokat traktálják vele.

— És Haydt Krisztián? — szólt közbe a városbíró.

— Arra is rátérek. Figyelembe kell vennünk, uraim, tanácsurak, hogy a gróf az órással csak verte a pénzt, de nem hamisította.

— De hiszen hamisította! — kiáltotta közbe a cipészek céhmestere, mert ő sem akart csendben maradni, ha a csizmadiacéh atyamestere hallatja szavát. — Nyilvánvaló, hogy hamis pénzt vert a két ember, s nem hogy ült rajta, hanem ugyancsak szórta!

— Úgy van, szórta! — helyeselt a csizmadia, s az atyaurak enyhült érzésekkel tekintettek a két emberre, remélvén, hogy Cotta-Condotti ürügyén kibékül végre a város két örök csatározója. Pedig a csizmadia csak azért helyeselt oly hevesen, mert a céh is kárvalott volt, a céh is kapott a hamis pénzből a szépen szabott szizmákért.

Szentiványi Rafael türelmetlenül intett csöndet:

— Csak verte, és nem hamisította, uraim, mert mind az ötgarasosok, mind a poltúrák pontosan olyanok lettek, mint az eredetiek. Egy féllatnyi rézzel sincs kevesebb bennük. A gróf bűnéül mindössze azt róhatjuk föl, hogy nem volt joga pénzt verni.

— Ez prókatori csűrés-csavarás — dobta dühében földre süvegét a csizmadia-atyamester —, kegyelmetek ki akarják húzni ezt a gróft a csávából. De hiszen akkor urak huncutsága mindez!

— Ne mondjon az úr engem huncutnak, ez főbenjáró sértés! csapott a törvénykönyvre Szentiványi Rafael.
A csizmadia-atyamester megjuhászodott, mert a huncut szóért akár széksértést is nyakába lehetett varrni.

148

— Nem az urat akartam sérteni vele, csak nem egyezem bele a prókátorok szócsavarásaiba. Megkövetem mindkettejüket.
— Még nem fejeztem be — enyhült meg a prókátor —, Cotta-Condotti mégis megbüntethető. Hellenbach báró is azt kívánja, a törvény teljes szigorával sújtsuk a két hamisítót s bűntársukat, Haydtnét. Hellenbach báró a fejedelem képviselője. Hellenbach báró kezeskedik érte, hogy bármire ítéljük is a grófot, a városnak bántódása nem lesz. A gróf pedig föltétlenül ítélhető, mert a pénzcsináláson in flagranti kaptott rajta, úgyszintén Haydt Krisztián is. A halálos ítéletre a Tripartitum harmadik részének huszadik titulusa alapján alaposan rászolgált.

Csemiczky Balázs is felemelte ujját, közbeszólt: — A város ítélkezési joga is kétségtelen. Lássuk a Tripartitum második részének hetvenötödik titulását, azonkívül II. Ulászló királyunk dekrétumának tizenharmadik artikulusát is.

— Ez pedig arról szól — vette ismét át a szót Szentiványi Rafael —, hogy a pénzverés csak az uralkodónak és az országgyűlésnek áll jogában, s mivel jelenleg Rákóczi Ferenc őnagysága az uralkodónk, és országgyűlést is tartott, kétségtelen tehát, hogy a pénzverés joga csakis a fejedelem őnagyságát illeti, mindenki más, aki pénzt ver, hamisít.

— Még ha Lipót császár verné is? — okvetetlenkedett közbe a suszter-atyamester.

— Ha Rákóczi fejedelem pénzeit csináltatná, akkor ő is. Tűnődve forgatták fejüket az atyák. Már teljesen megszedültek ennyi jogi tudománytól, ide-oda kapták pillantásukat, agyukban nyomon sem bírták követni a sok artikulust, partikulust, titulust. Pedig még mindig nem volt vége. Mert a legfontosabbat csak ezután jegyezte meg Szentiványi Rafael: 212

— Minden artikulus és titulus tisztán áll előttünk, tisztelt bírák, uraimék! Mégis amondók vagyunk mi ketten, jó lesz a fejedelem őnagyságát az egész eljárásról és ítéletről értesíteni, mert Cotta-Condotti gróf hadi szolgálatban állott, reá tehát a hadi artikulusok is vonatkoznak, nemkülönben a fejedelem esetleges kegyelme. Ha a grófot lenyakazta tjük, késő a kegyelem, s ha netán a fejedelem megharagszik emiatt Selmecebányára, ki támasztja fel neki a grófot?

— Nem hiszem, hogy akkor is sok hasznát vexamé —' jegyezte meg a városbíró.

— Ne tartsunk tehát végtárgyalást, és ítéletet se hozzunk addig, amíg a fejedelem önagysága elé nem terjesztjük az ügyet, és kegyes válaszát nem kapjuk. Hozzák fel a kapitányt!

A kapitány már nem volt az a csipkés-dolmányos, hetyke, nagyúri tartású ember, akit megismert a város. Magas termete kissé meghajlott, szakálla, bajsza sörtévé serkedt, csak haját fésülte most is gonddal. A csizmadiák atyamestere mindennek ellenére elégedetten legeltette szemét a gróf csizmáján, a mű dicsérte mesterét, Jászay István remeket készített. Ezt produkálja utána a suszter!

A gróf a letört, bánatos, megtért bűnös képét mutatta.

— Megjelentem bírák, uraimék!

Stephani György nem állott föl, nem tette föl fejére süvegét, a kettétörendő pálcát is odább tolta keze ügyéből. Ülve mondta:

— Cotta-Condotti Konrád gróf, eddigelé kapitány! Számos törvénybeli circumstanciák miatt egyelőre bem hoztunk ítéletet kegyelmed pőrében, sem a Haydt Krisztiánében, sem az ő felesége ügyében. Tettük ezt azért, mert bár kegyelmedre szab2mdó büntetésünk mind a Tripartitum, mind Ulászló király, mind a bányavárosok törvényei szerint pallos lenne, mielőtt azonban Uyetén

213

szentenciánkat kimondanánk, a causát a fejedelem önagysága színe elé terjesztendőnek véljük. Mi halált kérünk. Istennél s a fejedelemnél a kegyelem. Megértette, kapitány?

— Meg — hajtotta le fejét Cotta-Condotti kapitány, és még jobban elsápadt. Ezek a városi bugrisok könyörtelenek. Bár sose látta volna a bányavárosokat, most így bánnak el vele suszterek és csizmadiák, vele, Hessen és Oldenburg hercegség kadéjtával, Pádua és Bologna magisterével! — Papírt, tollat kérek, szüntelen instanciázni fogok. Ártatlan vagyok.

— Ez is ezt mondja! — csapott az asztalra dühösen a fürmender. — Mindenki ártatlan ebben a városban, aki főbenjáró bűnt követ el? Azt ajánlom kegyelmednek, hogyha már nekiadja fejét instanciázásnak, egyben bűntársai nevében is cselekedje, mert grófságod unszolta bele Haydtékat a bűn mocsarába. Ugyanazt a penitenciát mérjük rájuk is, mint a felbujtóra, azaz kegyelmedre.

— Ha éppen hajlandók a bányavárosok kölcsönözni hóhért — mondta szakállába csöndesen Stephani György —, mert Selmecnek most éppen tetemesebb gondja is akad ennél. Azt mondják meg uraimék, hogyan szállásoljuk el Bercsényiné önagysága harkályait, ha erre vonul az udvartartás?

— Micsodáit? — húzta fel kérdőn szemöldökét Kayser Vilmos.

— Harkályait. A diszruhás, kék dolmányos, piros mellényes, zöld nadrágos deli gyetvai legényeket, önagysága házi testőrségét, akik olyan tarkák és olyan díszesek, hogy Bercsényi uram harkályoknak tiszteli őket. Saját palotaőrségét.

— És mi gond van velük?

— Hatvanan vannak, egytől egyig mind válogatott, szép s erős legény.

— Hm! — komorodott el Kayser Vilmos, mert maga 214 is két szép lány apja volt. — Nem lehetne azokat a harkályokat más fészekbe telepíteni?

— Attól tartok, nem — legyintett a városbíró, s utána szólt a porkoláboknak: — Adjatok a grófnak kalamárist, papirost, hadd írja az instanciáit, ha azokban bízik. A fejedelem mostanában vonul át Nyitrára, oda kül-dődjék valamennyi kérés.

Hogy a kölcsönkérendő pallos egyszerre négy nyakat fog lemetszeni, közöttük egy asszonyét, a hír olyany-nyira felbolydította Selmecebánya városát, hogy másról alig esett szó, holott ezekben a hadakkal fenyegető, adóval, beszállásolással, fekete ragállyal terhes napokban ugyancsak kevés öröm környékezte a bányapolgárok, céhek, bányászok mindennapját, annál több gond azonban. A döbbsent szörnyülködés hulláma csapkodta a házak küszöbét, és omlott be szobákba, konyhákba, ömlött el utcákon. A papok is kiprédikálták a szörnyű emberi bűnöket, és az utolsó ítélet harsonáját fúvatták meg az arkangyalokkal: íme, mivé lesz a világ, egyedül Selmeceen négy főbenjáró bűnös! Csoda-e, ha az Ég a pokol ördögeit szabadítja rá az emberiségre? A selmeci nép, ha Reuss Vincét nem is ismerte, ha a kapitányt csak ritkán is látta, erősen szánta azonban Haydt Krisztiánokat, mert mind a két ember kedves volt a polgárok előtt. Különösen Haydtnét sajnálták, gyermeket várt nemsokára, az anyák siránkoztak érte. Szaladt a rokonság fűhöz-fához, bíróhoz, kamaragrófhhoz, a bírák arca elkomorult, valahányszor kezét tördelte valaki előttük.

— Példát kell mutatnunk a szigorúsággal, elönt bennünket a bűn! — felelték komoran és egyes fontoskodással.

A borzongás sötét szövetén a vidám tavaszi napsugár alig birt áttörni. Pedig a Szitnya köves lejtőin már ki-

150

zöldült a pázsit, szőnyegét lilával futtatta be a kökörccsin, sárgával a boglárka, a patakok szélét kékkal a nefelejcs. A megolvadt hó valahol a messzi Dunában csobogott, fehérén bomlott ki a szilva meg az alma ága a meredek kertekben, az őszi vetés smaragdját tavaszi permet öntözte, a sötét fenyőágak hegyére élénkzöld pamatok ültek, fent, a szállások táján szürke csomókként legelésztek a juhok. Tavaszt lehelt a messzi

Börzsöny, a Fátra, a közeli Potyána, a Gyömbér, és Garamnak, Vágnak, Dunának, Ipolynak partján valamennyi hegy. Csak a négy elítélt ablakán nem szöktette be aranyát a tavasz, és novemberi összé változott a kedve Wolfffen Jánosnak is. Pedig neki semmi főbenjáró bűne nem volt, hozzá csak a császári végzet lett kegyetlen.

Wolffen János már mindent összegyűjtött, amire az utasítás készítette. Száraz börtömlőkben őrizte az ásványok gőzeit, titkos párlatokat porlasztott újra a lombikokban, érceket zúzott apró kalapáccsal apróra, bányavizet csöpögtetett cserépkorsókba, és dugaszolt le pecsétviasszal, még a vászonlepedőket is gondosan összecsavarta, becsomagolta, majd abba göngyölik be a beteg Lipót császárt. Minden titkos szerét, gyűjtött arká-numát, száraz fűvét, borókaágát, a császár testének leendő kenetét a rézveretes ládába helyezte, a ládát fekete posztóval bélelte, hogy holdsugártól is óvton óvhassa.

Már a fuvarossal is megalkudott, aki majd a hadak vonaláig szállítja, és illó ruhát öltött, hogy bírótól, bányagróftól elbúcsúzhassék, amikor maga Hellenbach báró küldött sebtiben érte. Nem tudta mire vélni, mi végett ez a nagy sietség, netán nagy erővel indult meg egymásnak a két sereg, sietnie kell, menekülnie. Rohant föl a kamaraházba. A báró felállva fogadta, elvégre császári udvar küldötte volt.

— Hívatott, báró úr. 216

^ Kérettem, Wolfffen uram. Nem is késlekedem a hírmondással: szomorú hirt közlök kegyelmeddel. Ma hozta az üzenetet lovas posta a fejedelem nyitrai táborából, hogy Lipót császár nincs többé. A császár meghalt

— Meghalt? — fehéredett el Wolfffen János. — Hiába volt tehát minden. Minden igyekvésem, szorgalmam, hitem, gyűjtögetésem.

— Elkésett kegyelmed az ásványok gőzével, nincs többé szükség rá a bécsi udvarban. Űljön le, Wolfffen uram, látom, rosszul van. Wolfffen János szeme előtt karikák köröztek, fényesek, feketék, tarkák, pirosak. A báró ismerte embereit s a betegségek mikéntjét, egy pohár tokaji bort nyomott a megszedült kirurgus ajkához. Hálásan hörpintette be az egészet, de nem vigasztalódott meg a bortól. Megtört szemmel pillogott a báróra.

— Hiába volt a titkos küldetés. Most fussak vagy maradjak?

— Ami Lipót császár betegségét illeti, előre is megmondtam volna: hiába minden, a császár aligha húzhatta volna tovább, minden testi baját ismertem én. Sem a gőzök, sem a lepedők nem segítettek volna már rajta, Wolfffen uram. Futnia pedig nem kell, innen senki sem kergeti, nem ártott senkinek, legfeljebb a denevéreket kergette meg. Vigye csak haza minden gyűjtött

gyógyszerét, titkos főzetét, kövek porából párlatát, nem árt az senkinek Bécs városában sem. Az új császárt, Józsefet azonban ne etessék vele, vékonypénzű ember, belebetegszik. Napsugár erejével gyógyítsák, ne sötétség ködével.

— Köszönöm minden kegyességét, báró úr, és úri jóindulatát a császári udvarhoz, ezt hírül adom majd — szédült ki a kirurgus a bányagrófi palotából, s támolygott haza lakására. Úgy érezte, neki magának lenne szüksége a legfűszeresebb orvosságra.

152

Kinyitotta szobájában a féltve őrzött ládát. Sorra emelte ki belőle a bőrtasakokat, a lombikokat, cserépkorsókat, rézdobozokat, csörgő érceket, egyenként vette kézbe valamennyit.

— Kinek használ már mindez? — suttogta magának. — Elment a császár gyógyítóbb mezőkre, ti kövek, ti is lássatok napvilágot! Széttárta a zsákokat, megszellőztette az ásványok gőzének féltve őrzött párlatát, hadd érje tavaszi napfény. Belemarkolt a legsötétebb bőrtarisznyába, lassan morzsolgatta benne a porrá tört ércet, és szórta ki némán a nyitott ablakon, le az utcára. Két galamb arra repült, azt hitte, morzsákat hint nekik egy kéz, rászálltak éhesen, de nem találtak semmit, csak csupa port meg kavicsot. Csókát kellett volna csábitani csillogó csillámaival. Csalódottan csattogtak tova.

Fázósan húzta össze magán a bélelt köpenyt Wolffen János, amikor déli harangszó után végre feltelepedett a kocsira, és maga mellé ültette a két kísérő hajdút Észre sem vette, mikor hajtottak ki a városon a bélabányai kapu alatt, és az őrség tisztelgett nekik.

A fakadó tavaszt sem látta meg. Nem is izlelte.

Cotta-Condotti kapitány meg csak írt szüntelen, még Haydt helyett is. Alázatosan a városbírónak, alázatosabban Hellenbach bárónak, még alázatosabban a fejedelemnek magának.

— A Sors kereke hányszor fordul föl s le — írta a főkamaragrófnak —, hiszen már a régi atyák is megmondták: ma nekem, holnap neked. Ki tudja, egyszer majd megint nem az én zászlóm fog-e fennen lobogni valahol, és a báró úr csillaga hajlik alá. Akkor majd én leszek az, aki méltóságod karját jóakaratóan megfogván, átsegítem a megáradt, iszapos vizeken. Nem leszek hálátlan híve sem a városnak, sem a kamarának, sem a 218 fejedelemnek. Közbenjárását kérem a fejedelem őnagyságánál, beteges ember vagyok és fáradt. De ha már fejedelem urunk irgalmas szívében rejtezik is a kegyelem szép virága, legalább annyit tegyen érdekemben a báró úr, hogy szedesse le bokámról a súlyos bilincset, véresre tör. Szentül ígérem, nem szököm meg többé.

— Kár, hogy pénzt csinált a gróf úr, nem pedig verseket írt — jegyezte meg Hellenbach báró, amikor ősz-szehajtogatta a kapitány kérelmét, és odatolta a többi irás mellé —, jeles poéta lett volna belőle. De a bilincseket oldják le lábáról!

— Fázom — írta a gróf a városbírónak —, testben, lélekben fázom. Azt reméltem, a város különb szeretettel fogad. Nem akartam én szégyent hozni Selmezbányára, sem a város fejére, sem a fejedelem szent ügyére, csupán sanyarú szegénységem és megviselt sorsom az oka, hogy végső kényszerűségből pénz veréséhez kellett folyamodnom. Megnyugtathatom azonban bíró uram önagságát, hogy jobban sikerült a selmeci libertás, mintha Körmöcön verték volna! Fázom, városbíró uram, az emberi értetlenségtől és kegyetlenségtől didergek.

— Kár, hogy pénzt csinált ez a gróf, nem pedig prédikált — olvasta a gróf levelét a városbíró kétszer is —, híres prédikátor vált volna belőle, még a legsötétebb lelkekbe is öntött volna fényt. De azért küldjetez neki meleg subát.

Varjú Ferenc kapitánynak a gróf nem küldött sem levelet, sem meleg szót, nagy bánatában arról is megfeledkezett, hogy Varjú kapitány egyáltalán van a világon. De Varjú kapitány minden kérdés nélkül menesztett a vár nyirkos pincéjébe egy kövér hűsvéti sonkát és öticcés fakulacsban jó modori óbort, hadd mulassa magát unalmában a kockák lovagja. Jól tudta Varjú Ferenc, hogy tétlenség, éhezés, szomjúság már sok katonát taszított kétségbeesett kalandba.

153

A fejedelemnek magának pedig francia nyelven írt alázatos kérelemlevelet a gróf, abban reménykedvén, hátha a francia szó hízelgőbben muzsikál valamelyik udvari titkár fülébe, és lágyabbra puhítja szívét a tanácsadóknak.

— Hessenből érkeztem nagyságod és a pátria szolgálatára — vetette papirosra a betűket —, Hessenből, ahonnan fenséged hitvese is való. Nekünk, hesseniek-nek, mindenképpen össze kell tartanunk!

A fejedelemnek éppen jó napja volt nyitrai táborában, új országos remények pattantak lelkében életre, s olyan jóízűen nevette el magát, amilyen felszabadult érzésekkel ritkán hallották nevetni.

— Kár, hogy ez az ember csak pénzt vert a nevében — mosolygott az itt-ott hibás helyesíráson —, ha a kalapács helyett a kardot is ilyen ügyesen forgatja vala, előbb-utóbb talán még a rokonságot is kisüti familiánkkal. Főbenjáró bünt követett el, ne hamarkodjunk el ítéletet, holnapig a jogot értők tanácsát is kérem. Holnap döntünk sorsáról ennek az embernek.

Mintha a Selmezbányái polgárasszonyok is megérezték volna, hogy a fejedelem palotaházában forr már a döntés, ennél fogva közbenjárásuk halaszthatatlan, mert éppen az idő tájt szedelőzködtek össze könyörgő menetté, amikor egy udvari futár is útnak indult már Nyitráról, hogy vigye a döntést. Nem először és nem is utoljára bolydultak föl az asszonyok társuk védelmében, nem először és nem utoljára járultak városbíró elé, borultak bányagróf lábához, kopogtattak tanácsurak ajtaján, instanciáztak generálisoknál, hogy kegyelmet könyörögjenek bajbajutottaknak, pallossal fenyegetetteknek, akár a tiszta igazságot képviselték, akár csupán az emberi együttérzést, semmi mást.

Ezt az asszonyi menetet a gazdag bányapolgár és ta-nácsúr felesége, Hentaller Dávidné született Schneider Szidónia vezette. Első asszonyok közé tartozott mind 220 eszével, mind tanultsággal, mind pergő nyelvvel. Édesapja háromszor volt a város bírója. Hírlett, Bercsényiné nagyasszony is magával viszi udvarhölgyének Bajmócra — ha ugyan az ura, a büszke Hentaller Dávid engedi. Ezen a napon, az asszonyok követségének napján, Hentaller Dávid illően távol maradt a tanácsból, nem javallatos ilyenkor, hogy asszony és embere szembenézzen egymással tanácsurak asztalánál, különösen, ha a feleség a szószóló. Csemiczky főjegyző meg is jegyezte: a fürmender mellett van már Selmecnek fürmendrixje is. Jó eleve értesítették a tanácsurakat a küldöttségről, nehogy váratlanul érje őket a nők áradata. Egybegyűlvén a szenátorok, felemelkedve várták az asszonyokat, akik tizenketten voltak, kíséretükben négy szép leány is. Odakinn azonban a folyosón, az udvaron s lenn az utcán lehettek kétszázan, mintha minden női nemem levő ott hagyta volna a főzőkanalat ezen a délelőttön. — Szokatlanul csendben vannak — mosolygott bajsza alatt Stephani György —, ez nem jót jelent.

Mindenek csodálkoztak, mert némely tanácsúr igencsak nem vala hozzá szokva az asszonyok diktálta házi csendességhez. Schneider Szidónia apjától kék szemet, anyjától, a komáromi magyar asszonytól magas, nyílt homlokot s barna haját örökölt. A kék szem melegen, kérően sugárzott a városbíró felé, a magas homlokon pedig ékköves főkötő hirdette, hogy a kék szem kérelmét büszke polgárasszony mondja eL Díszben voltak valameny-nyien, így tisztelték meg városuk tanácsát. Magyaros mentéjét vállalához igazította Hentaller Dávidné, és előlépett: — Tekintetes bírák uraimék! Nem csupán egy asszonynak kérünk most kegyelmet, aki ebben a piUanatban odalenn fekszik szalmán, hanem egy leendő anyának is, selmeci anyának — kezdte a beszédet —,

az asszony közülünk való, és anya lesz nemsokára. Hogy pedig a születendő gyermek apa nélkül ne maradjon, kegyelmet kérünk az apának is, Haydt Krisztiánnak. Am üljük le büntetésüket, szabjanak rá kellő penitenciát kegyelmetek, de életét hagyják meg mind az embernek, mind az asszonynak. A kegyelem nemes erényét gyakorolni istenségesebb cselekedet, mint bosz-szű véres kardját hurcolni meg.

— Szépen beszél — sűgta Kayser Vilmos a főjegyző fülébe —, nemhiába tanult asszony.

— Sok vér folyt már országunkban, sok a világon, és fölöslegesen sok Selmecebánya kövein is. Mi ne szaporítsuk. Éppen ezért életet könyörgünk a két másiknak is, a grófnak meg az alkimistának. Ne kezdjük a tavaszt vérnek szándékos hullatásával, bírák uraimék! Ha felkelnek a hadak, úgvis kihúzzák a kardot.

— Hentallerné asszonyom már sommázva kéri a kegyelmet, mint egy templomi zsoltár — bólogatott csendben a főjegyző. Stephani György lépett előbbre, s emelte szavát:

— Asszonyságok és kisasszonyok! Meghallgattuk a kérést, keresztényi lelkiület, asszonyi szív, emberi jóindulat diktálta, jól tudjuk. A törvénj^t azonban nem mi hozzuk, mi csak teljesítjük. Az ítélet és a döntés a nagyságos fejedelem kezében van, ha ő kegyes, mi is kegyesek vagyunk, ha ő haragos, mi az ő haragjának vesszejét emeljük magasra, és sújtunk a bűnösökre. Est mo-dus in rebus, sunt certi denique fines: mindennek van mértéke, asszonyaim, végtére is vannak bizonyos határok!

— Qui tacet, consentire videtur, aki hallgat, beleegyezni látszik — vágott vissza Hentallerné, mert ő is tudott latinul, s esze klasszikusan is vágott —, mi nem hallgattunk, tehát nem is egyezhetünk bele, hogy Selmecebányán oktalanul folyjék asszonyi vér.

155

Ebben a pillanatban lépett be az ajtónálló darabont, s a bíróra tekintett, mint aki szólni szeretne:

— Beszélj — mondta Stephani György —, valami fontos?

— A fejedelem küldötte Nyitráról, sürgős ügyben.

— Küldd be! Elnézést kérek, tanácsurak, asszonyságok, mindjárt folytatjuk. Maradjanak csak; nyilván írásos üzenetet küld a fejedelem a város ügyében.

A futár belépett, udvari titkár volt, nem katona, jelöl annak, hogy polgárok dolgában hoz üzenetet, nem a seregekében. Megkönnyebbülten néztek a futárra, mert egy katonai küldött rendszerint beszállásolási parancsot jelentett.

Az udvari titkár csodálkozva tekintett szét a teremben, ekkora népes gyülekezetre, asszonyok seregére éppen nem számított, s miközben felmutatta Stephani Györgynek a pecsétetes levelet, m[^]ondta:

— Postulo domini spectabili, ut mihi ignoscatur, bocsánatot kérek, tekintetes uraim — tette hozzá, hátha valaki a tanácsosok közül mégsem értené a hivatalos nyelvet —, de a causa sürgős, életről van szó, el ne ha-markodják kegyelmetek. Nyargalton-nyargalvást jöttem a palotától. Azonnal felbontandó. És átnyújtotta a pecsétetes írást

Olyan csönd szakadt a teremre, hogy még a kergetőző madarak messzi hangját is meg lehetett hallani. Egyetlen szoknya sem suhant egyetlen csizmasarok nem dobbant. Stephani György felbontotta az írást kissé távol tartotta magától, mert közelre már nem jól látott, s úgy futotta végig a sorokat.

Aztán végigpillantott az asszonyok-lányok során:

— Meghallgatták kegyelmetek szavát, meg, még mielőtt Nyitrába ért volna!

A kisebbik Pisztóczy lány elsírta magát és könny-nyezni kezdett valahány asszony, lány volt a teremben.

156

Csak a tanácsurak arca maradt változatlan, szigorú, merev.

A városbíró a futár felé fordult:

— Köszönöm, secretarius uram, gyors üzenethozását, a buzgó sietést. És köszönjük a fejedelem önagyságának, hogy nem kényszerítette városunkat embervérnek fölösleges ontására. Hallgassa meg kegyelmed is, hogy híven hirdettük ki a fejedelmi szentenciát, s ennek öröme legyen ma vendége Selmecbánya városának. A város asszonyait látja maga előtt, éppen kegyelmet kértek a négy elítéltnek, úgy tetszik, mintha szavuk egyenesen Nyitráig hallatszott volna. Vezessék fel a négy elítéltet!

Mintha odalenn is megértették volna, mi történik fönt a Magas Házban, mert elhalkult az asszonyi beszéd szerte a folyosókon, lenn a piacon. Legalább két fertályóra kellett azonban hozzá, míg a négy elítéltet összeszedték és hozták föl tizenkét darabontok a tanácsurak elé. Most a gróf kezén is csörgött egy kis bilincs, csak Haydtnét nem kötözték meg. Lehajtott fejfel mentek végig a tengernyi asszony hallgatag sorfala között.

Egy pissenés sem hangzott, ahogy a bíró elé lépett a négy. A tanácsurak felemelkedtek újból, az asszonyi küldöttség a sarokba állt, velük szemben egyedül, fejedelmi tanúként, az udvari secretarius.

Stephani György kétszer is megköszörülte torkát, s most már folyékonyan olvasta:

— Gróf Cotta-Condotti Konrád, valamikori kapitány, Haydt Krisztián, Haydt Krisztiánné és Reuss Vince, saját személyükben vannak itt?

— Igen! — feleltek halkán, s nem értették, miért e sok asszonyember is a füledt, tömött teremben.

— A fejedelem ónagysága ítélkezett. Felolvasom vádlottak és tanúk előtt: „Bölcs és hív tanácsosok, hűséges városbíró! Fejedelmi üdvözlétem és nektek kegyes jóindulatom! Jöllehet Cotta-Condotti Konrád, Haydt 221

Krisztián és Haydt Krisztiánné a hamis pénz csinálá-sáért példás büntetést érdemelteli volna, aminthogy ezt hűségtek tanúsították is, mégis mindazonáltal némely hívünk közbenjárását és gráciáért való könyörgését tekintetbe véve megkegyelmeztünk nekik ama szigorú büntetés alól, amelyet hűségtek hoztak ellenük, azazhogy bűnükért meg kellett volna öletni őket; mindazonáltal, hogy illetén meggráciáztatások által más emberek hasonló bűnök elkövetésére soha példát ne vegyenek, hűségtek e parancsolatunkat véve: az ország-bul a három pénzcsinálót csapattassa ki. S mert nem kívánatos, hogy idegen polgárok vére folyjon Selmezbánya város piacán, ama még súlyosabb bűnben leledző Reuss Vincencet is felmentvén mind az akasztás, mind a fej vétel szigora alól, őt is a másik hárommal ország-bul kicsapatni rendelem, ítélkezzék fölötte saját fejedelme! Dátum Nyitrán, Várunkban, az Ūr 1706. esztendejének május 7. napján, Franciscus Rákóczi. — Mint hitelesítő: Franciscus Aszalay."

Cotta-Condotti gróf arcába fokonként tért vissza a pirosság. Úgyszintén Reuss Vince is magasba emelte fejét. Haydt Krisztián meg a felesége azonban magába roskadt, ők vesztettek el mindent, elvesztették az egész Selmecezt, életük boldog értelmét, a meleg pátriát.

— Megértették kegyelmeztetek? — sodorta össze a levelet a városbíró, és a jegyzőnek adta át, jegyezze be örök időkre szóln a város jegyzőkönyvébe, hogy még késő utódok is olvashassák.

— Meg! — válaszoltak halkán mind a négyen. Haydtné felzokogott.

— Kiűznek, kiűznek, kiűznek szülővárosomból! — kiáltotta, s a földre vetette magát.

Hentaller Dávidné futott hozzája, felemelte, megsimogatta arcát:

— Nyugodj meg, asszony, életed megmaradt. És amaz új életé is, aki szintén te leszel.

157

Csemiczky főjegyző elkiáltotta magát:

— Vivát Franciscus Rákóczi, Princeps Hungáriáé!

— Vivát! — zsongták rá a tanácsurak. Cotta-Condotti olyan volt, mint az acélrugó, már visz-sza is pattant:

— Lovam, pisztolyom, kardom, ruhám mind visszakapom?

— Mind — bólintott Stephani György, s úgy érezte, mégis ő a legboldogabb az egész városban. Könnyűszerrel menekült meg négy zavargótól, vért sem kellett ontania; akár még gazdag útravalót is adott volna a bűnösöknek, csak hagyják el minél hamarább a várost

Reuss Vince is vérszemet kapott:

— Én is? — kérdezte.

— Te is — legyintett fáradtan a bíró —, aranycsináló titkoddal együtt, örvendeztesd meg vele a poroszok királyát.

— Akkor ezt talán visszaadnám — nyújtotta kezét a darabontnak a valamikori kapitány —, a bihncset tartásátok meg magatoknak. Erre nincs szükségem.

A május úgy harsogott, úgy énekelt, úgy kacagott, mintha táncba kérné az egész világot. Szerte a Leányvár pázsitján, a Szitnya oldalában, a hodrusi dombokon, a várhegy fölött és a vihneyi út mentén daloltak a virágok, cikázott a nap millió sugara, boldogan, felszabadultan, reménykedően mosolygott egész Hont megye és mellette Bars és Zólyom és Nógrád és Nyitra.

Az örök is énekeltek a kaputoronyban, és két sípos, aki valamiféle új táncot tanult, tele szájjal fújta sípját ülven a kapu előtt egy kövön.

A bélabányai kaput eznapi szabók, gombkötők és rézművesek őrizték. Kihajoltak a falon, népes menet közeledett.

— Ma indulnak útnak, ki az országból. Lengyelbe 226 menendő!

— szörtyintett egy izeret a hajdúk káplárja, elől a falon. Pipája füstje tavaszi vidámsággal bodorodott a felhők felé.

Hosszú volt a menet, gyerekek, férfiak, asszonyok, a fél város talán. Középuött két szekér, megtömve holmival. Az egyik szekeret Haydt Krisztián hajtotta, a másikat Reuss Vince. Az első szekér szalmával bélelt kasában ült az asszony. Egyedül, szinte csak maga multságára lovagolt a gróf. A város minden holmiját visszaadta neki, pénzein kívül. A hamis pénzeket Hellenbach már be is olvasztatta a vihneyi kohóban, csak a fejedelemnek vitt el személyesen féltucatnyi mintát.

A menet a város kapujában megállott. Szekérről, lóról leszállott mind a négy, és odalépett Stephani György elé. A városbíró magasra emelte a bírói botot, a főjegyző a tanácsház asztalán álló feszületet tartotta négy ember elé, elhozta magával, súlyos esküvéssre.

— Esküdjetek! — emelte le süvegét a bíró, Stephani György.

Födetlen fejeken tekintett végig, az asszonyok pedig még jobban fejükre húzták a sötét kendőt.

A négy száműzött a feszületre helyezte ujját, és mondta Stephani György után:

— Esküszöm, hogy szánom-bánom bűnömet, amelyet ország, fejedelem és város ellen követtem el, többet el nem követem, javulásomat szentül ígérem, megbüntetésemért senkin bosszút nem állok, soha! Magyarország-■ ba vissza nem térek. Isten engem úgy segéljen, ámen.

— Úgy legyen — mondta a városbíró —, és most járjatok boldogul. Négy darabontunk kísér a határig, Lengyelbe mentek. Úgy tetszett, ő is kitörölt egy könnycseppet a szeméből.

A szekerek lassan tűntek el a lejtős úton, aztán a kanyar után nem látszottak többé. Haydné könnytelen szemmel nézett vissza még sokáig, és suttogetta magában:

159

— Isten veled, édes Selmecem.

Haydt Krisztián komoran bámult maga elé, csak a lovak lábára ügyelt. Reuss Vince arcára kiültek a jövő gond ráncai, mert nem tudhatta, mint ítélkezik majd fölötte a választófejedelem. A tömeg még sokáig ott állt a kapu alatt, volt, aki integetett, volt, aki hangtalan suttogett búcsút.

A halkuló tömeg szürkeségéből most vált ki egy tarka lovas. A fényes szőrű, pihent, szép fakó paripa vidáman ficánkolt gazdája alatt, szemmel láthatólag ő is örült a tavasznak, tavaszi fűvellésnek, amiképp gazdája is örvendett eljövő mezei portyáknak, labanckergetés-nek, dühödt összerobbanásnak. Fehér kócsagtoll libegett Varjú kapitány csákós süvege hegyében, ez volt a kapitány tavaszi viselete.

Nem vágatott, csak ügetett utánuk, a szekerek úgyis lassan ballagtak, rázódiak az irgalmatlan úton. Cotta-Condotti hátrafordította fejét, szótlán csodálkozással bámult Varjú kapitányra. De a kapitány csak süvegét lengetni jött. Megrázta a káklefentyűs piros süveget, s odakiáltott a grófnak:

— Haragom elmúlt, Cotta gróf, búcsúzom én is. Kívánom, ezentúl becsület útját tapossa, s ha becsületben marad, járjon szerencsével. Tiszta szívemből mondom.

Vidáman hunyorított egyet, és így fejezte be:

— Nagy a világ, Cotta kapitány, elférünk benne. De lehet, hogy találkozunk is. Szemben egymással vagy egymás mellett, ahogy sorsunk vezérel.

Nem is várt feleletet. Megfordította lovát, vágatott vissza sebesen. S mikor a szekerek tűnőben voltak a kanyarnál, még kihúzta pisztolyát Varjú kapitány a nyeregkapából, a

hangosabbik mordályt, s jókedvűen durrantott bele a szellő szárnyán libegő, szagos májusi levegőbe.
A hegy, a Klopacska, az óvár és a városkapu mind visszhangzott belé.

TARTALOM

1. Magányos lovas fagyos országúton..... 5
2. A lovas beljebb kerül a falon..... 10
3. A lovas lóról száll, aztán eltűnik..... 18
4. A lovas megvan, de hol az óra?..... 33
5. Lepénnyel álmodni öröm..... 40
6. Donna-Donetti, a péterfilléres..... 53
7. Megcsendül a vastóke..... 65
8. Új vendégek érkeznek, némileg zajosabban..... 76
9. A háromkirályok butykosa kétszer utazik 88
10. A hatszögletű Apafi-arany nem sikerül..... 98
11. Az uraknak sikerül bemutatkozniuk..... 104
12. Ennek az újabb idegennek pedig valóban furcsa kérése van.....
110
13. Szegény városbíró, mennyi az ügyes-bajos ember! . . . 115
14. Bányarédek és bányakédek 135
15. Hogyan dobunk ügyesen kockát?..... 153
16. A kocka tovább pördül — és most már nem áll meg . . 171
17. Kár volt nem elmenni..... 181
18. Még egy utolsó próba..... 187
19. Kegyelmet kérőnek bús a könyörgése..... 200
20. Isten veled, édes Selmec!..... 206

A kiadásért felel a Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó Igazgatója Fel. szerk.:
Rónaszegi Miklós ■ Műsz. vez.: Gonda Pál Képszerk.: Lengyel János • Műsz.
szerk.: Krecska Miklós 63 450 példány, 13 (A/5) ív, MSZ 5601-59 68.4009
Athenaeum Nyomda, Budapest

Rotációs magasnyomás Felelős vezető: Soproni Béla igazgató IF940 —f—
6971